

ШЕКСПИР

ТОМ 7 ТРАГИКОМЕДИИ

УИЛЯМ ШЕКСПИР
СЪБРАНИ СЪЧИНЕНИЯ
ТОМ 7
ТРАГИКОМЕДИИ

Превод: Валери Петров

chitanka.info

Троиле, сбогом! Ти си в
паметта ми,
но образ нов окото ми подмами.
У нас, жените, лошото това е,
че погледът ни винаги блуждае,
а щом блуждае погледът,
тогава
по него и умът се заблуждава!
Кресида
— „Троил и
Кресида“ (V
д., II сц.)

... Колко чудно,
че щом се смеси кръв от едного
със кръв от друг, не са различни
те
по цвят, по гъстота, по
топлина,
а въпреки това във обществото
делим ний кръв от кръв!...
Кралят
— „Добрият
край оправя
всичко“ (II д.,
III сц.)

Знай само туй: граф Анджело
се счита
неуязвим за зъб на зложелател,

едва признава, че тече кръвта
му
и че гладът му предпочита
хляба
пред камъка. Сега ще видим ние
как действат тези показни
аскети,
когато власт ръката им усети!

Князът
— „Мяра за
мяра“ (I д., III
сц.)

МАРКО МИНКОВ

ПРЕДГОВОР КЪМ „УИЛЯМ ШЕКСПИР. ТОМ 7. ТРАГИКОМЕДИИ“

Събраните в този том три драми често биват означавани групово от шекспироведите с названието „проблемни пиеси“, отчасти защото в общото творчество на Шекспир те представляват сякаш загадка, отчасти защото те — или поне последните две от тях — като че ли по ребром от всички други негови драми поставят за разрешение един отвлечен проблем, един конфликт между две ясно изразени становища. По начало това са комедии предимно в стария смисъл на думата — т.е. драми, завършващи благополучно или поне без явна катастрофа, но на тях липсват жизнерадостта и безгрижният хумор на по-ранните Шекспирови комедии и комичните фигури при тях по-скоро ни отблъскват, отколкото радват. Затова тук са наречени по тогавашната терминология „трагикомедии“ — драми, които завършват щастливо, както е при комедиите, но които довеждат героя до смъртна опасност като трагедиите — макар че обикновено трагикомедиите навремето са много по-романтични; към този вид Шекспир ще се обърне по-късно в последните си творби — романсите. Всъщност обаче няма защо да се учудваме, че тези късни комедии на Шекспир, написани приблизително в един и същ период от време с поредицата на великите му трагедии, се различават по дух от ранните му комедии. Видяхме вече в другите томовете от тази серия, че към началото на XVII век кризата на хуманизма, обща за цяла Западна Европа, обхванала Англия с особена внезапност и особена сила, защото там първата ѝ поява съвпаднала с остра икономическа криза; че тя започнала с порой от сатири, че сатиричният дух скоро се разпространил и върху театрите с модата на сатиричните комедии из лондонския живот и че дори в „Дванайseta нощ“, лебедовата песен на своя весел или романтичен период, Шекспир се е опитал да вмъкне нещо от духа и маниера на

злъчния Джонсън. Няма следователно нищо чудно в това, че следващите му комедии ще изразяват друг дух и друго виждане.

И все пак, въпреки всичко това, първата от късните комедии „Троил и Кресида“ остава за нас в много отношения загадка. Какво е целял „сладостният“ Шекспир с нея? За каква публика я е написал и към какъв жанр принадлежи тя? В първото събрание на Шекспировите творби — фолиото от 1623 година — тя е поместена като първа от трагедиите, но може би само защото, както и при „Цимбелин“, сюжетът ѝ е исторически или дори защото правото за отпечатването ѝ е било получено късно: драмата не фигурира в съдържанието, поместено в началото на тома, и е вмъкната в последния като добавка, с неномерирани страници. Така или иначе, в предисловието към второто ѝ издание „ин кварто“ от 1609 година — „Троил и Кресида“ е единствената Шекспирова драма, отпечатана с предисловие — тя се препоръчва като най-духовитата от всички комедии на автора, достойна да се чете наред с Плавт и Теренций. А освен това се твърди, че тя „никога не е била похабявана на сцената или съдирана от дланите на простаците“, макар че първото издание от същата година я представя като играна в театър „Глобус“. През 1609 г. драмата не е била нова; още през 1603 г. един друг печатар изявил правата си върху нея пред печатарската гилдия, но не я публикувал. Изглежда, ако цялото не е просто мистификация, че новият издател отначало не е знаел предисторията на драмата, но след като я узнал, решил да използва случая, за да препоръча произведението като нещо съвсем необикновено, и залепил отпред една нова заглавна страница и хвалебственото предисловие.

Ако драмата не е била предназначена за публичната сцена, защо изобщо е била написана? Само за четене ли? Или за представление пред съвсем затворен кръг в някоя от юридическите школи или в дома на някой благородник? Някои критици са схващали драмата като едно напомняне към главозамалялия се фаворит на кралицата граф Есекс, който по-късно през 1601 г., бил обезглавен след опит за бунт. Но изглежда твърде невероятно, че един Шекспир би се осмелил да дава съвети на такова знатно лице или поне, че би го представил в такава неблагоприятна светлина, в каквата представя своя Ахил. Във всеки случай, ако знаехме повече за историята на драмата, щяхме да бъдем значително улеснени в тълкуването ѝ.

Годината на първото споменаване на пиесата ни пренася приблизително във времето на „Хамлет“ и действително има някои много здрави връзки между двете драми не само в стилистично отношение, но и в тематиката. „Троил и Кресида“ е също драма на велико разочарование. Сюжета Шекспир е почерпал от едноименната поема на Чосър, една от най-хубавите и дълбоки работи на поета, в която почти бихме могли да видим един психологичен роман в стихове, предшествал романа като литературен вид. Фабулата на поемата обаче не е измислена от Чосър, а изградена върху „Филострато“ от Бокачо, който пък я е заел от други, по-стари средновековни автори; защото, макар и свързана с Троянската война, историята за Кресида е изцяло създание на средните векове. Но Чосървата поема държи първенството сред всички по-стари преработки на този сюжет. Благодарение на нея само в Англия историята е влязла дълбоко в народното съзнание, и то до такава степен, че още през XV век името на Пандар е станало там нарицателно име за сводник.

И все пак у Чосър Пандар не е представен като сводник, нито пък Кресида е лекомислена кокетка. Защото средновековният поет вижда нещата от гледището на куртоазната любов, която изобщо не се интересува от морала и отхвърля идеята за брачната любов като едва ли не немислима и като нарушение на чистотата на идеалната любов. Неговата Кресида е млада вдовица, фина, мила, очарователна, но крайно плаха и несигурна в себе си. Усилията на Пандар са насочени към преодоляването не на никакви морални скрупули у нея, за каквито изобщо не става въпрос, а на страха ѝ пред едно отношение, което би ѝ донесло може би само вълнения и мъки. Нейният грях е не в това, че се отдава на една неузаконена любов, а в това, че веднъж приела идеалната, всеотдайна любов на Троил, тя ѝ изневерява. Но и към този грях Чосър, без да го отрече, се отнася с разбиране и съчувствие. Кресида е нежна, страхлива душа, тя не може да живее, без да се облекне на някого, и самотна и нещастна в гръцкия лагер, намира само у Диомед онази подкрепа, без която не може да съществува. Троил, виждайки любовния си залог — своя ръкав, окачен на шлема на Диомед, потърсва и намира в боя смъртта си; и все пак последното впечатление, с което оставаме, не е трагично: духът на Троил отлита

към небесните сфери и, поглеждайки надолу към малкото петно, което представлява земята, високо се изсмива.

Това, което Шекспир е направил от тази изящна и дълбоко психологична поема, е всъщност светотатство. Но вината за това не е само негова. Нравите се менят с времето и с тържеството на буржоазния морал над рицарския. Кресида станала образец не само на изневяратата, но и на леконравието, а Пандар, както видяхме — на сводника. И така ги изобразява Шекспир. Неговата Кресида упорства от кокетство и за да повиши цената си, а не от плахост; и Пандар няма нужда от сложните и тънко скроени ходове на Чосъровия герой, за да я склони. При Шекспир, както и при Чосър, въпросът за морала не се повдига, но работата е, че тук го очакваме, че Кресида е — предполага се — девственица, а не си защитава девствеността. И дори и да приемем, че троянските нрави са могли да бъдат представяни като по-малко строги от английските и че през първата половина на драмата гледаме Кресида с Троиловите очи, все пак и тук се хвърля косвено неблагоприятна светлина върху нея. Шегите ѝ с Пандар не са от най-изисканите и сцената с Елена, макар и Кресида да не участва в нея, ни показва едно общество, в което любовта е сведена до същата сладострастна игра, която Кресида вижда в нея. А дори и за Троил трябва да се каже, че колкото и искрена и възвишена да изглежда неговата любов и колкото и дълбоко и покъртително да е неговото разочарование, и той облича тази любов в образи, взети от гастрономията:

*... Предвкушваната сладост
опива чувствата ми: а какво ли
ще е, когато влажното небе
опита във действителност вкуса на
нектара ѝ божествен?...*

И за него, значи, в крайна сметка не се касае за любов, а за чувственост. В първата сцена той със своите хиперболи и безгръбначността си се очертава като почти комична фигура. У Чосър любовта окриля младия герой, който иска да блести в очите на любимата; тук тя убива волята и мъжествеността му. Така върху

всички любовни сцени в драмата, колкото и да са красиви, лежи една горчива ирония, защото това все пак не е истинска любов и ние знаем предварително какъв ще бъде неблестящият ѝ изход. И тази ирония се подчертава и от клетвата, с която тримата се обвързват и чиито условия така точно ще се сбъднат. А когато Кресида се озовава при баща си в чуждия лагер и трезвите гърци прозират от пръв поглед това, което Троил не е могъл да разбере — че това е една никаквица, когато Диомед брутално отказва да участва в кокетните игри, с които тя е изтезавала и омотавала наивния троянски княз, и я побеждава с грубата си мъжка сила, ние виждаме ясно каква глупава и недостойна игра е било цялото.

И стойностите на романтичната любов не са единствените ценности, които драмата поставя под съмнение. Успоредно с главното ѝ действие вървят интригите в гръцкия лагер около главозамайалия се Ахил, който дори без повода, даден му от Омир, а само от засегната суетност се е оттеглил в шатъра си и отказва да се бие. Това не е Омировият Ахил, а един груб мускулист самохвалко, който накрая ще убие Хектор не в открит двубой, а подло нападайки безоръжния герой от засада със своите мирмидонци, които го съсичат като палачи и оставят на вожда си да се кичи със славата на едноборец. С подобни краски са обрисувани и другите херои на „Илиадата“. Аякс е още по-недодялан, по-тъп и по-суетен от Ахил: Агамемнон е загрижен само за личния си престиж; Менелай е жалък рогоносец, на когото всички се смеят. А сквернословецът Терсит е там, за да изтъква всяка тяхна слабост и да ги обсипва с хули. Думите му са толкова мръсни, че бихме предпочели да не бъдем съгласни с него, но поначало той е прав и немалка част от странното, угнетяващо впечатление, което драмата оставя, иде от това, че устата на разума тук е толкова цинична. Малко по-достоеен се показва уж мъдрият Одисей; но в края на краищата с всичките си сложни комбинации и интриги той успява само да надуе гордостта на Аякс, без да даде нужния урок на Ахил. На Одисей са дадени две дълги и богати откъм красноречие слова. Първото от тях — за реда и световната хармония — се цитира постоянно и с право като върховен израз на ренесансовото схващане за устройството на света и за човешкото общество. Но, четена в контекста си, тази реч ни прави впечатление по-скоро на много шум за нищо; поводът е твърде незначителен за такава демонстрация на красноречие и изобщо

прословутата мъдрост на Одисей ражда тук една дребнава и неуспешна хитрост.

До известна степен обаче това повече от офенбаховско развенчаване на Омировите герои е било подготвено от средновековното и народното отношение към тях. Англичаните, както и много други европейски народи, са се смятали за потомци на един от бегълците от разрушената Троя, а именно на легендарния Брут, който основал британската държава и ѝ дал името си; симпатиите им са били на страната на троянците. А освен това средните векове са черпели знанията си за Троянската война не от Омир, когото, без изобщо да познават поемите му, презирали като лъжец, а от двама по-късни негови имитатори на латински език, особено от Дар Фригийски, уж очевидец на събитията, сражавал се на троянска страна и неприязнено настроен към гърците. А към това трябва да се добави, че общото мислене за съвременните гърци не е било никак ласкаво: те били смятани за хитри търговци и лъжци. Така успоредно с големия престиж на Омир и на хероите му, създаван от образованите хуманисти, съществувало и това широко разпространено отрицателно отношение, използвано тук от Шекспир, който е искал може би и да се подиграе с големия превод на „Илиадата“, започнат вече от колегата му Чапман. Модерният читател е склонен може би да преувеличава дързостта на Шекспировата картина. Тя всъщност е дръзка, но се основава на популярни традиции, на които дори и Чапман не е напълно чужд в своя превод.

Троянците са показани, както може да се очаква, в по-благоприятна светлина. Те са по-изискани, по-културни от гърците. У тях няма нищо от завистта, самоизтъкването и себелюбието, които разяждат гръцкия лагер. Но и у тях са налице слабостите, които носи Троил: и те са в плен на отвлечени идеали, които нямат връзка с действителността. Виждаме ги за пръв път на един общ съвет, напомнящ съвета, при който се запознаваме и с гръцките вождове; и тази успоредност е явно преднамерена. И при троянците дискусията се отклонява във философска посока, която далеч надхвърля конкретните нужди на положението. У гърците се говори за реда, от който зависи хармонията на цялото битие; а тук, когато трябва да се реши дали да се продължава кръвопролитната война, или да се върне Елена на мъжа ѝ, се разисква въпросът за стойността на всяко нещо и дали тя зависи от

обективния, или субективния фактор. Хектор, който е най-светлият образ в цялата драма, застъпва обективното начало и се опира на разума. Троил отхвърля разума, а от гледището на Ренесанса, който вижда в разума главната черта на човека, принципа, който трябва да коригира грешките на сетивата и на желанията — такова отхвърляне ще е изглеждало по-гибелно дори отколкото е за нас. Доводите на Троил получават даже една комична нотка, когато в спора се преплита и въпросът за някаква си леля, отвлечена навремето от гърците, и изпъкват в цялата си несъстоятелност няколко сцени по-късно, когато виждаме, че безценната Елена е в действителност една празноглава разглезена никаквица. Въпреки това Хектор отстъпва — изведнъж и без каквато и да е логика, решавайки, че племенната чест изисква задържането на Елена. Спорът му е бил необходим, за да покаже слепотата на Троиловия идеализъм, но всеки друг изход би бил в разрез с историята. И с това нелогично отстъпление Хектор подписва смъртната присъда за себе си и за Троя.

Душевната слепота се подчертава и в почти алегоричната сцена на Хекторовата смърт: хероят преследва един воин в бляскави доспехи, които покриват гнила вътрешност. В какъв смисъл „гнила“ не узнаваме; впечатлението е, че по-скоро става дума за разложен труп, но изразът може да бъде използван и по-натуралистично, в смисъл на разкапан от болести. И за тази мамлива външност Хектор загубва живота си. Случката е взета от средновековните романи за Троя, където жаждата за плячка довежда до Хекторовата смърт, но идеята за гнилия труп е от Шекспир и с нея тук се подчертава една от основните теми на драмата — любимата Шекспирова тема за разликата между външността и същината.

Друга важна тема, която преминава през цялата драма и обединява различните ѝ фабулни нишки, е тази за времето, изтъкната най-ясно от Одисей във второто му голямо слово пред Ахил, но също така и от Троил в момента на раздялата; времето, което похищава всичко, което прибира великото в торбата си, но което също така — това се изтъква по-силно на други места — пресява, разделя житото от плявата и дава последната преценка за стойностите. Но ето че и върху тази дейност на времето пада съмнение. Дали времето, като пресява, разкрива действително истината, както твърди едно от общите места

на Ренесанса? Коя е истината за Елена, за Ахил, за Аякс? Това, което ни разправя Омир, или това, което виждаме пред очите си в драмата?

Така се получава една твърде сложна и дори може би противоречива постройка, която дава възможност за най-различни тълкувания. На повърхността ни се разкрива на пръв поглед само една остра и злъчна сатира, подобна в много отношения на модните сатирични комедии на Марстън и Джонсън, в която античните херои са представени в светлината на модерното всекидневие, видени не само в героичните им моменти, но и в интимността на палатките и салоните им, където постъпките им се представят в духа на цинизма и безверието; сатира, в която се осмиват като кухи и измамни всички ценности: любовта, военната слава, честта. Но дали всъщност се осмиват тези идеали, или хората, които неправилно ги разбират, и едно общество, в което те нямат приложение? Рицарството на троянците ще отстъпи пред грубата практичност на гърците и със смъртта на Хектор ние виждаме вече този неизбежен край на Илион, който Шекспир неведнъж е използвал в творенията си като символ на върховното човешко страдание. И с това се влива нещо в пиесата, което далеч надхвърля границите на сатирата и което оправдава донякъде мястото ѝ във фолиото между трагедиите. А това не е единственото място, което е в разрез със сатиричния тон. „Троил и Кресида“ е драмата на Шекспир с най-много и може би най-дълбоки философски отстъпления. Големите речи на Одисей превишават дребнавите си поводи и дори ги облагородяват; а спорът между Троил и Хектор ни въвежда в области, където сатирата няма достъп; любовните сцени носят на места една красота, побеждаваща всичко, което може да се каже против тази любов, и мъката на Троил не е мъката на наивен сластолюбец. Изглежда, че Шекспир е искал да напише сатира по модния образец, но че не бидейки сатирик по нрав и убеждение, а хуманист в пълния смисъл на думата, който живее с мъките и радостите на своите създания, резултатът е бил нещо странно, което не може да се помести в никоя позната на нас категория, но което оставя много силно впечатление.

Последното едва ли може да се каже за втората пиеса от групата — „Добрият край оправя всичко“. Това е без съмнение най-малко популярната от всички зрели творби на Шекспир. Датата ѝ не е известна, но тя очевидно стои в много тясна връзка с „Мяра за мяра“

(1604 г.), на която е повлияла във фабулно отношение. За сюжет е послужил един разказ на Бокачо: и самият негов избор е вече грешка. Защото това, което приемаме безропотно при краткия и, общо взето, весел разказ, става неприемливо при по-сериозна разработка, когато познаваме характерите по-отблизо и чувствата ни се засягат по-дълбоко. Там се радваме на хитрата девойка, която с такава упоритост изпълнява невъзможните задачи и спечелва мъжа, когото е избрала. Но, гледана по-отблизо, тази хитра девойка, която се натрапва, където не е желана, става по-малко симпатична. Още първите думи, с които се обръща към Парол, оставят едно неприятно впечатление за нея, което не може да се заличи въпреки всички опити да бъде представена по-нататък в най-благоприятна светлина и въпреки хвалбите, с които всички освен Бертран я обсипват. Ние не бихме одобрили мъжа, който взима невяста против волята ѝ, а обръщането на ролята прави за нас положението още по-неприятно. Вярно е, че когато вижда ужаса на Бертран, Елена предлага да се оттегли, но тя го прави само с половин уста и не предприема нищо, за да смекчи гнева на краля. Вярно е също, че пристигането ѝ във Флоренция е представено като случайност, а не като преднамерена стъпка в лова на мъжа. Но на нея ѝ липсва чар и кротката ѝ упоритост не ни пленява.

От друга страна, навярно за да спечели още повече симпатии за нея, Шекспир е очернил твърде много героя си, така че и на него не можем да съчувстваме, нито пък да разберем къде лежи неговата привлекателност. В оригиналния разказ графът се съгласява на женитбата, за да спаси честта на краля, който също така не е доволен от избора на девойката, но е дал своята дума. Бертран обаче отстъпва само от страх пред кралските заплахи, и то с думи, които веднага се оказват неискрени и подли. Цялото му държание след сватбата е лицемерно и без доблест; той не се свени да се крие зад омразната жена, като я праща да му издейства разрешение да напусне двора и след това с писмо да ѝ постави невъзможните условия, които не е посмял да ѝ обяви направо. У Бокачо той поставя тези условия устно пред пратениците ѝ в изблик на раздраженост — няма у него онази преднамерена жестокост, която виждаме у Бертран. Историята с пръстена е пак разкрасена от Шекспир, за да постави Бертран в лоша светлина. Пръстенът, който той дава на мнимата Диана, за да задоволи една мимолетна страст, не е просто любим негов пръстен, а

драгоценност, свързана с честта на рода му. Изобщо през цялата драма той е представен като незрял и самомнителен хлапак, който не се вслушва в ниции съвети освен в тези на жалкия фанфарон Парол, и лошото ни мнение за него се затвърждава окончателно в последната сцена — пак добавка на Шекспир: защото, докато у Бокачо графът приема своята жена веднага щом разбира, че е изпълнила условията му, Бертран се опитва с лъжи и клетви да се измъкне от положението, което сам си е създал. С това изчезва и последната капка съчувствие, което може да сме изпитвали към него, и ние не сме вече склонни да вярваме и на голото му твърдение, че в бъдеще ще обича своята съпруга. Шекспир изобщо нерядко завършва комедиите си с един внезапен душевен обрат или една твърде лесно дадена прошка. Но тук — както и в „Мяра за мяра“, където ще срещнем същия похват, ефектът е незадоволителен. Защото, ако при една лека и весела комедия, като „Както ви харесва“, сме готови да приемем внезапното покаяние на узурпатора, който и без това не ни интересува много, ако в „Двамата веронци“ потушаваме съмненията си при връщането на Протей към Джулия или забравяме отвратителното държание на Клавдио с „Много шум за нищо“ все в името на щастливия край, тук, където целият тон е много по-сериозен, набързо стъкмената развързка ни смущава.

Всички тези изменения във фабулата на драмата водят към едно — да се изтъкне много силно контрастът между девойката от низко потекло, но благородна по нрав — Шекспир я прави още и бедна, и беззащитна, — и благородния по потекло, но не и по нрав младеж. Въпросът за корените на истинското благородство е бил любима тема на хуманистите още от най-ранно време и Шекспир се включва тук в една цяла поредица от трактати, дебати и драми, които, разбира се, отговарят на въпроса повече или по-малко ясно все в същия смисъл. Но при Шекспир не сме свикнали въпросите да се поставят така ясно и така просто. Пиесата е всъщност не проблемна, а тезисна — още една причина за слабото ѝ въздействие.

И все пак, колкото и тезисно да е поставена темата и колкото и да се натрапва техниката на контрастите между черно и бяло, въпросът донякъде се усложнява от това, че се преплита с някои други подтеми. Образите на графинята майка и на Лафьо са прибавени от Шекспир главно като свидетели за превъзходството на Елена над Бертран, но

наред с това те заедно с краля създават впечатление за едно по-старо поколение на благородници в пълния смисъл на думата, различно от модерната младеж, и за едно хубаво, старо време, което си отива. А още по-важен е другият образ на фанфарона Парол, чрез когото се развива допълнително любимото на Шекспир противоречие между външност и същина, между привидно и действително. Бертран в своята неопитност не може да ги различава: както не може да оцени истинската стойност на скромната храненица на своята майка, както при подмяната на жените не може да различи жената, която ненавижда, от тази, която ухажда — а пасажът, в който потресената от първата си любовна нощ девойка се удивлява на „тез мъже чудати“, може би най-силният момент в цялата драма, като разкъсва условностите на фабулата и прониква дълбоко в съзнанието ни, много силно подчертава въпросното противоречие — така той не може да види празнотата зад натруфената фасада на Парол. А самото име на този негодяй говори много — *paroles* на френски значи „думи“, и наистина той дава само думи, а не дела. Старите в драмата биха искали да припишат на него вината за всички мерзости на Бертран, но ако това е било намерението и на Шекспир, той не ни го показва достатъчно ясно. Парол насърчава всички начинания на Бертран, но не ги внушава, и графът носи цялата отговорност за своите дела. По-скоро може да се каже, че тъй като му приглася във всичко, Парол донякъде представлява отрицателната страна на младежа: не само снобизма и самомнителността му, но дори и неговата страхливост; защото Бертран, макар и да притежава физическата храброст, която се изисква от неговата класа, е морален страхливец. И така, изобличаването на Парол подготвя и изобличаването на Бертран. И понеже изобличеният Парол осъзнава своята вътрешна нищета, може би Шекспир не е счел за нужно да покаже същия процес и у Бертран и само ни е загатнал за него. Младият граф е разбрал едната си грешка; надяваме се, че разбира накрая и другата и че с отказването си от Парол се е освободил и от недостатъците, които той възплъщава.

Като главен носител на комизма в драмата обаче Парол е също така незадоволителен, както двамата главни герои. Той принадлежи, общо взето, към един тип, който Шекспир е изобразявал много пъти: търтея, който живее на гърба на другите, като хвърля прах в очите им, един от безбройните потомци на класическия войник-самохвалец. Но

докато другите търтеи на Шекспир въпреки недостатъците си имат подкупващ чар — Фалстаф е всеобщ любимец, — Парол по-скоро ни отблъсква. Образът е грижливо и последователно построен, с известно карикатурно преувеличение, но жизнен и убедителен, обаче е гледан изключително от една и съща гледна точка; той е образ по-скоро джонсоновски, отколкото шекспировски и е представен с джонсоновска антипатия към негодая. Единствената шекспировска черта, която чувстваме във връзка с този образ, е човечността, с която, след като героят му бива публично изобличен и отхвърлен от всички, авторът намира един приют за него при добрия — и все пак холеричен! — Лафьо.

Така се получава една пиеса без истински център, без нито едно лице, на което можем от все сърце да съчувстваме или чиято съдба може да ни затрогне. Сам Шекспир не е могъл да се увлече от темата си, да я озари с поезията си, която с изключение само на един-два пасажа е вяла и без вдъхновение, или да ни предаде прелестта на героинята си, за която може само да ни говори. Дори и шутът тук е между най-блудкавите — и най-нецензурните — в богатата галерия на неговите професионални смешници. Той има своето определено място в общата постройка като отразяващ на по-ниско равнище много от темите и положенията в драмата. Така преди Елена да получи благословията на графинята, той също поисква от нея разрешение да се ожени: сатиричните му нападки срещу дворцовия живот хвърлят светлина върху сцените в двореца и той иска да се откаже от своята Изабела, както Бертран — от Елена, и т.н. Но всичко това е повече измислено, отколкото преживяно, и пиесата си остава несполучлив опит в един междинен, неопределен жанр: нито комедия, която да ни разсмее, нито пък сериозна драма, която ще ни вълнува.

Ако се водим по заглавието или залагаме всичко на последната сцена, би трябвало да окачествим и „Мяра за мяра“ като тезисна пиеса, в която се противопоставят една на друга милостта и суровостта на закона. Но това противопоставяне не лежи в центъра на драмата, не е основният въпрос, около който всичко се върти, а е по-скоро един театрален ефект, който не издържа по-внимателно разглеждане: не могат да се теглят на същите везни милостта на едно частно лице, което се отказва от отмъщението си, и строгостта на съдията, който прилага закона. При това не бива да забравяме, че изграждането на

драмата върху кървения закон против блудството, който за нас сега прехвърля цялото действие в страната на приказките и на абстрактното, за Шекспирово време трябва да е имало съвсем друг ефект. Защото тогавашните крайни пуритани действително са ратували за въвеждането на библиейското смъртно наказание за прелюбодеяние; в драмата, значи, са се разглеждали не общи принципи, а твърде конкретни възможности и ако наречем пиесата пропагандна, далеч не ще изчерпим съдържанието ѝ, разбира се, но ще обърнем внимание на една доста важна нейна черта.

Сюжетът на драмата има сложна, но доста любопитна предистория. За изходна точка служи формата, дадена му в новелата на италианеца Джирардо Чинтио, от когото е заимствана и фабулата на „Отело“. При нея нещата стоят сравнително просто: братът е осъден на смърт по известния закон на римския кодекс, който доскоро важеше в много европейски страни, за изнасилване на девойка и бива обезглавен, макар че сестрата е пожертвала своята девственост, за да го спаси. Тя се оплаква на императора, който въпреки протестите ѝ я омъжва за съдията, но след като по такъв начин спасява честта ѝ, осъжда съпруга ѝ на смърт. Героинята обаче се чувства задължена да се застъпи за своя мъж и успява да изпроси живота му. Цялата поанта на разказа, както е представен, лежи в този завършек; това е една възхвала на съпружеския дълг. Самият Чинтио обаче по-късно е използвал разказа си като основа на една драма. Тук въпросът за съпружеския дълг отпада — драмата се развива във форма на дебат, където въз основа на двата случая два пъти на много високо теоретично ниво се разисква въпросът за законността и милостта. И впечатлението, което получаваме от тези разисквания, е, че законът остава като висшия идеал, към който трябва да се стремим, но че пълната му строгост може или трябва да се смекчава при наличието на по-особени обстоятелства. Подчертаното премълчаване у Шекспир на смекчаващите вината обстоятелства — междинно звено между двете крайни положения — не ни позволяват да четем неговата драма по същия начин. Това, което се изтъква при него, е не възвишеността на закона изобщо, който трябва всячески да се запази, а неприложимостта на един конкретен закон, който постоянно се подлага на критика по същество.

Новелата на Чинтио обаче е претърпяла в Англия друга драматургична преработка през 1578 г. — „Промос и Касандра“ от Джордж Хуетстън, която е всъщност прекият източник на Шекспир. Тази пиеса сега ни се вижда крайно наивна и тромава, но за времето си тя представлява доста голямо постижение. Най-съществено тук е, че авторът внася толкова много страничен материал и разгръща такава широка картина на съдебна корупция и съдебен произвол, че основната фабула се явява като един измежду многото случаи на беззаконие. Последната част от драмата е посветена главно на ликуванията на народа, когато императорът прочиства целия съдебен апарат. И забележително е, че най-тежкото обвинение, отправено срещу Промос, не е, че е злоупотребил с положението си в случая с Касандра, а че е потискал бедните в полза на богатите. С една дума, това е драма на силен социален протест и като такава въпреки сковаността на образите и на езика им тя прави все още силно впечатление.

Какво е подтикнало Шекспир да избере тази стара драма за преработване не може да се каже. Дали го е направил, за да вдигне глас против пуританските искания, които едва ли са представлявали сериозна заплаха, или защото в момента като част от общите сатирични тенденции темата за проституцията, разгърната доста широко от Хуетстън, е била на мода — в една и съща година с „Мяра за мяра“ са се появили две други пиеси с твърде показателни заглавия: „Холандската куртизанка“ от Марстън и „Честната уличница“ от Мидълтън и Декър, — или защото драматическите възможности на сюжета са го привличали, или поради трите причини заедно? Във всеки случай той изхвърлил от драмата си социалния протест на Хуетстън, запазвайки само като контрастен план широката картина на виенските публични домове и техните посетители. Но освен това той доста много изменил фабулата, дотам, че се получава известна нелогичност в цялото. Анджело тук не е инициатор на възобновения закон, както в драмата на Хуетстън, а нарочно назначен от княза с незавидната задача да привлече върху себе си очакваното негодувание против реформата. Но това научаваме късно, след като и нашите чувства вече са се насочили против тиранията на заместника. От макиавелизма на княза в случая не бива да се шокираме — той е бил в духа на времето. Но не може да не се шокираме от опрощенията в

края, раздадени твърде леко, след като князът е признал, че със своята мекота носи отговорност за общата разпуснатост на града.

Друго изменение — в самата постановка на проблема — е, че тук Изабела не е проста девойка, а послушница, за която е невъзможно да приеме предложеното от Анджело условие. Това води до една много драматична сцена с брат й, когато ужасеното момиче разбира, че той би поставил земния си живот пред Божиите заповеди, и реагира на това със съкрушителна жестокост. След тази сцена действието е сякаш пред безпътица. Но Шекспир е решил да запази целомъдрието на своята героиня, повтаряйки трика с подменената невеста от предишната драма: така се избягва и необходимостта от отблъскващия брак между героинята и похитителя й. Това е добро, но като се поставя князът в ролята на интриганта, който устройва всичко, унищожава се цялото драматургично напрежение. Ние знаем, че сега всичко ще се нареди и силните конфликти и човешки проблеми се изпаряват. Единственият проблем, който остава, е как да се постави Анджело в положение, от което не може да се измъкне — въпрос на вулгарно надхитряване. И за да се тури в ред цялото, Шекспир измисля образа на изоставената годеница на Анджело. Според тогавашните английски закони годеж, който се консумира, ставал валиден брак дори и без благословията на църквата, макар че на такива бракове не се гледало с добро око; дори и таен годеж можел да бъде по същия начин основа за валиден брак, така че според английските схващания Клавдио не е престъпил закона и това придава на строгостта на Анджело нещо тиранично. Но интересно е, че никой от тези, които се застъпват за Клавдио, не привежда този аргумент. Той се споменава само за да намали в нашите очи моралната отговорност на младата девойка, но явно е, че, от една страна, в контекста на драмата тя е нарушила закона, а, от друга страна — и доста нелогично — консумирането на върнатия годеж на Мариана се приема като морално безупречно и тя се чувства като законна съпруга.

С вмъкването на Мариана обаче става ясно, че князът трябва да е знаел още когато е назначил Анджело за свой заместник, че той не е такъв ангел, какъвто изглежда. Може би в театъра нямаме време да забележим тази нелогичност. Но дори и в театъра не можем да не се възмутим от поведението на княза, когато той скрива от Изабела, че брат й е спасен, за да можел да й достави по-голяма радост, когато

узнае истината. Истинската причина е, разбира се, в това, че Изабела трябва да остане в неведение, за да изпъкне по-ярко нейната милост, когато ще пледира за живота на злодея. Но положението накрая е толкова изкуствено, поведението на княза при разобличаването на Анджело — толкова необяснимо и насочено към външни театрални ефекти, изградени по подобие на развързката на „Добрият край оправя всичко“, но още по-форсирани, че въздействието остава слабо. Едно великолепно начало се е изродило в нещо вяло и механично. И още с първите интриги на княза се чувства едно внезапно спадане не само на драматургичното напрежение, но и на поетичната сила. Дори и комичните сцени загубват своята сол и Лакът и Помпей стават само слаби сенки на това, което са в началото. На човек му се ще да мисли, че когато Лучио в една от редките по-сполучливи сцени от втората част говори за „стария чудак, този княз на тъмните ъгълчета“, Шекспир сам е признал нелогичността на целия образ.

Това, което дава сила на първите действия, не са никакви абстрактни проблеми, а човешките конфликти и отношения. Ненакърняемостта на закона не може да се дискутира върху примера на един закон, който всеки разумен човек отхвърля като неприложим. Нито пък би могло сериозно да се аргументира твърдението, че правилността на една присъда зависи от непорочността на съдията, макар че някои от Изабелините доводи водят към това. Становището на Изабела, която би искала обща прошка за всички, понеже всички сме грешни, е също така неприложимо, както законът против блудството: а за нещо по средата само се загатва чрез примера на добрия Ескал. Основното е другаде: Анджело явно не е добър съдия още преди да се поддаде на изкушението, защото няма отношение към хората, нито пък търпение да ги изслуша. Той признава само строгата буква на закона, макар че князът му е заръчал да отпуска или да стяга според случая. Но той не е по природа злодей или лицемер; нито пък може да се каже, че е покварен от властта, която е получил — на тази страна на въпроса Шекспир, за разлика от Хуетстън, не отделя внимание. Той е преди всичко човек, който не познава себе си — т.е. липсва му това, което Ескал, позовавайки се на една много разпространена сред хуманистите мисъл, изтъква като най-ценно качество у княза, и се смята за непорочен, защото не е познал изкушението. И затова той иска от всички други да бъдат непорочни. С

това той показва типичните черти на пуританина. Но докато другите драматурзи на времето рисуват пуританите като пълни лицемери, отдаващи се тайно на всички пороци, които публично бичуват, Шекспир ни показва нещо по-страшно и по-опасно — един искрен пуританин с ужасно оръжие в ръцете си. Завладян изведнъж от една страст, която никога не е изпитал дотогава и с която следователно никога не е трябвало да се бори, той се поддава на изкушението. Той прави това не без вътрешно терзание; и при тези сцени, в които Шекспир постига висока драматичност — можем още да му съчувстваме. Но, веднъж поддал се, образът му сякаш се топи пред очите ни. Тогава научаваме изведнъж и за твърде некрасиви факти из миналото му. И още по-лошо, виждаме как престъпва обещанието си и нарежда да се изпълни присъдата над Клавдио не защото все пак държи на закона, а защото се страхува от възможното отмъщение. И накрая се върти пред нас като Бертран, мъчи се да се измъкне от положението чрез лъжи и клевети. Във всички други варианти на фабулата съдията се предава веднага без тези недостойни гърчения. Единственото, което може да се каже в полза на Анджело при последното му появяване, е, че веднъж изобличен, той сам се моли да бъде екзекутиран. И на нас ни се струва неправилно, че той се отървава без никакво наказание. Защото, макар да не е престъпил — при това мимо намерението си — закона против блудството, той е злоупотребил със служебното си положение. Но интересно е, че никой от авторите, които са разработвали този сюжет, не обръща внимание на тази страна на въпроса. У Чинтио главното обвинение е в това, че съдията не е изпълнил обещанието си, макар че всъщност, ако той би опростил за лична облага живота на осъдения, би извършил по-тежко престъпление. А у Хуетстън съдията се обвинява главно в това, че е тъпчел бедните.

Анджело не е единственото лице в драмата, което, поставено пред изкушение, не издържа на него. Първата реакция на Клавдио, когато чува за недостойното предложение, е: „Ти няма да го сториш!“ Но макар че се е примирил с мисълта за смъртта и я очаква спокойно, възможността за спасението изведнъж подкопава устоите му и той се моли за живота си макар и с цената на своята чест. За него сделката е навярно само въпрос на чест; но за ужасената девойка тя е още и въпрос за вечното ѝ спасение и за обида към Бога и тя, която е

очаквала прошка за своята непреклонност, одобрение и подкрепа от брат си, се нахвърля върху него с най-жестоките упреци, жестоки именно защото се страхува, че би могла да отстъпи и тя пред изкушението. И навярно, ако беше отстъпила, както героините на Чинтио и Хуетстън, щяхме да я почитаме повече и повече щяхме да ѝ се възхитим, когато преодолява и второто си изкушение, като не търси отмъщение. Защото всъщност, както сама признава, тя не е пострадала; девствеността ѝ е запазена, а животът на брат ѝ е бил отнет, както тя смята, по силата на един закон, с който в душата си е съгласна, макар че иска да го заобиколи, когато се касае за живота на брат ѝ. Сърцевината на драмата не е въпросът за законност или милост, а този за моралните норми и тяхната абсолютност предвид слабостта на човешката природа. И именно сцените, в които се развиват тези конфликти, дават шекспировски живот и сила на цялата драма.

Проф. Марко Минков

ТРОИЛ И КРЕСИДА^[1]

[0] Оригина́лното заглавие на драмата е „*The History of Troilus and Cressida*“ — историята на Троил и Кресида. ↑

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

ПРИАМ — цар на Троя

ХЕКТОР, ПАРИС, ТРОИЛ, ДЕИФОБ, ХЕЛЕН — синове на

Приам

МАРГАРЕЛОН — незаконен син на Приам

ЕНЕЙ, АНТЕНОР — троянски военачалници

КАЛХАС — троянски жрец, минал на страната на гърците

ПАНДАР — чичо на Кресида

АГАМЕМНОН — върховен вожд на гръцката войска

МЕНЕЛАЙ — негов брат

АХИЛ, АЯКС, ОДИСЕЙ, НЕСТОР, ДИОМЕД, ПАТРОКЪЛ

— гръцки военачалници

ТЕРСИТ — уродлив и циничен грък

АЛЕКСАНДЪР — слуга на Кресида

МОМЧЕ — слуга на Троилен

СЛУГА на Парис

СЛУГА на Диомед

ЕЛЕНА — съпруга на Менелай

АНДРОМАХА — съпруга на Хектор

КАСАНДРА — дъщеря на Приам, пророчица

КРЕСИДА — дъщеря на Калхас

Троянски и гръцки войници и придружители

Място на действието — Троя и гръцкият стан пред нея.

ПРОЛОГ

Пред вас е Троя^[1]. Страшните в гнева си
царе на многоостровна Елада
запълнили са залива Атински
със кораби, войници и машини
за кървава война. Шейсет и девет
златовенчани вдигат вече котва
към Фригия^[2] със клетва да затрият
града, зад чийто твърдостенен обръч
съпругата на Менелай, Елена,
блаженствува със своя похитител,
разпуснатия Парис. И в това е
причината на свадата. Те стигат
до Тенедос^[3] и в неговия пристан
вместителните кораби изригват
товара си. В Дарданските^[4] полета,
за бой готови, гърците разпъват
надменни шатри. А градът Приамов
пред тях залоства своите шест врати
(Аntenоридас, Хетас, Троас, Хелас,
Дардания и Тимбрия) със плътно
прилягащи в гнездата си резета
и яки скоби...

Но нетърпението гъделичка
припрените сърца и ето вече
и двата стана — гърци и троянци —
на карта слагат всичко... И сега
аз, Прологът^[5], явявам се пред вас,
любезни зрители, със щит и в броня
(но не че имам толкоз малко вяра
във дарбата на автор и актьори,
а само за да бъда във стила

на разказа) и тук съм да ви кажа,
че вече сме в средата на войната
и че от нея ще представим само
което вмести се в една пиеса.
Започваме. Дано да ви хареса! —
Театърът и той една война е.
Успех? Разгром? Отде човек да знае?

[1] *Троя* — древен град в Мала Азия, чиито обсада и разрушаване са възпети в Омировата „Илиада“. ↑

[2] *Фригия* — древно название на област в Мала Азия. ↑

[3] *Тенедос* — пристанище на Троя в древността. ↑

[4] „*Дарданските полета...*“ (мит.) — т.е. равнината на Троя, така наречена по името на Приамовия праотец, Зевсовия син Дардан. ↑

[5] „... аз, *Прологът...*“ — Пролог или Хор се наричал по Шекспирово време актьорът, който е произнасял увода, интермедиите или епилога на пиесите. ↑

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

В Троя.

Влизат Пандар и Троил.

ТРОИЛ

Не, не, ще смъкна всичко туй. Повикай
оръженосеца да ми помогне!
Защо да се сражавам вън от Троя,
когато в мене тук се води бой?
Да идат тез от нас, които имат
сърце за битка. Мойто е отнето.

ПАНДАР

Няма ли да престанеш най-сетне?

ТРОИЛ

Какво да правя? Гърците са силни
и колкото са силни, толкоз хитри,
а колкото са хитри, толкоз храбри;
пък аз по-мек съм от жена във сълзи,
по-слаб от спящ, по-тъп от неграмотен,
по-плах от девственица в тъмна доба
и по-неопитен от младенец!

ПАНДАР

Добре, дотегна ми да те успокоявам. Отсега нататък не се бъркам
в твоята работа и няма да си мръдна пръста за тебе. Който иска да яде
баница, трябва да изчака, докато му смелят брашното.

ТРОИЛ

А аз не чаках, тъй ли?

ПАНДАР

Чакал си да го смелят. Но трябва да изчакаш и да го пресеят.

ТРОИЛ

Изчаках и това!

ПАНДАР

Чакал си! Но сега трябва да изчакаш и докато го омесят.

ТРОИЛ

И за това съм чакал!

ПАНДАР

Да, но има и още. И в това „още“ влизат втасването, разточването, мятането, изпичането, изваждането... А после трябва и да изчакаш изстиването, че току-виж си си изгорил устата.

ТРОИЛ

Ах, моите страдания самото
Търпение, макар и божество,
не би изтраяло! Когато съм
на царската трапеза и в ума ми
се появи прекрасната Кресидида...
Изменник! Нима имало е миг,
когато тя от него да отсъства?

ПАНДАР

Да, снощи тя беше по-красива от всякога и от всички жени, които
съм виждал.

ТРОИЛ

Бях почнал да ти казвам, че когато
въздишката сърцето ми издуе
до пръсване, за да не ме усетят
баща ми или Хектор, аз я скривам
зад бръчки на престорена усмивка,
подобна на хапливо слънце зиме,
а скръб под смях да криеш е като

страдание, сред смях щом дойде то!

ПАНДАР

Ако косата ѝ не беше малко по-тъмничка от косата на Елена — много важно! — нямаше да има сравнение между тях. Тя ми е роднина, и то се знае, не е редно да я хваля, но да беше я чул някой, като говореше вчера, както аз я чух! Не искам да подценявам ума на сестра ти Касандра, но...

ТРОИЛ

Мълчи, Пандаре! Ах, мълчи, Пандаре!

Когато казвам ти в какво море

потънали са моите надежди,

недей ми спомня колко лакти има

до дъното, където те лежат!

Аз казвам ти, че луд съм по Кресида,

а ти говориш, че била прекрасна

и вливаш в наранената ми памет

очите ѝ, косата ѝ, страните,

вървежа ѝ, гласа ѝ, ах, таз нейна

ръчица, пред чиято белоснежност

е всяка друга белота мастило,

подписващо срама си; пред чиято

ефирна мекота е грапав пухът

на лебеда, а допирът най-нежен —

по-груб от допир на селяшка длан!

Да, тъй ми ти говориш — и не лъжеш,

но твоята реч във всяка моя рана

не мас целебна втрива, а върти

безжалостното острие, което

я е отворило!

ПАНДАР

Не съм измислил нищо!

ТРОИЛ

Дори не каза всичко!

ПАНДАР

Добре, добре! Няма да се меся! Нека си бъде, каквато е! Ако е красива — по-добре за нея, ако не е — има с какво да се разкраси!

ТРОИЛ

Пандаре, моля те! Недей, Пандаре!

ПАНДАР

Пада ми се! Получих страдание за страдание! Неоценен от тебе, зле разбран от нея! Насам-натам, насам-натам, като совалка, а благодарност жалка!

ТРОИЛ

Как? Сърдиш се? И на кого? На мене?

ПАНДАР

Понеже ми е роднина, значи, не може да бъде красива като Елена; когато, ако не ми беше роднина, щеше да бъде красива в делник, колкото онази е в празник. Но какво ме засяга! Пет пари не давам, ако ще и арапка да е! Все ми е едно!

ТРОИЛ

Нима съм казал, че не е красива?

ПАНДАР

Безразлично ми е какво си казал! Луда е, че стои тука, след като баща ѝ си замина! Да върви при гърците — щом я видя, ще ѝ го кажа! Вече не се меся, пръста си няма да мръдна за вас!

ТРОИЛ

Пандаре!...

ПАНДАР

Не!

ТРОИЛ

Мой сладички Пандаре!...

ПАНДАР

Моля ти се! Нито дума повече! Оставям всичко, както съм го заварил, и точка!

Излиза. Тръбен звук за тревога.

ТРОИЛ

Млъкни, див шум! Кресливи звуци, спрете!
Глупци и там, и тук! Не, не, Елена
не е дотам красива, че да трябва
да ѝ рисувате портрета вие
с кръвта си всеки ден! За моя меч
тя подтик твърде слаб е... Тоз Пандар!
О, богове, как мъчите ме вие!
Аз мога да достигна до Кресида
единствено чрез него, а пък той
се увещава да я увещае
тъй мъчно, както тя — да отговори
на мъжки зов! О, светли Аполоне^[6],
заклевам те във любовта на Дафна,
кажи какво сме ний? Да, зная, зная:
Кресида бисер е с отблясък млечен.
Домът ѝ е индийски бряг далечен.
С надежда да се върна тук богат
към него тръгвам аз — търговец млад,
но между мене и целта ми има
безкрайна шир със глъб неизмерима —
и в тая шир сред бури, мрак и вой
Пандар е моят кораб и конвой!

Тръбен звук за тревога. Влиза Еней.

ЕНЕЙ

Защо не си във битката, Троиле?

ТРОИЛ

Защото тъй!... Знам, туй са женски думи,
но женско е и да останеш вкъщи,
когато вън се бият, тъй че те
са подходящи в случая... Кажи ми
какви са вестите отвън, Енее?

ЕНЕЙ

Че Парис се е върнал. И ранен.

ТРОИЛ

Така ли? От кого?

ЕНЕЙ

От Менелай.

ТРОИЛ

Тогава ще му мине в кратък срок —
навярно оня го е боднал с рог!

Тръбен звук за тревога.

ЕНЕЙ

Чуй, вънка има хубава забава!

ТРОИЛ

Далеч по-хубава във къщи става,
да ставаше желаното от нас!
Пак в боя?

ЕНЕЙ

Да!

ТРОИЛ

Ще дойда с теб и аз!

[6] *Аполон* (мит.) — бог на слънцето и изкуствата в древногръцкия пантеон. Тук обръщението към него е като към покровител на поетите. Влюбен в нимфата Дафна, той я подгонил и тя, за да избяга от него, призовала на помощ боговете, които я превърнали в лаврово дърво. ↑

ВТОРА СЦЕНА

В Троя.

Влизат Кресида и Александър.

КРЕСИДА

Видя ли кои минаха ей там?

АЛЕКСАНДЪР

Да, старата царица^[7] и Елена.

КРЕСИДА

Къде са тръгнали?

АЛЕКСАНДЪР

Да гледат боя
от източната кула, чийто връх
владее долината. Хектор, който
е винаги спокоен, днес бе сприхав:
нахокал Андрوماха, зашлевил
слугата си и още до зората —
печалба сякаш има от войната, —
излезе във полето, дето всяко
цветенце със пророчески сълзи
оплака горко бъдещите жертви
на неговия гняв.

КРЕСИДА

Защо е гневен?

АЛЕКСАНДЪР

Дочух, че в гръцката войска се биел
един гигант с троянска кръв, и то
пръв негов братовчед. Аякс на име.

КРЕСИДА

Е, та какво?

АЛЕКСАНДЪР

Това, че оня нямал
на себе си подобен.

КРЕСИДА

Как ще има,
ако не е близък със някой друг!

АЛЕКСАНДЪР

Този, Аякс, господарко, бил взел от всеки звяр по нещо. Бил храбър като лъв, груб като мечка, тронав като слон. В него природата, казват, така била размесила разните съставки, че храбростта му се била пресякла в глупост, а пък глупостта му била подправена със зрънца от разсъдък. Показвал проблясъци от всички положителни качества и петна от всички недостатъци. Бил ту мрачен безпричинно, ту весел неуместно. Имал изобщо от всяко нещо по малко, но всичките му неща били по малко сбъркани — същински късоглед Аргус^[8] — безброй очи, а недовижда, или схванат Бриарей^[9] — много ръце, а полза никаква!

КРЕСИДА

Но как човек, който кара мен да се усмихвам, ще направи Хектора да кипне?

АЛЕКСАНДЪР

Мълвата е, че те двамата са се срещнали във вчерашната битка и Аякс го е повалил. От тоя срам Хектор до тая сутрин нито е мигнал, нито сложил хапка в уста.

Влиза Пандар.

КРЕСИДА

Кой иде?

АЛЕКСАНДЪР

Чичо ви Пандар, господарко.

КРЕСИДА

Хектор е истински мъж!

АЛЕКСАНДЪР

Да, господарко. Няма равен на него!

ПАНДАР

Какво, какво?

КРЕСИДА

Добро утро, чичо!

ПАНДАР

Добро утро, племеннице! За какво говорехте?... Здравей, Александре!... Беше ли тази сутрин в Илион^[10]?

КРЕСИДА

Да, чичо.

ПАНДАР

За какво говорехте, когато дойдох? Хектор беше ли вече тръгнал, когато пристигнахте в двореца? Елена сигурно още не е била станала, а?

КРЕСИДА

Точно. Хектор беше тръгнал, а Елена не беше станала.

ПАНДАР

Знаех си. Хектор е бил на крак рано-рано!

КРЕСИДА

Тъкмо за това говорехме. И за това, че бил гневен.

ПАНДАР

Гневен ли бил?

КРЕСИДА

Той казва така.

ПАНДАР

То се знае, че бил! И знам защо. Да му мислят гърците, ще има да ги коси, това ще им кажа! А и Троил няма да остане назад от него, и това мога да им кажа!

КРЕСИДА

Защо? Да не би и той да е гневен?

ПАНДАР

Кой, Троил ли? Троил струва повече от Хектор!

КРЕСИДА

О, Зевсе! Той не може да се сравни с него!

ПАНДАР

Троил с Хектор? Ти можеш ли да познаеш един човек, като го видиш?

КРЕСИДА

Мога, стига да съм го срещала и да са ме запознали с него преди това.

ПАНДАР

Защо ли ти говоря! Троил си е Троил!

КРЕСИДА

И ако го назовеш още един път, ще се е утроил. Но ти си прав, защото той явно не е Хектор.

ПАНДАР

Нито пък Хектор е Троил в много неща!

КРЕСИДА

Това е вярно и за двамата. Троил си е все същият.

ПАНДАР

Все същият? Бедният Троил! Де да си беше все същият!

КРЕСИДА

И такъв си е!

ПАНДАР

Да, ако аз съм ходил бос до Индия!

КРЕСИДА

Не е Хектор той!

ПАНДАР

„Все същият!“ Друг е станал той, там е работата! Да можеше да дойде на себе си! Но има богове горе! Време лекува — време кумува! Ех, Троиле, Троиле, да беше моето сърце в нейното тяло! Не, Хектор не е по-добър от Троил!

КРЕСИДА

Тук ще прощаваш!

ПАНДАР

Той е само по-възрастен!

КРЕСИДА

Ще извиняваш!

ПАНДАР

На Троил му трябва още съвсем малко. Нека мине време и ще запееш друга песен. Хектор ще има да чака за неговия ум!

КРЕСИДА

Че защо му е неговият, като си има свой!

ПАНДАР

Или за другите му способности!

КРЕСИДА

Ще мине и без тях!

ПАНДАР

Или за външността му!

КРЕСИДА

Размяната не би му изнасяла. Той е по-хубав.

ПАНДАР

Нямаш вкус, племеннице. Самата Елена преди няколко дни се закле, че Троил, макар и мургав^[11]... защото той, вярно, е малко мургавичък... или, по-точно, не мургав, а...

КРЕСИДА

... а мургав.

ПАНДАР

Ако трябва да кажем истината, той е мургав, но не точно мургав...

КРЕСИДА

И това е истина, но не съвсем истина.

ПАНДАР

Исках да ти кажа, че Елена оцени по-високо неговата руменина от Парисовата.

КРЕСИДА

Че Парис е достатъчно румен!

ПАНДАР

Именно!

КРЕСИДА

Излиза, че Троил е прекалено румен. Щом тя е оценила по-високо неговата руменина, значи той има повече от нея. А тъй като оня е вече достатъчно румен, то похвалата на Елена се оказва твърде пламенна за един хубав цвят на лицето. Все едно че златната ѝ уста е похвалила Троил за медния му нос.

ПАНДАР

Кълна се, че той ѝ се нрави повече, отколкото Парис!

КРЕСИДА

Да ѝ се нрави, щом гръцките нрави са такива!

ПАНДАР

Сигурен съм в това! Завчера се приближи до него в нишата с прозореца и... нали знаеш, той няма още много косми на брадата си...

КРЕСИДА

Наистина един кръчмарски слуга би могъл да получи бързо сбора на тези негови признаци на мъжественост.

ПАНДАР

Защото е още много млад. И все пак той вече може да свие подкова не по-зле от брат си Хектор.

КРЕСИДА

Може би е свивал и по-ценни неща, щом е толкоз подкован по тази част.

ПАНДАР

Исках да ти докажа, че Елена го обича. Тя, значи, се приближи до него и помилва с бялата си ръка цепнатата му брадичка...

КРЕСИДА

Всеблага Юноно^[12], кой му я е разцепил?

ПАНДАР

Говоря ти за трапчинката на брадичката му. Според мене той има най-милата усмивка в цяла Фригия.

КРЕСИДА

О, да, той се усмихва сияйно!

ПАНДАР

Нали?

КРЕСИДА

Като небе наесен!

ПАНДАР

Приказвай си ги! На Елена във всеки случай ѝ става приятно, когато той се приближи до нея.

КРЕСИДА

О, щом на нея ѝ става приятно, и на него ще му стане!

ПАНДАР

На него? Той я харесва толкоз, колкото аз харесвам развалено яйце!

КРЕСИДА

Ако ти харесваше развалените яйца толкоз, колкото харесваш незрелите глави, щеше да ядеш само яйца с пиленца вътре.

ПАНДАР

Не мога да не се засмея, като си спомня как му гъделичкаше брадичката... Тя има възхитителна белоснежна ръчица, признавам!

КРЕСИДА

И то без да си подложен на мъчения!

ПАНДАР

И тогава ѝ хрумна да каже, че била открила в брадата му бял косъм.

КРЕСИДА

Само един? Бедна брада — доста брадавици са по-богати от нея!

ПАНДАР

И такъв смях падна! На царица Хекуба ѝ преляха очите от сълзи!

КРЕСИДА

Като сухи кладенци!

ПАНДАР

И Касандра също се смя!

КРЕСИДА

Но огънят под котела ѝ е бил навярно по-умерен. Или и нейните очи преляха?

ПАНДАР

А Хектор как се смя само!

КРЕСИДА

И за какво беше целият този смях?

ПАНДАР

Ами по повод на белия косъм, който тя успя да му открие!

КРЕСИДА

Ако беше зелен, бих се засмяла и аз!

ПАНДАР

Те се смяха не толкоз на косъма, колкото на Троиловия отговор.

КРЕСИДА

И какъв беше неговият отговор?

ПАНДАР

Елена каза: „Имаш само петдесет и два косъма и един от тях е вече бял!“

КРЕСИДА

Това е въпрос, и то неин!

ПАНДАР

Но той води към въпросния негов отговор. „Петдесет и два — каза Троил, — и един от тях бял. Белият е баща ми, а черните сме ние, петдесетте му синове.“ „Но те са петдесет и един — каза тя. — И кой е моят съпруг Парис?“ „Цепнатият с двата рога! — каза Троил. — Отскубни го и му го дай!“ Всички си умряха от смях. Елена пламна, Парис се разсърди, но останалите се смяха до припадане. Този Троил може да те умори!

КРЕСИДА

Той ме умори наистина и бих искала да си почина от него.

ПАНДАР

Все пак, племеннице, вчера ти казах нещо. Помисли си върху него!

КРЕСИДА

Мисля си, чичо.

ПАНДАР

Мога да се закълна, че е вярно! Той плаче за тебе като облак през април!

КРЕСИДА

Пък аз избуявам от плача му като коприва през май!

Тръбен звук за отбой.

ПАНДАР

Чувай! Връщат се от боя! Искаш ли да останем тук да ги видим, като се прибират към Илион? Хайде, племеннице! Искаш ли, милинка?

КРЕСИДА

Щом ти прави удоволствие, чичо.

ПАНДАР

Ела, ела тук! Тук е чудесно място! Оттук ще виждаме отлично! Аз ще ти ги назовавам един по един, докато минават край нас, но обърни внимание на Троил!

КРЕСИДА

Не говори така високо!

Влиза и прекосява сцената Еней.

ПАНДАР

Този е Еней! Не е ли чудесен мъж? Един от бисерите на Троя. Бива си го. Но ти обърни внимание на Троил! След малко ще го видиш.

Влиза и прекосява сцената Антенор.

КРЕСИДА

А този кой е?

ПАНДАР

Антенор. Остър език, но и храбър войник. Един от най-зрелите умове на Троя, а и хубав мъж!... Но къде се бави Троил? След малко ще ти го покажа. Ако ме забележи, ще видиш как ще махне с ръка.

КРЕСИДА

На кого? На тебе?

ПАНДАР

На мене. Не вярваш ли?

КРЕСИДА

Вярвам. И аз на негово място бих махнала с ръка на такъв като тебе.

Влиза и прекосява сцената Хектор.

ПАНДАР

Хектор! Това е Хектор! Ей го, ей го! Видя ли го? Това се казва мъж! Да живее Хектор! Как гледа само! И каква походка! Не е ли блестящ воин?

КРЕСИДА

О, да, блестящ е.

ПАНДАР

Нали? Драго да му стане на човек! Виж само на колко места му е очукан шлемът! Това не са драскотини! Той, Хектор, се бие, не си играе, ако щеш, вярвай, ако щеш — не! Гледай, гледай шлема му — това се казват белези!

КРЕСИДА

Все от мечове ли са?

ПАНДАР

От мечове, от копия — на него му е все едно! И дяволът да му излезе насреща, пет пари не дава! Кълна се, драго му става на човек!

Влиза и прекосява сцената Парис.

Ей го и Парис! Ето го, иде! Видя ли го, племеннице? Не е ли храбрец и той, а? Какво ще кажеш? Е, чудесно! Кой казваше, че се бил върнал вкъщи ранен? Не е ранен. На Елена ще й подскочи сърцето! Но къде е Троил? Сега, сега ще го видиш!

КРЕСИДА

Този кой е?

Влиза и прекосява сцената Хелен.

ПАНДАР

Този ли? Този е Хелен... Чудно! Защо го няма Троил?... Този е Хелен... Може би не е участвал днес?... Този е Хелен.

КРЕСИДА

Той добър боец ли е?

ПАНДАР

Хелен ли? Не. Да, бие се криво-ляво... Не разбирам къде се е дянал Троил. Я чувай, не викат ли „Троил“?... Хелен е жрец.

КРЕСИДА

А кой е този мухльо, който се тътри там?

Влиза и прекосява сцената Троил.

ПАНДАР

Кой? Оня там ли? Деифоб... Троил е! Троил! Ето това се вика мъж и половина! Какво ще кажеш, племеннице? Мъж веднъж! Храбрецът Троил! Образецът за благородство!

КРЕСИДА

Стига де, засрами се!

ПАНДАР

Виж го само! Разгледай го! О, смелият Троил! Гледай го, гледай го! Виж му окървавения меч! И шлема му, по-очукан от Хекторовия! А как гледа само! И как крачи! Прекрасен младеж! Ами че той няма още двайсет и три! Слава на Троил! Да имах сестра богиня или дъщеря някоя от грациите^[13], бих му казал: „Избирай!“ О, рядък мъж! Парис? Парис е дрипа пред него! Пак ти казвам, Елена би дала мило и драго да може да го замени с Троил!

Влизат и прекосяват сцената Войници.

КРЕСИДА

Идат още.

ПАНДАР

Тъпаци, магарета, пънове! Плява и трици! Плява и трици! Помия след гощавката! Жалко, бързо мина! На Троила аз цял живот няма да му се нагледам! Остави ги! Какво ще ги гледаш! Орлите отминаха. Това е нищо! Гарги и чавки! Гарги и чавки! По-добре да съм Троил, отколкото Агамемнон с всичките му гърци!

КРЕСИДА

Сред тях е Ахил, а той е по-добър от твоя Троил.

ПАНДАР

Ахил? Един носач! Камила! Впрегатно добиче!

КРЕСИДА

Хайде, хайде!

ПАНДАР

Какво „хайде, хайде“! Ти очи нямаш ли? Вкус нямаш ли? Толкоз ли не можеш да разпознаеш истинския мъж? Или род, хубост, телосложение, мъжественост, красноречие, образование, учтивост, щедрост, доблест и така нататък не са подправките, които дават вкус и сладост на един мъж?

КРЕСИДА

Да, на един подправен мъж. Мъж-сладкиш, целият в стафиди и фурми, който, докато се оформи, фурната ти изстива!

ПАНДАР

Ама ти си една — човек не знае как ще се извъртиш и на какво ще заложиш!

КРЕСИДА

Залагам на гърба си, за да си пазя корема, на ума си — за да си пазя волята, на скритостта си — за да си пазя доброто име, на булото

си — за да си пазя хубостта, и на тебе, чичо — за да ми помагаш в опазването на всички тези неща! И която от тези защиты да избира, зная безброй хватки в нея.

ПАНДАР

Каж ми една от тях!

КРЕСИДА

Главната от тях е да не ти казвам нищо. Така, ако не опазя онова, което не бих желала да ми бъде засегнато, поне ще се опазя от бързата разгласа на моето поражение. Освен ако мястото се подуе — тогава никакви хватки не помагат!

ПАНДАР

Ама и ти си една!

Влиза Момче.

МОМЧЕТО

Господарю, моят господар Троил иска да говори незабавно с вас.

ПАНДАР

Къде?

МОМЧЕТО

У дома ви. Там си сваля доспехите.

ПАНДАР

Добре, момчето ми. Каж ми, че идвам.

Момчето излиза.

Боя се, че е ранен. Сбогом, племеннице!

КРЕСИДА

Сбогом, чичо!

ПАНДАР

Ще се върна скоро.

КРЕСИДА

О, убедена съм в това.

ПАНДАР

Един малък дар от Троил ще те убеди и в другото.

Излиза.

КРЕСИДА

Без дарове ти би бил един твърде бездарен сводник!
Слова, сълзи, подаръци... С какво ли
не действа той, любов да му измоли,
а колко по е мил Троил за мен,
не в неговите думи отразен!...
Но предпазливо! Ангели сме ние,
дорде мъжът желаното добие,
а щом добие го, страстта му спада.
В лова, в лова е мъжката наслада!
Глупачка най-последна таз жена е,
която всичко знае, а не знае,
че любовта във мъжките гърди
е „след“ съвсем различна от „преди“.
Това закон е, от света по-стар:
„Щом иска — роб е, щом го има — цар!“
Затуй аз своята обич всеотдайно
ще пазя от обичния си в тайна!

Излиза.

[7] „... старата царица...“ — става дума за Хекуба, съпругата на царя на Троя Приам. ↑

[8] Аргус (мит.) — стоок великан от гръцката легенда, който, докато спял с половината от очите си, с останалата половина бодърствал; синоним на бдителен страж. ↑

[9] *Бриарей* (мит.) — сторък гигант, който помагал на титаните в борбата им срещу Зевс. ↑

[10] *Илион* — така се наричал дворецът на Приам в Троя. ↑

[11] „*макар и мургав...*“ — действието на пиесата се развива в Гърция, но Шекспир прилага английските критерии за красота, според които светлият тен на лицето бил по-хубав от тъмния. ↑

[12] *Юнона* (мит.) — римска богиня на плодородието, покровителка на брака — съответстваща на Хера у гърците. ↑

[13] *Грации* (мит.) — у древните гърци трите Грации — Ефросина, Талия и Аглая — били дъщери на Зевс и олицетворение на женската прелест. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

В гръцкия стан.

Тръбен звук. Влизат Агамемнон, Нестор, Одисей, Диомед, Менелай и други.

АГАМЕМНОН

Царе, какъв потиснат яд е пуснал
по бузите ви тая жълтеница?
При всички хорски замисли до днес
обширните гаранции, които
надеждата е давала, след туй
са се стеснявали. Беди и пречки
изкълчват най-високите кроежи,
тъй както възлите по тез места,
където разните мъзги се срещат,
смущават стройния растеж на бора
и карат ствола му да се криви
встрани от пътя си. При туй, царе,
какво учудващо в това, че Троя
подир седемгодишната обсада
е още непристъпна, като знаем,
че всяко дело, за което спомен
достигнал е до наши дни, на дело
се е отбивало от своя прицел
и от предполагаемия начин,
по който трябвало е да върви
съгласно замислите? Щом е тъй,
защо, царе, наричате „позор“
делата си, когато те са само
проверки, чрез които Зевс изпробва
метала „Постоянство“ у човека?
Каква е тънността на тоз метал,
не става ясно, докато Фортуна^[14]
усмихва се над нас: тогава всички —

и смел, и плах; и твърд и мекосърд;
и трезв, и луд; и учен, и невежа —
изглеждат равни. Но когато тя
навъси лик, различието духва
с веялката си мощна и отвява
фалшивото и лекото, а туй,
което има ценност и тегло,
остава непримесено и чисто.

НЕСТОР

Велики Агамемноне, със почит
към твойта власт богоподобна Нестор
ще доразвие мъдрите ти думи.
Човеците се проверяват вярно
в невярно време. Щом морето спи,
рояк от плитки лодчици се носи
по търпеливата му гръд наравно
със тежките галери; ала щом
разбойникът Борея^[15] разсърди малко
спокойната Тетида^[16], вижте там
как крепкоремият и тежък кораб,
подскачайки между двете стихии
като Пегас^[17], разсича с остър кил
зелени водни хребети. А где е
нищожната черупчица, която
се мереше доскоро тъй нахално
с величието? В пристана или
нахранила Нептуна^[18]! Тъй делят се
привидната и истинската храброст
и в бурите, които изпровожда
Фортуна на животните. При слънце
за стадото мухата е по-страшна
дори от тигъра, ала когато
огънат злобни вихри коленете
на възлестите дъбове, тя бързо
укрива се, а стадото рогато
отвърща с гняв на гневната съдба

и на рева с мучене, в същи ключ
със нейния!

ОДИСЕЙ

О, вожде и царю,
велики Агамемноне, ти, който
си мозък и гръбнак, сърце и дух
на Гърция, чиято мисъл трябва
да сбира мислите на всички нас,
дай слух на Одисеевото слово!
Напълно одобрявайки словата,
в които ти, могъщи със властта си,
и ти, почтени с възрастта си, толкоз
премъдрости изрекохте, че твойто,
о, Агамемноне, достойно беше
да бъде в бронз излято, а пък твойто,
о, сребровласи Несторе — да свърже
с незрима връв, по-яка от оста
на туй небе, слуха на всички гърци
към твоя многоопитен език,
та, казвам, одобрявайки ги, моля
все пак да чуете, о, ти, всевластни,
и ти, всемъдри, нещо и от мен!

АГАМЕМНОН

Ний слушахме те, умни Одисее,
и по сме сигурни, че празни речи
не ще открехнат твоята уста,
отколкото, че няма ум да звънне
в устата на проклетия Терсит!

ОДИСЕЙ

Отколе да е Троя разрушена
и мечът Хекторов — осиротял,
ако не беше следното:
едноначалието се забрави
и колкото са леките палатки

във лагера ни, толкова, уви, са
и лекомислените клики в него.
Главнокомандващият щом не е
единственият кошер, в който всички
принасят свойто, как ще има мед?
Нали когато заличи се рангът,
еднакво хубави са висш и низш?
Самите небеса, тоз център земен^[19],
планетите му — всичко съблюдава
чин, място, старшинство, посока, срок,
съотношение, годишно време,
дълг, форма, съгласувани в един
установен порядък; и затуй
над другите, във сфера по-висока,
на трон поставена е да царува
величествената планета Слънце,
която с поглед благ въздържа всички
влияния на лошите планети
и с царската си заповед застига
добри и зли, неспъвана от нищо.
Ала когато, лошо съчетани,
планетите се пръскат във безреда,
какви беди, разтрисания земни,
въздушни смутове и морски бури,
какви знамения, какви метежи,
промени, ужаси крушат, разкъртват,
изкореняват сговора семеен
между царствата! Щом разклатим ранга,
таз стълба към великите дела,
линее всеки почин! Как ще могат
сдружения, училища, еснафи,
търговски връзки между градове,
делени от морета, първородство,
синовна почит, дълг към старостта,
корони, скиптри, лаври да останат
по своите места, щом няма ранг?
Поотпуснете струната на ранга

и слушайте какъв раздор на звуци
веднага ще настане! Всяко нещо
ще встъпи в битка срещу всички други!
Послушните води ще се изпъчат
над бреговете си и ще превърнат
в огромно блато цялата земя;
по-силният над слабия ще властва,
баща си ще убива злият син;
добро и зло, чиято вечна битка
налага постоянната намеса
на правосъдието, ще загубят —
а с тях и правосъдието също —
значенията си. Тогава всичко
ще се сведе до силата, от нея
до пожелаването, а от него
до лакомията. И тая страст —
вълчица ненаситна — неизбежно,
изяла всичко друго, ще разкъса
и себе си!

Велики Агамемноне, такъв
ще бъде хаосът, щом няма ранг,
а на война, щом той не се зачита,
назад потръгва общото, от много
желание на всеки да напредне.
Главнокомандващият няма власт
над първия след него; той пък няма
над следващия; той — над тоз след него;
и тъй по примера на оня първи,
презрял началството си, всеки чин
бледнее от съперническа треска.
Тоз наш недъг крепи града Приамов
до днешен ден, не неговата сила.
Да, с туй ще свърша тази сказка своя:
от гръцка немощ е мощта на Троя!

НЕСТОР

Премъдро Одисей разкри недъга,

от който страда нашата войска.

АГАМЕМНОН

Природата на болестта открил,
какъв е цярът й?

ОДИСЕЙ

Великият Ахил, когото всички
зоват „чело на нашата войска“,
със слух, звънящ от таз въздушна слава,
е станал свръхнадменен: в своя шатър
лежи и се надсмива постоянно
на плановите ни. Патрокъл с него
цял ден измисля неприлични смешки
в ленивото легло и със муцуни
и грозни кривения — на които
той вика „подражания“ — се гаври
със всички ни. Понякога дори,
велики Агамемноне, той в твойта
върховна власт облича се и в нея
като бездарен перчещ се актьор
със ум в прасците, на когото стига
да слуша дървения диалог
на своите гръмки стъпки със дъските,
играе твой образ, да, и с глас,
приличен на разстроена звънарна,
трещи слова, които и в устата
на гръмогласния Тифон^[20] пак биха
били хиперболи. При тази пошлост
гигантският Ахил тресе от хохот
леглото си и бурно ръкопляска:
„Невероятно! Същи Агамемнон!
Сега да видим Нестор! Хайде, кашляй,
глади брада!“ Поискано — готово:
живот и роля се събират, както
две успоредни, сходни са като
Венера и Вулкан^[21], но що от туй?

Ахил реве: „Чудесно! Представи го
как той се стяга нощем при тревога!
Започвай, хайде!“ И сега е ред
на възрастта и слабостта да станат
предмет на смях. Хлапакът кашля, плюе
и със трепереща ръка се мъчи
да стегне бронята си, но не може.
А нашият герой при тази гледка
реве: „Патрокле, стига! Престани
или ми дай стоманени ребра,
че инак ще се пръсна!“ И така
във всички наши — лични или общи —
черти и навици, кроежи, битки,
забрани, заповеди, бойни речи
и речи за примирие — във всичко,
без оглед дали вярно, или не,
те двамата намират славна почва
за глуми и нелепости!

НЕСТОР

Да, тъй е.

И от държането на тези двама —
които, както казва Одисей,
войниците издигат в небесата —
и други заразени са. Аякс
е станал своенравен и се носи
с навирен нос, и той като Ахила:
седи във шатъра си и пирува
с поддръжници, войната ни одумва,
оракул същ, и дава на Терсита,
чиято робска злъч сече злодумства
като монетен двор, да ни сравнява
със всяка смет и да подронва с туй
авторитета ни, и то когато
опасности заплашват ни отвред!

ОДИСЕЙ

Те нашата политика осъждат,
наричайки я подла боязливост,
предвиждането смятат за ненужно,
ума презират и признават само
ръката с меча. Умственият орган,
решаващ колко война да хвърлим
във нужния момент и с помощта
на дълги наблюдения отгатващ
числото на противника, тоз орган
за тях не струва колкото кутрето
на лявата ръка, за тях трудът му
е празен труд, стратегия на книга;
и тъй зарад размаха й могъщ
поставят стенобойната машина
над ловкостта на оня майстор, който
я е създал, и над онез умелци,
които удара й направляват
със тънкостта на своите умове.

НЕСТОР

По тази сметка конят на Ахил
ще струва колкото една дузина
Ахиловци!

Тръбен звук.

АГАМЕМНОН

Кой иде, Менелае?

МЕНЕЛАЙ

От Троя!

Влиза Еней.

АГАМЕМНОН

Какво търсиш, чужденецо?

ЕНЕЙ

Не е ли този шатърът, във който
живее царственият Агамемнон?

АГАМЕМНОН

Да, този е.

ЕНЕЙ

Тогаз дали ще може
един троянски княз да поднесе
послание пред царския му взор?

АГАМЕМНОН

Той може да го стори в безопасност,
по-здрава от ръката на Ахила,
пред всички елински царе, които
наричат Агамемнона свой цар!

ЕНЕЙ

Учтива милост, здрава безопасност!
А как да разпознае чужденецът
високоцарствения негов лик
сред другите лица на смъртни?

АГАМЕМНОН

Как ли?

ЕНЕЙ

Попитах тъй, за да пробудя своята
почтителност към него и подготвя
страните си да поздравят лика му
с румянец като този на зората,
когато среща юношата Феб^[22].
О, кой е богът, слязъл между смъртни?
О, кой е царственият Агамемнон?

АГАМЕМНОН

Дали ни се надсмива, или в Троя
са всички тъй изискано любезни?

ЕНЕЙ

Любезни са, царю, сърдечни, мили,
като такива те се славят в мир,
но щом бойци дотрябват, всички имат
добра ръка, бърз поглед, верен меч
и, слава Зевсу, доблестно сърце,
каквото никой... Но мълчи, Енее!
Троянецо бърбиви, пръст на устни!
Похвалата — и вярна — носи срам,
щом казва си я хваленият сам,
а слава до Олимп тя носи чак,
щом каже я през зъби твоят враг!

АГАМЕМНОН

Троянецо, не си ли ти Еней?

ЕНЕЙ

Ахеецо, това е мойто име!

АГАМЕМНОН

Кажи ми за какво дошъл си тук!

ЕНЕЙ

Вестта ми е за Агамемнон само!

АГАМЕМНОН

От Троя вести той не слуша частно!

ЕНЕЙ

И не за да му шепна тя ме праща!
С тръбач аз ида, за да го събудя,
та неговата власт да чуй вестта ми
с наострен слух!

АГАМЕМНОН

Свободно говори,
троянецо! Часът, във който идеш,
не е часът за сън на Агамемнон.
И за да знаеш, че е буден, той
самичък ти го казва!

ЕНЕЙ

Хей, тръбачо,
надуй тръбата си и проникни
със звънък глас във тез лениви шатри,
та всеки дързък грък да чуе туй,
което Троя иска да се знае!

Тръбен звук.

Велики Агамемноне, във Троя
ний имаме боец един безстрашен,
Приамов син, на име Хектор, който,
усещайки, че почва да ръждясва
от вялото примирие, ме прати
да кажа туй: Царю, князе, велможи,
ако сред вас намира се един
да слага мъжка слава над удобства,
да търси чест, не гледайки опасност,
да знае дълг и да не знае страх,
да люби милата си не на думи,
а тъй, че красотата и честта ѝ
да е готов със меч да отстои,
към него е отправено това
предизвикателство — самият Хектор
пред погледа на гърци и троянци
ще защити честта на своята мила,
която е по-дивна, умна, вярна
от всякоя, която нявга грък
държал е във прегръдки! Утре сутрин
на половина път между стените

на Троя и ахейските палатки
тръбата му ще викне на двубой
тоз, който ще посмее да излезе
насреща му. Ако яви се някой,
със него Хектор ще кръстоса меч;
ако ли не, завърнал се във Троя,
ще каже той, че гръцките жени
са тъмнокожи и не заслужават
треска от копие! Това е всичко.

АГАМЕМНОН

Това ще бъде казано, Енее,
на всички влюбени във този стан;
не се ли отзове на него никой,
то, значи, няма влюбени сред нас.
Но ние сме войници, а нима е
войник войникът, който страст не знае?
Така че ще извадим за двубоя
достоеен меч. Щом няма друг — то моя!

НЕСТОР

И му кажи от мене, който бил съм
младеж, когато дядо му е сукал,
че ако тук не се намери кой
да вдигне меч за любовта си, Нестор,
скрил сребърна брада с подбрадник златен
и стегнал в твърда броня слаби мишци,
безстрашно ще го срещне и ще викне:
„Любимата ми беше по-прекрасна
от баба ти!“; и младата му кръв той
ще убеди, че е било така,
със таз безкръвна старческа ръка!

ЕНЕЙ

Небето да ви пази от подобен
недостиг на младежи!

ОДИСЕЙ

Чул те Зевс!

АГАМЕМНОН

Енее благородни, дай ръка
да те почерпя в царския си шатър!
Ахил и всички елински велможи
ще чуят туй, което ни предложи,
а ти ела и гост се чувствай драг
в дома на благородния си враг!

Излизат всички освен Одисей и Нестор.

ОДИСЕЙ

Чуй, Несторе!

НЕСТОР

Приказвай, Одисее!

ОДИСЕЙ

Един зародиш имам във ума си,
посъкрати му срока да узрее!

НЕСТОР

Какъв е той?

ОДИСЕЙ

Такъв е той:

Тъп клин здрав пън разцепва. Гордостта,
която ний до семе да презрее
оставихме у буйния Ахил,
така изду шушулка, че не я ли
изскубем днес, ще се разпука утре
и всички ни ще задуши със бърза
разсейка от злини!

НЕСТОР

Какво предлагаш?

ОДИСЕЙ

Макар че Хектор е отправил свойто
предизвикателство към всички гърци,
то явно се отнася до Ахила.

НЕСТОР

Да, замисълът му е по-прозрачен
от резултат при сбор на дребни цифри,
така че без съмнение Ахил,
дори да беше с мозък по-безплоден
от дюните на Либия (макар че
и неговият — вижда Аполон! —
е доста песъчлив!), той — казвам, — мигом
ще се досети, че не друг, а сам
е цел на Хектор.

ОДИСЕЙ

И ще се откликне?

НЕСТОР

Надявам се. Кой друг освен Ахила
могъл би според тебе да лиши
от слава Хектора? Макар че боят
ще е безкръвен, той ще е проверка
за силите ни, тъй като от него
троянците най-вкусното ни блюдо
ще вкусят с най-чувствително небце
и вярвай, Одисее, нашто име
ще бъде сложено на карта в туй
забавно състезание, защото
от частния му изход — лош, добър —
като от мостра ще се прави извод
за общото. Тъй уводите — кратки
в сравнение с грамадните обеми

на книгите, в които ни въвеждат —
съдържат в детски образ исполина
на бъдните развития: тоз, който
излезе срещу Хектора, ще бъде
избран от нас; и туй, че ний ще сме
размесили душите си в тоз избор,
ще го направи еликсир, получен
чрез изпаряване на най-доброто
от всички нас. И ако той пропадне,
кой тук сред нас ще придобие тази
самоувереност на победител,
която управлява всеки мускул,
тъй както мускулите управляват
лъка и меча?

ОДИСЕЙ

Несторе, прощай,
но, струва ми се, тъкмо затова
не е добре Ахил да среща Хектор.
Като добри търговци да покажем
по-долното по-първо с мисълта,
че може купувачът да го вземе.
Ако не го хареса, по-доброто
ще блесне двойно, като го измъкнем
след лошото. Недей се съгласява
на среща между Хектор и Ахил!
След нея, при победа и провал,
с лай тичат две опасни сетнини!

НЕСТОР

Очите ми са стари и не виждат.
Кои са те?

ОДИСЕЙ

Ако Ахил не беше
така надменен, би била и наша
честта, която той би снел от Хектор;

но той и без това тъй вири нос,
че победи ли, по-добре ще бъде
да се печем под африканско слънце,
отколкото под жарещия присмех
на неговия поглед! А, обратно,
пропадне ли, ний всички ще удавим
високото си име във позора
на нашия избраник. Затова
да разрешим въпроса „кой“ със жребии
и да направим оня пън, Аякс,
да го изтегли. Всички едногласно
ще го венчаем „първи наш боец“
и, вярвай ми, това ще бъде цяр
за мирмидонеца^[23], навикнал той
единствен да се плакне във възхвали,
и ще му смъкне гребена, по-ярък
от шарения пояс на Ирида^[24]!
Ако Аякс — глупакът му! — надвие,
ще го обсипем с лаври; ако падне,
ще казваме, че имаме в запас
от него по-добри. И тъй, и тъй
кроежът ни ще стигне своята цел:
издигайки Аяксовата сила,
оскубваме перата на Ахила!

НЕСТОР

Вкусът на твойта мисъл, Одисее,
харесва ми. Ела със мен — добре е
и Агамемнон бързо да я вкуси.
Те трябва да се сдавят помежду си
и твоят начин верен е и прост:
две кучета — една-едничка кост!

Излизат.

[14] *Фортуна* (мит.) — римска богиня на щастието, случая и успеха; изобразявана с рог на изобилието, изсипващ монети, или с

превързани очи, стъпила върху въртящо се колело. ↑

[15] *Борей* (мит.) — гръцки бог на северния вятър. ↑

[16] *Тетида* (мит.) — морска нимфа — nereida, — майка на гръцкия херой Ахил. ↑

[17] *Пегас* (мит.) — крилат кон, родил се от туловището на убитата от Персей Медуза. Впоследствие — символ на поетичното вдъхновение. ↑

[18] *Нептун* (мит.) — римски бог на моретата, съответстващ на гръцкия Посейдон. ↑

[19] „център земен...“ — според Птолемеевата астрономична система Земята била център на цялата Вселена. ↑

[20] *Тифон* (мит.) — в гръцките легенди чудовище със змийски глави и страшен глас. ↑

[21] „... сходни са като Венера и Вулкан...“ (мит.) — богинята на любовта и красотата Венера била съпруга на куция и грозен бог на занаятите, ковача Вулкан. ↑

[22] *Феб* (мит.) — друго име на Аполон. ↑

[23] „... за мирмидонца...“ — мирмидонците били гръцко племе, населяващо остров Егина. В Троянската война от него била съставена войската на Ахил. В случая се подразбира именно той. ↑

[24] *Ирида* (мит.) — гръцка богиня на дъгата. ↑

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

В гръцкия стан.

Влизат Аякс и Терсит.

АЯКС

Терсите!

ТЕРСИТ

А какво ще стане, ако Агамемнон, този велик бълховодец и военмочалник, заболее от цирей? И се покрие с тях целият от глава до пети?

АЯКС

Терсите!

ТЕРСИТ

И те почнат да се пукат и той цял стане един цирей и се пукне и изтече?

АЯКС

Куче!

ТЕРСИТ

Поне тъй ще излезе нещо съществено от него. А то досега — нищо!

АЯКС

Смес от вълк и кучка, не чуваш, а? Тогава на ти да почувстваш!

Бие го.

ТЕРСИТ

Гръцката чума да те тръшне дано! Глупав мелез, цар без пипе, говежди мозък!

АЯКС

Говори, плесенясало тесто, говори! Аз тебе с бой ще те науча на възпитание!

ТЕРСИТ

Първо аз тебе с подигравки ще науча на ум! Но май че конят ти по-лесно ще назубри цяла проповед, отколкото ти — една молитва. Само това знаеш — да биеш! От шап да пукнеш, кранта недна!

АЯКС

Ще кажеш ли какво обявиха, мухоморко отровна?

ТЕРСИТ

Ти безчувствен ли ме смяташ, та ме биеш така!

АЯКС

Какво обявиха?

ТЕРСИТ

Че си явен глупак, това обявиха!

АЯКС

Млък, таралеж бодлив, млък, че както ме сърбят ръцете!

ТЕРСИТ

Дано те засърби всичко от главата до петите и да трябва аз да те подръгна! Ще ти разчеша най-хубавата краста в цяла Елада!... А като трябва да се биеш с троянците, си по-бавен от всеки друг!

АЯКС

Какво обявиха, питам!

ТЕРСИТ

През час ругаеш и се подиграваш на Ахила, а му завиждаш на величието, както Цербер^[25] на Прозерпина — за хубостта ѝ. Като него лаеш и ти!

АЯКС

Мълчи, ти казвам!

ТЕРСИТ

Защо не биеш Ахила? Не си по-хилав от него...

АЯКС

Краешник мухлясал!

ТЕРСИТ

... ама той ще те натроши с юмрук, както моряк троши сухар!

АЯКС

Ах ти, кучи син!

Бие го.

ТЕРСИТ

Бий! Бий!

АЯКС

Ах ти, колело за мъчение!

ТЕРСИТ

По-силно, благородни глупако. Ти имаш в главата си толкоз мозък, колкото аз — в лакътя си! Всеки малоумен може да ти даде ум на тебе! Бива те само да трепеш троянци, а всички, дето имат малко пипе в главата, те купуват и продават като варварин-роб! Ако продължаваш да ме биеш, ще те подхвана от петите и ще тръгна нагоре педя по педя, ще те опиша целия, дръвнико безмилостни!

АЯКС

Мръсно куче!

ТЕРСИТ

Крастав княз!

АЯКС

Шугав пес!

Бие го.

ТЕРСИТ

Велик воин — глупак двоен! Бий, простако! Бий, добиче! Удряй, удряй още!

Влизат Ахил и Патрокъл.

АХИЛ

Какво става тук, Аяксе? Защо го налагаш? Терсите, какво има?

ТЕРСИТ

Виждаш ли го този тук? Виждаш ли го?

АХИЛ

Да, защо?

ТЕРСИТ

Не, погледай го!

АХИЛ

Гледам го. Е?

ТЕРСИТ

Не, хубаво го гледай!

АХИЛ

Ето, гледам го хубаво. И какво ще стане?

ТЕРСИТ

От гледане — нищо. Защото той вече е отгледан и е станал, какъвто си е. Казва се Аякс.

АХИЛ

Известно ми е това, магаре!

ТЕРСИТ

И на мен ми е известно това магаре, но то само не се познава!

АЯКС

Затова те бия!

ТЕРСИТ

Бре, бре! Една искрица от остроумие! Всичките му са такива, с уши ей дотук! Аз му разтърсих мозъка с подигравки по издъно, отколкото той — моите кокали с удари. Умът му е колкото една стотна от ума на врабче и пак му е много! Той има разсъдък в корема и черва в главата! Знаеш ли ти, Ахиле, какво си мисля за него?

АХИЛ

Какво?

ТЕРСИТ

Мисля си, че той...

Аякс го заплашва.

АХИЛ

Остави го, Аяксе!

ТЕРСИТ

... че той няма толкова мозък...

Аякс пак го заплашва.

АХИЛ

Трябва да те държа!

ТЕРСИТ

... колкото да запуши с него ухото на иглата на Елена, заради която е дошъл да се бие.

АХИЛ

Достатъчно за днес, глупако!

ТЕРСИТ

И аз му казвам, че ми е достатъчно за днес, та да има остатъчно за утре, но глупакът не ще да слуша! Ето го, на, гледай го!

АЯКС

Ах ти, куче проклето, аз ще ти!...

АХИЛ

Остави го, Аяксе! Нима ще си мериш ума с един глупак?

ТЕРСИТ

Няма, не бой се! Той си знае, че всеки глупак ще го удари оземи!

ПАТРОКЪЛ

Отлично, Терсите!

АХИЛ

Но за какво е тази свада?

АЯКС

Поисках от тоя злокобен бухал да ми каже какво гласи обявлението, а той ми се подигра!

ТЕРСИТ

Аз не съм ти слуга!

АЯКС

Хайде, хайде!

ТЕРСИТ

Аз служа тук доброволно!

АХИЛ

Последната ти служба не беше от доброволните. Доброволецът беше този, който те налагаше, а на тебе се налагаше да търпиш. И тази служба ти е редовна.

ТЕРСИТ

Точно така. И на тебе остроумието ти е в мишците или човек да не съм! Много нещо ще извади Хектор от главите ви, ако ви ги смачка и на двамата! Все едно, че троши кухи орехи, без ей толкоз ядка!

АХИЛ

А, и срещу мене, така ли?

ТЕРСИТ

Одисей и Нестор, на когото мозъкът е бил мухлясал, преди на вашите дядовци да са им покарали млечните зъби, са ви зажеглили като два вола и ви бодат да теглите ралото на войната!

АХИЛ

Как, как?

ТЕРСИТ

Както чувате! „Дий, Ахиле! Дий, Аяксе! Дий!...“

АЯКС

Аз ще ти отрежа езика!

ТЕРСИТ

Няма значение. И след това все ще мога да говоря колкото тебе!

ПАТРОКЪЛ

Стига толкоз! Мълчи вече!

ТЕРСИТ

Кой? Аз? Защото така е рекла кучката на Ахила?

АХИЛ

И ти си го получи, Патрокле.

ТЕРСИТ

Аз ще ви видя и двамата обесени за глупост, преди да стъпна в шатрите ви! Минавам на страната на умните, напускам вашата сбирщина от дръвници!

Излиза.

ПАТРОКЪЛ

Добър ти път!

АХИЛ

За обявлението сред войската
ти искаш да узнаеш. Утре Хектор
във единайсет щял да се яви
с тръбач между стените на града
и стана ни и на двубой да викне
боеца, който дръзнал би да каже...
какво, не помня... Глупости!... Е, сбогом!

АЯКС

Как тъй „Е, сбогом“? Кой ще му излезе?

АХИЛ

Не знам. Ще теглят жребий. Инак Хектор
би знаел кой!

Излиза, следван от Патрокъл.

АЯКС

За себе си намеква.
Ще ида да узная кой ще бъде!

Излиза.

[25] *Цербер* (мит.) — триглаво куче, което пазело изхода на древния ад, чиято владетелка била Прозерпина, и пускало всекиго да влезе, но никого — да излезе. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Дворецът на Приам в Троя.

Влизат Приам, Хектор, Троил, Парис и Хелен.

ПРИАМ

След толкоз кръв и речи Нестор пак
от името на гърците ни пише:
„Върнете ни Елена и с това
щети, обиди, загуби на време,
труд, рани, близки паднали и всичко,
погълнато и недосмляно още
от ящната война, ще сметнем ние
зачеркнато!“ Какво ще каже Хектор?

ХЕКТОР

Макар от гърците да се страхувам
не повече от всеки тук сред вас —
ако въпросът е за мене лично, —
о, царствени Приаме, макар мъж,
не знам жена по-мека, по-готова
боязън да попива като гъба,
по-склонна да се пита: „Ами после?“
от Хектора. Бедата на мира
е във безгрижието, и — обратно —
съмнението е светилник в мрака,
фитил, откриващ всяко гнойно джобче
на раната. Да им дадем Елена!
Откак започна разпратата, животът
на всякоя от жертвите, които
тя взе от нас като жесток десятък —
а те са хиляди! — не е по-евтин
от нейния. За нашите говоря.
Ако загубили сме толкоз наши

единствено за да запазим нея,
която не е наша и дори
да има наше име, пак едва ли
ще струва колкото един от тях,
тогаз какво зърно от разум има
в това да я държим?

ТРОИЛ

Фу, срамно, братко!
Нима честта и царственото име
на нашия вселяващ страх баща
ти теглиш на търгашески везни
със прости драмове? Нима ще мериш
безкрайната му власт със помощта
на педите и лактите, които
зовеш „зърна от разум“? Срамно! Фу!

ХЕЛЕН

Не ме учудва, че така кълвеш
зърната разум. Липсват ти — затуй!
Май трябва цар Приам да управлява
без разум, затова че ти без разум
съветваш го да управлява тъй!

ТРОИЛ

Ти търсиш, братко-жрецо, мека дрямка
и сладък блян. Със разум подплатил си
и ръкавиците си. Той те учи,
че неприятелят ти иска злото,
че мечът може да ти стори зло,
че злото е добре да се избягва,
защо тогаз се чудим, че ти, братко,
щом зърнеш грък със меч в ръка, веднага
ще окрилиш с крилатия си разум
петите си и от врага ще драснеш
като Меркурий^[26] от гнева на Зевса
или звезда, изскочила във мрака

от своята сфера? Щом ще дири́м разум,
вратите да заключим и заспим!
Добива храбрият сърце на заек,
щом тъпче се със твоя клисав разум;
те, тези думи: „разум“, „предпазливост“,
отпред са разум, а отзад пъзливост!

ХЕКТОР

Но тя не струва, колкото ни струва!

ТРОИЛ

Нещата имат стойността, която
им даваме!

ХЕКТОР

Но стойността зависи
не само от вкуса и склонността
на оценителя, но и от туй
какви са качествата на предмета.
На дребен бог да служиш тежка служба
е идолопоклонство и от лудо
самовнушение е болен, който
достойнства търси и открива гдето
във същност няма и следа от тях!

ТРОИЛ

Аз вземам днес жена и в моя избор
насочват волята ми Слух и Взор —
кормчий опитни между скалите,
на име Страст и Разум. Как след туй,
дори и волята ми да е вече
изстина́ла към прежния си избор,
жена си да оставя, ако искам
самият аз да си остана с чест?
Не връщаме плата на продавача,
когато го изцапаме. В сметта
не хвърляме остатъка от гозба,

когато сме наситени. Реши се,
че Парис длъжен е да отмъсти
на гърците. Единодушно вие
платната му издухте с гръмки речи;
вода и вятър вечния си спор
пред него прекратиха и той стигна
жадувания пристан и в отплата
за старата ни леля Хезиона^[27],
която гърците държат във плен,
докара тук една царица тяхна,
чиято хубост прави да изглеждат
набръчкан образът на Аполон
и вехнещо — лицето на Зората.
Защо държим я? Те защо държат
в плен леля ни! „Достойна ли е тя
да я държим?“ Как не, когато тя е
тоз рядък бисер, който в път отпрати
безчетни кораби и във търговци
превърна толкоз истински царе!
Ако поддържате, че бе разумно
да тръгне той (а кой ще го осъди,
когато всички викахте му: „Хайде!“)
и че донесе тук достойна плячка
(а кой ще отрече това, когато
вий, зърнали я, ахнахте: „О, чудо!“),
тогаз защо, плода на своя разум
сега отrekli, вършите постъпка,
която и менливата Фортуна
не ще извърши? Да обезцените
онуй, което считяхте по-ценно
от цялата земя! О, кражба срамна:
веднъж, защото, похитили нещо,
след туй го връщаме; и дважд, защото,
откраднали го в чужди край със взлом,
не смеем да го браним в своя дом!

КАСАНДРА (*отвън*)

Плачете всички!

ПРИАМ

Кой крещи така?

ТРОИЛ

Сестра ни, лудата!

КАСАНДРА (*отвън*)

Плачете всички!

ХЕКТОР

Касандра е наистина!

Влиза с разпусната коса и в транс Касандра.

КАСАНДРА

Плачете!

Да имах хиляди очи, аз бих ги
напълнила с пророчески сълзи!

ХЕКТОР

Сестрице, стига! Успокой се! Стига!

КАСАНДРА

Девици, възрастни, изпити старци
и вий, кърмачета, които друго
освен плача не знаете, плачете
с мен заедно! Навреме първа вноска
да изплатим от бъдещия вопъл
над воплите! Ридай, о, град злочест!
Учете се да стенете, троянци!
Очаква гибел хубавата Троя!
Родената от теб главня, Хекубо^[28],
ще ни подпали всички! Илион,
така зарад Елена ти пострада —

или върни я, или ставай клада!

Излиза.

ХЕКТОР

Не чувстваш ли, о, пламенни Троиле,
душевно угризение от туй
високо ясновидство на сестра ни?
Или кръвта ти тъй е полудяла,
че ни разумно слово, ни боязън
от изход лош на лошо дело могат
да я смирят?

ТРОИЛ

Ако ме питаш, братко,
не бива да решаваме дали
е право, или не известно дело,
по туй какъв успех ще има то;
и също тъй не бива дух да губим,
защото се е смахнала Касандра.
Безумните й пристъпи не могат
да принизят една война, в която
тук всеки е заложил своята чест!
Самият аз от нея имам полза
не повече от всеки син Приамов
и Зевс да ни опази от постъпки,
способни да подтикнат към упорство
най-буйните сред нас.

ПАРИС

В противен случай
светът осъдил би за безразсъдство
и мен, и вас. Но аз кълна се в Зевса,
че вашето съгласие придаде
крила на склонността ми и пресече
страха, съпътстващ дръзкия ми план!

Защото колко струват две ръце?
Каква защита те ми биха дали
срещу напора на онез, които
щях неминуемо да разгневя?
Макар че, да би трябвало аз сам
да срещна трудностите и да имах
за туй възможност, както имам смелост,
заклевам се пред всички ви, че Парис
не би се дръпнал от това, което
веднъж е предприел.

ПРИАМ

Говориш, сине,
замаян от любовната наслада.
За теб медът е, жлъчката — за тях;
не е учудващо, че нямаш страх!

ПАРИС

Царю, да си запазя сладостта
от хубост като тази на Елена,
не е единствен подтик мой: аз искам
петното от това, че съм я грабнал,
да излича със славата от туй, че
съм я запазил своя. Представи си
какъв позор за нея, какъв удар
за твойта чест, какъв плесник за мен
ще бъде изведнъж да се откажем
от правото на собственост над нея,
принудени със сила! Не, не може
такъв безславен стрък да пусне корен
в тез царствени сърца! Аз зная, няма
сред низкия народ един тъй низък,
че меч да няма, смелост да му липсва,
щом трябват за Елена; нито има
сред знатните един тъй знатен, че
живот да пази, смърт да иска друга,
Елена щом залогът е. Повтарям:

достойна е за всяка кръв пролята
таз хубост без подобна на земята!

ХЕКТОР

Ти, Парисе, и ти, Троиле, също
говорихте и свързано, и ясно,
ала повърхностно. Младежи вий сте,
а младежта съгласно Аристотел^[29]
не е способна да се занимава
с морална философия. Вий двама
си служите със доводи, които
раздухват повече бурливи чувства,
отколкото ни водят към разумно
решение между добро и лошо;
защото страст и мъст са към гласа на
разсъдъка по-глухи от змията.
Законът на природата изисква,
което чуждо е, да се възвръща
на собственика му; а где в света
ще се намери собственост по-силна
от тази на съпруга над жена му?
И ако щението често стъпква
природния закон дотам, че даже
високи духове му се опълчват,
снизили се до слепите си страсти,
то всяко уредено общество
и друг закон познава, който смачква
най-упоритите и непокорни
в желанията си. Ако Елена
жена на Менелай е — а се знае,
че тя му е такава, — тез закони,
природен и обществен, искат гръмко
възвръщането ѝ. Да се упорства
във злото, не смекчава това зло,
а само го засилва. Туй е мойто
становище. Но въпреки това
съгласен съм, о, буйни мои братя,

да задържим Елена за това, че
във нея тук заложили сме всички
и общата, и личната си чест!

ТРОИЛ

Да, ти допря живеца на въпроса!
Ако не бе честта за нас причина,
по-важна от възбудените страсти,
бих казал, че не бива за Елена
да се пролива вече нито капка
троянска кръв. Но нейната защита,
о, Хекторе, за нас въпрос на чест е
и шпора към извършване дела,
които днес ще разгромят врага ни,
а в бъдни дни ще подарят на нас
безсмъртие. Защото — предполагам —
безстрашният ни Хектор срещу всички
богатства на света не би изпуснал
възможност за победа като тази,
която ни приветства от челото
на утрешните битки!

ХЕКТОР

Аз съм с теб,
израстъко на славния Приам!
Предизвикателство аз пратих дръзко
до мудните и каращи се знатни
от стана на ахейците, което
ще сепне сънните им духове.
За главния им вожд дочух, че дреме,
а дрязгите растели в това време.
Туй, вярвам, ще го стресне!

Излизат.

[26] Меркурий (мит.) — римски бог на търговците и крадците, съответстващ на Хермес у гърците; вестител на боговете. ↑

[27] *Хезиона* (мит.) — сестра на Приам, която, омъжена за саламинския цар Теламон, му родила син Аякс. ↑

[28] „... *родената от теб главня, Хекубо...*“ — Хекуба — царица на Троя, съпруга на Приам, преди да роди Парис, сънувала, че ражда пламтяща главня, от която изгаря Троя. Жреците искали детето да бъде умъртвено, за да бъде спасен градът, но родителите му се противопоставили, като само го изпратили да бъде отгледано от овчари, незнаещи за неговия произход. ↑

[29] *Аристотел* — един от честите анахронизми на Шекспир. Гръцкият философ Аристотел от Стагира (384–322 г. пр.н.е.) е живял много след времето на Троянската война. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

В гръцкия стан, до шатъра на Ахил.

Влиза Терсит.

ТЕРСИТ

Ами сега, Терсите? Загубих се в лабиринта на яростта си! Нима тоя слон Аякс ще ме победи? Той ме бие, а аз го оплювам. Добра разплата, няма що! Бих искал да е обратното — аз да го бия, а той да ме оплюва! Огън и жупел, ще се науча на заклинания, дяволи ще викам, но ще видя плода на своята ярост! А този Ахил, който само се превзема, че умее да превзема крепости! Ако Троя чака тези двама зидорушители, зидовете й ще си стоят, докато рухнат от старост! О, Зевсе гръмовержецо, дано престанеш да бъдеш цар на боговете, и ти, Меркурий, дано загубиш змийската мощ на жезъла си, ако не им отнемете и тази малка, невероятно малка наличност от мозък в главите им, която — както и най-невежият знае — е така обилно оскъдна, че тези двама гиганти муха от паяк не могат отърва, без да измъкнат тежки мечове, за да разсекат паяжината му. А след тях чумата да поразии и целия ни лагер! Или не чумата, а неаполитанската болест^[30] — такова наказание по ще отговаря за тези, които са дигнали цяла война заради една цепка... на женска фуста. Това е. Казах си молитвата, сега дяволът на злобата да каже „Амин“!... Велики Ахиле! Господарю!

Влиза Патрокъл.

ПАТРОКЪЛ

Кой вика? Терсите, ти ли си? Хайде, мили, кажи няколко хапливи думички!

ТЕРСИТ

Ако ми беше дошло наум преди малко за подправените монети, щях да те опитам и тебе на зъб. Но нищо.

Настрани.

Дано се струпаш сам върху себе си, сиреч: да те обсипят боговете с общите дарове на човечеството — глупостта и невежеството! Небето да те опази от умен наставник и да те отмине всяко въздържание! Да ти бъдат страстите едничко ръководство, докле издъхнеш и тогава, ако тая, дето те увива в савана, каже, че си хубав труп, да мога да се закълна, че тя други освен прокажени не е виждала! Амин!... Къде е Ахил?

ПАТРОКЪЛ

Я, ти си бил набожен! Това молитва ли беше?

ТЕРСИТ

Да. И дано се сбъдне!

ПАТРОКЪЛ

Чул те Зевс!

Влиза Ахил.

АХИЛ

С кого говореше?

ПАТРОКЪЛ

С Терсит. Ей го!

АХИЛ

Къде? Къде?... Ха, върна ли се? О, мой лек за леко храносмилане, сиренце послеобедно мое, защо те нямаше толкова дни на трапезата ми? Хайде, почвай! Какво е Агамемнон, Терсите?

ТЕРСИТ

Твой началник. А какво е Ахил, Патрокле?

ПАТРОКЪЛ

Твой господар. А ти какво си, Терсите?

ТЕРСИТ

Твой познавач. А какво си ти, Патрокле?

ПАТРОКЪЛ

Ти ме познаваш — ти кажи!

АХИЛ

Кажи му, кажи му!

ТЕРСИТ

Ще спрегна всички наведнъж: Агамемнон е началник на Ахил; Ахил е мой господар; аз съм познавач на Патрокъл, а Патрокъл е глупак!

ПАТРОКЪЛ

Ах, негодник!

ТЕРСИТ

Успокой се, глупако! Не съм завършил.

АХИЛ

Той е неприкосновен^[31]. Продължавай, Терсите!

ТЕРСИТ

Агамемнон е глупак. Ахил е глупак. Терсит е глупак. И Патрокъл е глупак, повтарям го пак.

АХИЛ

Сега доказателствата! Хайде!

ТЕРСИТ

Агамемнон е глупак, защото иска да заповядва на Ахил. Ахил е глупак, защото се оставя на Агамемнон да му заповядва. Терсит е глупак, защото служи на такъв глупак. А Патрокъл е глупак поначало.

ПАТРОКЪЛ

А защо да съм глупак?

ТЕРСИТ

Отнеси въпроса до Създателя. Аз знам, че си и толкоз... Вижте кой иде!

Влизат Агамемнон, Одисей, Нестор, Диолгед, Аякс и Калхас.

АХИЛ

Не искам да говоря с никого. Терсите, с мене в шатъра!

Излиза.

ТЕРСИТ

Всичко е чиста проба мошеничество, измамничество и надхитряне! И за какво? Заради една курва и един рогоносец! Отличен предлог за човечите да се цепят на враждебни лагери, за да си цепят главите едни на други! Дано ги хване сухият лишей и двамата, а другите от война и блудство да изпукат!

Излиза.

АГАМЕМНОН

Къде е цар Ахил?

ПАТРОКЪЛ

Във своя шатър,
но не добре със здравето, царю.

АГАМЕМНОН

Върви и съобщи му, че сме тук.
Той нашите посланици нахока
и ние, посещавайки го, вършим

простъпка спрямо своите права.
Кажи му туй, за да не би да мисли,
че страх ни е пред него да повдигнем
въпроса за властта си или че
не знаем кой какво е!

ПАТРОКЪЛ

Ще му кажа.

Излиза.

ОДИСЕЙ

Видяхме го с очите си пред входа на неговия шатър. Не е болен.

АЯКС

Болен е и още как! От лъвска болест е болен той, от надменно сърце! Можете да наричате болестта му меланхолия, ако сте толкоз благоразположени към него, но мене ако питате, това е чиста горделивост! Но от къде на къде? Какво е, та да се гордее толкоз? Нека каже!... Може ли за миг, царю?

Отвежда Агамемнон встрани.

НЕСТОР

Какво кара Аякса да лае толкоз по него?

ОДИСЕЙ

Това, че Ахил му е подмамил смешника.

НЕСТОР

Кой смешник? Терсит ли?

ОДИСЕЙ

Да.

НЕСТОР

И сега ще мълчи, щом е загубил единствения си предмет за разговор.

ОДИСЕЙ

Няма, както виждаш — предмет му е станал този, който му е отнел предмета, тоест Ахил.

НЕСТОР

И толкоз по-хубаво. Добре е двамата да се мръщят, а не да се прегръщат. Но голяма дружба е била тяхната, щом един глупак ги е разделил!

ОДИСЕЙ

Ако разумът не свързва едно приятелство, глупостта лесно го разкъсва.

Влиза отново Патрокъл.

Патрокъл иде!

НЕСТОР

Без Ахила?

ОДИСЕЙ

Слонът няма стави за учтивости^[32]. Нозете му трябва, за да се движи, не за да превива коляно.

ПАТРОКЪЛ

Ахил ми каза да ви съобща,
че крайно съжалява, ако ваше
величество и вий, царе, дошли сте
да го извикате за цел по-важна
от забавленията. Той желае
да вярва, че сте само на разходка
за храносмилане.

АГАМЕМНОН

Патрокле, чувай!

Тез отговори негови ний знаем
и отказът му, с присмех окрилен,
от тънкия ни усет не избягва.
Той има много качества и много
са доказателствата, че ги има,
но те, макар добри, са толкоз лошо
от него носени, че вече почват
да губят блясък в нашите очи...
и както хубав плод в нечисто блюдо...
да, точно тъй... на път са да изгният
невкусени! Върви и съобщи му,
че сме дошли за разговор и няма
да сбъркаш, ако кажеш му, че той
за нас е много горделив, неискрен
и с мнение за себе си, което
надхвърля доста мнения за него,
и че от него по-достойни тук
търпят чудатата му своенравност,
умишлено забравят своята власт
и приподписват неговото чувство
за превъзходство, да, следят за всяка
прищявка негова, за всеки отлив
и прилив на духа му, сякаш ходът
и изходът на таз война зависят
от него само! Туй кажи. И още:
че ако той все тъй се надценява,
ще го зарежем, както се зарязва
непреносим военен механизъм
с решение: „Не става за война!“
Пигмеят пъргав е за нас по-ценен
от спящия гигант. Това да знае!

ПАТРОКЪЛ

Ще се завърна с отговор след миг!

Излиза.

АГАМЕМНОН

Не сме дошли, за да говори с нас
чрез чужди глас. Влез вътре, Одисее!

Одисей излиза.

АЯКС

Какво повече е той от всеки друг?

АГАМЕМНОН

Не е повече, отколкото си мисли, че е!

АЯКС

А дали е и толкова? Как мислиш, царю, дали той не се смята по-
велик от мен?

АГАМЕМНОН

Смята се несъмнено.

АЯКС

А ти, Агамемноне, ще се подпишеш ли под това негово смятане?

АГАМЕМНОН

Не, благородни Аяксе. Ти си силен, храбър и умен не по-малко от
него, а при това си много по-любезен и далеч по-сговорчив.

АЯКС

Защо трябва човек да бъде горделив? Отде никне у хората тази
гордост? Аз не знам какво е тя!

АГАМЕМНОН

И от това умът ти е по-бистър и всичките ти качества — по-явни!
Горделивецът се самоизяжда, превръща се в свое собствено огледало,
тръба и летопис. А който се хвали другояче освен чрез подвизите си,
сам изяжда тези подвизи в сока на хвалбата си.

Влиза отново Одисей.

АЯКС

Тези надменни честолюбци ми са омразни като жабешки
разплод!

НЕСТОР (*настрани*)

Но себе си обича все пак! Не е ли чудно това?

ОДИСЕЙ

Отказва да излезе на полето!

АГАМЕМНОН

Под кой предлог?

ОДИСЕЙ

Под никой. Сам решил
че тъй ще бъде, без ни капка почит
или зачитане на чужда воля,
по лично хрумване със собствен подпис!

АГАМЕМНОН

Защо не скланя, тъй учтиво молен,
за миг от шатъра си да излезе
и сподели със нас две глътки въздух!

ОДИСЕЙ

Защото прави от мухата слон,
щом някой му я иска! Обладан
от болестно величие, надменно
говори той със себе си дори!
Самовнушението подстрекава
кръвта му с толкоз пламенни слова,
че в гражданска война на страст и разум
държавата на нашия Ахил
сама се разрушава! Той е болен

от чумата на гордостта и вече
предсмъртните петна по него казват:
„Неизлечим!“

АГАМЕМНОН

Аякс ще ни помогне.
Иди, Аяксе, в неговия шатър
и го приветствай! Той те уважава
и може би ще чуе твоите думи.

ОДИСЕЙ

О, Агамемноне, това недей!
Напротив, всяка крачка на Аякса
за нас ще бъде свята, щом го води
далече от Ахил! Нима тоз горд,
наперен самохвалко, своята наглост
поливащ с мас от себе си, ще трябва —
той, който никога не е допускал
да влезе нещо друго във ума му
освен онуй, което сам е мислил
и сам решил — да бъде уважаван
от тоз герой, когото ние всички
почитаме къде-къде над него?
Не, не, тоз триж достоен, храбър воин
не бива да окастри своя лавър,
спечелен честно, и да унижава —
поне тъй мисля — своята заслуга,
венчана с горди титли не по-малко
от тази на Ахила, като иде
при него на крака!
Това би значело да тъпчем с лой
и без това свръхгойната му гордост,
да носим жар на лятото, когато
го жари с гневен плам Хиперион^[33]!
Аякс при него? Зевсе, опази ни
и с тътен заповядай на Ахила:
„Отивай при Аякса!“

НЕСТОР (*настрани*)

Добре върви! По косъма го глади!

ДИОМЕД (*настрани*)

Мълчи, но му е драго, че го хвалят!

АЯКС

Ще ида аз при него, да му смачкам
лицето с таз желязна ръкавица!

АГАМЕМНОН

Не, не, Аяксе! Няма да отиваш!

АЯКС

Ако рече пред мен да вири нос,
ще му го смъкна аз! Отивам! Тръгвам!

ОДИСЕЙ

Аяксе, не! За нищо на света!

АЯКС

Надут нахал!

НЕСТОР (*настрани*)

Как себе си описва!

АЯКС

Какво му пречи да е по-разбран?

ОДИСЕЙ (*настрани*)

На чернотата гарванът се сърди!

АЯКС

Ще му източа гордостта аз на него!

АГАМЕМНОН (*настрани*)

Болният иска лекар да става!

АЯКС

Ако всички бяха на моя ум...

ОДИСЕЙ (*настрани*)

... щяхме да забравим ум какво е!

АЯКС

Няма да му се размине! Първо ще го надупча като решето! Бива ли гордостта да надделее?

НЕСТОР (*настрани*)

Ако надделее, от двата ѝ дяла единият е твой!

ОДИСЕЙ (*настрани*)

И то по-големият!

АЯКС

Аз ще го омеса него! Ще ми омекне той!

НЕСТОР (*настрани*)

Не е още съвсем нажежен! Повече похвали! Сипвайте, сипвайте! Самолюбието му е още жадно!

ОДИСЕЙ

Царю, недей се толкоз наскърбява!

НЕСТОР

Главнокомандуващи, успокой се!

ДИОМЕД

Готви се да воюваш без Ахила!

ОДИСЕЙ

Достатъчно повтаряхте туй име!

Ний имаме един... не ща пред него...

не е удобно...

НЕСТОР

А защо пък? Той
не е тщеславен, както е Ахил!

ОДИСЕЙ

Тщеславен — не, но ще е славен скоро!

АЯКС

Ще разиграва всички, кучи син!
Да бе троянец, аз...

НЕСТОР

О, колко щеше
да бъде зле, ако Аякс би бил...

ОДИСЕЙ

... надменен...

ДИОМЕД

... или жаден за похвали...

ОДИСЕЙ

... или свадлив...

ДИОМЕД

... или природно груб!

ОДИСЕЙ

Добре че си, какъвто си, Аяксе!
Хвала на твоите баща и майка,
на твоите наставници, на твоите
природни качества, далеч по-славни
от всяка слава; Марс да одари
със половината от вечността
тоз, който на десницата ти даде

военно майсторство. Милон^[34], атлетът,
на теб, Аяксе, трябва да отстъпи
великия си прякор Биконосец!
Не ща да славословя твойта мъдрост,
която като зид и бряг възпира
размаха на огромните ти сили,
но тук е Нестор, стар като света,
той е — и дължен е да бъде — мъдър,
ала прощавай, Несторе, но даже
и ти да беше млад като Аякса,
би имал разум, колкото той има,
не повече!

АЯКС

Да смея ли да те наричам „татко“?

НЕСТОР

Да, сине мой!

ДИОМЕД

Изслушай го, Аяксе!

ОДИСЕЙ

Да тръгваме! Ахил от нас се крие
като елен в шумак. Върховни вожде,
военния съвет веднага свикай!
Царе-съюзници дошли са в Троя.
Ще е горещо утре. Ала нека
най-силния си мъж извадят те —
Аякс като метла ще го смете!

АГАМЕМНОН

И нека спи Ахил на прежна слава —
стар шлеп пред лека лодка изостава!

Излизат.

[30] „... неаполитанската болест...“ — става дума за сифилиса.

↑

[31] „... той е неприкосновен...“ — шутовете се ползвали с правото — невинаги спазвано, разбира се — да говорят безнаказано горчиви истини. ↑

[32] „... слонът няма стави за учтивости...“ — израз, свързан с вярването, че слонът не можел да сгъва краката си. ↑

[33] *Хиперион* (мит.) — едно от названията на слънцето у древните гърци. ↑

[34] *Милон* — полулегендарен древногръцки атлет, прочут с това, че пренесъл цял бик на разстояние 120 крачки, убил го с юмрук и го изял за един ден. ↑

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Дворецът на Приам в Троя.

Музика. Влизат Пандар и Слуга.

ПАНДАР

Минутка, приятелю! Ти придружаваш княз Парис, нали?

СЛУГАТА

Да, когато ми заповяда, ваша чест.

ПАНДАР

Искам да кажа, че си от неговите хора.

СЛУГАТА

Всички хора, ваша чест, сме на Този над нас.

ПАНДАР

Този над теб е рядък благородник, не мога да не го похваля!

СЛУГАТА

Да хвалим името му!

ПАНДАР

Това и правя. Ти ме познаваш, нали?

СЛУГАТА

Да си призная, повърхностно, ваша чест.

ПАНДАР

Знай тогава, че говориш с благородния Пандар!

СЛУГАТА

Прошка, ваше величество! Не знаех, че заемате такава висока служба!

ПАНДАР

Каква служба?

СЛУГАТА

Ами слушал съм, че царят давал, а пъдарят не разрешавал.

ПАНДАР

Зле си чул. „Пандар“ е името ми. И обръщай се към мен с „ваша чест“ или „ваше благородие“... Каква е тази музика?

СЛУГАТА

Духова, ваша чест. За тоя, що духа.

ПАНДАР

Познаваш ли музикантите?

СЛУГАТА

Отлично, ваше благородие.

ПАНДАР

За кого свирят?

СЛУГАТА

За тези, които ги слушат, ваша чест.

ПАНДАР

По чие нареждане, приятелю?

СЛУГАТА

Ами те сами си се нареждат.

ПАНДАР

Искам да кажа „заповед“!

СЛУГАТА

Ами кажете я, ваша чест! Ние сме затуй, да изпълняваме.

ПАНДАР

Приятелю, ние с тебе трудно се разбираме. Аз съм твърде изискан, а ти — премного извъртлив. Искам да зная: кой е заповядал на тези хора да свирят?

СЛУГАТА

А, сега ми стана ясно! Разбрах, разбрах! Те, ваша чест, свирят по заповед на княз Парис. Той е сега тук заедно със земната Венера, венеца на красотата, въплътената любов!

ПАНДАР

С Кресида? Племенницата ми?

СЛУГАТА

Не, с Елена. Нима не я познахте по епитетите ми?

ПАНДАР

Изглежда ти, драги, не си виждал каква красавица е Кресида... Дошъл съм да говоря с княз Парис от името на княз Троил. Трябва да го отрупам с учтивости, защото работата ми е належаща.

СЛУГАТА (настрани)

Ами належаща ще бъде, като си настоящ сводник!

Влизат Парис и Елена, придружени от Свита.

ПАНДАР

Всичко най-хубаво на тебе, княже, и на окръжаващата те хубост! Най-хубави мисли да ви водят всеки миг към най-хубави цели. А ти, царице, най-хубава между хубавите, да имаш за възглавка най-хубавите мисли на света!

ЕЛЕНА

Ти си пълен с хубави думи, уважаеми!

ПАНДАР

Това е най-хубавата похвала, която съм чувал за себе си, о, най-хубава царице! Княже, каква хубава музика имаш! Чух няколко чудесни откъса.

ПАРИС

Ти ги откъсна един от друг, братовчеде, и сега ще изпълниш празнината между тях с едно свое изпълнение... Знаеш ли, скъпа, той пее извънредно сладко.

ПАНДАР

Не е истина, царице, пея дори много лошо!

ЕЛЕНА

Не, не, любезни!...

ПАНДАР

Не, честно слово, грубо и сурово!

ПАРИС

Той вече пее!... Повтори отново!

ПАНДАР

Не, княже, моля те!... Прекрасна царице, имам малко работа с княза. Княже, ще ме удостоиш ли с няколко мига?

ЕЛЕНА

Не, няма да ми се измъкнеш! Ще изпееш нещо непременно!

ПАНДАР

Царице, ти си прекалено добра към мене!... Ето какво, княже: моят господар и уважаван приятел брат ти Троил...

ЕЛЕНА

Мили Пандаре, сладки ми Пандаре!...

ПАНДАР

Не, моля те, царице... те поздравява горещо...

ЕЛЕНА

Няма да се измъкнеш без песен! Инак, да знаеш, цялата ми меланхолия ще се струпа върху твоята глава!

ПАНДАР

Сладка царице, ти си невероятно мила и красива, но...

ЕЛЕНА

... но който огорчава една красива жена, върши некрасива постъпка!

ПАНДАР

А, не! Това няма да ти помогне! Честна дума, няма! Не, не!... Той те моли, княже, ако царят го потърси на трапезата тази вечер, да го извиниш пред него.

ЕЛЕНА

Милички Пандаре...

ПАНДАР

Какво казва моята сладка царица? Моята свръх-свръхсладка царица?

ПАРИС

Какво е намислил? Къде смята да вечеря?

ЕЛЕНА

Но, господарю...

ПАНДАР

Какво казва моята сладка царица? Братовчед ми ще ти се разсърди!

ЕЛЕНА

... защо ти трябва да знаеш къде щял да вечеря?

ПАРИС

Залагам си главата, че с моята повелителка Кресида!

ПАНДАР

Не, не! Нищо подобно! Съвсем не! Твоята повелителка е неразположена днес.

ПАРИС

Е, добре. Ще го извиня.

ПАНДАР

Благодаря ти, княже! Отде накъде с Кресида? Не, горката ти повелителка е болна.

ПАРИС

Сецам се.

ПАНДАР

Сецаш се? Какво се сецаш? Хайде, ще ми дадете ли един инструмент, сладка царице?

ЕЛЕНА

Виж, това е мило!

ПАНДАР

Моята племенница, мила царице, ужасно жадува да има нещо, което ти притежаваш.

ЕЛЕНА

Тя ще го има, стига да не е моят Парис.

ПАНДАР

Парис? Той и през ума не й минава. Той и тя са две съвсем далечни неща.

ЕЛЕНА

Две далечни неща могат да станат три, ако се сближат.

ПАНДАР

Хайде, хайде! Не ща да слушам повече за това. Сега ще ви изпея нещо.

ЕЛЕНА

Да, да, моля те! Я, гледай, че ти си имал хубаво чело!

ПАНДАР

Да, да, продължавай да се шегуваш!

ЕЛЕНА

Искам песента да е любовна! Ах, тази любов ще ни разсипе всички! О, Купидоне, Купидоне^[35]!

ПАНДАР

Любовна ще бъде, разбира се! Каква друга?

ПАРИС

Любов, любов и пак любов!

ПАНДАР

Улучи, княже! Тя започва точно така:

Пее.

„Любов! И пак любов! И само туй: любов!
Стрелецът Купидон е всеки ден на лов,
но щом улучи, милосърд,
елен или сърничкн,
стрелата му не носи смърт,
а само гъделичка.
И всички казват си: «Умрях!»,
но не, не са умрели,
и «ха-ха-ха!» след «ах-ах-ах!»

звучи със звънки трели.
Любов! И пак любов! И само туй: любов!
Стрелецът Купидон е всеки ден на лов, хей-хо!“

ЕЛЕНА

Влюбен е, честна дума! До ушите!

ПАРИС

Той се храни само с гълъби^[36], а това поражда гореща кръв; горещата кръв поражда горещи мисли; горещите мисли пораждат горещи действия; а пък горещите действия са самата любов.

ПАНДАР

Така ли се поражда любовта — от гореща кръв, горещи мисли и горещи действия? Че това са все ехидни! Нима любовта е змийско изчадие?... Драги княже, кои са днес на полето?

ПАРИС

Хектор, Деифоб, Хелен, Антенор и всички други храбреци на Троя. Аз също исках да изляза, но моята малка Елена не разреши на своя елен да се въоръжи. Но как така брат ми Троил не е излязъл?

ЕЛЕНА

Цупи се за нещо. Ти знаеш цялата работа, Пандаре.

ПАНДАР

Аз? Не, сладка царице! Жадувам да узная как им е провървяло днес... Няма да забравиш да го извиниш, нали, княже?

ПАРИС

Бъди спокоен!

ПАНДАР

Довиждане, сладка царице!

ЕЛЕНА

И поздравя племенницата си!

ПАНДАР

Непременно, царице!

Излиза. Тръбен знак за отбой.

ПАРИС

Завръщат се. Да идем да ги срещнем.
Елено скъпа, тебе ще помоля
да съблечеш доспехите на Хектор.
Упорните им закопчалки, зная,
на твоите пръсти ще са по-послушни,
отколкото на острата стомана
в ръцете на ахейците. Ще сториш,
което толкоз островни царе
не смогнаха да сторят: един Хектор
пред тебе ще остане безоръжен!

ЕЛЕНА

Мой Парисе, за мене ще е гордост
слугиня да му бъда. Този дълг,
изпълнен, ще изпълни мен самата
със радост повече от красотата,
с която ме прославят!

ПАРИС

О, да знаеш
как жарко те обичам, скъпа моя!

Излизат.

[35] *Купидон* (мит.) — римски бог на любовта, изобразяван обикновено като момченце — често сляпо — въоръжено с лък и стрели. ↑

[36] „... Той се храни само с гълъби...“ (мит.) — гълъбите били, според гръцкото вярване, любимите птици на Венера. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Троя. В градината на Пандар.

Влизат от разни страни Пандар и един Слуга на Трои.

ПАНДАР

Е? Къде е господарят ти? При племенницата ми?

СЛУГАТА

Не, уважаеми. Чака ви да го отведете при нея.

Влиза Трои.

ПАНДАР

Ха, ето го, иде!... Как е? Какво ново?

ТРОИЛ

Ти, отивай си!

Слугата излиза.

ПАНДАР

Видя ли се с племенницата ми?

ТРОИЛ

Не съм, Пандаре. Само се въртях
като душа пред Стиксовия бряг^[37],
очакваща лодкаря. О, бъди ти
Харон за мен и пренеси ме бързо
там, дето свръхщастлив ще се търкалям
сред цветните полета, обещани
на заслужаващия! О, Пандаре,
крилцата пъстроцветни отскубни

от плешките на Купидон и двама
да литнем към Кресида!

ПАНДАР

Поразходи се из градината! След миг ще ти я доведе!

Излиза.

ТРОИЛ

Главата ми се мае от небесно
очакване! Предвкушаната сладост
опива чувствата ми; а какво ли
ще е, когато влажното небце
опита във действителност вкуса на
нектара ѝ божествен? Смърт навярно —
до сладост остра, сладостна до болка —
несвяст, припадък, радост непосилна
за сетивата ми. Боя се много!
И се боя освен това, че може
да се объркам в многото наслади
като войска, преследваща в безреда
побягналия враг!

Влиза отново Пандар.

ПАНДАР

Докарва се. След малко ще дойде. Свидай всичките си
способности! Задъхва се от вълнение, горката, сякаш призрак я е
подгонил! Ей сегичка ще ти я доведе! Не съм виждал такова сладко
пакостниче! Сърчицето ѝ тупка като на врабче в шепа!

Излиза отново.

ТРОИЛ

Така вълнува се и мойта гръд!

Сърцето ми чести като при треска
и всичките ми сетива са в смут —
васали сякаш при внезапна среща
със погледа на краля им!

Влиза отново Пандар, следван от Кресида.

ПАНДАР

Ела, ела! Няма нищо за червене! Срамът е детска работа!... Ето я! Закълни й се сега, както се кле досега пред мене!... Виж я ти, пак се измъкна!... Ах ти, соколчето ми, човек трябва да те държи будно, докато се опитомиш^[38]! Хайде, хайде, ако се дърпаш така, ще трябва да те впрегна като кобилка!... А ти какво мълчиш? Заговори й де!... Хайде, вдигни тази завеска и дай да видим портрета зад нея! О, богове, колко се плашим да не обидим светлината! Ако беше тъмничко, откога да сте се сблизили! Ха, тъй! Ха, тъй! С лек фалц — така, — към кегличката. Целуни я сега! Ами да! Това се казва целувчица като договор за вечни времена. Реди сега гредите, майсторе! Мястото е хубаво, въздухът — чист!... Е-хей, вие ще си изцакате цял куп купи, преди да съм ви оставил! Соколът е добър, ама и женската му си я бива, залагам всички патици от блатото! Ха, така! Ха, така!

ТРОИЛ

Ти ми ограби всичките думи, повелителко моя!

ПАНДАР

Дума дупка не прави, ти действия й дай! Но тя ще те остави и без действия, като дойдете до тях! Какво? Още си гукаме?... Виж, това беше истинско „... в подкрепа на което договарящите страни...“ Влизайте, влизайте! Аз ще ида за дърва.

Излиза.

КРЕСИДА

Искаш ли да влезем, господарю?

ТРОИЛ

О, Кресидо, колко пъти съм сънувал този миг!

КРЕСИДА

Наистина ли, господарю? Дано боговете... О, господарю!

ТРОИЛ

Какво „дано боговете“? Защо тъй мило прекъсна речта си? Нима моята сладка повелителка е съзряла следа от мътилка в извора на нашата любов!

КРЕСИДА

Повече мътилка, отколкото вода, ако страховете ми имат добро зрение.

ТРОИЛ

Страховете правят дяволи от херувимите. Те никога не виждат вярно.

КРЕСИДА

Слепият страх, воден от зрящ разсъдък, стъпва по-сигурно от заслепения разсъдък, препъващ се без страх. Който се бои от лошото, често го избягва.

ТРОИЛ

О, нека моята господарка прогони страховете си. В шествието на Купидон няма чудовища!

КРЕСИДА

И нищо чудовищно?

ТРОИЛ

Нищо освен чудовищните ни преувеличения, когато се заричаме да пролеем морета от сълзи, да се хвърляме в огън, да прегризваме скали, да укротяваме тигри, винаги убедени, че ще бъде по-трудно на нашите любими да ни измислят изпитания, отколкото на нас да ги преодоляваме. Чудовищното в любовта, моя скъпа, е именно това, че

желанията ни нямат край, а способностите ни си имат граници, че възжеленията са безмерни, а деянията — роби на възможното!

КРЕСИДА

Чувала съм, че влюбените се заричали да правят неща, невъзможни за тях, а не изпълнявали и тези, които били във възможностите им, защото всеки от тях обещавал дела за десетима, а не изпълнявал и десета от възможното за един. Не е ли чудовищно такова съчетание от лъвски рев и заешки дела?

ТРОИЛ

Има ли такива влюбени? Троил не е от тях. Хвали ме, след като ме изпиташ, оцени ме, щом го заслужи! Нека вървя без венец, додето делата не ме увенчаят! За деяние утре не ти искам признание днес! Не давай име на подвига ми, преди да се е родил, а роди ли се, нека титлите му бъдат от най-скромните! За голяма вярност малко думи стигат: Троил ще бъде към своята Кресида такъв, че най-лошото, което завистта ще може да му стори, ще е да го подиграе за неговата вярност, а най-доброто, което искреността ще може да каже за него, не ще бъде по-искрено от неговата собствена искреност!

КРЕСИДА

Искаш ли да влезем, господарю?

Влиза отново Пандар.

ПАНДАР

Как? Още руменеем? Не сте ли престанали да разговаряте?

КРЕСИДА

Добре, чичо, каквато глупост извърша, ще я хвърля върху тебе!

ПАНДАР

Съгласен! Ако моят господар ти направи детенце, ще го дадеш на мене! Бъди му вярна, а ако той рече да шава, на мене се сърди!

ТРОИЛ

Сега имаш два залога: неговата дума и моята вярност!

ПАНДАР

Но аз давам честната си дума и за нея. Девойките от нашия род мъчно се поддават на ухажвания, но веднъж спечелени, са постоянни. Същински репей, честна дума — закачат ли се, не можеш ги отлепи!

КРЕСИДА

Усещам, смелостта ми расне. Княже,
във моето сърце си ти от много
свръхдълги месеци!

ТРОИЛ

Защо тогава моята Кресида
тъй трудно се призна за победена?

КРЕСИДА

Не исках победена да изглеждам,
но бях... от оня първи поглед, който...
Но не! Ако призная всичко, зная,
тиран към мене ти ще станеш, княже!
Сега те любя, но до днес те любех
не тъй, че да не мога да владея
горещите си чувства... Пак излъгах!
Като изпуснати деца те бяха,
които майка си не слушат вече!
Глупачки ний! Защо бърборя толкоз?
Кой с нас ще бъде искрен, щом не пазим
и личните си тайни? И все пак,
макар и да те любех, любовта си
не ти подсказвах. А, кълна се, исках
да бъда мъж или и ний, жените,
да се сдобием с мъжкото предимство
на първото признание... Мой мили,
възпри езика ми, да не изкажа
във своя унес нещо, за което

ще се разкайвам сетне! Ето, ето,
мълчанието ти с лукавство нямо
изтръгва от устата ми все нови
и нови тайни! Затвори я, мили!

ТРОИЛ

И ще го сторя, въпреки че сладка
е музиката ѝ!

Целува я.

ПАНДАР

Мило, честна дума!

КРЕСИДА

Прости ми, господарю! Не желяех
да си изпрося твоята целувка.
Срамувам се. Небе, какво направих!
За днес ти казвам сбогом, мили княже!

ТРОИЛ

Как „сбогом“, скъпа моя!

ПАНДАР

„Сбогом“? Ако си вземеш сбогом преди утре сутрин...

КРЕСИДА

Не, княже!

ТРОИЛ

Но какво те притеснява?

КРЕСИДА

Присъствието ми.

ТРОИЛ

Но ти не можеш
сама да се напуснеш!

КРЕСИДА

Ще опитам,
защото едно второ мое аз,
напусна ли те, ще остане с теб;
но как жестока съм, да го оставям
играчка във ръцете ти!... Без ум съм!
Не знам какво говоря, честна дума!

ТРОИЛ

Които с толкоз ум говорят, знаят
какво говорят.

КРЕСИДА

Може би, мой княже,
със своето признание за теб
показала съм повече изкусност,
отколкото любов, но ти самият
с това показваш трезвост, а кой може
тъй трезв да е, ако от страст обзет е —
разумно любят само боговете!

ТРОИЛ

О, само ако можех да повярвам,
че е възможно — а за тебе първа
го бих допуснал, ако бе възможно! —
една жена да пренесе до гроба
жаравата на своята любов,
да се опази свежа в своята вярност
оттатък срока към хубостта й
чрез дух, чието вътрешно цъфтене
да надживее вехнещата плът;
или да можех да се убедя,
че мойта чиста искреност към тебе
могла би да намери равностойна

по сила и по качество отдайност
на чувството! Как литнал бих! Но аз съм
по-чист от реч в младенчески уста
и по-наивен от наивността!

КРЕСИДА

И аз съм същата!

ТРОИЛ

О, свят двубой,
когато два елмаза спорят кой
е по-блестящ! Във бъдеще момците
ще се кълнат на своите любими
с Троиловото име! Щом стихът им,
натъпкан със обети и превзети
хиперболи, потърси най-върховно
сравнение за „вярност“, подир всички
познати вече „верен като прилив
на месечината“, „като земята
на своя център“, „като влюбен гълъб
на женската“, „като компас на полюс“,
да, да, след тях накрая, като пример
най-верен за това какво е вярност,
тоз израз ще краси стиха им: „Верен
като Троил!“

КРЕСИДА

Дано да си пророк!
Ако пък аз към теб невярна бъда,
ако от клетвата си отклоня се
на косъм само, нека тъй да стане,
че тоя старец, Времето, когато
ще е забравил себе си от старост,
когато дъждовете ще са вече
изтрили камънаците на Троя
и градове в забвение ще тънат,
и днешните царства ще бъдат смлени

на прашно Нищо, споменът за мен,
пренесен през безчет измени женски,
все още да клейми неверността ми,
така че, казали веднъж: „Лъжлива
като вода и въздух, като пясък,
като лисица към невинно агне
и мащеха към син“, след тези думи
човеците да казват, за да стигнат
сърцето на лъжливостта: „Лъжлива
като Кресида!“

ПАНДАР

Хайде, сделката е сключена. Подписвайте! Аз ще ви бъда свидетел. Дай си ти ръката, дай ми и ти своята, племеннице! Ха така! И ако, след като положих толкоз усилия, за да ви събера, някой от вас изневери на другия, нека нещастните любовни посредници до края на света носят като прозвище моето име! И тъй, всички верни мъже да бъдат троиловци, всички неверни жени — кресиди и всички бедни посредници — пандаровци! Казвайте „Амин“!

ТРОИЛ

Амин!

КРЕСИДА

Амин!

ПАНДАР

Амин!... А сега ще ви покажа една стаичка с легло, което, за да не проговори за срещата ви, трябва да бъде натискано до смърт! Пред мене!

Троил и Кресида излизат.

А ти, о, Купидоне, на тез тук дами скромни дай ключ, легло и сводник, та всяка да те помни!

Излиза.

[37] „... като душа пред Стиксовия праг...” (мит.) — Стикс била река в подземното царство, край чиито брегове според вярването на древните гърци душите на мъртвите блуждаели, докато телата им не били погребани. ↑

[38] „... да те държи будно, докато се опитомиш...” — израз, свързан с практиката да се опитомяват ловните соколи, като се оставят дълго време без сън. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

В гръцкия стан.

Влизат Одисей, Диомед, Нестор, Агамемнон, Менелай, Аякс и Калхас.

Тръбен звук.

КАЛХАС

Царе ахейски, случаят зове ме
за помощта, която ви оказах,
дължимата мъзда да си поискам.
Спомнете си, че бъдното прозрял
със дара си на ясновидец, Троя
напуснах аз, имот и дом оставих,
приех да бъда считан за предател,
изтръгнах се от всичко, на което
по силата на връзки, сан и бит
привикнала бе моята природа,
и тук, за да ви служа, се оказах
новодошъл на тоя свят, без близки
и без уют. Затуй, царе, ви моля
за мъничка отплата — първа вноска
от многобройните, които вие
твърдите, че във бъдеще ме чакат.

АГАМЕМНОН

Троянецо, какво желаеш? Казвай!

КАЛХАС

Вий взехте вчера в плен един от Троя,
на име Антенор — от своите той е
ценен високо. Многократно вие —
и аз съм ви признателен за туй —
сте искали от Троя във замяна
на знатен пленник моята Кресида

и срещали сте отказ досега;
но Антенор за тях е като ключ,
без който те разстроени ще видят
най-дребните си планове; за него
те биха дали и Приамов син.
Върнете го на Троя, о, царе,
и той ще купи моята Кресида,
а нейното присъствие до мен
ще ми плати за всичките несгоди,
които съм понесъл!

АГАМЕМНОН

Диомед

да върне пленника и доведе
Кресида тук! Сложи си пищни дрехи
и тръгвай, Диомеде, да изпълниш
Калхасовата просба! А на Хектор
кажи, че утре сутрин на полето
ще го очаква нашият Аякс!

ДИОМЕД

Отивам и съм горд, че ми възлагаш
такъв товар!

Излиза заедно с Калхас.

Пред входа на шатъра си се появява Ахил, придружен от Патрокъл.

ОДИСЕЙ

Ахил застанал е пред своя шатър.
Върховни вожде, премини край него
без никакво приветствие!... Вий също
хвърлете му най-много бегъл поглед.
Ще мина аз последен и навярно
ще ме попита той защо тъй хладно
го срещате, а пък за тоя случай
приготвил съм му аз едно лекарство,

което гордостта му, уязвена
от хладината ви, ще глътне с радост.
Ще е от полза: гордият се вижда
огледан само в гордостта на други,
а знаем: пълни приемът ни мек
със двойна гордост гордия човек!

АГАМЕМНОН

Ще те послушаме и хладен вид
ще вземем, преминавайки край него...
Сторете всички тъй! И без привет
край него преминете или с толкоз
презрителен, че туй да го разтърси
дваж повече! Вървете подир мен!

АХИЛ

Какво ли ще ми иска Агамемнон?
Аз вече казах. Няма да се бия!

АГАМЕМНОН

Ахил там рече нещо. Какво иска?

НЕСТОР

Дали желае нещо твоя милост?

АХИЛ

Не.

НЕСТОР

Не искал нищо.

АГАМЕМНОН

И по-добре.

Излиза заедно с Нестор.

АХИЛ

Привет на Менелай!

МЕНЕЛАЙ

Аха, здравей!

Излиза.

АХИЛ

Над мен се гаври тоя рогоносец?

АЯКС

Здравей, Патрокле!

АХИЛ

Добро утро, Аяксе!

АЯКС

А?

АХИЛ

Добро утро, казах!

АЯКС

Утре ще е по-добро!

Всички излизат.

АХИЛ

Какво е туй? Не ме ли знаят кой съм?

ПАТРОКЪЛ

Държат се хладно, а до вчера само
се кланяха, топяха се в усмивки
и лазеха пред тебе, сякаш беше
свещен олтар!

АХИЛ

Нима съм обеднял?
Когато щастието ни остави,
оставят ни и хората. Така е.
Залязващият вижда своя залез
във хорските очи тъй бързо, както
го чувства сам, защото всички хора
подобно пеперудите разтварят
крилцата си красиви само лете
и никога човек не е почитан
за него си, а го почитат все
за разни външни почести — като
богатства, служби, връзки, — много често
дарени му от случая, които
несигурни са и когато рухнат,
повличат подир себе си в провала
несигурната като тях любов
на хората. Но с мен не е така!
Фортуна ме обича и каквото
съм имал досега, и днес е мое,
като изключим прежните усмивки
на тези там, които май че виждат
в мен нещо недостойно за честта,
която ми оказваха тъй често
във миналото. Ей го Одисей!
Чете, но нищо!... Как си, Одисее?

ОДИСЕЙ

Минутка само, сине на Тетида!

АХИЛ

Какво четеш?

ОДИСЕЙ

Един чудак ми пише,
че колкото и надарен да бъдел

и колкото богат да бил по дух
и външни качества, човек не можел
да се възползва от което има
и да познае себе си освен
чрез отражение, като например,
когато добродетелите в нас
съгрят близките ни, а пък те
получената грейка после връщат
на източника ѝ.

АХИЛ

Че туй е вярно!

Човек не знае хубав ли е сам
и доверява се на чужди поглед.
Окото, този най-изтънчен орган
на чувствата, не може да се види,
понеже няма как да се измъкне
от себе си; но щом око с око
се срещнат, те откриват се взаимно,
защото зрението, Одисее,
към себе си се връща само щом
достигне нещо, връзката с което
отпраща го назад. Това е тъй.

ОДИСЕЙ

Със тази отправна точка аз не споря —
тя всъщност не е нова, — по съм хладен
към мисълта на автора, доказващ
в обстойни изложения, че никой —
макар и одарен — не разполагал
със качества си, додето те
не станели известни и на други;
че даже сам цената си не знаел,
дорде не се усетел оценен
от чуждото признание, което
приличало на храмов свод, усиливащ
гласа ни, и на бронзова врата,

отблъсваща лика и топлината
на слънцето отсреща й. Този извод
припомни ми за нашия нещастен
неоценен Аякс.

Какъв човек, а също като кон
не знае какво носи! Зевсе, колко
неща със низка външност се оказват
полезни, щом приложим ги; и колко
високоуважавани, обратно,
пропадат при проверката! Сега
ще видим как по истинска случайност
Аякс ще стане изведнъж прочут.
Какви дела извършват, о, небе,
едни, додето други се потъркват!
Как някои се греят при Фортуна,
додето други зяпат с глупав вид!
Как този яде от гордостта на оня,
додето той от много гордост пости!
Виж нашите царе — те вече тупат
по рамото това дърво Аякс,
като че ли сандалът му е стъпнал
върху гърдата на Хектора и Троя
аха да рухне!

АХИЛ

Сигурно е тъй.

Сега, като скъперници край просяк,
те минаха край мен. Ни реч, ни поглед!
Нима не помнят моите дела?

ОДИСЕЙ

Старикът Време носи, драги мой,
торба, която пълни непрестанно
със милостиня — хапки и огризки,
храна за страшната ламя Забрава.
Тез хапки са делата ни, които
тя в миг поглъща; подвизите наши,

които чезнат в гладната ѝ паст,
едва извършени. Човек, Ахиле,
със постоянно лъскане поддържа
честта си бляскава; не го ли прави,
увисва като ризница ръждива
за смях на всички. Случая лови!
Пътекката на Славата е тясна
и има място само за един.
Поемай в нея и не я отстъпвай,
защото честолубието ражда
безчетни синове и всички те
се блъскат с лакти. Ако ти се дръпнеш,
съвсем или отчасти, те ще хлуйнат
край теб като поток и ще се видиш
останал на опашката или
като жребец от първата редица,
препънал се във сблъсъка, ще бъдеш
изтъпкан от страхливия поток
на тез след теб. Нищожното, което
извършват други днес, ще скрие бързо
огромното, което ти си сторил
във прежни дни. Защото тоя свят
като салонен домакин подава
едва-едва ръка на госта, който
си тръгва, а обятия разперил,
политва към пристигащия. Тъй е:
„Добре дошъл“ усмихва се широко,
„На добър път“ въздиша издълбоко.
Заслужилият нека не очаква
награда за отминали дела,
защото всичко — хубост, дарба, здраве,
висока служба, обич, родовитост,
приятелство — да, всичко е подвластно
на завистливото и злобно Време.
Една черта сродява всички хора:
наклонността да възхваляват в хор
по-новата дрънкулка, па макар тя

да е изливана във стара форма,
и да скъпят праха, щом позлатен е,
над златото, покрито с прах. Човек
цени, което вижда във момента,
затуй, велики, цялостни геройо,
не се чуди, че гърците започват
да падат на колене пред Аякса —
предметите в движение привличат
окото ни по-лесно от онези,
които са в покой. Ти вече беше
на гребена на славата и пак
могъл би да го яхнеш, ако сам
не се погребеш жив и не заключиш
във шатъра си името на оня,
чиито подвизи из туй поле
посеяха раздор сред боговете
и Марса тласнаха да се намеси
във битката!

АХИЛ

За своето оттегляне аз имам
солидни основания!

ОДИСЕЙ

Но имаш
далече по-солидни срещу него!
Известно е, Ахиле, че си влюбен
в една от дъщерите на Приама.

АХИЛ

Известно? Ха!

ОДИСЕЙ

Учудва ли те туй?
Умът на прозорливия държавник
открива всяка дребна песъчинка
от златото на Плутоса^[39], измерва

дълбочината на незнайни бездни,
достига мислите и ги разбулва
със мощ почти божествена дълбоко
в безгласните им люлки. Има тайна
в държавната управа, за която
не се говори и която действа
по начин тъй върховен, че пред нея
безсилни са и слово, и перо.
Така че всички твои връзки с Троя
са ни известни, както са на теб,
и по ще е добре, ако събориш
наместо Поликсена^[40] брат й Хектор,
защото иначе, слухът щом стигне
до твоя остров, син ти Пир със болка
ще чуе как момите там ще пеят:
„Ахил от Поликсена си изпати,
но храбрият Аякс натупа брат й!“
Помни за сбогом: сам излъскваш ти
леда, по който други ще лети!

Излиза.

ПАТРОКЪЛ

Аз казах ти, Ахиле: в дни на бой
изнеженият мъж е по-отблъскващ
от груба мъжкарана. За това, че
отдръпваш се, причината ще дирят
във моята неприязън към войната
и в твоята привързаност към мен.
Сепни се, мили, и се отърси
от Купидона, шията ти стиснал,
та той да хвъркне като росна капка
от гривата на лъв!

АХИЛ

Аякс ли ще се бие срещу Хектор?

ПАТРОКЪЛ

Аякс. И може би ще се прослави.

АХИЛ

Това заплашва името ми. Чувствам
честта си наранена!

ПАТРОКЪЛ

Щом е тъй,
пази се много — раните, които
сами нанасяме си, зле зарастват!
Пропускайки да действува навреме,
човек подписва на бедата сам
свободен пропуск и тогава тя го
напада като треска посред лято.

АХИЛ

Патрокле мили, подири Терсита!
По него на Аякса ще изпратя
молбата си след боя да покани
троянските князе на гости тук.
По-гладен съм от бременна жена
да видя Хектора във мирни дрехи,
със него да беседвам, да разгледам
открит лика му!...

Влиза Терсит.

... Той спести труда ти!

ТЕРСИТ

Чудо!

АХИЛ

Какво има?

ТЕРСИТ

Аякс крачи напред-назад из полето, сякаш си търси място да...

АХИЛ

И защо?

ТЕРСИТ

Утре трябва да се бие с Хектора и така се е възгордял вече от предвижданата си победа, че е изпаднал в няма лудост.

АХИЛ

Как е възможно?

ТЕРСИТ

Разхожда се нагоре-надолу наперен като паун. Направи крачка и се спре. Пак направи и пак се спре. И си говори наум като кръчмарка, на която аритметиката ѝ не стига да си направи сметката; прехапва устна с дълбокомислен вид, сякаш казва: „Ама каква мисъл има в тази глава, само дето не ще да излезе!“ И прав е, само че мисълта лежи замразена в главата му като искра в кремък — трябва човек да го чукне с нещо твърдо, за да изскочи! Няма за него отървяване: ако Хектор не му строши врата в двубоя, той сам ще си го скърши от много вирене на носа. Не може да ме познае. Аз му казвам: „Добро утро, Аяксе!“, а той ми отговаря: „Здравей, Агамемноне!“ Какво ще кажете за човек, който може да сбърка мене с царя на царете? Заприличал е на някакво нямо чудовище, на риба с крака! Проклето да е славолубието, дето ни обръща и на така, и на така като кожуси!

АХИЛ

Ти ще бъдеш мой посланик до него, Терсите!

ТЕРСИТ

Кой? Аз? Той не ще да чуе за никого! Не признава изобщо отговарянето. Разговорът е според него занимание за просяци. Той знае само юмручния говор. Сега ще ви го представя. Нека Патрокл ми подава реплики и ще видите Аякса точ в точ!

АХИЛ

Хайде, Патрокле! Кажи му, че аз смирено моля безстрашния Аякс да покани безтрепетния Хектор на мирно посещение в моя шатър и да поиска за него свободен пропуск от великодушния, свръхзнаменития и дважд или трижд уважавания върховен вожд на гръцкото войнство и така нататък — Агамемнон! Хайде, почвай!

ПАТРОКЪЛ

Да благослови Зевс великия Аякс!

ТЕРСИТ

Хм!

ПАТРОКЪЛ

Пратен съм от достойния Ахил...

ТЕРСИТ

Ха!

ПАТРОКЪЛ

... който най-смирено те моли да поканиш Хектора в неговия шатър...

ТЕРСИТ

Хм!

ПАТРОКЪЛ

... и да вземеш за него свободен пропуск от Агамемнона.

ТЕРСИТ

От Агамемнона?

ПАТРОКЪЛ

Да, господарю.

ТЕРСИТ

Ха!

ПАТРОКЪЛ

Какъв е отговорът ти, уважаеми?

ТЕРСИТ

Сбогом и много ти здраве!

ПАТРОКЪЛ

Но какво да съобщя, господарю?

ТЕРСИТ

Ако утре е хубаво времето, в единайсет часа всичко ще се реши.
Но каквото и да стане, скъпо ще му се продам!

ПАТРОКЪЛ

Но отговора ти, уважаеми?

ТЕРСИТ

Сбогом и всичко добро!

АХИЛ

И наистина ли е така настроен?

ТЕРСИТ

Наистина е така разстроен. И никакво съзвучие не може да се получи от него. Когато Хектор го цапардоса по кратуната, ще излезе навярно добър трясък, но музика — само ако свиращът Аполон му измъкне жилите, за да си насуче от тях струни за лирата.

АХИЛ

Тогава ще му отнесеш само едно писмо.

ТЕРСИТ

Дай ми и едно за коня му — той е по-схватливият от двамата.

АХИЛ

Умът ми е като размътен извор

и аз не виждам дъното му сам!

Излиза, следван от Патрокъл.

ТЕРСИТ

Дано стане бистър като по-рано, та да мога да си напоя магарето в него! Честна дума, по-добре да съм овчи кърлеж, отколкото такъв воин с дървена глава!

Излиза.

[39] *Плутос* (мит.) — гръцки бог на богатствата. ↑

[40] *Поликсена* — дъщеря на Приам и Хекуба. ↑

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

В Троя.

Влизат, от една страна, Еней, придружен от Слуга с факел, а от друга — Парис, Деифоб, Антенор, Диомед и Други с факли.

ПАРИС

Кой иде там?

ДЕИФОБ

Еней.

ЕНЕЙ

Княз Парис лично?

Да имах, княже, твоята причина
за излежаване, не бих се вдигнал
от ложето освен по Зевсов зов!

ДИОМЕД

Съгласен съм със теб. Привет, Енее!

ПАРИС

Енее, дай ръка на този грък!
Храбрец е той — ти сам си го доказвал
със разказа за туй, как дни наред
във боя те е търсил Диомед.

ЕНЕЙ

Днес мирен ден е и привет от мене,
боецо, приеми; а утре, в боя,
очаквай най-ужасната закана,
каквато може ум да си представи
и храброст да изпълни!

ДИОМЕД

Диомед
прегръща и закана, и привет!
Сега кръвта ни кротка е, но утре,
щом боят сблъска ни, кълна се в Зевса,
като ловец със хитрост, сила, стръв
ще те преследвам!

ЕНЕЙ

И ще имаш лъв
от тез, които срещат с паст и нокти
ловеца си! Добре дошъл във Троя!
Кълна се във живота на Анхиса^[41],
добре дошъл! В ръката на Венера^[42]
кълна се, друг не може да обича
тъй силно тоз, когото тъй жадува
да умъртви!

ДИОМЕД

Ний братя сме по чувство.
Ако Еней със своята смърт, о, Зевсе,
не ще прослави моя меч, стори го
хилядолетник; но ако ще бъде
за моя чест, от рани неизбройни
душа дано излъкне още утре!

ЕНЕЙ

Добре се опознахме двама с тебе!

ДИОМЕД

И жадни сме да се познаем зле!

ПАРИС

Такъв омразно-мил и злобно-ласкав
обмен на поздрави за пръв път чувам.
Енее, где тъй рано?

ЕНЕЙ

Бях извикан
при царя ни. Защо и аз не зная.

ПАРИС

Тогаз узнай го: трябваше да идеш
в Калхасовия дом с тоз грък и там
за Антенор, освободен от плен,
да му дадеш чаровната Кресида.
Върви със нас или, ако желаеш,
дори изпревари ни: имам чувство —
и като казвам „чувство“, ти разбирай
„увереност“, — че моят брат, Троил,
спи тази нощ при нея. Събуди го,
кажи му, че пристигаме и точно
му разясни Приамовата воля.
Страхувам се, че няма да ни срещне
с „добре дошли“.

ЕНЕЙ

В това не се съмнявам.
Той дал би вместо нея цяла Троя
на гърците!

ПАРИС

Уви, друг изход няма.
Горчиви обстоятелства налагат
да бъде тъй. Върви! Ний също идем.

ЕНЕЙ

Довиждане на всички!

Излиза.

ПАРИС

А сега

кажи ми, Диомеде, откровено,
като другар, от дън душа: кого
от двама ни ти считаш по-достоеен
за дивната Елена — Менелай ли
или пък мен?

ДИОМЕД

Еднакво сте достойни.
Той — със това, че пет пари недаващ
за туй, че ще я има омърсена,
света обръща, за да си я върне;
ти — със това, че без да имаш чувство
за привкуса на нейния позор,
я отстояваш с толкоз кръв и злато.
Готов е той да лочи, рогоносец,
утайката от бъчва изветряла,
а ти пък — да засяваш, сластолюбец,
наследници в разпусната утроба.
Така че вий и двамата със свойто
безстрашие към укор и към гавра
сте свръхдостойни за една пачавра!

ПАРИС

Ти своята сънародничка не жалиш!

ДИОМЕД

Народа си не жали тя! Чуй, княже:
за всяка сладна капка нейна кръв
погивал е ахеец; всеки грам
от нейната порочна плът платен е
с живота на троянец! Чисти думи
до днеска тя изрекла е по-малко,
отколкото в тез гибелни предели
за нея чисти войни са измрели!

ПАРИС

Ти черниш, Диомеде, по търговски

това, което би желал да купиш,
но то не е за продан и ний няма
да казваме цената му голяма.
Натам е пътят ни.

Излизат.

[41] *Анхис* — дардански цар, от чиято връзка с Афродита се родил Еней. Боговете го наказали със слепота и след падането на Троя Еней го изнесъл на раменете си и отвел в своите странствания до остров Сицилия, където той умрял. ↑

[42] „... в ръката на Венера кълна се...“ — според легендата Диомед, сражавайки се с Еней, ранил в ръката майка му Афродита-Венера. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Троя. В дома на Калхас.

Влизат Троил и Кресида.

ТРОИЛ

Не, влез си, мила, утрото е хладно!

КРЕСИДА

Тогаз ще викна чичо си отгоре,
да ти отключи.

ТРОИЛ

Не, не го буди!
В леглото! Бързо! Нека сладък сън
затвори тези хубави очички
и ти дари покоя на отроче,
незнаещо злина.

КРЕСИДА

Любими мой...

ТРОИЛ

Не, лягай си!

КРЕСИДА

Омръзнах ли ти вече?

ТРОИЛ

О, миличка, ако денят, повикан
от чучулигата, не бе разбудил
в дворовете клюкарите петли,
и нощ могла би още да укрива
насладите ни, не, не бих напуснал

леглото ти!

КРЕСИДА

Нощта бе толкоз кратка!

ТРОИЛ

Проклетата вещица! Болник щом зърне,
закретва адски мудро, а полита
с криле, по-бързи и от мисълта,
щом види любещи се!... Ще настинеш
и мен ще обвиняваш.

КРЕСИДА

Не, не бързай!

Мъжете все тъй бързате. Глупачка,
ако ти бях отказала, сега,
знам, нямаше да бързаш... Някой иде!

ПАНДАР (*отвън*)

Кой е оставил отворени вратите?

ТРОИЛ

Спокойно! Чичо ти е.

КРЕСИДА

Взел го дявол!

Сега ще ми се смее цял живот!

Влиза Пандар.

ПАНДАР

Ха така! Ха така! Как сме с девствеността? Хей, моме, къде е
моята племенница Кресида?

КРЕСИДА

Върви във пъкъла — ти сам ме тласна
да го извърша, а сега се гавриш!

ПАНДАР

Какво „го“? Какво „го“?... Нека каже!... Какво „го“ съм те
тласнал да извършиш?

КРЕСИДА

Не те е срам! Сам пълен си с пороци
и други без пороци не търпиш!

ПАНДАР

Ха-ха! Ах, горкичката! Ах, непристъпното ми срамежливче, то
не ми си е доспало тази нощ, а? Този лош човек не го ли е оставил да
си поспинка, вампир да го гази?

КРЕСИДА

Какво ти казвах?...

Чука се.

Ах, дано те чукнат
по тиквата! Кой може да е? Чичо,
иди и виж! Любими, да се върнем
във стаята! Защо се смееш, сякаш
го казвам с лоша мисъл?

ТРОИЛ

Лоша? Ха!

КРЕСИДА

Не ми е минало и през ума!
Как силно блъскат! Моля те, да влезем!
Да ми дадат и половина Троя,
не искам да ни видят!

Излиза заедно с Троил.

ПАНДАР

Кой е? Какво има? Ще строшиш вратата! Ама че работа! Какво искаш?

Влиза Еней.

ЕНЕЙ

Добрутро, уважаеми, добрутро!

ПАНДАР

Кой е? Ха, знатният Еней! Кълна се, не те познах. Какво те носи толкоз рано?

ЕНЕЙ

Къде е княз Троил?

ПАНДАР

Княз Троил? Че какво ще прави той тук?

ЕНЕЙ

Недей отрича! Зная, че е тук.
От полза е за него да го видя.

ПАНДАР

Тук ли казваш? Такова нещо не зная, честна дума! Вярно, че се върнах късно снощи, но какво ще търси тук?

ЕНЕЙ

Достатъчно! Преди да си усетил,
ще му направиш мечешка услуга.
От преданост предаваш го. Викни го,
макар и да не знаеш, че е тук!

Влиза отново Троил.

ТРОИЛ

Каква е работата?

ЕНЕЙ

Тя е, княже,
тъй бърза, че за поздрав няма време.
След малко тук ще бъдат брат ти Парис
със Деифоб и гърка Диомед.
Той води Антенор, освободен
от гърците. За него в срок от час,
до първото принасяне на жертва,
ний трябва да дадем на Диомед
девойката Кресида.

ТРОИЛ

Кой ви праща?

ЕНЕЙ

Приам и висшият съвет на Троя.
Те идат за размяната насам.

ТРОИЛ

О, как се гаври щастието с мене!
Отивам да ги срещна. Ти, Енее,
видял си ме навън. Не в тоя дом.

ЕНЕЙ

Не бой се, аз, когато е за тайна,
по ням съм и от нямата природа!

Излиза заедно с Трои.

ПАНДАР

Как стана тая? Тъкмо я спечели и я загуби! Дявол го взел този Антенор! Младият княз ще побеснее. Пустият Антенор, чума да го тръшне! Да му бяха строшили врата!

Влиза отново Кресида.

КРЕСИДА

Какво има, чичо? Какво се е случило? Кой беше тук?

ПАНДАР

Ах! Ах!

КРЕСИДА

Защо въздишаш тъй дълбоко? Къде е моят господар? Отишъл си е? Милички ми чичо, кажи ми: какво се е случило?

ПАНДАР

Да можех да потъна в земята толкоз, колкото стърча над нея!

КРЕСИДА

О, богове! Какво се е случило?

ПАНДАР

Моля те, влез си! Да не беше се раждала! Знаех си аз, че ще го погубиш! О, нещастникът! Чума и мор над този Антенор!

КРЕСИДА

Мили чиченце, на колене те моля, кажи ми: какво се е случило?

ПАНДАР

Трябва да заминеш, момичето ми, трябва да заминеш! Разменили са те за Антенор! Трябва да отидеш при баща си и да се разделиш с Троил! Ах, това ще бъде чиста гибел, жива смърт за него! Няма да го понесе!

КРЕСИДА

О, богове! Аз няма да замина!

ПАНДАР

Това е заповед!

КРЕСИДА

И все пак няма!

Баща си аз не помня, кръвна връзка
не чувствам с него! Нямам родство, близост,
любов, душевна спойка по-дълбоки
от тези със Трои! О, богове,
ако оставя някога Троила,
да стане името Кресида име
на женската измяна! Време, смърт,
каквото и да правите с туй тяло,
не можете поклати любовта ми —
устойчива е тя и неизменна
като привличащия всичко център
на таз земя! Ще ида да ридаю...

ПАНДАР

Добре, добре.

КРЕСИДА

... коси да скубя и да драскам бузи,
със стонове гласа си да дера,
сърцето си да пръсна с горък вопъл:
„Троиле мой!“ ... Не, не, оставам в Троя!

Излизат.

ТРЕТА СЦЕНА

В Троя, близо до дома на Калхас.

Влизат Парис, Троиц, Еней, Деифоб, Антенор и Диомед.

ПАРИС

Разви́деля се и часът, уречен
за нейното предаване на този
достоеен грък, настъпва. Мили братко,
кажи й какво трябва да извърши
и се опитай да я убедиш
в правилността му!

ТРОИЦ

Влезте с мен в дома й
и аз самият ще му я предам,
но в този миг ръката му ще бъде
олтар, на който брат ти като жрец
полага в жертва своето сърце!

ПАРИС

Аз знам какво изпитваш. Сам обичам
и, както те оплаквам, тъй бих искал
да ти помогна... Влизайте след мен!

Излизат.

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Троя. В дома на Калхас.

Влизат Пандар и Кресида.

ПАНДАР

Умереност! Недей! Смекчи скръбта си!

КРЕСИДА

Каква умереност от мене искаш?
Скръбта, която вкусвам, е без примес,
изтънчена и пълна, и бушува
със остротата на онуй, което
я причинява. Как да я смекча?
Да можех чувството си да отслабя,
като напитка да го разводня,
могла бих да смекча и своята скръб,
но в мен страстта разреждане не знае
и моята скръб тъй буйна затова е!

Влиза Троилен.

ПАНДАР

Ей го, ей го! Иде! Ах, бедните пиленца!

КРЕСИДА

Троиле! О, Троиле!

ПАНДАР

Каква покъртителна картина! Дайте да ви прегърна и аз. „Защо, сърце?“ — както казва песничката:

„— Защо, сърце, тоз кръст не лек
ти носиш с мъка няма?“ —

на което сърцето отвърща:
„— Защото знам: за нея лек
в слова и дружба няма!“

Славни римички — по-точни и правдиви не съм чувал! Човек не трябва да изхвърля от главата си нищо, че току-виж някое такова стихче му дотрябвало. Ето на! Ето на!... Е, агънца мои?

ТРОИЛ

Кресидо, аз те любя толкоз чисто,
че боговете, сякаш разгневени
от туй ми чувство, много по-набожно
от вярата, излъхвана към тях
със хладни устни, грабват те от мен!

КРЕСИДА

Нима и боговете знаят завист?

ПАНДАР

Знаят, знаят и още как! Този случай го доказва.

КРЕСИДА

И, значи, трябва да напусна Троя?

ТРОИЛ

Това е злата правда!

КРЕСИДА

И Троила?

ТРОИЛ

И Троя, и Троил!

КРЕСИДА

Не е възможно!

ТРОИЛ

Възможно е и трябва то да стане

без бавене, защото злобен случай
отказва ни минутката за сбогом,
отсрочката разблъсква, безпощадно
разлъчва устните ни, разпокъсва
със груба сила бързите прегръдки,
обетите ни задушават още
недоизлъхнати от бурна гръд!
Ний купихме се — тебе аз, ти мене —
със хиляди въздишки, а сега
срещу една-единствена, ах, трябва
покупките взаимно да си върнем!
Крадецът Време струпва в миг закуп
богатата си плячка; и безбройни
сбогувания, всякое с печата
на собствени въздишки и целувки,
той стяга във вързопа на едно
единствено „прости!“ и ни оставя
със таз недоцелувана целувка,
нагарчаща от плач!...

ЕНЕЙ (*отвън*)

Готови ли сте, княже?

ТРОИЛ

Чуй, викат те! Тъй демонът на всеки —
разказват — викал го преди смъртта!...
Да я почакаат! Ей сега ще дойде!

ПАНДАР

О, къде са сълзите ми? Ливни, дъжд, та да стихне тоя вятър, че,
както кара, ще ми отскубне сърцето от корен!

Излиза.

КРЕСИДА

И трябва да замина?

ТРОИЛ

Няма изход!

КРЕСИДА

Една Кресида, бледа от печал,
сред веселите гърци! И кога ли
отново ще се видим?

ТРОИЛ

Чуй ме, скъпа:
бъди ми само вярна...

КРЕСИДА

Как? „Да бъда“?
Какво е туй допускане обидно?

ТРОИЛ

Не, нека си говорим нежно в тази
минута пред разлъката! Аз казах:
„бъди ми вярна“ не от страх, че можеш
да ме оставиш — на самата смърт
аз хвърлям ръкавица, че в теб няма
неискреност! — а само като увод
към моя свят обет: „Бъди ми вярна
и аз ще те намеря!“

КРЕСИДА

О, любими,
така ще се подхвърлиш ти на смъртни
опасности! Но вярна ще ти бъда!

ТРОИЛ

Побратим аз ще стана на смъртта!
Вземи за спомен този мой ръкав^[43]!

КРЕСИДА

Ти — тази ръкавица! А кога
отново ще те видя?

ТРОИЛ

Скоро, скоро!
Подкупил часовите, нощем аз
при теб ще идвам. Но бъди ми вярна!

КРЕСИДА

Отново „бъди вярна“!

ТРОИЛ

Скъпа, чуй ме,
защо го казвам: гръцките младежи
са привлекателни, любвеобилни,
природно одарени и блестящи
в различните изкуства. Всичко в тях
за теб ще бъде ново и туй ново
ме пълни със ревнивост — грях безгрешен —
и с таен страх.

КРЕСИДА

Ах, ти не ме обичаш!

ТРОИЛ

Ако така е, да умра в позор!
Във себе си аз нямам вяра — не
във твойта вярност! Аз не съм певец,
танцувам лошо, нямам сладък говор,
умел не съм в изящните игри,
а тези неща, в които всички гърци
са майстори изпечени, укриват
ужасно хитър дявол-съблазнител.
Недей му се поддава!

КРЕСИДА

Нима мислиш,

че бих го искала?

ТРОИЛ

О, не! Но нявга
човек не иска нещо, а го прави
и често сам за себе си е дявол,
като изпитва крехката си воля,
повярвал на менливата ѝ мощ.

ЕНЕЙ (*отвън*)

По-бързо, княже!

ТРОИЛ

Целуни ме, скъпа,
и сбогом!

ПАРИС (*отвън*)

Братко!

ТРОИЛ

Парисе, ела
и покани Енея и гърка!

КРЕСИДА

Нали ще си ми верен, мой любими?

ТРОИЛ

Кой? Аз? Уви, това е мойта слабост!
Докато други гонят с реч фалшива
известност на умници, с откровеност
аз хващам само слава на наивник;
докато други хитро позлатяват
пиринчени корони, аз си нося
без хитрост своята, каквато е.
За мен не бой се! Върху моя щит
написано е: „Верен и открит!“

Влизат Еней, Парис, Антенор, Деифоб и Диомед.

Добре дошъл, ахеецо! Това е
девойката, която ще получиш
за Антенор. При портата на Троя
ще ти предам ръката ѝ, а пътьом
ще ти разкажа нужното. Към нея
бъди вежлив и ако някой ден
от моя меч животът ти зависи,
викни: „Кресидо!“ и ще бъдеш, знай,
във безопасност, както е Приам
във Илион!

ДИОМЕД

Красавице Кресидо,
излишно е на този княз да плащаш
с мечтаната от него благодарност —
тоз ясен взор и тез ланити дивни
сами закрилят те: от днеска аз съм,
властителко, покорен твой слуга!

ТРОИЛ

Ахеецо, обиждаш ме с това, че
посрамваш моята молба към тебе,
отправяйки хвалебствия към нея!
От мене знай го: тя е толкоз над
похвалите ти, колкото си ти
под правото служител да ѝ станеш!
Нареждам ти учтив да бъдеш с нея,
защото аз го искам! Инак, даже
Ахил да бъде твой телохранител,
заклевам се в Плутоновото име^[44],
ще те заколя!

ДИОМЕД

По-спокойно, княже!
По чин и длъжност аз тук имам право
на волна реч; а вън съм господар
на себе си и, знай, не правя нищо

по чужда заповед! Аз таз девойка
и сам ценя за нейните достойнства,
но щом ми кажеш: „Направи това!“,
знам само „Не“ от всичките слова!

ТРОИЛ

Да тръгваме! Пази се, Диомеде,
от битките, които са напреде!
Към портата! Ръка ми дай, любима,
по пътя много да си кажем има!

Излиза заедно с Кресида и Диомед.

Тръбен звук.

ЕНЕЙ

Това е Хектор! Бях му обещал
да бъда преди него на полето.
Ще ме помисли сънльо и нехайник!

ПАРИС

Вината е в Троила! Да вървим!

ДЕИФОБ

Да се приготвим бързо!

ЕНЕЙ

И да хвъркнем
нетърпеливи като младоженци
там, дето вече Хектор затръбил е!
Със своя дух и здравината своя
той днес ще брани славата на Троя!

Излизат.

[43] „... за спомен този мой ръкав...“ — в рицарския бит, който Шекспир пренася в гръцката древност, като залог за любов наред с

кърпичките и панделките бивали използвани и откопчаващите се ръкави. ↑

[44] „... в *Плутоновото име...*“ (мит.) — владетел на подземното царство на мъртвите според вярванията на древните гърци. ↑

ПЕТА СЦЕНА

В гръцкия стан.

Влизат Аякс — въоръжен, Ахил, Патрокъл, Агамемнон, Менелай, Одисей, Нестор, Калхас и други.

АГАМЕМНОН

Въоръжен, красив и бодър, ей те,
преварил времето, Аяксе страшни!
Издай с тръбата си сигнал такъв,
че въздухът, изплашен, да се втурне
към Троя и заврял се във ухото
на Хектора, да го извика тук!

АЯКС

Тръбачо, дръж! И дробове надуй,
ребра да пукнат и тръба да цъфне!
Надувай, кръв да пръснеш от очите!
Издуй си бузите като корема
на северния вятър във часа
на коликите му! Тръбиш за Хектор!

Тръбен звук.

ОДИСЕЙ

Не отговаря.

АХИЛ

Рано е, затуй.

АГАМЕМНОН

Кой иде там? Не е ли Диомед
със дъщерята на Калхас?

ОДИСЕЙ

Да, той е.

Знам хода му — на пръсти стъпва, сякаш
духът му млад го вдига над земята.

Влиза Диомед, водещ Кресида.

АГАМЕМНОН

Това ли е Кресида?

ДИОМЕД

Да, царю.

АГАМЕМНОН

Добре дошла сред гърците, Кресидо!

НЕСТОР

Девојко, с таз целувка те приветства
всеобщият ни вожд.

ОДИСЕЙ

Той сам „всеобщ“ е,
ала приветствието му е лично.
Добре ще е и то да е всеобщо.

НЕСТОР

Добър съвет. Девојко, туй ти дава
старикът Нестор.

АХИЛ

Неговия мраз
от твойте устни ще прогоня аз!
Ахил приветства те!

МЕНЕЛАЙ

И аз преди

от сладостите женски не странях.

ПАТРОКЪЛ (*отмества го*)

Но Парис отстрани тъй, с грубост млада,
те отстрани от главната услада!

ОДИСЕЙ

И тези негови рога, уви,
ний плащаме със своите глави!

ПАТРОКЪЛ

Таз бе за него. А за мен е тая.

МЕНЕЛАЙ

Добре скроено!

ПАТРОКЪЛ

Вместо Менелая
целуват, значи, Парис и Патрокъл!

МЕНЕЛАЙ

Ела, девойко!... Стига си я локал!

КРЕСИДА

За теб, царю, целувката какво е:
да взимаш ли или да даваш свое?

ПАТРОКЪЛ

И двете, гълъбче!

КРЕСИДА

Тогава жалко —
желаеш много, а предлагаш малко!

МЕНЕЛАЙ

Аз искам ти една за мои три!

КРЕСИДА

Една за три? Премного са дори!

МЕНЕЛАЙ

Такъв съм — с разточителна ръка!

КРЕСИДА

Жена си дал си — значи е така!

МЕНЕЛАЙ

Добре ме драсна!

КРЕСИДА

Мъничък урок!

ОДИСЕЙ

Ти скрий си ноктите — той муши с рог!
Една целувка?

КРЕСИДА

Не, не е прието!

ОДИСЕЙ

Какво да сторя?

КРЕСИДА

Помоли небето!

ОДИСЕЙ

Тогава във Венериното име
заклевам те, девойко, целуни ме,
когато на тогова у дома
съпругата му върне се мома!

КРЕСИДА

Дълга си предяви на този ден!

ОДИСЕЙ

Тоз ден се казва „никога“ за мен!

ДИОМЕД

Ела да идем при баща ти, драга!

Излиза заедно с Кресида.

НЕСТОР

Девойче с пъргав ум!

ОДИСЕЙ

Пфу, срам не знае!

У нея бузки, клепки, устни, всичко —
дори краката ѝ — си има говор!

Порочен дух излъчва се от всяко
движение на тялото ѝ! Знам ги
аз тези нападателни женички
с разюздани езичета, които
неканени подканват и широко
разтварят книгата на мисълта си
пред първия четец, охотна плячка
на всякоя случайност, дъщери
на уличния лов! Като видях я
как весело в закачките се втурва,
аз казах си: една троянска...

ВСИЧКИ

Идат!

Влизат Хектор, Парис, Еней, Хелен, Троил и Свита.

АГАМЕМНОН

Да, те тръбят. А, ето ги и тях!

ЕНЕЙ

Привет, царе на Гърция! Кажете
с какво ще бъде награден тоз, който
надвие във двубоя; и дали
да се сражават двамата до края
на всички краища, или ще бъдат
разлъчени със глас, или тръба?
Туй пита Хектор.

АГАМЕМНОН

Как желае той?

ЕНЕЙ

Той всякакви условия приема.

АХИЛ

Съвсем по хекторовски, ала малко
самонадеяно и с твърде много
презрение към воина съперник.

ЕНЕЙ

Ако не си Ахил, тогава кой си?

АХИЛ

Ако не съм Ахил, то — никой!

ЕНЕЙ

Значи

Ахил си! Но и тъй да бъде, знай,
че доблестта и гордостта у Хектор
надварват се за върховите точки
в голямото и малкото. Едната
огромна е почти като безкрайност,
а другата е дребна като нула.
Добре, ако го знаеше, видял би
вежливост, дето дириш горделивост.
Тоз ваш Аякс е негов полусродник^[45]
и Хектор ще излезе с половина

от себе си срещу герой такъв
с полутроянска-полугръцка кръв!

АХИЛ

Разбирам те. Двубой безкръвен значи!

Влиза Диомед.

АГАМЕМНОН

Ха, ето те и тебе, Диомеде!
Ела, бъди застъпник на Аякса!
Решете със Еней дали двубоят
да е приятелски, или докрай!
Понеже кръв една тече в тях двама,
желателно е крайна стръв да няма.

Аякс и Хектор застават един срещу друг.

ОДИСЕЙ

Приготвиха се!

АГАМЕМНОН

Кой е тоз троянец
с лице, издаващо дълбока скръб?

ОДИСЕЙ

Най-младият Приамов син. Смел воин,
не още зрял, но вече свръхдостоеен;
на думи скъп, с дела приказващ славно;
непламващ бързо, но угасващ бавно;
с ръка широка и сърце открито,
но въпреки това от тез, които
блага не пръскат, без да разсъждават,
и глас на недомислици не дават.
Той смел е като брат си, в меч и броня,
но по-опасен е, защото оня

прощава и в гнева си, а пък тоя
като ревнивец жал не знае в боя!
Наричат го Троил и той изглежда
за Илион е втората надежда
след Хектора. Така твърди Еней,
а той познава момъка добре
и поверително ми го описа,
когато бях във Троя...

Продължително тръбене. Аякс и Хектор се сражават.

АГАМЕМНОН

Започнаха!

НЕСТОР

Аяксе, дръж се здраво!

ТРОИЛ

Заспа ли, Хекторе? Какво го чакаш?

АГАМЕМНОН

Успешен удар! Ха така, Аяксе!

ДИОМЕД

Достатъчно!

ЕНЕЙ

Противниците, спри!

Тръбенето замлъква.

АЯКС

Не съм се още сгрял. Да продължим!

ДИОМЕД

Ако желае Хектор.

ХЕКТОР

Хектор казва:

„Достатъчно!“ Аяксе, ти си син на сестрата на баща ми. Братовчед си на славните Приамови чада. Таз кръвна връзка забранява всяка кръвопролитна битка между нас. Троянецът във тебе и гъркът да бяха поотделно, та да можеш да кажеш: „Таз ръка ми е троянска, а тази — гръцка; в тоз прасец съм гърк, а в тоз — троянец; майчината кръв е в дясната ми буза, а отляво — е бащината ми.“, кълна се в Зевса, отгук не би успял да отървеш едничка част от гръцко потекло, без мечът ми да ѝ е врязал спомен от нашата вражда! Но боговете ми запрещават да пролея капка от тази свята кръв, която ти си добил от леля ми! Аяксе драги, ела да те прегърна! Нека бъде Мълниевержецът свидетел мой, ти имаш яки мишци! И със тях желае Хектор тъй да го прегърнеш! Честта от боя нека бъде твоя!

АЯКС

Благодаря ти, Хекторе, за твойто великодушие и благородство — пък аз тук дойдох с цел да те погубя и нова слава да пожъна с туй!

ХЕКТОР

Дори Ахил, над чийто гривест шлем самата Слава гръмко възвестява:

„Това е той!“, не би могъл да храни
надеждата да се прослави нявга
за Хекторова сметка!

ЕНЕЙ

Всички чакат
да разберат как смятате да свърши
двубоят ви.

ХЕКТОР

С прегръдка, ето как!
Аяксе, сбогом!

АЯКС

Ако се надявах
с молби да стигна до успех — което
до днеска не съм правил, — бих поканил
прочутия си братовчед на гости
във стана ни.

ДИОМЕД

Самият Агамемнон
желае го, а славният Ахил
жадува без оръжие да види
нетрепващия Хектор.

ХЕКТОР

О, Енее,
викни Троила тук и, съобщил
за дружеския изход от двубоя
на сбраните троянци, помоли ги
да се завърнат в Троя! Братовчеде,
ръка ми дай и в стана отведи ме,
сбрал толкова бойци с прочуто име!

Агамемнон и другите се приближават към четиримата.

АЯКС

Всегръцкият водител Агамемнон
сам иде да ни срещне!

ХЕКТОР

Назови ми
най-златните от тях. Ахила — не.
По необхватните му рамене,
могъщи мишци и огромен бой
аз мигом ще отгатна, че е той!

АГАМЕМНОН

О, Хекторе, добре дошъл ти казва
тоз, който би се радвал да те няма
сред живите!... Да, туй не е привет,
но минало и бъдеще, повярвай,
като ненужна смет захвърлям аз
в забравата и с искреност и честност,
пречистени от всяка задна мисъл,
те поздравявам със „Добре дошъл,
могъщи Хекторе!“

ХЕКТОР

Благодаря ти,
велики Агамемноне!

АГАМЕМНОН (към Троил)

Ти също
бъди добре дошъл, троянски княже!

МЕНЕЛАЙ

Споделям братски поздрава на брат си.
Добре дошли сте, братя храбреци!

ХЕКТОР

С кого говорим?

ЕНЕЙ

С царя Менелай!

ХЕКТОР

Това си ти, царю? Не се надявах,
кълна се в Марсовия наколенник!...
Защо те смайва тази моя клетва,
щом нявгашната ти жена кълне се
във ръкавицата на Афродита?
Тя чувства се отлично, но не ти
изпраща поздрав.

МЕНЕЛАЙ

Не споменавай
за нея днес!

ХЕКТОР

Прощавай! Оскърбих те!

НЕСТОР

Троянецо юначен, много пъти
аз виждал съм те в бой да си просичаш —
помощник на Съдбата — кървав път
сред гръцките момци; и съм те виждал,
горещ като Персея^[46], да пришпорваш
фригийския си кон, великодушно
не дал на страшния си меч да падне
над падналия враг — и към съседа
възкликвал съм пред тази гледка: „Вижте,
сред нас е Юпитер Жизнедарител!“;
и виждал съм те, обкръжен от наши,
спокойно да отдъхваш, сякаш беше
борец на олимпийски стадион.
Такъв те помня, ала твоя образ,
до днес заключен винаги в стомана,
за пръв път виждам. Дядо ти познавах,

сражавал съм се с него — беше той
добър войник, но Марс ми е свидетел,
ти с много го надхвърляш! Позволи
на стареца да те прегърне здраво!

ЕНЕЙ

Това е уважаваният Нестор!

ХЕКТОР

О, жива летопис, вървяла редом
със Времето от толкоз дълго време!
Прегръщам те, мъдрецо беловласи!

НЕСТОР

О, как бих искал тези стари мишци
на твоите да съперничат във битка,
тъй както им съперничат в прегръдка.

ХЕКТОР

Аз също бих го искал.

НЕСТОР

Ха, не бързай!
Кълна се в таз беда, да беше тъй,
на бой те бих извикал още утре!
Добре дошъл си! Доживях и туй!

ОДИСЕЙ

Не знам как Троя още се държи,
когато главният ѝ стълб е тука!

ХЕКТОР

Познах те, Одисее. Много гърци —
а и троянци — паднаха, откакто
видях те с Диомед посланик в Троя.

ОДИСЕЙ

Тогаз предрекох ти, каквото стана,
но моето пророчество е още
на половина път, защото тези
града ви бранещи стени и кули,
чиито зъбери така надменно
сега целуват облаците, утре
ще лижат стъпалата си!

ХЕКТОР

Едва ли!

Държат се още те и скромно мисля,
че всеки паднал техен камък вие
ще оросите с капка своя кръв.
Но крайт увенчава всяко дело
и всепризнатият арбитър Време
ще разреши въпроса някой ден!

ОДИСЕЙ

И затова да го оставим нему!
Безстрашни Хекторе, ще те помоля
веднага след пира у Агамемнон
да бъдеш гост на скромния ми шатър.

АХИЛ

Не, аз ще те изместя, Одисее!
О, Хекторе, нахраних своя взор.
Подробно, всеки мускул, всяка става
запомних ти!

ХЕКТОР

Ахил ли ми говори?

АХИЛ

Самият той!

ХЕКТОР

Стани да те разгледам

внимателно!

АХИЛ

Разглеждай ме!

ХЕКТОР

Видях те!

АХИЛ

Премного бързаш. Всеки път аз искам
с око на купувач да те изследвам.

ХЕКТОР

Прелистваш ме като забавна книга,
но аз не съм за твоя ум, четецо...
Защо се взираш толкоз остро в мен?

АХИЛ

Кажи, небе, къде да го ударя?
Тук може би? Или пък тук? Или
тук най-добре? Кажи, да знам, отгде,
от кой отвор ще излети душата
на първия ми враг! Небе, аз чакам!

ХЕКТОР

Небето, горделивецо, едва ли
ответ ще ти даде на тоз въпрос.
Стани отново! Тъй ли лесно, мислиш,
загива един Хектор, че да можеш
да кажеш предварително где точно
ще го намушиш смъртно?

АХИЛ

Да, тъй лесно!

ХЕКТОР

Да бе оракул и да бе ми казал,

че тъй ще е, не щях да ти повярвам!
От днес пази се, тъй като аз няма
да размишлявам где да те раня,
а тук, и тук, и тук ще те надупча
като решето целия, кълна се
във Марсовия шлем!... Премъдри гърци,
простете ми тоз миг на самохвалство!
Със своята дързост той от мен изтръгна
нелепа реч. Но аз ще потвърдя
заплахите си с действия или
до гроба да...

АЯКС

Спокойно, братовчеде!
И ти, Ахиле, също отложи
заканите си за деня, когато
се срещнете — случайно или не —
в сражение! Със Хектора ще можеш
да се нахраниш винаги, ако
стомахът ти е годен да го смели.
Боя се само, че Съветът мъчно
ще те принуди да го предизвикаш!

ХЕКТОР

Ахиле, да се срещнем на полето!
Войната издребня, откакто ти
отказа да се биеш.

АХИЛ

Ти ме каниш?
Добре тогава! Утре ще те срещна
по-страшен от смъртта, но днес да бъдем
приятели!

ХЕКТОР

Отлично! Дай ръка!

АГАМЕМНОН

Ахейски благородници, елате
на пиршество най-първо в моя шатър!
След туй, ако охотата на госта
съвпадне с вашето гостоприемство,
да го покани всеки поотделно
у себе си!... Тръби, със весел звук
кажете му: „Добре дошъл си тук.“

Излизат всички освен Трои и Одисей.

ТРОИЛ

Кажи ми, о, почтени Одисее,
къде живее старият Калхас?

ОДИСЕЙ

Във Менелаевия шатър, княже.
Със него днес пирува Диомед.
Той тъй се е увлякъл в дъщеря му,
че сляп е за небето и земята
и вижда само нейните очи!

ТРОИЛ

Дали ще бъдеш толкова любезен
подир гощавката у Агамемнон
да ми покажеш пътя за към тях?

ОДИСЕЙ

Разбира се, но моля те, кажи ми
каква е славата на таз мома?
Не е ли имала любовник, който
сега по нея да ридае в Троя?

ТРОИЛ

Достоен е за присмех, който вади
на показ раните си. Ще вървим ли?

Тя любеше и любена сега е,
но с чувствата Съдбата си играе!

Излизат.

[45] „... Аякс е негов полусродник...“ — сестрата на Приам, Хезиона, омъжена за саламинския цар Теламон, му родила син Аякс. ↑

[46] Персей (мит.) — герой на аргоските сказания. Син на Даная, дъщеря на аргоския цар Акризий, от Зевс, който се промъкнал при нея под формата на златен дъжд. Персей извършил ред подвизи: отсякъл главата на страшната Медуза, чийто поглед превръщал всичко живо в камък, освободил пленената от морско чудовище Андромеда и т.н. ↑

ПЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

В гръцкия стан.

Влизат Ахил и Патрокъл.

АХИЛ

Със гръцко вино днес кръвта ще сгрея,
която утре с меч ще охладя.
Да му дадем разкошен пир, Патрокле!

Влиза Терсит.

ПАТРОКЪЛ

Терсит пристига.

АХИЛ

Ха, какво те носи,
огризко на природата, пес лаещ?

ТЕРСИТ

Това писмо за тебе, идоле на идиотопоклонниците, кухи
истукане!

АХИЛ

Какво писмо, парче-човек?

ТЕРСИТ

От Троя, паницо с глупости!

ПАТРОКЪЛ

А кой се пазел шатъра?

ТЕРСИТ

Който се пази от вятъра.

ПАТРОКЪЛ

Добър си в извъртанията, но каква полза от тях?

ТЕРСИТ

Затвори си устата, хапльо! От твоите приказки полза няма. Известно е, че си нощна прислужница на Ахила.

ПАТРОКЪЛ

Нощна прислужница? Какво значи това, животно?

ТЕРСИТ

Значи мъжка курва, какво друго! Дано всички гнойни зарази на Венера, всички чревни сплитания, катарии и пясъци в бъбреците, всички параличи, апоплексии, очни пердета, буци на черния дроб; екземи между пръстите, гнойници в гръбнака; и накрая — за безплатно доживотно ползване — всички люспести красти, келове и лишеи да се струпат върху всички извратени уроци на този свят!

ПАТРОКЪЛ

Ах ти, мехур, пълен със злъч, защо кълнеш така?

ТЕРСИТ

Че какво, тебе ли кълна?

ПАТРОКЪЛ

Не, разбира се, разсъхната бъчво! Отде накъде, мелезе неясен?

ТЕРСИТ

Е, тогава защо се сърдиш бе, хлапе разнежено, размекнато чиле от бубена плюнка, парцалче нежно за гнойно око, ти бе, ремъче от кесия на прахосник? А? Защо се сърдиш? Ах, защо страда тоя свят от такива като тебе, водни мушици, умалителни на природата?

ПАТРОКЪЛ

Махни се, жлъчко!

ТЕРСИТ

Стой си, напръстниче!

АХИЛ

Патрокле мой, препятствие внезапно
осуети мечтата ми за слава
във утрешната битка. Туй писмо
изпраща ми Хекуба, а тоз дар е
от дъщеря ѝ, моята любов.
И двете ме корят и ме заклинат
да удържа един обет, от който
обвързан съм. Аз няма да го стъпча.
Обетът е обет и не признава
ни гърци, ни война, ни чест, ни слава!...
Палатката добре да украсите
за пир до утринта! Върви, Терсите!
Патрокле, с мен!

Излиза заедно с Патрокъл.

ТЕРСИТ

Тия двамата може да полудеят от излишък на кръв и недостиг на ум. Ако беше от много ум и малко кръв, бих станал покрай тях лечител на луди. Но ето Агамемнон, добър човечец, пада си по яребичките, но има по-малко мозък в главата, отколкото кал в ушите. А ето брат му — този Зевс, превъплътен в бик^[47], измамения съпруг, този символ и образец за паметник на рогоносците от всички времена, тази рогова обувалка, дето се кандилка на верижка край бедрото на брат си — какво друго освен това, което е, биха могли да направят от него умът му, пълен със злоба, и злобата му, подправена с ум? Магаре? Малко е — той си е магаре, и вол. Вол? Пак не стига — той си е и вол, и магаре. Готов съм да стана куче, муле, котка, пор, жаба, гущер, бухал, ястреб, изцеден херинг, но да стана Менелай — никога! По-скоро ще организирам заговор срещу Съдбата! Не ме питайте какво бих искал да бъда, ако не бях Терсит, защото съм готов да стана въшка в дрипа на

прокажен, само и само да не бъда Менелай!... Ха, духове и блуждаещи огньове!

Влизат с факли Агамемнон, Одисей, Нестор, Хектор, Аякс, Троил, Менелай и Диомед.

АГАМЕМНОН

Объркали сме пътя.

АЯКС

Не, не сме.

Натам към факлите е.

ХЕКТОР

Съжалявам,

че ви създадох грижи.

АЯКС

Няма нищо.

ОДИСЕЙ

Ха, ей го, иде сам да те посрещне!

Влиза Ахил.

АХИЛ

Безстрашни Хекторе, добре дошъл!

Добре дошли и вие, знатни гости!

АГАМЕМНОН

И тъй, троянски княже, лека нощ!

Аякс командва твоята охрана.

ХЕКТОР

Благодаря и лека нощ на тебе,

върховни гръцки вожде!

МЕНЕЛАЙ

Лека нощ!

ХЕКТОР

На теб по-лека, славни Менелае!

ТЕРСИТ

Ха, славен! Славна помийна яма, славна дупка на нужник!

АХИЛ

Здравейте и довиждане на всички,
оставащи и тръгващи си!

АГАМЕМНОН

Сбогом!

Излиза заедно с Менелай.

АХИЛ

Не, Несторе — ти също, Диомеде —
поостанете малко зарад госта!

ДИОМЕД

Уви, не мога. Имам спешно дело.
Велики Хекторе, спокойна нощ!

ХЕКТОР

Ръка! И стискай!

ОДИСЕЙ (*настрани към Троил*)

Бърза за Калхас.

След факела му!... Да се поразходим?

ТРОИЛ

Със удоволствие.

ХЕКТОР

Тогаз до утре!

Диомед излиза, следван на разстояние от Одисей и Троил.

АХИЛ

Насам, сторете чест на моя шатър!

Излиза заедно с Хектор, Аякс и Нестор.

ТЕРСИТ

И тоя Диомед не е гърне със мед! Такъв двуличен негодник и лукав разбойник рядко се среща! Имам по-малко вяра в него, когато ми се усмихва, отколкото в змия, когато съска. Обещания сее, както улично псе — бълхите си, но когато изпълни някое, това е такова явление, че астрономите се надпреварват да го тълкуват. След подобно чудо не може да няма важни събития. Слънцето ще почне да черпи светлина от луната, щом Диомед е удържал на думата си. По-добре да тръгна по дирята му, макар че няма да зърна Хектора в лицето. Говори се, че той си е хванал някаква троянска фльорца и се събира с нея в шатъра на тоя предател Калхас. Тръгвам след него. Нагдето извиеш врат — развала и разврат! Блудници и коцкари, всички до един!

Излиза.

[47] „... Зевс, превъплътен в бик...“ (мит.) — Зевс, върховният бог на древногръцката религия, влюбен в Европа, дъщеря на финикийския цар Агенор, се преобразил в бик и когато девойката го възседнала на игра, я отнесъл през вълните на остров Крит. ↑

ВТОРА СЦЕНА

В гръцкия стан.

Влиза Диомед.

ДИОМЕД

Хей, будни ли сте там? Отговорете!

КАЛХАС *(отвън)*

Кой вика?

ДИОМЕД

Диомед!... Калхас е май че...

Извикай дъщеря си!

КАЛХАС *(отвън)*

Ей сега!

Влизат Трои, Одисей и след тях — Терсит.

ОДИСЕЙ

Да спрем тук в тъмното!

Влиза Кресида.

ТРОИЛ

Кресида с него!

ДИОМЕД

Добре ли си, поверенице моя?

КРЕСИДА

Добре, пазачо мой. Ела насам!

Шепне му.

ТРОИЛ

Тъй близки вече?

ОДИСЕЙ

Тя мъжете кара
във миг по нейна свирка да играят.

ТЕРСИТ

И всеки мъж може да я просвири нея, стига веднъж да ѝ хване
ключока. Лека е за изпълнение.

ДИОМЕД

И значи тъй? Не щеш да си го спомниш?

КРЕСИДА

Че аз го помня.

ДИОМЕД

Е, тогава хайде,
стори словата ти да станат дело!

ТРОИЛ

Какво я кара да си спомни?

ОДИСЕЙ

Тихо!

КРЕСИДА

Ахеецо, недей с тоз меден глас
ме тласка към безумства!

ТЕРСИТ

Ах, мошеничка!

ДИОМЕД

Значи тъй!

КРЕСИДА

Не, слушай ме!...

ДИОМЕД

Дрън-дрън! Какво ще слушам!

Ти даде ли ми дума или не?

КРЕСИДА

Не мога! Какво искаш да направя?

ТЕРСИТ

Да му дадеш какво! Голяма работа!

ДИОМЕД

Да си изпълниш дадената дума.

КРЕСИДА

Не, моля те, ахеецо любезни,
каквото искаш, само не това!

ДИОМЕД

Тогава лека нощ!

ТРОИЛ

Търпя, търпя!

ОДИСЕЙ

Троянецо, по-тихо!

КРЕСИДА

Диомеде!...

ДИОМЕД

Не, влизай си! Шут няма да ти бъда!

ТРОИЛ

Друг вече е!

КРЕСИДА

Ще ти пошъпна нещо...

ТРОИЛ

Ах, грозна мъка!

ОДИСЕЙ

Княже, да вървим!

Неудоволствието ти — личи си —
след миг ще се излее в гневни думи.

Нощта е глуха, мястото — опасно.

Да тръгваме!

ТРОИЛ

Почакай!

ОДИСЕЙ

Хайде, хайде!

Усещам те — не се владееш вече.

Върви със мен!

ТРОИЛ

Почакай още малко!

ОДИСЕЙ

Не, стига толкова! Опасно става!

ТРОИЛ

Почакай, много моля те! Кълна се
във мъките на пъкъла, че няма
да кажа думица!

ДИОМЕД

... Така че сбогом!

КРЕСИДА

Сърдит си, виждам.

ТРОИЛ

И от туй боли те?

О, прецъфтяла вярност!

ОДИСЕЙ

Тихо, княже!

ТРОИЛ

Ще бъда ням, заклевам се във Зевса!

КРЕСИДА

Ахеецо! Пазачо мой!

ДИОМЕД

Дрън-дрън!

Играеш си със мене! Лека нощ!

КРЕСИДА

Не си играя. Моля те, върни се!

ОДИСЕЙ

Троянецо, тресе те! Ще избухнеш!

ТРОИЛ

Ах, милва го по бузата!

ОДИСЕЙ

Ела!

ТРОИЛ

Недей! Кълна се в Зевса, ще мълча!

Преграда от търпение дели
гнева ми от коя да е обида.

ТЕРСИТ

Трътлестият демон на сладострастието ги гъделичка с китка от
мораво рогче. Пържи ги на тигана си, пържи ги, дявол е!

ДИОМЕД

Но значи обещано?

КРЕСИДА

Честно слово!

Излъжа ли, недей ми вярва в нищо!

ДИОМЕД

Не стига. Дай ми нещо във залог!

КРЕСИДА

Почакай тук, ще ти намеря нещо!

Излиза.

ОДИСЕЙ

Нали се кле да бъдеш търпелив!

ТРОИЛ

Бъди спокоен, аз ще съм дотам
изпълнен със търпение, че няма
да помня кой съм и какво изпитвам!

Влиза отново Кресидида.

ТЕРСИТ

Залогът! Ето го! Ето го!

КРЕСИДА

Дръж тоз ръкав, мой мили!

ТРОИЛ

Красота,
къде е твойта вярност?

ОДИСЕЙ

Княже! Княже!

ТРОИЛ

Спокоен съм! Отвън поне — спокоен!

КРЕСИДА

Ти гледаш дара ми? Добре го виж!
Обичаше ме той... О, аз, лъжлива!
Върни ми го!

ДИОМЕД

Чий беше?

КРЕСИДА

Не е важно,
щом вече си го взех. Не идвай утре!
Изобщо остави ме, Диомеде!

ТЕРСИТ

Сега му изостря желанието. Добре го правиш, точилче!

ДИОМЕД

Не, дай ми го!

КРЕСИДА

Ръкава?

ДИОМЕД

Него, да!

КРЕСИДА

О, богове! Безценен мой залог,
в леглото твойт прежен притежател
сънува мен сега, по мен въздиша,
целува ръкавицата ми, както
сега аз теб целувам!... Не посягай —
изтръгнеш ли ми го, ще ми изтръгнеш
сърцето от гърдите!

ДИОМЕД

Аз сърцето
го имам вече. Туй върви със него.

ТРОИЛ

Заклех се да търпя!

КРЕСИДА

Не, него точно
ти няма да получиш, Диомеде!
Виж, друго може.

ДИОМЕД

Аз пък искам него.
Кажете ми: от кого е?

КРЕСИДА

Не е важно.

ДИОМЕД

Повтарям: от кого ти е подарък?

КРЕСИДА

От едного, чиято обич беше
над таз, която ти ще ми дадеш!
Но щом си ми го грабнал, запази го!

ДИОМЕД

И от кого ти беше?

КРЕСИДА

Не, кълна се
в Диана и във звездната ѝ свита^[48],
че няма да ти кажа от кого!

ДИОМЕД

На шлема ми ще го съзре тогава,
страхлив, за да ме викне на двубой!

ТРОИЛ

И дявол да си, и да се развява
на рога ти, ще те извика той!

КРЕСИДА

Но туй е минало... И все пак не!
Не ща! Отмятам се!

ДИОМЕД

Тогава сбогом!
За сетен път се гавриш с Диомед!

КРЕСИДА

Не, тука стой! При всяка дума скачаш!

ДИОМЕД

Не ми харесва да ме разиграват.

ТЕРСИТ

И на мен, Плутон ми е свидетел! Но което на тебе не харесва, на мене харесва повече от всичко.

ДИОМЕД

Е, как? Да дойда ли?

КРЕСИДА

Ела! О, Зевсе!
Добре, ела! Макар и да е грях!

ДИОМЕД

Е, сбогом дотогава!

КРЕСИДА

Ще те чакам.

Диомед излиза.

Троиле, сбогом! Ти си в паметта ми,
но образ нов окото ми подмами.
У нас, жените, лошото това е,
че погледът ни винаги блуждае,
а щом блуждае погледът, тогава
по него и умът се заблуждава!

Излиза.

ТЕРСИТ

Разправяй ги! „Заблуди“, „заблудени“!...
За блудници сте всичките родени!

ОДИСЕЙ

Това е, княже. Свърши.

ТРОИЛ

Вярно, свърши!

ОДИСЕЙ

Защо стоим тогаз?

ТРОИЛ

За да вдълбая
в душата си звука на всяка сричка,
която тук се каза. Но дали,

разправяйки правдиво как тез двама
сговаряха се, няма да излъжа?
Защото във сърцето ми все още
е жива една вяра упорита,
неискаща да чува какво казват
очите и ушите, сякаш те са
устроени с нарочна цел да мамят
и клеветят. Кажете ми, Одисее:
Кресида ли видяхме преди малко?

ОДИСЕЙ

Аз духове не знам да призовавам.

ТРОИЛ

Била е друга!

ОДИСЕЙ

Тя си беше точно!

ТРОИЛ

Но аз не съм побъркан!

ОДИСЕЙ

Нито аз!

Кресида беше ей сега пред нас!

ТРОИЛ

Във името на всичките жени,
недей го вярва! Майка си спомни!
Да не дадем на бъдни женомразци
възможност и когато нямат повод,
да чернят със Кресидиния пример
жените поголовно. По-добре е
да мислиш, че не е била Кресида.

ОДИСЕЙ

С какво една Кресида би могла

за срам да стори майките ни?

ТРОИЛ

С нищо,
освен ако била е тя...

ТЕРСИТ

Гледай го! Иска да надприкаже очите си!

ТРОИЛ

... Тя — тази?

Не, туй не беше моята Кресидида,
а Диомедовата! Да, така е!
Ако ликът е израз на душата,
не е била! Ако душите раждат
любовните обети; ако всеки
обет е свят; ако е тая святост
небесна воля; ако общ закон е
неразделимостта на всяко нещо —
не е била! О, логика двояка,
която трупа доводи и за,
и против себе си, в която странно
умът бунтува се, но без да води
в безумие, а лудостта се включва
в разсъдъка, без той да се бунтува!
Туй беше тя, но и не беше тя!
В душата ми — поле на страшна битка —
едно неразделимо същество
разделя се на две, далечни както
земята от небето, без при туй
в безкрайното пространство между тях
пролука да остане за игла,
по-тънка от конец на Арахнея^[49].
С увереност, по-твърда от земята,
знам: възел свят ни свързва двама с нея!
С увереност, по-ясна от небето,
знам: тоз небесен възел е развързан,

разкъсан, за да може тя с нов възел
да свърже и даде на Диомед
останките от прежната си вяност,
трохите низки, мазните огризки
от своята наядена любов!

ОДИСЕЙ

Възможно ли е знатният Троил
дори наполовина да е близък
до чувствата, които тук изказа?

ТРОИЛ

Възможно е и аз ще го запиша
със букви, по-червени от сърцето
на пламналия по Венера Марс^[50]:
до днес не е обичал друг със обич,
по-твърда и устойчива от мойта.
И чувай ме, ахеецо, и вярвай,
че колкото обичам нея, толкоз
намразих този неин грък! Той моя
ръкав на своя шлем ще вее утре
и нека този шлем да е кован
с Вулканово умение, все пак
ще го ухапе мечът ми! Дори
и вихърът, наречен ураган,
от слънцето усукан в страшен смерч,
не трясва, като рухва, с гръм такъв,
с какъвто моят меч ще се стовари
върз Диомеда!

ТЕРСИТ

Ще го погали, за да му успокои страстта!

ТРОИЛ

Кресидо! Ах, изменнице! Ах, лъжло!
Най-грозната измама да поставим
наред със твоето безчестно име,

ще засияе в слава!

ОДИСЕЙ

Овладей се!

Привличаш със гнева си любопитни!

Влиза Еней.

ЕНЕЙ

Цял час те търся, княже. Хектор вече
е в Троя и доспехите си стяга.

Аякс е тук, за да те върне вкъщи.

ТРОИЛ

Ти в мъки, Одисее, ме доведе,
но дружески ръка да си дадем!
Изменнице, прощавай! Диомеде,
сложи си утре крепост вместо шлем!

ОДИСЕЙ

Ще дойда с теб до вашите врати.

ТРОИЛ

Благодаря... Объркан съм, прости!

Излиза заедно с Еней и Одисей.

ТЕРСИТ

Ех, да го срещна нейде тоя Диомед, че да отворя клюн като гарван! Цял кош нещастия ще му програча!... А Патрокъл ще даде мило и драго да чуе за тая мръсница. Той услужливите пачаври ги обича като папагал — бадеми! Блудство, блудство! Война и блудство — блудство и война! Само тези двете не излизат никога от мода, дано ги жегне дяволът на онова място!

[48] „... в Диана и във звездната и свита...“ (мит.) — Диана била римската богиня на лова; покровителка на девствениците, често отъждествявана с хладната луна. „Одеждите на Диана“, „було на Диана“ са — по-нататък — образи, свързани с моминството. ↑

[49] *Арахнея* (мит.) — млада лидийка, умела тъкачка, която дръзнала да извика на състезание Атина и била превърната от нея в паяк. В Шекспировия текст името е „Ариахна“ поради смесването с друга героиня на гръцката митология — Ариадна. ↑

[50] „... пламналия по Венера Марс...“ (мит.) — древногръцкият бог на войната Марс имал според преданието любовна връзка с Афродита-Венера. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Троя. В двореца на Прием.

Влизат Хектор и Андромаха.

АНДРОМАХА

Кога съпругът мой е бил дотам
настроен зле, че да не ще да слуша
предупреждения? Свали таз броня
и днеска не излизай да се биеш!

ХЕКТОР

Недей ме кара да те нагрубя!
Кълна се в боговете, ще изляза!

АНДРОМАХА

Сънят ми, знай, не беше на добро!

ХЕКТОР

Мълчи, ти казвам!

Влиза Касандра.

КАСАНДРА

Где е брат ми Хектор?

АНДРОМАХА

Тук, сестро, при това въоръжен
и войнствено настроен. Помогни ми
да го склоним със плач, на колене,
да не излиза днес. Таз нощ сънят ми
бе цял изпълнен с кръвнини и смърти!

КАСАНДРА

Правдив е бил!

ХЕКТОР

Викнете да тръбят!

КАСАНДРА

Нали не е сигнал за излаз, братко!

ХЕКТОР

Мълчете! Пред небето дал съм клетва!

КАСАНДРА

То глухо е за клетви безразсъдни!
За него те са жертви по-нечисти,
отколкото гнил дроб върху олтара!

АНДРОМАХА

Послушай ни! Не смятай злото редно,
защото вършиш го за право дело:
нередно то е, както да крадеш,
за да раздаваш после милостиня.

КАСАНДРА

Според целта си клетвата е здрава,
не всякоя докрай ни задължава.
Смъкни таз броня, братко!

ХЕКТОР

Казах, стига!

Честта си аз поставям над съдбата.
Животът ценен е за всички хора,
но ценните сред тях го оценяват
по-евтино от своята чест!

Влиза Троил.

Троиле,

нима решил си да се биеш днес?

АНДРОМАХА

Касандро, сестро, помоли баща ни
да дойде тук и каже своята дума!

Касандра излиза.

ХЕКТОР

Не, момко, не! Свали таз броня, братко!
Днес имам настроение за бой.
Дорде заякнеш в мишците, Троиле,
не се пресилвай с битки всеки ден!
Разоръжи се! Сам ще смогна в боя
да защита теб, себе си и Троя!

ТРОИЛ

Не, Хекторе, ти имаш една склонност,
добра за лъв, но лоша за човек.

ХЕКТОР

Коя е? Упрекни ме. Аз те слушам.

ТРОИЛ

Щом в боя някой грък се строполи
от вихъра на твоя свирещ меч,
ти казваш му: „Стани!“ и жив го пускаш.

ХЕКТОР

Във боя туй за мен е главна хубост!

ТРОИЛ

Не, то е в боя гламавост и глупост!

ХЕКТОР

Какво, какво?

ТРОИЛ

Предостави, о, братко,
на майка ни да жали и прощава —
щом мечове веднъж разголим, трябва
ненавист ядовита да ги яха,
към кръв да ги пришпорва и да дърпа
юздата им, помислят ли за прошка!

ХЕКТОР

Фу, варварство!

ТРОИЛ

Война, а не игра!

ХЕКТОР

Троиле, днес не искам да се биеш!

ТРОИЛ

Че кой ще ми попречи да го сторя?
Съдбата? Послушанието? Марс,
издигнал пламенен съдийски жезъл?
Хекуба и Приам на колене,
с очи от плач неспирен възпалени?
Ти даже, Хекторе, ако поискаш
да ми препречиш пътя с остър меч,
ще спреш Троила само със цената
на неговата гибел!

Влизат Приам и — отново — Касандра.

КАСАНДРА

Приаме, дръж го и не го изпускай!
Той твоята опора е. А Троя
опира се на теб. Без него ти
и Троя с теб, и всички ние с нея

ще рухнем в прах и пепел!

ПРИАМ

Сине, спри се!

Таз нощ жена ти е видяла сън;
и майка ти е имала поличби;
Касандра предвещава зло; и даже
самият аз в пророчески проблясък
ти казвам: „Този ден не е добър.
Върни се тук!“

ХЕКТОР

Еней е на полето.

Пред много гърци бойната си чест
заложих за това, че ще участвам
във боя днес!

ПРИАМ

Ти няма да отидеш!

ХЕКТОР

Честта си аз не мога да потъпча,
а син послушен съм — не ме заставяй
неуважение да ти показвам!
О, царствени Приаме, отмени
запрета си, изречен преди малко!

КАСАНДРА

Недей, Приаме!

АНДРОМАХА

Стой на свойто, татко!

ХЕКТОР

Ти много ме разсърди, Андромахо!
Във името на обичта ни, влез си!

Андромаха излиза.

ТРОИЛ

Това страховливо, смахнато девойче
със своите сънища наплаши всички!

КАСАНДРА

Прощавай, братко Хекторе! Ах, виж се,
виж как умираш, как очи изцъкляш,
как блика кръв от раните ти! Чувай
как Троя стене, как Хекуба плаче,
как вие безутешно Андромаха!
Виж как уплаха, смайване и смут
се срещат като призраци безумни,
крещейки диво: „Хектор е убит!“
„Убиха Хектора!“

ТРОИЛ

Върви! Върви!

КАСАНДРА

Отивам си! О, Хекторе, прости —
ти себе си и нас опропасти!

Излиза.

ХЕКТОР

Царю, сестра ми — виждам го — смути те,
но стой в града и насърчи душите,
а ний навън такъв ще водим бой,
че вечерта да ги възрадва той!

ПРИАМ

Върви и да те пазят боговете!

Излиза. Хектор също излиза от друга страна.

ТРОИЛ

Сега кичи си, Диомеде, шлема —
ръка ще дам или ръкав ще взема!

Влиза Пандар.

ПАНДАР

Княже! Ей, княже! Чуваш ли?

ТРОИЛ

Защо ти трябвавам?

ПАНДАР

Пристигна едно писъмце от онази клетница.

ТРОИЛ

Дай да видя.

ПАНДАР

Една подла охтика, една куча, мръсна, дяволска охтика така ме мъчи заедно с глупавата съдба на това момиче, че от тези двете ще хвърля петалата някой хубав ден! А освен това така ми сълзят очите и така ме въртят кокалите, че явно съм прокълнат — друго обяснение не може да се намери!... Какво пише?

ТРОИЛ

О, думи, думи! Нищо от сърцето!
И как могло би иначе да бъде!

Скъсва писмото.

Словесен вятър, с вятъра лети,
смесете се, той с тебе, с него — ти!
Неверница! Мен лъже с празен звук,
а с действия — о, Зевсе! — храни друг!

Излиза.

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

На бойното поле.

Бойни звуци. Схватки. Влиза Терсит.

ТЕРСИТ

Почнаха да се млатят. Ще ида да ги погледам. Оня отвратителен и двуличен негодник Диомед е закачил на шлема си ръкава на тоя смахнат и пощръклял от любов троянски хапльо. Много ми се ще да се срещнат и това младо и глупаво троянско магаре да сипе на тоя хитър и мръсен гръцки коцкар с ръкава един ръкав цицини и да го върне безкръвен при лъжливата му фльорца! Но и дълбокомислените ходове на ония двама вероломни разбойници — това изсъхнало и наядено от мишките парче сирене, Нестор, и тоя лисугер, Одисей — не струват спукана пара. От много държавническо умуване насъскаха оня подъл мелез Аякс против тоя бесен пес, Ахил, и понеже кучият му Аякс се наду повече от песия му Ахил и не ще да участва в днешната битка, сега нашите славни гръци я подкараха през просото и държавническото умение никой не го бръсне за слива!

Влизат Диомед и Трои.

Тихо, тоя с ръкава и оня без ръкава довтасаха!

ТРОИЛ

Не бягай, подир тебе ще преплувам
и адската река!

ДИОМЕД

Погрешно ти
оттеглянето ми наричаш бягство —
аз само търся място настрани
от блъсканицата. Започвай! Хайде!

ТЕРСИТ

Брани си флѳорцата, троянецо! Не му я отстъпвай, ахеецо!
Рѳкава! Рѳкава! Недейте се разтакава!

Троил и Диомед излизат, сражавайки се.

Влиза Хектор.

ХЕКТОР

Какѳв си ти, ахеецо? От род ли?
Добѳр ли си за Хектора по крѳв?

ТЕРСИТ

Не, не! Аз съм само един низѳк негодник, един гаден скитник,
един отвратителен сквернословец!

ХЕКТОР

Не лѳжеш, явно е. Живей!

Излиза.

ТЕРСИТ

Да те поживят боговете, че ми повярва, но чума да те трѳшне,
задето ме уплаши! Какво стана с ония двама мрѳсни женкари? Трябва
да са се изяли един друг. Какѳв смях ще падне да видя това чудо!
Макар че нищо чудно в него няма: развратѳт се самоизяжда винаги.
Отивам да ги намеря.

Излиза.

ПЕТА СЦЕНА

На бойното поле.

Влизат Диомед и Слуга.

ДИОМЕД

Момче, хвани Троиловия кон
и отведи го с моите привети
на дивната Кресида! Съобщи й,
че съм наказал нейния троянец
и че слуга съм й, доказал с дело
правата си!

СЛУГАТА

Отивам, господарю!

Излиза.

Влиза Агамемнон.

АГАМЕМНОН

Натам! Натам! В подкрепа! Полидам
срази Менона, а Маргарелон
взе в плен Дорея и сега е стъпнал,
размахал копие — гигант същински —
над труповете на царете Кедий
и Епистроф! Убит е Поликсен!
Ранени са Тоад и Амфимах!
Патрокъл е убит или пленен,
а Паламед — контузен, вън от строя!
Стрелите на кентавра Сагитарий^[51]
ни носят смърт! Побързай, Диомеде,
загиваме, не ги ли подкрепим!

Влиза Нестор.

НЕСТОР

Веднага отнесете на Ахила
Патрокловия труп и съобщете
на охлюва Аякс да влезе в боя!
Таз сутрин на полето са излезли
хиляда Хекторовци: тук един
на коня си Галат сече — и вече
е без противници; там друг спешен е —
и гърците пред него бягат, както
пред зинал кит побягва рибе стадо;
там трети меч върти като косач —
и нашите на купове полягат
пред него, дето мине; тук и там,
той вредом е — погубващ и помилващ —
и тъй като умението в него
послушно е на волята, каквото
поиска да направи, той го прави
и то е толкоз много, че макар и
действителност, изглежда невъзможно!

Влиза Одисей.

ОДИСЕЙ

Главата горе, вождове! Ахил
доспехи стяга, плаче и ругае!
Патрокловите рани и тълпата
безноси и безръки мирмидонци,
вопиещи към него да мъсти
на Хектора, раздухаха в кръвта му
угасналия жар. Аякс, и той
загубил е приятел, и сега,
въоръжен и с пяна на устата,
Троила търси под дърво и камък,
защото този момък днес във боя

се би — човек би казал — със такава
нехайна храброст, всеки път успешна,
че сякаш беше воля на Фортуна,
напук на всички видимости, вредом
да побеждава той!

Влиза Аякс.

АЯКС

Троиле, пъзльо, где си?

Излиза.

ДИОМЕД

Смело в бой!

НЕСТОР

Така! Съвземаме се!

Влиза Ахил.

АХИЛ

Где е Хектор?

Убиецо на юноши, къде си?

Ела да ти покажа аз какво е

Ахилевият гняв! Не искам друг!

Къде е Хектор? Дайте ми го тук!

Излизат.

[51] „... кентавра Сагитарий...“ — става дума за чудовището Сагитарий (Стрелец), подобно на кентавър — т.е. получовек-полукон — което било взело страната на троянците. ↑

ШЕСТА СЦЕНА

На бойното поле.

Влиза Аякс.

АЯКС

Троиле, пъзльо, покажи се. Где си?

Влиза Диомед.

ДИОМЕД

Троиле, где си? Тук ли е Троил?

АЯКС

Защо ти е?

ДИОМЕД

За да му дам урок!

АЯКС

Да бях Върховен вожд, преди туй право
аз бих ти дал великата си титла!...

Троиле, где си? Криеш се, страхливец!

Влиза Троил.

ТРОИЛ

О, подли Диомеде, обърни се
и ми плати с живота си за коня!

ДИОМЕД

Ха, тук ли си?

АЯКС

Аз сам ще го убия!
Не мърдай, Диомеде!

ДИОМЕД

Той е мой!

ТРОИЛ

Лукави гърци, идвайте и двама!
Бранете се!

Излиза — сражавайки се — заедно с Аякс и Диомед.

Влиза Хектор.

ХЕКТОР

Така, така, Троиле!
Отлично се сражаваш, млади братко!

Влиза Ахил.

АХИЛ

Ха, Хекторе! Най-сетне те открих!
Брани се!

Сражават се.

ХЕКТОР

Отдъхни си, ако искаш!

АХИЛ

Презирам твоята троянска милост!
Щастлив бъди, задето тези мишци
отслабнали са — дългият им отдих
помогна ти. Но пак ще си говорим,
търси си щастието дотогава!

Излиза.

ХЕКТОР

А ти пък — своето! Да знаех само,
че днеска ще те срещна, ти би имал
по-свеж противник!

Влиза отново Троиш.

Как е боят, братко?

ТРОИЛ

Аякс плени Енея! Но не бива
това да се остави тъй! Кълна се
във слънцето или ще го избавя,
или ще падна в плен и аз самият!
Фортуно, безразлично е за мен
кога ще е последният ми ден!

Излиза. Влиза Гръцки воин.

ХЕКТОР

Постой, боецо! Ти си чуден прицел.
Желязото, в което закован си,
харесва ми. Аз искам да е мое.
Звяр в скъпа кожа ти си в тая броня
и аз като ловец ще те подгоня!

Излиза, преследвайки воина.

СЕДМА СЦЕНА

На бойното поле.

Влиза Ахил, следван от Мирмидонци.

АХИЛ

Насам елате, мои мирмидонци,
и слушайте: не влизате във бой
и се запазвате със свежи сили;
вървите подир мене и когато
открива Хектора и го напада,
обграждате го с мечове отворед
и кърваво разправяте се с него.
Напред и проявете се добре —
решено е днес Хектор да умре!

Излиза, следван от Мирмидонците. Влизат — сражавайки се — Менелай и Парис, следвани на разстояние от Терсит.

ТЕРСИТ

Рогоносецът и женокрадецът се счепкаха! Хайде, бикът, да те видим!... Хайде, куче крадливо^[52], какво чакаш? Дръж, Парис, дръж!... Бодни го, Менелае, да не лае!... С-с-с, Парис! Бикът май ще спечели — големи рога си му сложил!

Парис и Менелай излизат, сражавайки се.

Влиза Маргарелон.

МАРГАРЕЛОН

Ей, гнидо, обърни се и се бий!

ТЕРСИТ

Ти пък кой си?

МАРГАРЕЛОН

Приамовият незаконен син,
Маргарелон!

ТЕРСИТ

Че хубаво именце имаш! И още по-хубава титла. Но щом си роден извън закон, не си Маргарелон, а Магаре-кон! Дай си ръката! И аз съм копеле като тебе: копеле заченат, копеле възпитан, копеле в мислите, копеле в боя — с една дума, копелдак във всяко отношение! Гарван гарвану око не вади, бива ли копеле на копеле да вади копие. Внимавай, че ние в тази война може да си навлечем небесния гняв: син на курва, който се бие за курва, върши грях. Сбогом, побратиме!

МАРГАРЕЛОН

Върви по дяволите, пъзливцецо!

Излизат в разни страни.

[52] „... Хайде, бикът... хайде, куче крадливо...“ — по Шекспирово време борбите между животни (мечка и кучета; бик и кучета) били много популярно развлечение. Възклицанията, употребени тук, са свързани с тях. ↑

ОСМА СЦЕНА

На бойното поле.

Влиза Хектор.

ХЕКТОР

О, скрита в дивна външност, ядко гнила,
погуби те изящната ти броня.
Но свърши моят ден. Спи, верен щит!
Почивай, меч, на смърт и кърви сит!

Сваля оръжието си.

Влиза Ахил, следван от Мирмидонците.

АХИЛ

Виж, Хекторе, как слънцето залязва
и мракът чер го гони по петите —
когато в своя плащ го скрие той,
ще падне нощ и над живота твой!

ХЕКТОР

Ти искаш безоръжен да се бия?

АХИЛ

Нападайте! Това е той самия!

Хектор пада.

Тъй рухвай, Троя! Туй за теб е знак —
той беше твоят мускул и гръбнак!...
Вий викайте във хор със пълна сила:
„Загина Хектор във двубой с Ахила!“...

Тръбни звуци за отбой.

Ха, гръцките тръби тръбят отбой!

МИРМИДОНЕЦ

И от троянците приет е той!

АХИЛ

С крило на дракон вечерният мрак
разделя като съдник враг от враг.
Днес мечът ми не много кръв изпи,
но толкоз ценна, че щастлив ще спи.

Скрива меча си в ножницата му.

А вий зад моя боен кон вържете
трупа на този мъж между мъжете!

Излизат.

ДЕВЕТА СЦЕНА

На бойното поле.

Влизат, с военна крачка, Агамемнон, Аякс, Менелай, Нестор, Диомед и други.

Тръбен звук за отбой. Виковете.

АГАМЕМНОН

Какво там викат?

НЕСТОР

Спрете, барабани!

ВОЙНИЦИ (*отвън*)

Убит е Хектор! Слава на Ахила!

Ахил! Ахил!

ДИОМЕД

Изглежда, че Ахил
убил е Хектора!

АЯКС

Ако е тъй,
то няма много място за хвалба:
надвил е случаят във таз борба.

АГАМЕМНОН

Спокойно да преминат редовете!
При мен след туй Ахила позовете!
Окаже ли се вярна новината,
дошъл е, значи, краят на войната!

Излизат.

ДЕСЕТА СЦЕНА

На бойното поле.

Влизат Еней, Парис, Антенор и Деифоб.

ЕНЕЙ

Полето още наше е. Да спрем
и да изчакаме зората тук!

Влиза Троиц.

ТРОИЦ

Убит е Хектор!

ВСИЧКИ

Хектор? Зевс опазил!

ТРОИЦ

Убит е и убиецът му, зверски,
завързан за опашката на коня,
трупа му дивен в прах и срам е влачил!
Чела сбърчете, богове — ще бъде
това за нас усмивка милосърдна!
Града ни смачкайте с внезапна гибел,
разрухата му пълна не бавете!

ЕНЕЙ

Недей войската да отчайваш, княже!

ТРОИЦ

Ти, който казваш туй, не ме разбираш.
Към страх и бягство аз не призовавам,
а предизвиквам всичките беди,

които богове и смъртни могат
да струпат върху нас. Убит е Хектор!
Кой тази вест ще каже на Приама
и на Хекуба? Оня, който иска
до гроб да носи прозвището бухал,
да иде в Троя и да викне там,
че Хектор е убит! О, вест, която
Приама ще превърне в хладен камък,
жените — във фонтани, а момците —
в недвижни статуи! О, вест, която
ще хвърли в ужас целия ни град!
Да тръгваме! Убит е Хектор! Няма
какво да се прибави към това...
Не, спрете се!... О, вие, пъстри шатри,
така надменно в нашите поля
разперили нахалството си, нека
Титан^[53] да освети земята само
и аз ще ви разпоря до една
със меча си! А ти, гиганте подли^[54],
земята няма да намери място
за двете ни омрази! Ще те гоня
до гроба аз като нечиста съвест,
която ражда демони по-бързо
от мозъка на луд!... Но да вървим
и нека е утеха за сърцата
надеждата във близката разплата!

Влиза Пандар.

ПАНДАР

Чакай, княже! Чувай!...

ТРОИЛ

Марш, своднико, в позор живеи ти сам
и нека носи името ти срам!

Всички, освен Пандар, излизат.

ПАНДАР

Няма що, добро лекарство за гнилите ми кости... О, свят, свят! Ето как се отнасяш ти към нещастния посредник! Помощници и сводници, колко настойчиво ви наемат и колко зле ви се отплащат! Защо все така се радват на делата ни, а хулят занаята ни? Няма ли някое стихче за подобни случаи? Аха! Аха!

„Жилца щом носят, и медец в торбици,
мъжете бръмкат — ще речеш: пчелици;
но щом като загубят мед и жило,
замлъква и бръмченето им мило!“

Драги търговци по оная част, избродирайте си това стихче на пъстрите завески във вашите заведения!

И изобщо:

Пандаровци, промъкнали се тука,
сълзете гной над мойта злополука,
а туй ако не можете, два стона
издайте от партера и балкона,
щом не от състрадание, поне
от страдащи гръбнак и колене!
Аз своето завещание оттук
пред вас ще разглася след месец-друг;
готов съм с него и сега дори,
но страх ме е, о, братя и сестри,
че някоя продаваща се гъска
от Уинчестър^[53], щом чуй го, ще засъска.
Затуй въпросът ще се поотложи,
но, моля ви, недейте се тревожи —
преди смъртта си ще припиша аз,
каквито имам, болести на вас!

Излиза.

[53] *Титан* (мит.) — едно от имената на Хелиос, древногръцкия бог на слънцето и светлината. ↑

[54] „... гиганте подли...“ — става дума за Ахил. ↑

[55] „... гъска от Уинчестър“ — по Шекспирово време Уинчестърският архиепископ управлявал един район на Лондон — Саутуарк, който бил известен с публичните си домове. ↑

ДОБРИЯТ КРАЙ ОПРАВЯ ВСИЧКО^[1]

[0] Оригиналното заглавие на драмата е „*All's well that Ends well*“ — добро е всичко, което завършва добре. Името на Парол (Paroles) означава „думи“, т.е. дърдорко. ↑

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

ФРЕНСКИЯТ КРАЛ

ФЛОРЕНТИЙСКИЯТ ДУК

БЕРТРАМ — русильонски граф

ЛАФЬО — стар благородник

ПАРОЛ — придружител на Бертрам

ДОМОУПРАВИТЕЛЯТ РИНАЛДО, ШУТЪТ ЛАВАШ —
служители на Графинята

ПАЖ

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК, ВТОРИ БЛАГОРОДНИК — Братя
Дюмен, френски дворяни

ПРИДВОРЕН — чужденец

РУСИЛЬОНСКАТА ГРАФИНЯ — майка на Бертрам

ЕЛЕНА — възпитаница на Графинята

ВДОВИЦА — възрастна флорентийка

ДИАНА — нейна дъщеря

МАРИАНА — тяхна съседка

Френски и флорентински благородници, офицери, войници,
стражи, слуги.

Място на действието — Русильон, Париж, Флоренция и
Марсилия.

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Графският дворец в Русильон.

Влизат — в траур — Бертрам, Русильонската графиня, Елена и Лафьо.

ГРАФИНЯТА

Изпращайки те, сине мой, погребвам втори път мъжа си.

БЕРТРАМ

Пък аз, майко, заминавайки, оплаквам втори път смъртта на баща си. Но трябва да изпълня волята на краля, сега мой настойник^[1], до гроб мой суверен.

ЛАФЬО

В негово лице вие ще имате, госпожо, втори съпруг, вие, млади графе — втори баща. Той, който е бил винаги и към всекиго добър, несъмнено ще насочи добротата си и към вас; вашите достойнства биха намерили добрина дори у други, където тя е оскъдна, камо ли да я търсят напразно у него, където е в такова обилие.

ГРАФИНЯТА

Има ли надежда негово величество да се поправи?

ЛАФЬО

Уви, госпожо, бедният ни крал освободи всичките си лекари, тъй като те му загубиха толкоз време във все нови надежди, че той загуби всяка надежда с течение на времето.

ГРАФИНЯТА

Бащата на тази млада госпожица беше — о, колко е скръбно това „беше“! — казвам, беше почти толкоз учен в медицината, колкото благороден по душа. Ако го нямаше това „почти“, той би направил човешката природа безсмъртна и би оставил без работа скелета с

косата. Какво щастие би било сега за негово величество да беше баща ѝ още жив! Убедена съм, че това би означавало смърт за болестта му.

ЛАФЬО

Как се казваше той, госпожо?

ГРАФИНЯТА

Жерар Нарбонски, господине. Лекар знаменит и напълно достоен за своята знаменитост.

ЛАФЬО

Да, той беше наистина велик учен, госпожо. Кралят неотдавна горещо го похвали и оплака. Той беше достатъчно изкусен, за да бъде и днес жив, ако науката можеше да се бори с тленността ни.

БЕРТРАМ

А от какво е болен кралят, драги господине?

ЛАФЬО

От неизлечим гнойник, господине.

БЕРТРАМ

Не знаех за тази му болест.

ЛАФЬО

Уви, за нея знаят вече всички. Тази девойка, значи, е дъщеря на Жерар Нарбонски?

ГРАФИНЯТА

Единственото му чедо, господине, и поверено на моята опека. Тя ме изпълва с надежда, че възпитанието ѝ ще украси нрава, който е унаследила; а това прави ценните заложиби още по-ценни. Защото, когато един ум с добри качества е зле възпитан, похвалите към него имат вкус на съжаление: достойнствата му тогава са и предатели. А при нея те радват още повече, защото не са примесени с нищо. Изобщо наследила е много и много е придобила.

ЛАФЬО

Вашите думи, госпожо, изтръгват сълзи от очите и.

ГРАФИНЯТА

Сълзите са най-добрата подправка, с която една девойка може да вкусува похвалите към нея. А винаги, щом споменът за нейния баща докосне сърцето ѝ, насилницата скръб грабва румянеца от нейните страни... Хайде, Елено! Стига толкоз! Може някой да помисли, че повече показваш скръб, отколкото...

ЕЛЕНА

Аз наистина показвам скръб, но съм скръбна и наистина.

ЛАФЬО

Умерената печал е дълг към мъртвия, а излишната — враг за живия.

ГРАФИНЯТА

И когато живият воюва с нея, тя умира от своите излишества.

БЕРТРАМ

Госпожо, благословете, моля ви, своя син!

ЛАФЬО

Как да разбираме това?

ГРАФИНЯТА

Бъди благословен, Бертраме мой,
и наследи баща си както в образ,
така и по душа! За първенство
да спорят в тебе качества и кръв;
да съответства твоето достойнство
на потеклото ти! Помни от мен:
любов към всички — вяра във малцина —
неправда спрямо никого! Внушавай
със силата си страх у своя враг,
но рядко я използвай! Във гръдта си

приятеля завинаги заключвай!
Да те упрекват, че си мълчалив,
но не и да те сочат за бърливост!
И да ти прати Господ всичко друго,
което още би те украсило
и майка за сина си би могла
от него да изпроси!... Господине,
предавам ви един зелен придворен.
Съветвайте го!

ЛАФЬО

Той ще има всичко,
с което бих могъл да му помогна.

ГРАФИНЯТА

На добър път, Бертраме! Бог със теб!

Излиза.

БЕРТРАМ

Да бъдат ваши слуги, майко, всички радости, които бихте си
пожелали! (*Към Елена.*) Утешете моята майка и ваша господарка; и
грижете се за нея!

ЛАФЬО

Сбогом, драга госпожице! Вие трябва да поддържате доброто
име на баща си.

Излиза заедно с Бертрам.

ЕЛЕНА

Да беше само туй! Не, тези сълзи,
които те отдават на баща ми,
по-щедри са от другите, с които
изпратих го. Какъв бе той? Не помня.
Въображението ми е пълно

единствено с Бертрамовия образ.
Злочеста аз! Живот за мене няма
без него, ах! А да го пожела
за свой съпруг, е все едно да искам
една звезда в небето — тъй високо
е той над мен! В един страничен лъч
от неговия диамантен блясък
аз трябва да живея, вълн, далеч от
сияйната му сфера^[2]! И как болно
във мене дръзновената любов
терзае себе си! Така си пати
кошутата, обикнала лъва.
Макар и мъка, сладко бе да бъда
до него всеки ден и да записвам
челото му, извитите му вежди,
соколовия взор, блестящ под тях,
в тетрадката на своето сърце,
разгърната за всякоя чертица
на милия му лик! Но той замина
и на душата ми остава само
да освещава скъдните реликви,
останали от него!... Кой ли иде?

Влиза Парол.

Един, когото — бедна аз! — обикнах,
защото тръгва с него; а го знам
като велик лъжец, глупак и пълзлю,
но тез пороци явни тъй стоят му,
че все намират топъл дом, когато
отвън стоманената доблест зъзне
със вледенени кокали; но впрочем
не пръв път виждаме мъдрец да бъде
на служба у богатия тъпак!

ПАРОЛ

Да ви пази Бог, кралице!

ЕЛЕНА

Вас също, императоре!

ПАРОЛ

Аз? Не съм такъв!

ЕЛЕНА

И аз не съм такава!

ПАРОЛ

Върху девствеността ли размишлявате?

ЕЛЕНА

Да. Вие сте малко нещо войник — позволете да ви задам един въпрос: мъжът е противник на девствеността ни. Как да браним крепостта си от него?

ПАРОЛ

Като не го пускате вътре.

ЕЛЕНА

Но той ни атакува. А девствеността ни, колкото и храбро да се сражава, е слаба. Препоръчайте ни някакъв нов способ за отбрана!

ПАРОЛ

Няма такъв. Мъжът ще ви обсади, ще ви подкопае, минира и пробивът ви е сигурен.

ЕЛЕНА

Да пази Бог бедната ни девственост от тези майстори на подкопи и пробиви! Няма ли някаква военна хитрост, с която девствениците да могат да надделяят над мъжете?

ПАРОЛ

Те могат да надделяват над тях само като падат под тях. И обратно, ако отблъскват всичките им пристъпи, търпят поражение. Защото стратегията на природата не иска да се опазва девствеността, а

да се загубва. Колкото повече жени губят девствеността си, толкова по-голям става броят на девствениците. Нито една девственица не се е появявала на тоя свят, без преди това друга да е загубила своята девственост. Това, от което вие сте направена, е материал за произвеждане на нови девственици. Девствеността, ако се загуби веднъж, може да се възпроизведе десет пъти, а ако се опазва всеки път, се загубва безвъзвратно. Студена спътница е тя — прогонете я, дорде е време!

ЕЛЕНА

Ще си я пазя още малко, дори с риск да ми остане завинаги.

ПАРОЛ

И ще сглупите. Това е против природния закон. Който говори в защита на девствеността, напада майка си и, значи, извършва най-страшна проява на непокорство към родител. Жените, които се опазват девствени, са също като тези, дето се обесват, и трябва, като тях, за тежко престъпление срещу природата да бъдат погребвани край пътищата, далеч от осветената пръст. Девствеността като сиренето поражда червеите си, самоизяжда се докрай и умира от собствената си гордост. Освен това девствеността е заядлива, надута, ленива и пълна със себелюбие, което е най-тежкият грях според Писанието. Стига сте я пазили — от това ще имате само загуба! За година тя се удвоява — не е лошо нарастване на основния ви капитал, който при това ще пострада съвсем малко! Махайте я, ви казвам!

ЕЛЕНА

Но как трябва да постъпи една жена, за да я даде на мъж по свой избор?

ПАРОЛ

Да видим. Моят съвет е — не чакайте оня, който никога няма да ви я поиска! Девствеността е стока, която губи от залежаване: колкото повече стои на склад, толкова повече ѝ пада цената. Отървете се от нея, додето я търсят! Не изпускайте момента! Остарее ли, става като стара аристократка, която, макар да се докарва много, не може да си докара нито един обожател: заприличва на тези скъпоценни брошки и

зъбочистки, които отдавна са излезли от мода. Слушайте мене: от състаряването стават по-хубави вината, но не и женските бузки. Презрялата девственост прилича на сушена круша — грозна на вид, суха на вкус. Ей Богу, точ в точ, сушена круша! Някога е била сочна, а сега посочете ми за какво може да послужи!

ЕЛЕНА

Не, още не! Но, Боже мой, във двора
ще има господарят ви тъй много
„кралици“, „повелителки“, „звезди“,
„богини“, „феникси“^[3], „кумири“, „перли“,
„предателки“, „слънца“ и още разни
„светици зли“, „съзвучия нестройни“,
„чаровни гибели“ — какви ли не,
названи все със прозвищата луди,
които този кръстник Купидон
измисля слепешката! Там той трябва...
Какво ли трябва, аз сама не зная.
О, Господи! Училище е дворът,
пък аз на него...

ПАРОЛ

Вий какво „на него“?

ЕЛЕНА

Желая му доброто. Но уви...

ПАРОЛ

Уви какво?

ЕЛЕНА

Уви, желанията са безпътни
и ние, низките по род, чиято
съдба е да живеем само с тях,
не можем да ги пращаме след тези,
които са ни драги, тъй че те
по тяхното въздействие да чувстват

какво желаем им, ах, без надежда
дори за благодарност!

Влиза Паж.

ПАЖЪТ

Господин Парол, младият господар ви вика.

ПАРОЛ

Сбогом, миличка! В двора често ще си мисля за вас, ако не ви забравя веднага.

ЕЛЕНА

Вие явно сте роден под милостива звезда, господин Парол!

ПАРОЛ

Да, под Марс.

ЕЛЕНА

„Под“ него, именно!

ПАРОЛ

Защо?

ЕЛЕНА

Защото като войник сте май под всички други — как ще бъдете наравно със самия Марс?

ПАРОЛ

Аз, госпожице, съм роден при напредващ Марс!

ЕЛЕНА

А според моята астрология — при отстъпващ.

ПАРОЛ

Защо?

ЕЛЕНА

Защото казват, че сте правели същото в боя.

ПАРОЛ

За да спечеля предимство!

ЕЛЕНА

Бягството го печели най-добре, когато страхът ни е командир. Съюзът във вас между храбростта и страха изглежда ви окриля добре.

ПАРОЛ

Зает съм много и нямам време за остроумни отговори. Когато се завърна свършен кавалер, ще ви преподам някой и друг урок, за да схващате размишленията на един изтънчен ум и издържате на пробивната му сила. Защото инак невежеството ще ви погуби и тъй ще си умрете в неблагодарност. Сбогом! Ако имате време, молете се Богу, ако не — спомняйте си своите приятели! А най-добре е да си намерите мъж, за да получите от него същото, което той ще получи от вас! И тъй, сбогом!

Излиза.

ЕЛЕНА

Нерядко помощта, която ние очакваме от Господа, се крие в самите нас. Небето горе дава на нас, тук долу, свобода такава, че спъва само оногова, който не знае дръзко да поиска своето. Коя е силата, която тласка сърцето ми да търси нежна ласка в така издигнати за него сфери, че отклик да не може да намери? Природата. Тя прави свои, близки тез, дето на високи и на низки

Фортуна разделила е. И само
за оня, който счита преголямо
усилието си, е толкоз сложно
да стори невъзможното възможно.
Кога любов упорна и гореща
не е намирала любов отсреща?
Таз кралска болест... Може да сгреша,
но аз решила съм, а щом реша!...

Излиза.

[1] „... сега мой настойник...“ — кралят във феодални времена бил смятан за настойник на всеки млад дворянин, останал без баща. ↑

[2] „... далеч от сияйната му сфера...“ — съгласно учението на питагорейците светът се състоял от няколко включени една в друга въртящи се кристални сфери, към които били закрепени „подвижните звезди“ и които сами били включени в обхващащата цялата Вселена сфера на „неподвижните звезди“. При движението си сферите издавали хармонична музика, достъпна само за избрани. ↑

[3] Феникс (мит.) — приказна птица, съществуваща „в единствен екземпляр“, която, щом бивала заплашена от смъртта, се самоизгаряла и възкръсвала от пепелта. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Кралският дворец в Париж.

Тръбен звук. Влиза — с писмо в ръка Френският крал, следван от Придворни.

КРАЛЯТ

Сиена и Флоренция воюват
със променлив успех и напоследък
сраженията стават все по-тежки.

ПЪРВИ СЪВЕТНИК

Такава е мълвата, господарю.

КРАЛЯТ

И тя се потвърждава. Братовчед ми,
австрийският владетел, тук ми пише,
че флорентийците ще се обърнат
към нас за спешна помощ и с това си
предупреждение той явно иска
да им отвърнем с отказ.

ПЪРВИ СЪВЕТНИК

Толкоз пъти
той мъдрост и привързаност към вас
доказвал е, кралю, че заслужава
доверието ви.

КРАЛЯТ

Това е тъй.
Молбата на Флоренция за нас е
отхвърлена, преди да е дошла.
Но който френски рицар пожелае
да служи във Тосканската^[6] война,
ще може да помага на онази

страна, която сам си избере.

ВТОРИ СЪВЕТНИК

И туй ще бъде превъзходна школа
за нашата младеж, нетърпелива
за бойна слава.

Влизат Бертрам, Лафьо и Парол.

КРАЛЯТ

Кой е този момък?

ПЪРВИ СЪВЕТНИК

Наследникът на графство Русильон.
Бертрам на име.

КРАЛЯТ

Своя бащин образ
ти носиш, момко. Щедрата природа
личи си, те е ваяла грижливо.
Дано си наследил и доблестта
на татко си. Добре дошъл в Париж!

БЕРТРАМ

Кралю на Франция, пред твоя трон
смирено слагам дълг и благодарност!

КРАЛЯТ

Сега да имам силата от дните,
когато в дружба с татко ти за пръв път
опитвахме военния живот!
Обучен от войници първокласни,
той беше майстор в битките и дълго
живя със тях. Но вещицата Старост
прокрадна се към двама ни и подло
извади ни от строя. Да, със радост

припомням си за него. В млади дни
той беше с весел дух, какъвто виждам
и днес у младите; но докато
при тях шегите неусетно бият
самите шегобийци с грубостта си,
той беше чужд на гордост и хапливост,
освен ако пораждаше ги в него
хапливостта и гордостта на друг;
а, виж, честта му имаше тогава
часовник, който казваше и точно
кога в езика му да звънне гняв!
С по-низшите държеше се той сякаш
не помнеше за ранга им, смирено
величието си снизил до тях,
с което караше тез дребни люде
да се гордеят с неговата скромност,
сам скромно горд от техните похвали.
Такъв човек за пример аз бих дал
на днешната младеж и ако тя
желае да напредне, ще я видим
усърдно да върви назад към него.

БЕРТРАМ

Кралю, в тез ваши думи паметта
на татко ми е врязана по-щедро,
отколкото над гроба му. Не може
да има за похвалния му надпис
по-висше потвърждение.

КРАЛЯТ

Бих искал
при него да съм вече. Често, помня,
ми казваше — и сякаш че го чувам
(защото не пилееше слова
край хорските уши, а ги садеше
да раснат в тях и плод да дават сетне)
„Дано не доживея...“ — да, така

от мека меланхолия обхванат,
обичаше да казва той, когато
завършила бе някоя забава —
„... дано не доживея да се видя,
изчерпал маслото във своята лампа,
кадящ фитил за младите, които
презират всичко старо, мислят само
за кройки и приятелствата сменят
със модата!“ — Такъв завършек той
си пожелаваше и аз след него
сега желая, щом не мога вече
да нося в кошера ни мед, ни восък,
да свърша бързо, за да сторя място
за други.

ВТОРИ СЪВЕТНИК

Вий обичан сте, кралю,
и тез, които могат да заемат
най-малко това място, ще усетят
най-много липсата ви.

КРАЛЯТ

Не, тежа ви...
Лечителят на татко ти, младежо,
бе много знаменит. От колко време
починал е?

БЕРТРАМ

От половин година.

КРАЛЯТ

Да беше жив, аз бих се поверил
на неговия опит... Подкрепи ме!...
Онези, другите, ме изтощиха
със своите лечения. Сега
природата и болестта се борят
сами във мене... Радвам ти се, момко,

като на своя син. Добре дошъл!

БЕРТРАМ

Покорно благодарен вам, кралю!

Тръбен звук. Излизат.

[6] „... във Тосканската война...“ — Тоскана е област в Централна Италия, в която се намират градовете Флоренция и Сиена. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Графският дворец в Русилъон.

Влизат Графинята, Домоуправителят и Шутът.

ГРАФИНЯТА

Сега мога да ви чуя. Какво ще ми кажете за моята възпитаница?

ДОМОУПРАВИТЕЛЯТ

Госпожо, бих искал грижите, които положих, за да ви задоволя, да са вече вписани в книгата на досегашните ми заслуги, защото, когато изтъкваме заслугите си сами, накърняваме своята скромност и помрачаваме техния блясък.

ГРАФИНЯТА

Какво дири този мошеник тук? Вън, глупако! Не вярвам на всички оплаквания от твои пакости. Макар че това е чисто нехайство от моя страна, защото те знам достатъчно глупав, за да ги замислиш, и ловък, за да ги извършиш.

ШУТЪТ

Господарко, вие знаете, че аз съм само един нещастен бедняк.

ГРАФИНЯТА

Добре. Е?

ШУТЪТ

Не, господарко, да си бедняк не е толкоз добре, макар мнозина богаташи да ги чака пъкълът; но ако ваша светлост ми разреши да се венчая, ние с моята Изабела ще сторим, каквото ни е по силите.

ГРАФИНЯТА

Искаш да стигнеш до просяшка тояга?

ШУТЪТ

Не, но тоягата ми го проси, господарко.

ГРАФИНЯТА

Вече си трудно поносим!

ШУТЪТ

Но добре ще е, ако Изабела понесе и стане трудна от мене. Както се знае, „служба на чуждо — свое не ражда“, и аз си мисля, че докато не ми се роди нещо свое, ще бъда все вън от небесната милост — нали децата са Божя благословия!

ГРАФИНЯТА

Значи искаш да се жениш заради тях?

ШУТЪТ

И заради плътта си, господарко. Тя ме тласка, а човек, като го тласка дяволът, върви, няма как!

ГРАФИНЯТА

Значи затуй повдигаш въпроса?

ШУТЪТ

Той се повдига сам, господарко, но, честна дума, имам и други причини, по-благочестиви.

ГРАФИНЯТА

А може ли светът да ги узнае?

ШУТЪТ

Аз, господарко, съм грешил много — като вас и всички от плът и кръв — и искам да се оженя и да се покая.

ГРАФИНЯТА

Да се покаеш за греховете си или да се разкаеш за женитбата?

ШУТЪТ

Освен това нямам приятели и се надявам, че ще се сдобия с такива покрай жена си.

ГРАФИНЯТА

Тези приятели ще са ти първи неприязтели, глупако.

ШУТЪТ

Плитка сте, госпожо, по въпроса за приятелите, защото тези хитреци ще идат да вършат онази работа, която на мен ще е дотегнала. Който оре моята нива, ми спестява впряга, а оставя целия добив за мене. Ако аз за него съм рогат добитък, той пък е за мене ратай. Който доставя радост на жена ми, радва моята плът и кръв, който радва моята плът и кръв, обича моята плът и кръв; който обича моята плът и кръв, е мой приятел; ergo, който целува жена ми, е мой приятел. Ако хората приемаха да са това, което са, нямаше да се плашат от брака; защото младият пуритан Месон и дъртият папист Рибон^[7], може да имат различни мисли в мозъците, но челата им са еднакво украсени, така че в църковните си спорове биха могли да се кюскат не по-зле от рогачите в гората.

ГРАФИНЯТА

Ти така ще си умреш — сквернословец и лъжец.

ШУТЪТ

Мъдрец искате да кажете, господарко, и който стига до мъдростта по най-късия път:

„Отдавнашен е тоз куплет,
но и сега на мода:
жените идат по късмет,
рогата — по природа!“

ГРАФИНЯТА

Махай се, драги! Друг път ще си поговорим по-дълго.

ДОМОУПРАВИТЕЛЯТ

Бихте ли ми казали, госпожо, да повика госпожица Елена при вас? Бях почнал да ви говоря за нея.

ГРАФИНЯТА

Ей, ти! Кажи на младата госпожица, че искам да ѝ говоря. На Елена, да не сбъркаш!

ШУТЪТ

„Нима — тя рече, — падна Троя
сред плам и кръв, и вик,
мъже-глупци, заради тоя
примамлив женски лик^[8]?

Сред нас, жените, както знае
и сетният глупак,
на лоши пет една добра е...
не, не — на десет, а и тя е
съмнителна все пак!"

ГРАФИНЯТА

Една на десет, и то съмнителна? Ти се отдалечи от истинския текст, глупако!

ШУТЪТ

Но пък се приближих към истината, господарко. Една на десет! Да дадеше Бог добрите жени да се срещат тъй често! Ако бях енорийски свещеник, не бих се отказал от такъв десятък. Всяка десета жена — малко ли е? Когато, ако можеше да се появява поне по една добра жена при всяка комета или земетресение, пак би било грамадна печалба за нашия пол! Човек може да пукне, преди да си намери сваятна съпруга!

ГРАФИНЯТА

Марш оттука, хитрецо, и изпълнявай, каквото ти заповядах!

ШУТЪТ

Да трябва мъж да изпълнява женски заповеди и нищо да не последва! Честта ми не е пуританка, но и тя се въздържа от насилие и

ще трябва да навлече белия стихар на смирението върху черното расо на гнева си^[9]. Отивам, тръгнах! Значи Елена да дойде?

Излиза.

ГРАФИНЯТА

Е, казвайте!

ДОМОУПРАВИТЕЛЯТ

Зная, госпожо, че обичате своята възпитаница.

ГРАФИНЯТА

Така е наистина! Нейният баща я повери на грижите ми, но тя и сама би могла да предяви законни права над обичта, която намира в дома ми. Достойна е за повече от това, което получава, и ще получи повече, отколкото би могла да поиска.

ДОМОУПРАВИТЕЛЯТ

Госпожо, преди ден-два се оказах по-близо до нея, отколкото, струва ми се, тя би могла да очаква. Беше сама и аз чух как езикът ѝ поверяваше на собствения ѝ слух думи, които тя, уверен съм, не би желала да стигнат до чуждо ухо. Говореше за своята любов към вашия син. Възкликна, че Фортуна не била никаква богиня, щом така много ги била отдалечила по степен един от друг; че Купидон не бил бог, щом можел да свързва само хора от еднакъв ранг; че Диана не била царица на девствениците, щом била допуснала една нейна рицарка да бъде пленена в първата схватка, без да се опита да я спаси на място или откупи по-късно. Това всичко тя изля с най-горестния тон, с който съм чувал да говори девица, и затова счетох за свой дълг да ви го съобщя веднага, за да знаете навреме, преди да се е случила някоя беда.

ГРАФИНЯТА

И добре сте постъпили, но запазете това, което сте узнали, за себе си. От доста време много признаци ме караха да подозирам това чувство, но везните се колебаеха и не знаех дали съм права, или не. А

сега искам да остана сама. Заключете всичко това в сърцето си и благодаря ви за вашата преданост и усърдие. Ще продължим този разговор по-късно.

Домоуправителят излиза.

Влиза Елена.

Настрани.

И с мен бе тъй, когато млада бях.
Не се забравят тези мъки зли.
Трендафилът на младостта ни, ах,
разцъфва сред безжалостни бодли!
Ала човек от плът е и от кръв
и с младите законът е такъв;
това че буйна страст ги обладава
е знак, че в тях природата е здрава.
От млади дни тоз грях го помня аз,
и не за грях го смятахме тогаз!...
Да, туй ще е. Очите й го казват.

ЕЛЕНА

Какво ще заповядате, госпожо?

ГРАФИНЯТА

Нали съм твоя майка, мила моя?

ЕЛЕНА

Любима господарко!

ГРАФИНЯТА

„Майко!“ „Майко!“

Защо не „майко“? Сякаш че съгледа
змия, като ме чу да казвам „майка“!
Какво те стресна толкоз в тази дума?
Аз включих те във своето потомство
и значи съм ти майка. Много често
присадката, при избор сполучлив,
надвивайки природата, се хваща

към ствола ни, макар от чуждо семе.
От тебе вик родилен аз не знам,
но майчина любов ще ти отдам...
О, Господи! Какво ти е, момиче?
Нима туй слово „майка“ ти смразява
кръвта във жилите? Защо дъгата,
предвестница на изобилен дъжд,
блести на миглите ти? Затова ли,
че моя дъщеря си?

ЕЛЕНА

Затова че,
уви, не съм!

ГРАФИНЯТА

Но аз съм твоя майка,
повтарям ти!

ЕЛЕНА

Простете ми, госпожо!
На графа Русильонски аз не мога
да съм сестра. Той води своя корен
от знатен род, а моят род е низък
и жребият на двама ни е този:
да властва той над мен, а нему аз
да служа до последния си час.
Не съм сестра за него!

ГРАФИНЯТА

И аз майка
не съм за тебе?

ЕЛЕНА

Не, госпожо, вие
сте моя майка... О, да би могло
да сте ми майка, без да ми е брат
синът ви, графът! О, защо не може —

и повече от рая го желая! —
да сме ви син и дъщеря, без аз
сестра да бъда негова! Нима,
ако не сме сестра и брат със него,
наистина възможност друга няма
да ви зовем с туй име „майко“ двама?

ГРАФИНЯТА

О, да, Елено! Дъщеря за мен
ще бъде и снахата ми. Ах, как
тез думи „дъщеря“, „снаха“ разтупват
сърцето ти!... Сега пък побледня!
Страхът ми, значи, вярно е прозрял.
Сега разбирам твоето странене,
откривам извора на твоя плач.
Ти любиш моя син! Това е ясно!
И туй възмущение щеzakлейми
измислицата ти, ако речеш да
отричаш своите чувства; затова
кажи ми истината! Хайде, казвай!
Страните ти със плам една на друга
признават я; очите ти я виждат
и казват я по своему. Грехът,
единствен той могъл би да принуди
езика ти да крие упорито
таз истина! Нима е тъй, кажи!
Ако е тъй, добре си се оплела,
ако не е, под клетва отречи го!
Небето праща ме да ти помогна,
затуй кажи ми всичко!

ЕЛЕНА

О, простете!

ГРАФИНЯТА

Обичаш ли го?

ЕЛЕНА

Милост, господарко!

ГРАФИНЯТА

Обичаш ли го, питам?

ЕЛЕНА

Вий, госпожо,
нима не го обичате?

ГРАФИНЯТА

Хитруваш!

В основата на мойта обич има
причина всеизвестна. Хайде, хайде!
Признай ми туй, което и така
разкрито е!

ЕЛЕНА

Тогава си признавам
пред вас и пред небето, че веднага
над вас и след небето любя него,
сина ви, графа!... Беден, ала честен
е моят род, и любовта ми също
такава е. Не се гневете, моля,
той няма да пострада от това, че
обичам го! Не съм жена, която
преследва тоз, когото е избрала,
пък и не бих желала да го имам,
преди да го заслужи, а не виждам
как туй ще стане! Зная, че обичам
напразно, но наливам и наливам
в това огромно, безнадеждно сито
извиращата непрестанно струя
на своята любов! Като индийка
ръце простирам аз към свойто слънце,
което озарява във лицето
поклонницата си, ала дори

не я и забелязва! О, госпожо,
за туй, че съм обикнала, когото
и вий обичате, недейте среща
с необич обичта ми! Ако вие,
чиято зряла чест свидетел днес е
за добродетелност в момински дни,
сте някога изгаряли от пламък,
тъй странно смесил чистота и страст,
че вашите Диана и Венера
да са едно, смилете се над тази,
която — като в гатанка — тъй люби,
че там залага, дето явно губи,
и пий нектар, без устни да накваси,
щастлива, че живее във смъртта си!

ГРАФИНЯТА

Не се ли готвеше ти тези дни —
но честно! — да заминеш за Париж?

ЕЛЕНА

Да, готвех се.

ГРАФИНЯТА

Какво да правиш там?
Но искрено!

ЕЛЕНА

Заклевам се, госпожо,
не ще укривя нищичко от вас!
Баща ми, помните, ми завеща
преди смъртта си няколко рецепти
с почти вълшебно действие, събрани
от книгите или от личен опит,
които ми заръча да използвам
в най-редки случаи като лекарства
не от посредствените, а посредством
които се постигат чудеса.

Едно от тях доказано лекува
безмилостната болест, от която
угасва кралят ни.

ГРАФИНЯТА

И към Париж
влече те тази мисъл?

ЕЛЕНА

Граф Бертрам
на нея ме наведе, господарко.
Без него Крал, Париж, и Медицина
не биха съществували в ума ми!

ГРАФИНЯТА

Но как си представляваш, че ако
на краля ни предложиш своята помощ,
то той ще я приеме? В двора вече
и лекари, и болен са единни:
той в тях надежда няма, а пък те
са обявили него безнадежден.
Как, мислиш, той и те ще поверят
на някаква неучила девойка
болника, от когото толкоз школи,
изчерпали докрай учеността си,
са вдигнали ръце?

ЕЛЕНА

Госпожо, нещо
над знанията на баща ми, който
бе първомайстор в своята наука
ми казва, че добрата му рецепта,
ще бъде за тоз случай осветена
от най-щастливите звезди в небето;
и ако ваша чест ме пусне само,
главата си рискувайки със радост
за тъй висока цел, ще се наема

да изцерея нещастния ни крал
във даден срок!

ГРАФИНЯТА

И вярваш във това?

ЕЛЕНА

Уверена съм в него, господарко!

ГРАФИНЯТА

Добре тогаз! Изпращам те с любов!
Пътувай още утре! Ще получиш
пари, придружници и препоръки
до мои близки в двора. А оттук
за твойто дело аз ще моля Бога
и знай, че съм зад теб с каквото мога!

Излизат.

[7] „... младият пуританин Месон и дъртият папист Рибон...” — имена, в оригинала Charbon (фр. Chair Bonne) и Poysam (фр. Poisson), свързани по всяка вероятност с разликите в отношението към постите между пуритани и католици. ↑

[8] “... падна Троя... женски лик...” (мит.) — според легендата Троянската война избухнала заради жената на спартанския цар Менелай — Елена, която била открадната от Парис, син на Приам, цар на Троя. Шутът свързва античната Елена с едноименницата ѝ от пиесата. ↑

[9] „... белия стихар на смирението върху черното расо на гнева си...” — по Шекспирово време още траели споровете за одеждите на свещениците. Англиканската църква не отменила католическия бял стихар и някои ревностни свещеници с калвинистки убеждения носели под него женевското черно расо. ↑

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Кралският дворец в Париж.

Тръбен звук. Влизат Кралят и неколцина млади Благородници — заминаващи, за да вземат участие във войната между Флоренция и Сиена, Бертрам, Парол и Свита.

КРАЛЯТ

На добър час, младежи благородни!...
И вам, смелчаци млади! Поделете
съвета ми поравно помежду си!
С дележа той цената си не губи —
ще стигне и за двете ви страни.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Кралю, дано когато се завърнем,
добили боен опит във чужбина,
ви сварим оздравял!

КРАЛЯТ

Не вярвам в туй,
макар сърцето още да отрича,
че мощната зараза, обсадила
снагата ми, проникнала е в него.
На добър час! Каквото и да стане,
чеда се покажете на достойни
французки благородници, та тази
Италия, запазила от Рим
единствено упадъка, да види,
че не за да ухажвате честта,
сте там отишли, а със нея в брак
да встъпите завинаги! Там, гдето
най-върлият търсач се е отказал,
търсете и намирайте, така че
да екне славата ви по света!

Е, тръгвайте!

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

На вашата повеля
покорно да е здравето, кралю!

КРАЛЯТ

И с италианките нащрек бъдете!
Говорят, че пред тяхната усмивка
французкият език не знаел „не“.
Преди да сте постъпили на служба,
не падайте във плен!

ПЪРВИ и ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

И туй ще помним.

КРАЛЯТ

На добър час!

Към свитата.

Подкрепяйте ме, моля!

Излиза, следван от Свитата.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Да идвахте със нас и вие, графе!

ПАРОЛ

Горкичкият! Вината не е в него.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Като войната няма друго!

ПАРОЛ

Няма.

В живота си видял съм не една.

БЕРТРАМ

Държат ме тук и ме залъгват само
със разни „млад си“, „друг път“, „догодина“!

ПАРОЛ

Тогава какво чакаш? Измъкни се!

БЕРТРАМ

Герой салонен искат да ме правят,
с подметките си да им лъскам пода,
додето славата разграбят други
и шпагите за танците останат^[11]!
Кълна се в небесата, ще избягам!

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Такова бягство носи чест!

ПАРОЛ

Стори го!

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Ако ви трябва помощ, аз съм тука.
Довиждане!

БЕРТРАМ

Така се сраснах с вас,
че таз раздяла сякаш ме разкъсва.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Е, сбогом, капитане!

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Привет, месье Парол.

ПАРОЛ

Благородни герои, моят меч е сродник на вашите! Две думи само,
о, блестящи, искрометни смелчац! В Спинийския полк ще срещнете

един капитан на име Фалшио. Той носи белег — спомен от бой — тук, на лявата буза. Ето този меч му го остави. Предайте му, че съм жив и здрав и чуйте го какво ще ви каже за мен!

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Ще го направим, капитане!

Излиза заедно с Втори благородник.

ПАРОЛ

Да ви закриля Марс, новоизлюпени храбреци! (Към Бертран.) А ти какво ще правиш?

БЕРТРАМ

Оставам в кралската свита.

ПАРОЛ

Разшири кръга на своята любезност към тези двама! Ти не напусна границите на хладното сбогуване. Засвидетелствай им малко повече сърдечност, защото те са просто живи брошки, кацнали върху шапката на Времето. По него те дават пример как се пристъпва, яде, говори съгласно излъчванията на най-модерната звезда и трябва човек да ги следва, па макар и дяволът да води танца им! Настигни ги и се сбогувай малко по-топло!

БЕРТРАМ

Отивам!

ПАРОЛ

Славни хлапета са и ще се научат да въртят меча!

Излиза заедно с Бертрам.

Влизат Кралят и Лафьо.

ЛАФЬО (коленичи)

Простете на слугата си, кралю,

за странната му вест!

КРАЛЯТ

Ще му простя,
като го видя прав.

ЛАФЬО

Тогава ето
един и прав, и опростен! Бих искал
за прошка вас да видя коленичил
пред мене и след туй по моя воля
изправил се на крак!

КРАЛЯТ

Да би могло,
главата бих ти счупил, за да имам
защо да коленича!

ЛАФЬО

Аз на вас пък
ще я подложам сам... Но, господарю,
изслушайте ме! Искате ли вие
да се простите с болестта си?

КРАЛЯТ

Не.

ЛАФЬО

А, гроздето е кисело, разбирам!
Но ако моят царствен кум Лисан
достигнал би до неговата сладост,
той би си zobнал, мисля. Или не?
Аз знам един лекар, който може
живот да вдъхне в камъка студен,
скалата да раздвижи, да накара
ваше величество да заиграе
канарски танц^[12], от гроба да събуди

самия крал Пипин^[13]... какво говоря?...
той даже Карл Велики^[14] би накарал
перо да грабне, за да съчини
любовен стих до нея!...

КРАЛЯТ

Как „до нея“?

ЛАФЬО

Така, защото лекарят е „тя“.
И тази „тя“ е в столицата вече
и стига вий да искате... Кълна се,
ако сериозната си мисъл мога
да ви предам с такава лека реч,
говорих с една лекарка, която
със своята младост, ученост и мъдрост
внуши ми удивление, което
не бих отдал на слабостта си само.
Кралю, узнайте за какво дошла е,
пък смейте се след туй!

КРАЛЯТ

Добре, Лафьо,
извикай това чудо, та на него
да се почудим с теб или на теб —
задето си се чудил тъй на него!

ЛАФЬО

Ний пак ще си говорим, и то скоро!

Отива към входа на залата.

КРАЛЯТ

Все тези дълги уводи към нищо!

ЛАФЬО

Елате, драга!

Влиза Елена.

КРАЛЯТ

Сякаш е крилат!

ЛАФЬО

Елате! Обяснете мисълта си
пред негово величество! Ликът ви
е на изменник гузен, но такива
изменници за него не са страшни.
Като Пандар^[15] по своднически сбрах ви
и ви оставям тук. На добър час!

Излиза.

КРАЛЯТ

Желаела си нещо да ни кажеш,
красавице?

ЕЛЕНА

Да, светли господарю.
Великият медик Жерар Нарбонски
бе мой баща.

КРАЛЯТ

Познавах го.

ЕЛЕНА

Тогаз
пред вас ще е излишно да го хваля.
На смъртното си ложе той ми даде
сред многото рецепти една главна,
която — като най-безценен плод
на своите познания и опит —

тържествено ми завеща да пазя
като окото си. Сега, узнала,
че вие, господарю, сте засегнат
от същата злокачествена болест,
върху която има пълна власт
лекарството на татко ми, аз дойдох,
смирена поданичка, да предложа
целебната му мощ и своите грижи
на краля си.

КРАЛЯТ

Благодаря, девойко,
но как да ти повярваме, че можеш
да изцериш един недъг, пред който
цял лекарски колегиум е казал,
че в случаи подобни е безцелна
човешката намеса? Не, не бива
дотоам да замъгляваме ума си
с безумни упования, че своята
отказала на учените болест
да хвърляме в ръцете на баячи;
дотоам да унижаваме честта си,
че да прибягваме до шарлатанства
с надеждата дано помогнат те
там, дето няма помощ въобще.

ЕЛЕНА

Дълга си аз изпълних, господарю,
и таз награда за труда ми стига.
Не ви натрапвам своите услуги
и тръгвам си със скромната молба
да ме запомните не с лоша мисъл.

КРАЛЯТ

Неблагодарник само би отказал
на таз молба. Ти помощ ни предложи
и ний сме ти признателни тъй, както

е болният, разбрал, че иде краят,
към тез, които здраве му желаят.
Но туй, което аз съзнавам зряло,
девойче, ти не си и подозряло —
наивно е да вярват във сполука
болник без мощ и лекар без наука.

ЕЛЕНА

Не може опитът вреда да стори,
на който тъй отчаяно говори.
Бог често чудеса, в мощта си блага,
на немощни оръдия възлага:
според писанието мъдростта
говорела е с детските уста
пред учени, от нея удивени,
то казва как, от пясъци родени,
избликвали са в миг реки огромни
като морета; и морета помни
по чудо как пресъхвали са в миг,
учудвайки владетеля велик.
Кралю, в живота толкоз често туй е:
да чакаме очакваното всуе,
а другото, недавало надежда,
по чудо изведнъж да се нарежда!

КРАЛЯТ

Достатъчно! Върви си, млада моме!
Услугата не се заплаща, щом е
отказана. Върви! Благодаря ти.

ЕЛЕНА

И тъй грешим в живота много пъти.
Две думи, един дъх — и отклонена
намесата, от горе вдъхновена!
По свой закон решават небесата,
не както нас, които за нещата
по видимото сметки правим само;

затуй е саомнение голямо
да виждаме ръка човешка, гдето
намесил се е пръстът на небето.
Изпитайте, от все сърце ви моля,
не мен, кралю, а Божията воля!
Не съм аз шарлатанка и знахарка,
словата си претеглям с точна мярка:
не е таз ваша болест нелечима
и мойто средство власт над нея има!

КРАЛЯТ

Я гледай! И какъв е твоят срок?

ЕЛЕНА

Ако на двама ни помогне Бог,
преди на Феб^[16] конете втори път
златистия си плам да извъртят,
Вечерницата втори път преди
да топне лампа в сънени води;
за двайсет и четвърти път моряка
преди в часовника си да дочака
да изтекат зрънцата, болестта ви
ще излети и здрав ще ви остави!

КРАЛЯТ

А ако не, какво залагаш ти,
девойко смела?

ЕЛЕНА

Да ме сполети
позор и срам! По градските площади
да ме клеймят във шутовски балади
и гонена със вик на всяка крачка,
в мъчения да свърша като врачка!

КРАЛЯТ

Във нежния ти глас, девойко, чух

могъщо да тръби небесен дух,
и ето ме, повярвал в мит набожно
на туй, което смятах невъзможно!
Животът скъп е в твоите млади дни,
защото туй, което той цени —
девича прелест, свежест, храброст, ум,
ти имаш го в щастливия си друм,
а който всичко туй залага в миг,
безумец е или голям медик.
Цери ме, млада лекарко, но знай:
за теб е смъртоносен моят край!

ЕЛЕНА

Не спазя ли обета си във срока,
да имам за награда смърт жестока,
но в случай че балсамът ми надвие,
с каква цена ще го платите вие?

КРАЛЯТ

Сама кажи я!

ЕЛЕНА

И ще я получа?

КРАЛЯТ

Небето инак сам да си заключа!

ЕЛЕНА

Кралю, ще ме венчаете тогаз
за тоз, когото ви посоча аз.
Далеч от мен е всяка мисъл дръзка
със кралска кръв да пожелае връзка
със цел да видя чрез изнуден брак
над ниското си име царствен знак,
но знайте, че на мен сте обещали
кого да е от своите васали!

КРАЛЯТ

Да бъде тъй! Ти само изцери ме
и твое ще е неговото име!
Сама определи си краен час —
отдавам се на грижите ти аз!...
Би трябвало за тебе и за цяра —
макар че и така ти имам вяра —
да чуя още: да ми разясниш
отде си, кой доведе те в Париж;
но виждам те, че благо същество си
бъди благословена без въпроси!...
Крепете ме!... Ако успееш ти,
по кралски твоят крал ще ти плати!

Излизат.

[11] „... и шпагите за танците останат“ — по Шекспирово време било модно кавалерът да носи при танца къса шпага. ↑

[12] *Канарски танц* — жив танц, популярен по Шекспирово време. ↑

[13] „... Крал Пипин...“ — става дума за Пипин Къси (714–768), крал на франките, родоначалник на Каролингската династия. ↑

[14] *Карл Велики* — син на Пипин Къси (742–814), обединил под скиптъра си цяла Западна Европа. ↑

[15] *Пандар* — герой от историята за Троил и Кресида, чието име е станало в Англия синоним на сводник. ↑

[16] *Феб* (мит.) — друго име на Аполон. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Графският дворец в Русильон.

Влизат Графинята и Шутът.

ГРАФИНЯТА

Ела насам, господинчо. Сега ще проверя доброто ти възпитание.

ШУТЪТ

Ще се окажа добре хранен и зле възпитан, господарко. Знам си, ще ме изпратите най-много до кралския двор.

ГРАФИНЯТА

„Най-много“? Че кое място е за тебе високо, щом се изказваш така презрително за двора. „Най-много до кралския двор“, виж го ти!

ШУТЪТ

Искрено казано, господарко, човек, ако си има от Господа малко обноси, може да се измъква в двора от всяко положение. За да не е способен да подгъва крак, да смъква шапка, да си целува ръката^[17] и да си затваря устата, човек трябва да няма крака, ръце, устни и дори шапка, а такъв, то се знае, в двора не може да служи. Колкото за мене, аз имам един отговор, добър за всекиго.

ГРАФИНЯТА

Много щедър ще е, щом задоволява всички въпроси!

ШУТЪТ

Той е като бръснарския стол, който приляга на всички задници — дебели, остри, плоски, криви — изобщо на всякакви. Въпрос щом е, моят отговор му приляга!

ГРАФИНЯТА

И точно?

ШУТЪТ

Съвсем точно! Като монета на адвокатска длан, като косопас на дърта флорца, като Томова шепа на Мегина гръд, като мазен млин на ден пред пости, като селски танц на майски празник, като гвоздей на дупката си, като хапльо на рогата си, като драка-жена на кавгаджия-мъж, като здрав монах на млада монахиня, като месна плънка на свинско черво!

ГРАФИНЯТА

И на всички въпроси?

ШУТЪТ

На всички — който и да ме пита, от най-високия дук, та чак до стражаря!

ГРАФИНЯТА

За да отговаря на толкоз въпроси, твоят отговор трябва да е ужасно дълъг.

ШУТЪТ

Една дреболия, ако го погледнем строго научно. Сега ще го чуете целия, от игла до конец. Запитайте ме дали не съм придворен! Няма да ви навреди, ако го научите.

ГРАФИНЯТА

За да се върна в детските дни — ако това би било възможно! — ще ти задам един глупав въпрос, та дано стана умна от този твой отговор... Простете, господине, не сте ли придворен?

ШУТЪТ

Боже мой, господине!... Ето как лесно се измъква човек. Продължавайте, още сто такива!

ГРАФИНЯТА

Моля ви, господине, имайте в мое лице един искрен приятел!

ШУТЪТ

Боже мой, господине!... Смело, смело! Продължавайте!

ГРАФИНЯТА

Боя се, господине, че това скромно ястие едва ли ще ви хареса!

ШУТЪТ

Боже мой, господине!... Не спирайте! Изпитвайте ме още и ще видите!

ГРАФИНЯТА

Струва ми се, господине, че вие неотдавна бяхте добре нашибан?

ШУТЪТ

Боже мой, господине!... Още, още! Не ме щадете!

ГРАФИНЯТА

Е, как? Докато те шибат, викаш „Боже мой, господине!“, а после: „Още, още! Не ме щадете“? Все пак твоето „Боже мой, господине!“ отговаря точно на камшика и ти ще имаш подходящ отговор, когато той позапита за нещо гърба ти.

ШУТЪТ

Ах, за първи път моят отговор се проваля! Виждам, че нещата могат да траят дълго, но никога вечно.

ГРАФИНЯТА

Но аз се показвам твърде учтива домакиня към Времето, развличайки го със шутовски забави.

ШУТЪТ

Боже мой, госпожо!... Ето пак прилегна добре.

ГРАФИНЯТА

Приключвай! Дръж това и го предай
в ръцете на госпожица Елена!
Да отговори бързо! Занеси

привети на роднините и графа!
Не те товаря с много.

ШУТЪТ

С много привети ли?

ГРАФИНЯТА

С много поръчки, глупако! Разбрахме ли се по всичко?

ШУТЪТ

Де да беше и по онази работа... Ще бъда там преди краката си!

ГРАФИНЯТА

И тук — също тъй бързо!

Излизат.

[17] „... да си целува ръката...“ — по Шекспирово време целуването на собствената ръка — като поклона и свалянето на шапка — било израз на уважение, най-често от страна на слуга към господар.

↑

ТРЕТА СЦЕНА

Кралският дворец в Париж.

Влизат Бертрам, Лафьо и Парол.

ЛАФЬО

Разправят, че времето на чудесата било минало. Имаме философи, които изнамират прости, земни причини за всичко свръхестествено и необяснимо. И ето ни, че укрепили се зад мнимата наука, взимаме за дреболии неща, които би трябвало да ни вдъхват тайнствен трепет.

ПАРОЛ

Подобно чудо не е виждал нашият век!

БЕРТРАМ

Така е!

ЛАФЬО

Когато от него бяха вдигнали ръка всички лекари...

ПАРОЛ

И аз това казвам! От всички школи — и на Гален^[18], и на Парацелз^[19]!

ЛАФЬО

... всички светила на медицината...

ПАРОЛ

Точно така! Аз какво казвам?

ЛАФЬО

... със заключението „безнадежден“...

ПАРОЛ

Именно! И „осъден на...

ЛАФЬО

... кратък живот и близка смърт“...

ПАРОЛ

Точно тъй! Взехте ми думата от устата!

ЛАФЬО

... Аз смело мога да кажа, че ние имаме пред себе си небивало чудо!

ПАРОЛ

Ни повече, ни по-малко! И ако човек го иска черно на бяло, ще може да го прочете в това, вашето... как беше?

ЛАФЬО (*чете*)

„Една проява на небесно въздействие посредством земно оръдие.“

ПАРОЛ

Това е! Точно така бих го нарекъл и аз!

ЛАФЬО

И ето го сега по-весел и пъргав от делфин! Ей Богу, със всичкото ми уважение...

ПАРОЛ

Истинско чудо! Чудо на чудесата! Както и да го тълкуваш, това си е! Трябва човек да е велик нечестивец, за да отрече, че тука е действувала...

ЛАФЬО

... десницата Божия!

ПАРОЛ

Само тя! Аз какво казвам?

ЛАФЬО

И то чрез една безсилна...

ПАРОЛ

... и крехка пратеница! Велика сила, чудотворна мощ, която не само изцери краля ни, но може да ни бъде от полза и в друго, така че да възбуди...

ЛАФЬО

... всеобщата ни благодарност!

Влизат Кралят, Елена и Свита.

ПАРОЛ

Точ в точ моите думи! Добре го казахте... Кралят иде!

ЛАФЬО

И съвсем „lustig“^[20], както казват холандците! Покрай нея ще харесвам всички моми, докато ми остане един зъб в устата! Той може да изтанцува с нея една куранта^[21] като нищо!

ПАРОЛ

Mor du vinager^[22]! Че това е Елена!

ЛАФЬО

Ей Богу, тя е!

КРАЛЯТ

Извикайте придворните ми тук!

Един от свитата излиза.

О, моя изцелителко, седни
до бившия си болен, който с тази
ръка, чиято сила ти възвърна,
ти потвърждава дара обещан,

очакващ само името си!

Влизат неколцина знатни Младежи.

Тъй!...

Красавице, виж този пъстър сбор
от знатни юноши, върху които
аз имам власт на крал и на настойник.
Един сред тях си избери, дете,
на мен не могат да откажат те!

ЕЛЕНА

На всички тук, щом пламне в тях любов,
жени добри и хубави желая...
на всички, да, освен на едного.

ЛАФЬО

Аз своя дорест с късата опашка
бих дал — със сбруята му, — за да имам
зъби тъй бели и брада тъй нежна
като на тез момци!

КРАЛЯТ

На всеки тук
бащата е от стар и знатен род.
Добре ги поогледай!

ЕЛЕНА

Господа,
небето изцери чрез мене краля...

МЛАДЕЖИТЕ

Да, знаем и го славим зарад теб!

ЕЛЕНА

... Мома аз проста съм и не богата
освен с това, че просто съм мома...
Аз вече съм готова, господарю!

Страните ми говорят: „Руменеем,
защото мъж избираш, но при отказ
ще бъдем до смъртта ти смъртнобледи!“

КРАЛЯТ

Избирай ти, и който те отблъсне,
от моето сърце ще се откъсне!

ЕЛЕНА

Диано, твоят храм напускам строг!
Към теб, Амур, от този миг мой Бог,
отправлям се!

Към един от младежите.

Добра ли съм за вас?

ПЪРВИ МЛАДЕЖ

И питате?

ЕЛЕНА

Благодаря тогаз.

ЛАФЬО

Все пак това е по-добре, отколкото да си заложил живота си на
зар и да хвърлиш едно и едно.

ЕЛЕНА *(към Втори младеж)*

Пред гордия ви поглед, господине,
на моите устни всяко слово стине.
Дано Амур ви прати някой ден
по-умна и по-хубава от мен!

ВТОРИ МЛАДЕЖ

От вас? Не вярвам!

ЕЛЕНА

О, и многократно!

Успех желая. Беше ми приятно.

ЛАФЬО

И се отказват? Да ми бяха синове, щях да ги нашиbam здравата или щях да ги пратя на султана, да му пазят харемите като евнуси!

ЕЛЕНА (*към Трети младеж*)

Не се плашете, рицарю, така!

Не ще поискам вашата ръка.

По-хубава от мене би могло

да си намери вашето легло!

ЛАФЬО

Тези младежи са сякаш снежни човеци! Отказват се един след друг! Не е възможно да имат бащи французи — сто на сто са английски копелета!

ЕЛЕНА (*към Четвърти младеж*)

Вий млад сте, здрав, красив! Не, мъж такъв

не заслужава син от моя кръв!

ЧЕТВЪРТИ МЛАДЕЖ

Красавице, не съм съгласен с вас!

ЛАФЬО

Остана само един. За твоя баща поне зная, че е пил вино, но ако ти не си ветрогон, аз съм на четиринайсет години! Познах те веднага!

ЕЛЕНА (*към Бертрам*)

Да кажа, че ви взимам, аз не смея,

но давам се на вас, за да живея,

до гроб послушна вам!... Това е той!

КРАЛЯТ

Така да е! Вземи я, сине мой!

БЕРТРАМ

На тази мъж да бъда? Господарю,
ще разрешите по такъв въпрос
да питам собствените си очи!

КРАЛЯТ

Не знаеш ли какво направи тя
за твоя крал?

БЕРТРАМ

Да, знам го, господарю,
ала не знам защо по таз причина
аз трябва да я взимам за жена!

КРАЛЯТ

Тя вдигна ме от смъртния ми одър!

БЕРТРАМ

И затова, че вдигнала е вас,
вий искате да понижите мене?
Познавам я. Баща ми я изхрани.
Да встъпя в брак със дъщеря на лекар?
За нищо на света, пък ако ще
това презрение да ме съсипе!

КРАЛЯТ

Това, което ти презираш в нея,
е ниският ѝ ранг, а него аз
могъл бих да поправам. Колко чудно,
че щом се смеси кръв от едного
със кръв от друг, не са различни те
по цвят, по гъстота, по топлина,
а въпреки това във обществото
делим ний кръв от кръв! Ако е тя
самата добродетел и затуй, че
е дъщеря на лекар, я отблъсваш,
отблъсваш ти за някакво си име
самата добродетел. Размисли!

Най-ниският по ранг достоен става,
когато с подвиг си заслужи слава,
а никаквецът с най-висока степен
прилича на мехур великолепен.
Доброто е добро, а злото — зло,
без разлика на герб и потекло,
и ти търси ги в личните черти,
а не във титли, не във грамоти!
Тя умна е, красива, млада, мила
и всичко туй е пряко наследила
от майката Природа. И това е
честта, която и блести, и трае;
а срамна чест е таз, когато само
се перчи някой с потекло голямо,
невзел от него нищо! Наследена,
честта, уви, увяхва в два-три дена;
пък и какво е тя? Безчестен роб,
трофей гръмлив над често низък гроб,
а често ням там, дето във забрава
лежат достойни кости! Е, тогава?
Нима ще трябва още да я хваля?
Харесваш ли я? Другото от краля:
тя носи ти ума и чара свой —
земи и чест ще й прибави той!

БЕРТРАМ

Не мога и не ща да я обикна!

КРАЛЯТ

Но можеш, без да щеш, да си пострадаш!

ЕЛЕНА

Аз радвам се, че вий сте здрав, кралю.
За другото недейте има грижа.

КРАЛЯТ

Честта ни е заложена и трябва

да упражним върховната си власт!
Вземи ръката ѝ, хлапе надменно,
незаслужаващо такъв подарък,
отблъснало и нейната заслуга,
и нашата любов; непроумяло,
че ако пръст на блюдото ѝ сложим,
ще хвъркне твоето блюдо, че ний можем
да посадим честта ти, гдето нам
угодно е! Скърши надменността си
пред този, който иска ти доброто!
Не слушай своята гордост, а веднага
заради своето собствено добро
стори това, което се изисква
от твоя дълг и нашата повеля!
Ако ли не, от своята закрила
ще те изхвърля в пагубния шемет
на сляпата ти възраст и по тебе
във името на справедливостта
ще пусна кралската си неприязън
без капка жал! Аз чакам! Отговаряй!

БЕРТРАМ

Простете, господарю! Поверявам
съдбата си на вашите очи!
Като помисля колко чест и знатност
се струпват там, където вий решите,
аз виждам, че оназ, която считах
неблагородна — облагородена
от вашата похвала, става в миг
тъй благородна, както ако беше
от древен род.

КРАЛЯТ

Вземи я за ръката
и ѝ кажи, че отсега е твоя,
пък аз ще сторя зестрата ѝ равна
на твоето богатство, ако не

и по-голяма.

БЕРТРАМ

Взимам й ръката!

КРАЛЯТ

Доброто щастие и милостта ни
усмихнати да срещнат този брак,
чието съчетание ще стане
днес още и преди да падне мрак!
Додето всички гости се сберат,
ще чакат празненството и пирът...
От твойта обич нашата зависи —
щом лош си мъж, към нас изменник ти си!

Излизат всички освен Парол и Лафьо.

ЛАФЬО

Ей вие, господине, една дума!

ПАРОЛ

Какво желаете, уважаеми?

ЛАФЬО

Вашият господар и патрон направи добре, че сви навреме
знамената.

ПАРОЛ

Свил знамената? Кой господар? Какъв патрон?

ЛАФЬО

Вашият. Или ви говоря на чужд език?

ПАРОЛ

Говорите ми на груб език, който води към кръвопролитни
следствия. „Мой господар“!

ЛАФЬО

Да не би да сте равен на Русильонския граф?

ПАРОЛ

На него! На всеки граф! На кой да е!

ЛАФЬО

На всички „кой да е“ искаш да кажеш! Има разлика между другар на граф и слугар на граф.

ПАРОЛ

Твърде стар сте, господине! Жалко, че сте твърде стар!

ЛАФЬО

Ще ти кажа, господинчо, че аз съм още мъж, какъвто ти няма да станеш, колкото и да старееш.

ПАРОЛ

Не мога да извърша това, което бих могъл лесно да извърша!

ЛАФЬО

Слушай, ти! Понеже се бяхме срещали само на трапеза, и то всичко два пъти, взех те за неглупав човек. Ти доста увлекателно надуваше платната на своите пътешествия и аз затворих едно око. Но тези шарфове и ленти по тебе ми подсказваха настойчиво, че няма да си кораб с голяма вместимост. Сега те виждам целия и не ще скърбя много, ако изчезнеш от хоризонта ми. Добър си само да те измъкнат на сухо, но материалът ти няма да плати усилията.

ПАРОЛ

Ако не те закриляше възрастта ти, старче!...

ЛАФЬО

Не се увличай много в гнева си, да не ускориш проверката, която аз... Хайде, от мене да мине, кокоша душо! Прощавай, виждам те като през остъклено прозорче. Дай ръка!

ПАРОЛ

Господине, не мога да приема такова нечувано оскърбление!

ЛАФЬО

Но аз ти го давам от все сърце, защото си достоен за него!

ПАРОЛ

Не съм го заслужил, господине!

ЛАФЬО

Как не! До последния грам — и аз няма да си взема обратно нито зрънце!

ПАРОЛ

Добре, ще почерпя ум от нашата среща.

ЛАФЬО

И ще трябва да почерпиш мене за него, защото доста ти липсва. Ако те стегне някой с тези твои шарфове и връзки и ти хвърли един добър бой, ще разбереш какво значи да се пъчиш с връзките си, без да си помниш боя! Все пак добре е, че се запознахме или по-точно, че те опознах — така, като стигнеш до съда, ще мога да кажа: „Зная го този никаквец!“

ПАРОЛ

Господине, вие подлагате на твърде голямо изпитание моето търпение!

ЛАФЬО

Бих искал то да е за тебе адска мъка, а твърдостта ми — вечна! Но твърдостта ми е минала, както аз сега ще мина край тебе със скоростта, която годините ми позволяват.

Излиза.

ПАРОЛ

Чакай, чакай, ти имаш син! Той ще ми плати за това унижение! Гаден, мръсен, подъл, надут дворянин! Само търпение! Срещу ръжен не се рита, но щом ми падне сгода, ще му дам да разбере, ако ще да е двоен и троен благородник! И тогава ще обърна на възрастта му толкоз внимание, колкото на... Ще го пребия от бой, само да го срещна.

Влиза отново Лафьо.

ЛАФЬО

Ей, ти, чу ли новината? Твоят господар и патрон е венчан. Имаш си сега и господарка.

ПАРОЛ

Покорно моля ваше благородие да бъде по-сдържан в обидите си спрямо мене. Той е мой покровител, но аз съм слуга само на едного горе.

ЛАФЬО

На Бога?

ПАРОЛ

Да, господине.

ЛАФЬО

На сатаната си ти слуга! Защо си си кръстосал ръкавите с тези ленти, да не си ги сбъркал с крачолите си! Къде си видял слуги да се обличат така? Да си беше сложил и дирника на мястото на носа! Честна дума, ако бях само с два часа по-млад, щях да те пребия от бой! Ей Богу, ти си движещо се оскърбление за всеки, който те види, и би трябвало от всекиго да отнесеш по един отделен пердах! Ти за това сигурно си и създаден — за да се упражняват хората върху мутрата ти.

ПАРОЛ

Това са тежки и незаслужени обиди, господине!

ЛАФЬО

Хайде, хайде! Бой си ял в Италия за кражба на едно нарово зърно. Ти си скитник, а не пътешественик! И се държиш с дворяните и високопоставените лица много по-нагло, отколкото позволяват твоето потекло и личните ти качества. Не заслужаваш да си хаби човек думите за тебе, инак бих те нарекъл „негодник“. Оставям те.

Излиза.

ПАРОЛ

Добре, много добре, щом било така! Добре, много добре! Нека остане между нас засега!

Влиза Бертрам.

БЕРТРАМ

Загубен съм! Осъден до живот!

ПАРОЛ

Какво ви има, гълъбче?

БЕРТРАМ

Заклех се
тържествено във храма, ала няма
да спя със нея!

ПАРОЛ

Казвайте! Да чуем?

БЕРТРАМ

Венчаха ме, Парол! Ала ще ида
в Тоскана на война, но няма с нея
да легна никога!

ПАРОЛ

Таз куча дупка,

таз яма, Франция, не е достойна
за мъжката ни стъпка! На война!

БЕРТРАМ

Получих току-що това писмо
от майка си. Не съм го чел.

ПАРОЛ

Ще чака!

Да тръгваме! Веднага! На война!
Затворена в калъф държи честта си
тоз, който мъжки сили похабява
със своята фуци-муци, вместо с тях
със шип във хълбока да спира скока
на бойния си кон! Далеч оттук!
Ний кранти сме, додето киснем в таз
конюшня Франция! На път! На път!

БЕРТРАМ

Решено! Ще я пратя у дома.
На майка си ще пиша, че я мразя
и затова избягал съм. На краля
ще кажа пак с писмо това, което
не смея да му кажа във очи,
а с дара му ще се обмундиrowам
за славните италиански битки.
По-драга е най-страшната война
от хладен дом с необична жена!

ПАРОЛ

Дано не е саргіссіо^[23] нетрайно!

БЕРТРАМ

Не е! Ела! Да се приготвим тайно!
Ще тръгнем с нея утре сутринта:
към битки — аз, а тя — към самота!

ПАРОЛ

Отлично! Туй се казва дух юначен!
Да бягаме? Рай брачен — пъкъл мрачен!
Върнете й го! Този свят е кръг!
Не може кралят вас така... Но млък!

Излизат.

[18] *Гален* — прочут лекар грък, живял главно в Рим (ок. 129–199 г. сл.н.е.). ↑

[19] *Парацелз* — швейцарски лекар (1493–1541), който във времето на Възраждането имал славата на голям философ, алхимик и медик. ↑

[20] *Lustig* (нем.) — весел, бодър. ↑

[21] *Куранта* — бърз, подобен на тичане танц, популярен по Шекспирово време. ↑

[22] „... *Mor du vinager*“ (разв. фр.) — „смърт на оцета“ — изглежда измислена от Шекспир френска ругатня. Французите са били известни в Англия като пиячи на вино. ↑

[23] *Capriccio* (итал.) — каприз. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Кралският дворец в Париж.

Влизат Елена и Шутът.

ЕЛЕНА

Моята майчица ми праща сърдечни поздрави. Как е тя — добре ли е?

ШУТЪТ

Добре е, но състоянието ѝ е тревожно.

ЕЛЕНА

Как може тя да е добре, а то — тревожно?

ШУТЪТ

Може, защото тя е добре, но се тревожи за сина си и вас. Но за да се успокои, ѝ липсват само две неща.

ЕЛЕНА

И кои са те?

ШУТЪТ

Едното е, че още не е на небето — и дано Господ я извика там по-бързо! — а другото е, че е още на земята — и дано Бог си я вземе оттука час по-скоро!

Влиза Парол.

ПАРОЛ

Честита радост, щастлива ми госпожо!

ЕЛЕНА

Надявам се, че моята радост радва и вас, любезни господине.

ПАРОЛ

Молих се тя да ви постигне, а сега се моля да не ви изостави!...
О, мошенико, как е старата ни госпожа?

ШУТЪТ

Ако знаех, че на вас ще остави бръчките си, а на мене — паричките си, бих искал тя да е така, както казахте.

ПАРОЛ

Че аз не съм казал нищо!

ШУТЪТ

Значи сте умен човек. Защото много често човешкият език бие за „упокой“ на господаря си. Който не казва нищо, не върши нищо, не знае нищо и няма нищо, той притежава почти половината от вашите качества, чийто сбор е равен на нищо и половина!

ПАРОЛ

Махай се, мошеник!

ШУТЪТ

Трябваше да кажете: „мошеник с мошеник“, в смисъл че ставам мошеник, понеже имам работа с мошеник. Това би било самата истина, господине.

ПАРОЛ

Махай се! Ти си само един глупав смешник. Такива отдалече ги разпознавам.

ШУТЪТ

Жалко, че не можете да ги разпознавате отблизо. Щяхте да направите много полезно откритие. Защото със залежите от глупост във вас бихте могли да увеличите значително количеството на смеха по земята.

ПАРОЛ

Голям хитрец, оял се при това!...
Госпожо, господарят тази вечер
ще трябва да замине, призован
от неотложно дело. Той признава,
че има спрямо вас тържествен дълг,
неотделим от сватбеното тайнство,
но карат го делата да отсрочи
изплащането му със таз утеха,
че щом поотлежи, тоз дълг-нектар
ще стори пиршеството ви по-сладко
и радостта — по-пълна и голяма
за двама ви.

ЕЛЕНА

Какво нарежда графът?

ПАРОЛ

Да се простите незабавно с краля,
като изтъкнете, че вий самата
желаете да тръгнете тъй спешно,
и подкрепите своята молба
с причини, убедителни за него.

ЕЛЕНА

Да има други заповеди?

ПАРОЛ

Тази:

добили разрешение, в готовност
да чакате по-късната му воля.

ЕЛЕНА

Покорна на съпруга си във всичко!

ПАРОЛ

Ще бъде съобщено точно тъй.

ЕЛЕНА

Благодаря ви.

Парол излиза.

Към Шута.

Ти върви със мен!

Излизат.

ПЕТА СЦЕНА

Кралският дворец в Париж.

Влизат Лафьо и Бертрам.

ЛАФЬО

Все пак надявам се, млади графе, че не го считате за истински войник.

БЕРТРАМ

О, да! И с доказана храброст!

ЛАФЬО

Узнали сте го навярно от самия него?

БЕРТРАМ

И от други сигурни свидетели!

ЛАФЬО

Тогава часовникът ми е неточен. Взел съм сокола за врабче.

БЕРТРАМ

Уверявам ви, господине, че той е колкото богат с опит, толкова и безстрашен.

ЛАФЬО

Тогава съм извършил кощунство спрямо неговата опитност и светотатство спрямо неговата смелост. И душата ми е почти осъдена, защото не мога да намеря в сърцето си място за разкаяние... Ето го, иде! Моля ви да ни помирите! Искам да си върна приятелството му.

Влиза Парол.

ПАРОЛ (*настрани към Бертрам*)

Всичко ще бъде изпълнено, господарю.

ЛАФЬО

Извинявайте, графе, кой му е шивачът?

ПАРОЛ

Уважаеми!

ЛАФЬО

О, познавам го. Той ще е, няма съмнение. Много добър майстор.
Първокласен крояч.

БЕРТРАМ (*настрани към Парол*)

Била ли е при краля?

ПАРОЛ

Да.

БЕРТРАМ

А ще замине ли тази вечер?

ПАРОЛ

Ако ѝ заповядате.

БЕРТРАМ

С писмата свърших, стегнах си багажа.

Конете са готови. Тази нощ,

наместо млад жених във брачно ложе,

ще съм на път.

ЛАФЬО (*настрани*)

Един сладкодугмен пътешественик е добро нещо към края на обяда, но когато някой на всеки три думи ти казва три лъжи и ти хлъзва хиляда врели-некипели покрай една всеизвестна истина, такъв си заслужава да бъде веднъж чут и трижди бит... Здравейте, капитане!

БЕРТРАМ

Има ли някакво спречкване между господина и вас, Парол?

ПАРОЛ

Не зная с какво съм заслужил да попадна в немилостта на господина.

ЛАФЬО

С това, че си нагазил в нея със все ботуши и шпори като твоя събрат градския шут, който скача в кметската торта на празничния ден^[24]. И по-добре е да се измъкнеш бързо от нея, отколкото да обясняваш защо си вътре.

БЕРТРАМ

Мисля, че имате погрешна представа за него, господине. Той е порядъчен човек.

ЛАФЬО

Той е порядъчна твар, по-грешна от погрешната ми представа за нея! Довиждане, млади човече, и вярвайте ми: в този лек орех не може да има ядка. Цялата му душа е в дрехите. Не му се доверявайте във важни дела — държал съм такива домашни животни и зная нравите ми... Сбогом, драги! Говорих за тебе по-добре, отколкото си заслужил или ще заслужиш, но нали трябва да отвъръщаме на злото с добро?

Излиза.

ПАРОЛ

Ей Богу, щур старик!

БЕРТРАМ

Не мисля тъй.

ПАРОЛ

Не го ли знаеш?

БЕРТРАМ

Знам го сам и само
добро за него чувам... Ха, пристига
веригата, в която окован съм!

Влиза Елена.

ЕЛЕНА

Тъй както пожелали сте, съпруже,
говорих с краля. Той ми разреши
веднага да замина, но поиска
да има личен разговор със вас.

БЕРТРАМ

Ще се явя пред него. Вий, Елено,
не бива да се чудите на моите
постъпки в несъгласие с момента
и с туй, което чака се от мен.
Не бях подготвен за такъв обрат
и туй, което стана, ме извади
от равновесие. Затуй ви моля
да тръгнете за вкъщи незабавно
и вместо да поставяте въпроси,
над тях да поразмислите самичка,
защото моите вътрешни подбуди
са по-добри, отколкото изглеждат,
а мойта цел — по-важна от онези,
които би могъл да си представи
тоз, който не я знае. Отнесете
това писмо на майка ми! Аз няма
да се забавя повече от два дни,
така че доверявам се спокойно
на вашата разумност.

ЕЛЕНА

Господарю,

служиня вам покорна съм и вечно...

БЕРТРАМ

Добре, разбрахме. Стига за това!

ЕЛЕНА

... и вечно, с неотслабваща прилежност
ще гледам да донаждам туй, което
родът ми е отказал, та да бъда
пред вас достойна, господарю мой,
за щастieto си!

БЕРТРАМ

Добре, но бързам!
Довиждане! Към къщи още днес!

ЕЛЕНА

Простете, господарю...

БЕРТРАМ

Какво още?

ЕЛЕНА

Богатството, което притежавам,
е толкова голямо, че не смея
да кажа: „мое е“, пък то е мое,
но ето ме, като страхлива крадла,
пристъпвам да открадна туй, което
е мое по закон...

БЕРТРАМ

Какво е то?

ЕЛЕНА

О, нещо малко... просто дреболийка...
не смея да го кажа, господарю...
Ах, само врагове и непознати

си казват сбогом, без да се целунат!

БЕРТРАМ

Не се бавете, моля! Няма време.

ЕЛЕНА

Да бъде волята ви, господарю!
Прощавайте... Къде са моите хора?

Излиза.

БЕРТРАМ

Върви, върви и чакай ме, додето
не стихнат всички битки под небето!
Да бягаме!

ПАРОЛ

Харесваш ми! Coraggio^[25]!

Излизат.

[24] „... градския шут, който скача в кметската торта на празничен ден...” — едно от тълкуванията на този пасаж е, че връхна точка на един от празниците по Шекспирово време бил скокът на градския шут в тортата на председателя на общинския съвет. ↑

[25] Coraggio! (итал.) — Смелост! ↑

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Дворецът на Дука във Флоренция.

Тръбен звук. Влизат Флорентийският дук, двама Френски благородници и Войници.

ДУКЪТ

И тъй, изложени подробно, чухте
причините на таз война, чието
ожесточение изпи до днес
не малко кръв и жадно е за още.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Изглежда спорът ви небесно-прав
от вашата страна и адски чер —
от вражата.

ДУКЪТ

И затова ни смайва
това, че френският ни братовчед
не пожела да вземе присърце
молбата ни за помощ.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Ваша светлост,
за туй аз мога да говоря само
като несведующ и външен, който
за висшата политика на двора
си прави сам неясен хороскоп
от собствени догадки; а пък тях
да ви излагам се боя, понеже
не помня да не съм сгрешил, когато
гадаел съм.

ДУКЪТ

Е, негова си воля!

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Но, вярвайте, все повече французи,
преяли от безделие, ще идват
да дирят цяр при вас.

ДУКЪТ

И тук ще бъдат
добре дошли и одарени щедро
със почести... Местата си узнахте.
Сега по-висши нямаме в запас,
но всеки паднал ще издига вас.
От утре в бой!

Тръбен звук. Излизат.

ВТОРА СЦЕНА

Графският дворец в Русилъон.

Влизат Графинята и Шутът.

ГРАФИНЯТА

Всичко е станало, както го желяех, само дето той не си иде с нея.

ШУТЪТ

Човек да не съм, ако той не страда от тежка меланхолия!

ГРАФИНЯТА

Защо, какво си забелязал?

ШУТЪТ

Това че си гледа обувките и пее, оправя си яката и пее, разговаря и пее, чисти си зъбите и пее! Знам един такъв меланхолик, който пропиля цяло имение така, както си пееше.

ГРАФИНЯТА

Да видим какво ми пише и кога смята да си дойде.

Чете писмо.

ШУТЪТ

И на мене, след като бях в двора, вече не ми харесва моята Изабела. Изабелите и осолени паламуди тук не могат да се сравнят с дворцовите. Там всички Изабели са много по-бели и нетолкова дебели. На моя Купидон ума му се взе там и почвам да любя жените, както старец парите — без огън.

ГРАФИНЯТА

Какво е това?

ШУТЪТ

Каквото е онова!

Излиза.

ГРАФИНЯТА (*чете*)

„Изпращам ви една снаха. Тя излекува краля и погуби мен. Венчах се с нея, но не спях с нея и на това «не» дадох клетва за вечна вяръност. Ще чуете, че съм избягал, затова по-добре да изпреваря мълвата. Ще пазя добро разстояние между вас и себе си, ако земята се окаже достатъчно широка. Със синовна почит, вашият нещастен

Бертрам.“

Не е добро, разюздани ми синко,
да бягаш от добрия ни владетел
и правия му гняв да си навличаш,
отхвърляйки една мома, която
за своите достойнства заслужава
ръка на император!

Влиза отново Шутът.

ШУТЪТ

О, госпожо, вън чака една лоша новина, водена от двама войници и от младата ни господарка.

ГРАФИНЯТА

Каква новина?

ШУТЪТ

Все пак има в нея и нещо утешително, има! Синът ви няма да загине тъй скоро, както си мислех.

ГРАФИНЯТА

Как ще загива?

ШУТЪТ

Това и аз казвам: че няма. Щом е избягал, значи се е спасил. „Който бяга, той не ляга“, а именно лягането погубва мъжете, макар че пак то поражда децата. Ей ги, те ще ви кажат повече. Аз чух само това — че син ви е духнал.

Влизат Елена и двамата френски благородници.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Поклон, мадам!

ЕЛЕНА

Отиде си, о, майко!
Отиде си завинаги!

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Недейте!
Не бива да говорите така!

ГРАФИНЯТА

Търпи, момичето ми! Господа,
изпитала съм толкоз много смени
на скръб и радост, че при първа среща
не се отпускам. Где е моят син?

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Замина за Флоренция. Случайно
го срещнахме, поел натам, отгдето
ний идехме и гдето ще се върнем,
приключили делата си във двора.

ЕЛЕНА

Четете туй, госпожо! О, какъв
билет на просякия ми е дал!

Чете.

„Когато получиш от мене семейния ми пръстен, който не свалям никога от пръста си, и ми покажеш мое дете, родено от теб, тогаз ме наречи свой съпруг. Но това «когато» е за мене «никога»!“...

Такава е присъдата ми, майко!

ГРАФИНЯТА

По вас ли го е пратил той?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

По нас

и се разкайваме — като го чухме —
за своята услужливост!

ГРАФИНЯТА

Дъще моя,
не падай духом! Ако ти обсебиш
изцяло тази скръб, лишаваш мене
от моя дял. Той бе мой син, но аз
измивам го от своята кръв и ти си
едничко мое чедо... Значи той е
при дука на Флоренция?

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

При него.

ГРАФИНЯТА

За да се бие?

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

С таз висока цел
бе тръгнал той и — вярвайте ни — дукът
ще го обсипе с почести, тъй както
изискват го добрите правила.

ГРАФИНЯТА

А вий кога се връщате?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Веднага.

С най-бързите криле на скоростта.

ЕЛЕНА (*чете*)

„Додето имам жена във Франция, в нея няма живот за мене...”

Горко ми!

ГРАФИНЯТА

Тъй ли пише?

ЕЛЕНА

Да, госпожо!

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Ръката му написала е грубост
против желанието на сърцето.

ГРАФИНЯТА

Във Франция жена додето имал,
във нея нямало живот за него!
А само тя във Франция могла би
да му даде живот и заслужава
съпруг, комуто двайсет като него
хлапаци груби трябва да прислужват
и час по час на нея със поклони
да викат: „Господарко“!... С кого беше?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

С един слуга и със един военен,
познат ни от Париж.

ГРАФИНЯТА

Парол, нали?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Отгатнахте, госпожо.

ГРАФИНЯТА

Негодяй,
натъпкан със пороци! Моят син
под негово влияние разваля
добрата си природа!

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Да, госпожо,
във него има нещо, със което
той кара лековерните да мислят,
че има в него нещо.

ГРАФИНЯТА

Господа,
добре дошли! Бъдете тъй любезни
да кажете на моя син, когато
го видите, че с меч не ще си върне
загубената чест. По този въпрос
ще ви помоля да му отнесете
и още нещо писмено.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Госпожо,
в това и всичко друго ваши верни
служители!

ГРАФИНЯТА

Не, само драги гости!
Ще заповядате ли?

Излизат всички освен Елена.

ЕЛЕНА

„Додето имам жена във Франция, в нея няма живот за мен“!

Живот за него няма, щом ме има!
Тогава ще ме няма, за да има
живот за теб във Франция, мой скъпи!
Да бъда аз безжалостната таз,
която от страната ти те пъди
и твойто младо, уязвимо тяло
излага на свирепата война?
Аз — таз, която грабва те от двора,
където ти обстрелван беше само
от хубави очи, за да направи
от тебе цел за огнени мушкети^[26]?
О, вий, слуги оловни на смъртта,
встрани прелитайте, ранили само
веднага заздравяващия, пеещ,
когато вий пронизвате го, въздух!
Ах, всеки, който цели се във него,
аз, аз съм го наела! Всеки, който
насочва острие срещу гърдта му,
аз, аз — убийца зла — съм го платила!
Самото действие ще свърши друг,
но в мен ще е вината. По-добре
да срещна гривест лъв, ревящ от глад,
самичка сред пустиня; по-добре
да ме нападнат всички, всички вкупом,
страдания природни! Не, мой графе,
върни се вкъщи си от там, където
честта по някой белег ви печели
а толкоз често ви загубва цели!
Отивам си! Стоенето ми тук
държи те там — как мога да остана?
Не, не, дори и въздухът на рая
да лъха в този дом, да служат в него
небесни серафими! Ще си ида,
така че милосърдната мълга
за бягството ми, стигнала до теб,
слуха ти да зарадва. Бедна крадла,
оттук ще се измъкна тайно аз.

Ден, бягай бързо! Идвай, нощен час!

Излиза.

[26] *Мушкети* — вид старинни пушки. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Пред двореца на Дука във Флоренция.

Тръбен звук. Влизат Дукът, Бертрам, Парол, Благородници, Офицери и Войници.

ДУКЪТ

И назначавайки те за началник
на конницата си, ний рой надежди,
храбрецо млад, залагаме на тебе,
и твойта обещаваща звезда!

БЕРТРАМ

Това е, ваша милост, бreme тежко
за мойте плещи, но за ваша слава
със всички сили ще го изнеса
през хиляди опасности!

ДУКЪТ

Върви
и нека твойта радостна Фортуна
танцува над победния ти шлем!

БЕРТРАМ

О, Марс, на теб предавам свойто име!
Какъвто се мечтая, направи ме,
и ще докаже таз десница моя,
че мразя любовта и любя боя!

Излизат.

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Графският дворец в Русилъон.

Влизат Графинята и Домоуправителят.

ГРАФИНЯТА

Тя дава ви писмо и вий мълчите!
Не ви ли стана ясно, че ще стори,
което сторила е, щом ми пише?
Четете пак!

ДОМОУПРАВИТЕЛЯТ (*чете*)

„Към мощите на Якова свети^[27],
отправлям се, поклонница смирена,
за да изкупя с кървави пети
греха на любовта си дръзновена.
На своя син, на моя скъп съпруг
пишете, майко, да се връща вече —
когато в мир вий срещнете го тук,
и аз ще съм щастлива отдалече.
Дано прости на таз Юнона^[28], той,
която го прокуди, тъй коварна,
от дворцови игри във кървав бой,
где дебне храбреците гибел вярна.
В смъртта не искам да го притежавам
прегръщам я и свобода му давам!"

ГРАФИНЯТА

Как остро жият меките й думи!
Риналдо, толкоз неразумно вие
до днес не сте постъпвал! Как можахте
да я изпуснете! На ваше място
аз бих я убедила да остане.
Сега е вече късно.

ДОМОУПРАВИТЕЛЯТ

Да, госпожо,
ако ви бях предал писмото снощи,
ний щяхме може би да я застигнем;
но тя ни пише, че ще е напразно
да я преследваме.

ГРАФИНЯТА

Сега кой ангел
ще бди над тоз безсъвестен съпруг?
Той няма никога да преуспее,
ако оназ, чиито просби Бог
с охота слуша и изпълня с радост,
не го спаси от Неговия гняв!
Риналдо, напишете — бързо, бързо! —
на тоз „съпруг“ за станалото тук!
Придавайте със всяка дума тежест
на нейните достойнства, към които
той гледа толкоз леко! Опишете
дълбоката ми скръб, макар че той
е твърде плитък, за да я почувства!
И изберете пратеник надежден!
Възможно е да се завърне той,
щом чуе, че е тръгнала. А вярвам,
че тя — за туй узнала — не след много
ще бъде тука. Кой ми е по-скъп
от двамата, не бих могла да кажа!...
Човекът да се готви!... В моята възраст
сърцето трудно с чувствата се бори —
скръбта ми плаче, мъката говори!

Излизат.

[27] „... към мощите на Якова свети...“ — става дума за манастира „Свети Яго“ в Компостела (Северна Испания), известен и до днес обект на католическото поклонничество. ↑

[28] *Юнона* (мит.) — римска богиня, съответстваща на гръцката Хера. Хера преследвала Херакъл и станала причина той да извърши повечето от своите подвизи. ↑

ПЕТА СЦЕНА

Пред стените на Флоренция.

Далечен тръбен звук. Влизат възрастна Вдовица, Диана, Мариана и Граждани.

ВДОВИЦАТА

По-бързо! Ако ни изпреварят и влязат в града, няма да видим нищо.

ИАНА

Казват, че френският граф се бил проявил чудесно!

ВДОВИЦАТА

Бил пленил главния им началник и убил брата на техния дук.

Тръбен звук.

На вятъра се морихме! Минали са през другата врата. Ето! По звука си личи.

МАИАНА

Да се връщаме, хайде! Ще се задоволим с разказите на другите. А ти, Диана, опичай си ума с този френски благородник! За девойката няма по-важно нещо от честното име и по-богата зестра от моминството!

ВДОВИЦАТА

Казах на съседката как оня — приятел ли му е, какво му е — те е придумвал от негово име.

МАИАНА

Знам го тоя негодник. Някой си Парол, дано пукне! Мръсен помощник на графа в женкарските му истории! Пази се, Диана! Всичките им обещания, увещания, клетви и подаръчета са само хитрости на мъжкото желание; съвсем не това, за което се представят.

Да знаеш колко чисти девойки са пропаднали заради тях! И лошото е, че въпреки всички случаи на погубени моминства птиченцата продължават да кацат по засмолените клонки^[29], за които толкоз пъти са били предупреждавани. Надявам се, че нямаш нужда от повече наставления — твоята скромност сама ще те възпира дори и от нещата, които само биха засенчили доброто ти име.

ДИАНА

Няма да ви дам повод за страхове.

Влиза Елена, облечена като поклонница.

ВДОВИЦАТА

Чул те Господ!... Я, една поклонница! Ще видите, че ще отседне в моя дом! Те се изпращат една друга. Сега ще я питам.

Да ви закриля Бог, смирена сестро!

Къде отивате?

ЕЛЕНА

Да моля прошка
от мощите на Яков Преподобни.
Кажете, драга, где отсядат тука
поклонниците?

ВДОВИЦАТА

До „Свети Франциск“,
при портата, хе там!

ЕЛЕНА

По този път ли?

ВДОВИЦАТА

По него. Аз сама...

Далечен тръбен звук.

Пристигат! Идат!
Поклоннице, постойте да преминат

войските ни и аз ще ви покажа
сама приюта! По една случайност
хазайката му зная не по-зле
от себе си.

ЕЛЕНА

Самата вий сте, тъй ли?

ВДОВИЦАТА

Самата аз.

ЕЛЕНА

Добре, ще ви почакам.

ВДОВИЦАТА

От Франция ли идете?

ЕЛЕНА

Оттам.

ВДОВИЦАТА

Един безстрашен сънародник ваш
тук много се прослави.

ЕЛЕНА

Как се казва?

ВДОВИЦАТА

Граф Русильонски. Може би сте чули?

ЕЛЕНА

Да, чувала съм, и при туй добро.
Но лично не го знам.

ДИАНА

Във всеки случай
тук много е на почит. Бил избягал

от Франция, защото кралят бил го
венчал насила. Вярно ли е туй?

ЕЛЕНА

Напълно вярно. Знам жена му лично.

ДИАНА

Един приятел негов я описва
все с грозни думи.

ЕЛЕНА

Как се казва той?

ДИАНА

Месье Парол.

ЕЛЕНА

Съгласна съм със него.

В сравнение със графа тя е толкоз
нищожна, че дори не заслужава
да бъде спомената. Какво има?
Едно моминство само, а и то
не е било изглежда проверено!

ДИАНА

Ужасно е да си жена на мъж,
комуто си омразна! О, горката!

ВДОВИЦАТА

Нещастницата, гдето и да бъде,
навярно страда много! Таз девойка,
рече ли, би могла да й скрои
една такваз шегичка!

ЕЛЕНА

Не разбирам.

Нима, увлечен, графът ѝ предлага

безчестна връзка?

ВДОВИЦАТА

Да, и я подлъгва
със всичко, чрез което се превзема
една девича чест. Но тя е твърда
и смело го отблъсва.

МАРИАНА

Чул те Господ!

Влизат — с барабанен бой и знамена — Бертрам, Парол и Войници.

ВДОВИЦАТА

Ха, ето ги! Минават! Оня там е
Антонио, наследникът на дука!...
А тоз — Ескал!...

ЕЛЕНА

Французинът къде е?

ДИАНА

Ей този там! С перото! Хубавец!
Защо не е и верен на жена си!
По-честен ако беше, би изглеждал
дваж по-красив! Харесва ли ви?

ЕЛЕНА

Да.

ДИАНА

А, жалко, жалко, че не й е верен!...
Ха, ето го и оня сводник, който
го води по нехубави места!
Да бях жена му, щях да го отрова,
негодника!

ЕЛЕНА

Къде е?

ДИАНА

Ей го там.

Оназ маймуна в шарените ленти!
Какво му е? Изглежда нещо тъжен.

ЕЛЕНА

Ранили са го в боя може би.

ПАРОЛ

Да си загубим барабана! Дявол!

МАРИАНА

Ядосан е на нещо... Ха, видя ни!

ВДОВИЦАТА

Върви да се обесиш!

МАРИАНА

Я се махай
със своите поклони, сводник мръсен!

Бертран, Парол и Войниците излизат.

ВДОВИЦАТА

Преминаха. Поклоннице, елате!
Вървете с мене да ви настаня!
В дома ми са отседнали пет-шест
от вашите, все дали строг обет
към свети Якова.

ЕЛЕНА

Благодаря ви...

И вас, госпожо, каня с таз девойка
на нашата трапеза тази вечер...
Освен това ще дам на тебе, мила,
две-три поуки, ценни за живота.

МАРИАНА и ДИАНА

Приемаме поканата ви с радост.

Излизат.

[29] „... по засмолените клонки...“ — познат способ на птицеловците от онова време е било намазването на дървесните клони с клей. ↑

ШЕСТА СЦЕНА

Лагер пред Флоренция.

Влизат Бертрам и двамата Френски благородници.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Не, графе, изпитайте го! Дайте му възможност да се прояви!

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

И ако ваша милост не се убеди, че той е едно нищожество, недейте ме уважава вече.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Кълна се, графе, той е един сапунен мехур!

БЕРТРАМ

Мислите, че дотам съм се излъгал в него?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Повярвайте ми, графе, казвам ви го от личен опит и без пристрастие: той е знаменит страхливец, невероятен самохвалко, безсрамен клетвопрестъпник и не притежава нито едно от качества, за които сте му дали своето покровителство.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Добре би било да прозрете в него, защото може, разчитайки в някое важно дело на мнимите му добродетели, да се видите изоставен в решителния миг.

БЕРТРАМ

Да знаех само в какво опасно предприятие да го проверя!

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Най-добре нека върне пленения барабан! Чухте го колко самоуверено се заканваше да извърши този подвиг.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

А пък аз ще го изненадам с група флорентийци. Ще подбера такива, че той да не може да ги различи от неприятеля. Ще му вържем ръцете и очите, та да мисли, че го водят в противниковия лагер, когато всъщност ние ще го доведем в нашите палатки. Тогава ваша милост ще може да присъства на разпита му и ако той, за да запази кожата си, под високата повеля на низкия си страх, не предложи да измени на вас и да разкрие всичко, което знае за вашите планове, престъпвайки с това свещената си войнишка клетва, отсега нататък не ми вярвайте никога и в нищо!

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Да, в името на смеха, нека си търси барабана! Той казва, че бил измислил голяма военна хитрост за това. Вие, графе, ще видите нейния успех и метала, който ще се получи от стапянето на тази буца фалшива руда. Той ще предпочете своята кожа пред тази на барабана и ако вие не му изсипете поне двајсетина палки по нея, това ще значи, че пристрастието ви към него е неизкоренимо... Ей го, иде!

Влиза Парол.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Да, в името на смеха, не възпирайте честолюбивия му замисъл! Нека търси барабана!

БЕРТРАМ

Е, месье? Този барабан не ти излиза от ума?

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Зарежете го! Голяма работа — един барабан!

ПАРОЛ

„Един барабан“? Това не е „един барабан“! Бива си го командуването ни — да хвърли конницата срещу собствения си фланг и да изпотъпче своята пехота!

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Командуването не е виновно. Такава нещастна случайност не би могъл да избегне и Цезар, ако ни командуваше той.

БЕРТРАМ

Не можем да се оплачем от изхода на битката. Загубата на барабана наистина малко накърни честта ни, но него — все едно — не можем да си го върнем.

ПАРОЛ

Можехме като нищо!

БЕРТРАМ

Можехме, но вече не можем.

ПАРОЛ

Трябва да си го върнем! Жалко, че наградата за подвига рядко се дава на този, който я е заслужил, инак щях или да си върна барабана, или да се сдобия с чужд, или да легна под някое „Nis jacet...“^[30]

БЕРТРАМ

Че опитай, ако ти стиска, месье! Щом смяташ, че твоето стратегическо изкуство може да възвърне този символ на честта ни в родния му кът, то прояви своята смелост в това благородно дело! Хайде! Ще оценя опита ти като славен подвиг, а ако успееш, дукът не само ще те похвали, но и ще нагороди твоята доблест до най-последната й капка по най-щедрия начин, подходящ на неговото величие.

ПАРОЛ

Кълна се в тази войнишка десница, ще го извърша!

БЕРТРАМ

Но не трябва да отлагаш много.

ПАРОЛ

Още тази вечер ще разработя план на операцията, ще укрепя своята увереност в крайния й резултат, ще се облека във смъртоносно всеоръжие и към полунощ навярно ще чуете нещо за мене!

БЕРТРАМ

Мога ли да съобщя на негова светлост, че си се заел с тази акция?

ПАРОЛ

Не зная какъв ще бъде успехът, графе, но опитът ще бъде предприет!

БЕРТРАМ

Пък аз зная, че си храбър, драги, а за воинските ти качества се подписвам! Сбогом!

ПАРОЛ

Не обичам големите думи!

Излиза.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Колкото рибата не обича водата! Кажете, графе, не е ли странен човек този, които се сили да извърши работа, за която знае, че не е възможна, и вика: „В пъкъла да ида, ако не я извърша!“, когато е готов по-скоро да иде в пъкъла, отколкото да я извърши?

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Вие не го знаете, графе, както го знаем ние. Наистина той успява да влезе под кожата на хората и да се опази неразкрит за седмица-две, но който веднъж го е разбрал, не се лови повече на въдицата му.

БЕРТРАМ

Нима смятате, че няма да изпълни нищо от това, с което се нагърби така тържествено?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Абсолютно нищо, освен това да се върне с някоя измислица и да ви издрънка две-три правдоподобни лъжи. Но вече лисугерът е погнат и тази нощ ние ще го пипнем, защото такъв хищник не заслужава доверието на ваша милост.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

И ще ви позабавляваме малко, преди да го одерем. Старият Лафьо първи го измъкна от дупката му. Като го разобличим пред вас, ще видите какво нищо и половина е бил.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Отивам там да заредя капана.

БЕРТРАМ

Бих искал брат ви да остане с мене.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Щом туй ви е угодно. Аз отивам.

Излиза.

БЕРТРАМ

Елате! Бих желал да ви покажа момата, за която ви говорих.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Но вий твърдахте, че била уж скромна.

БЕРТРАМ

Това единствено е лошо в нея.
Един път само съм я заговарял
и беше сякаш лед. По този пуяк,
когото днес се готвим да разкрием,
й пратих писъмце и дреболийки,

но тя ги върна. До това съм стигнал.
А хубава е, дявол! Е, какво,
ще дойдете ли?

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

С най-голяма радост!

Излизат.

[30] „*Nis jacet*“ (лат.) — „Тук почива...“ ↑

СЕДМА СЦЕНА

Домът на вдовицата във Флоренция.

Влизат Елена и Вдовицата.

ЕЛЕНА

Ако не вярвате, че съм жена му,
аз нямам начин да ви го докажа,
без плана си с това да разруша.

ВДОВИЦАТА

Макар домът ми да е обеднял,
родът ми е добър. Не ги разбирам
аз тези работи и не желая
да си излагам името във нещо
нехубаво.

ЕЛЕНА

Кой иска туй от вас?
Повярвайте, че графът е мой мъж
и че е истина това, което
под клетва за мълчание ви казах,
и няма как да сбъркате, като
окажете ми помощта, която
аз искам ви.

ВДОВИЦАТА

Май трябва да повярвам
пред толкоз доказателства, че сте
от знатните.

ЕЛЕНА

Вземете това злато
в предплата за любезната услуга,

която — щом получа я — ще бъде
възнаградена скъпо и прескъпо.
Харесал дъщеря ви, моят граф
обсажда упорито хубостта ѝ,
със цел да я превземе. Нека тя
му каже, че съгласна е, пък ние
ще ѝ помогнем да спаси честта си.
Под натиска на своите страсти графът
ще ѝ даде, каквото му поиска.
Той носи един пръстен, който бил е
предаван от баща на син в рода му
от много поколения. За него
съкровище е той, но пред сластта му
ще стане не тъй скъп, щом с него може
да купи своя блян, макар че после
ще има да се кае.

ВДОВИЦАТА

Вече виждам
кроежа ви.

ЕЛЕНА

И виждате тогава,
че е законен. Дъщеря ви трябва,
преди привидно да се съгласи,
да му поиска пръстена и среща
след туй да му даде, като отстъпи
на мен часа ѝ, а сама опази
с отсъствие честта си. След това
ще ѝ помогна да се задоми
с три хиляди корони свръх онуй,
което вече дадох ѝ.

ВДОВИЦАТА

Съгласна!
Добре със дъщеря ми уточнете
законната си хитрост, тъй че в нея

часът и мястото да пасват точно.
Той идва под дома ни всяка нощ
да слави недостойнството ѝ с песни
и разни музики и ний не можем
да го пропъдим — упорит е, сякаш
заложил е живота си!

ЕЛЕНА

Тогава
да бъде тази нощ! Ако успеем,
целта ми честна ще подлъже смело
порока му да свърши честно дело,
в което със измама-неизмама
във грях безгрешен ще се слоят двама.
На работа!

Излизат.

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Близо до флорентинския лагер.

Влизат и се скриват в засада Първият френски благородник и неколцина Войници.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Той ще мине непременно край този ъгъл на плета. Като скачате върху му, крещете най-страшните безсмислици, които ви дойдат наум! Нищо че сами няма да си ги разбирате! Трябва да се преструваме, че не знаем езика му; всички освен един, който ще превежда.

ПЪРВИ ВОЙНИК

Нека аз да съм преводачът, капитане!

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Не се ли знаете с него? Да не ти познае гласа?

ПЪРВИ ВОЙНИК

Няма, капитане!

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

И на какъв китайски ще разговаряш с нас?

ПЪРВИ ВОЙНИК

На какъвто вие с мене.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Трябва да ни сметне за отряд чуждестранни наемници на служба при противника. Той се е поотъркал малко о съседните езици, така че всеки трябва да следва хрумването си, без изобщо да мисли какво говори. Важното е да се преструваме, че се разбираме. Чисто грачене и колкото по-силно, толкова по-добре! А ти, преводачо, ще трябва да си даваш умен вид... Но тихо! Крий се! Ей го, пристига да си хръкне два

часа и да се върне след това, за да издърдори под клетва лъжите, които е намислил.

Влиза Парол.

ПАРОЛ

Сега е десет. След три часа ще мога да се върна. Какво ще им кажа, че съм направил? Трябва да бъде нещо много правдоподобно, за да ми повярват. Надушили са ме вече и напоследък подигравките все по-често чукат на вратата ми. Езикът ми е безумно храбър, а сърцето ми — малко плахо пред Марсовите служители и не смогва да изпълнява заявките му.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК (настрани)

И това е първата истина, в която този твой език се е провинил досега!

ПАРОЛ

Кой дявол ме караше да се хвана с тоя барабан, когато отлично си знаех, че не мога да го намеря и че не смятам да го търся! Трябва да си нанеса няколко рани и да кажа след това, че съм ги получил в бой. Само че ако са леки, няма да свършат работа. Ще рекат: „И заради тези драскотини си се отказал?“ А тежки не смея да си нанеса. Защо го направих? Какъв смисъл имаше? О, мой език, ще трябва да те дам на някоя млекарка и да си купя нов от някой ням Баязидов пазач^[31], ако продължаваш да ме забъркваш в такива каши с дърдоренето си!

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК (настрани)

Как е възможно да си знае какъв е и да си остава какъвто е?

ПАРОЛ

Да беше достатъчно само да си нацепя униформата и да си строша испанската шпага!

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК (настрани)

Да беше, ама не е!

ПАРОЛ

Или да си отрежа брадата и да кажа, че е било, за да не ме познаят?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК *(настрани)*

И това не върши работа!

ПАРОЛ

Или да си хвърля дрехите в реката и да кажа, че са ме съблекли?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК *(настрани)*

А каква полза?

ПАРОЛ

Ако се закълна, че съм скочил от някоя бойница на крепостта, висока...

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК *(настрани)*

Колко?

ПАРОЛ

... триста стъпки!

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК *(настрани)*

За толкова и трийсет клетви няма да ти стигнат!

ПАРОЛ

Защо нямам един какъв да е неприятелски барабан! Щях да се закълна, че съм го изтръгнал с бой.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК *(настрани)*

Барабан ли искаш? Сега ще го получиш.

ПАРОЛ

Да, един барабан отнейде...

Барабанен бой зад сцената.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Трока мовоузуз, карго, карго, карго!

ВОЙНИЦИТЕ

Карго, карго, карго, вилианда пар корбо, карго!

Хващат Парол и му връзват очите.

ПАРОЛ

Ще се откупя! Откуп! Откуп! Откуп! Открийте ми очите!

ПЪРВИ ВОЙНИК

Боскос тромулдо боскос!

ПАРОЛ

Разбрах, разбрах! От Мусковския полк сте
и ще загина само за това, че
не знам езика ви! Да знае някой
французки, немски? Може италиански,
холандски, датски! Няма ли такъв?
Ще кажа всички флорентийски тайни!
Със тях ще ги съсипете!

ПЪРВИ ВОЙНИК

Боскос ваувадо... Аз те разбирам и мога да говоря езика ти...
Керелибонто... Господине, помисли за душата си, защото в тялото ти
са опрени седемнадесет кинжала!

ПАРОЛ

О!

ПЪРВИ ВОЙНИК

Моли се Господу!... Манка ревания дулче.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Оскорбидулчос воливорко!

ПЪРВИ ВОЙНИК

Началникът отложи твойта смърт.
С превързани очи сега ще бъдеш
отведен в лагера ни и разпитан.
Възможно е да си спасиш живота
срещу полезни сведения.

ПАРОЛ

Милост!

Недейте ме убива! Ще ви кажа
подробности за нашата отбрана,
състав, окопи, планове! Такива
неща ще ви разкажа, че ще има
да им се чудите!

ПЪРВИ ВОЙНИК

Но без лъжи!

ПАРОЛ

Най-верни, Бога ми!

ПЪРВИ ВОЙНИК

Акордо линта...

Животът ти е в твоите ръце.
Върви напред.

Излиза, следван от неколцина Войници, които водят Парол.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Иди кажи на графа и на брат ми,
че тоз папуняк хванат е и ние
ще го държим с превръзка на очите
до неговото идване.

ВТОРИ ВОЙНИК

Отивам!

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

И съобщи му, че узрял е вече
на нас да каже всички наши тайни.

ВТОРИ ВОЙНИК

Разбрано, капитане!

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Дотогава
под ключ ще го държим и в тъмнина!

Излизат.

[31] „... от някой ням Баязидов пазач...“ — за да пазят тайните на дворците и харемите си, султаните използвали в тях неми стражи. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Домът на Вдовицата във Флоренция.

Влизат Бертрам и Диана.

БЕРТРАМ

Узнах, че ви наричат Флорибела.

ДИАНА

Не, казвам се Диана.

БЕРТРАМ

Чисто име
и истински заслужено!... Но, драга,
защо страни небесната ви хубост
от любовта? Ако не ви съгрява
чудесният ѝ пламък, ваян камък
ще бъдете, не — жива, млада плът!
Каквато сте сега — студена, строга, —
ще бъдете в смъртта си, а сега
бъдете като майка си, когато
зачевала е дивната ви хубост!

ДИАНА

Била е честна тя!

БЕРТРАМ

И вий сте!

ДИАНА

Не!

Тя изпълнявала е брачен дълг,
какъвто вий дължите на жена си,
почтени графе!

БЕРТРАМ

Стига за това!

Повярвайте на клетвите ми, скъпа.
Към нея прикован бях, а към вас
ме свързва любовта със сладка нишка
и аз, додето жив съм, ще ви служа,
заклевам се!

ДИАНА

Ах, служите ни вие,
дордето ний ви служим; но когато
окъсате цвета ни, голи тръни
оставяте ни, та сами о тях
да се бодем; и гаврите се с нас,
че голи сме!

БЕРТРАМ

Стократно се заклех, че...

ДИАНА

За да е вярно нещо, трябва не
стократни клетви, а един обет,
опазен вярно. Ние се кълнем
във Бога и в светите му закони
и ако аз във тях се закълна,
че ви обичам чисто, а във същност
обичам ви греховно, каква тежест
ще има клетвата ми? Не върви
да се кълнем в небето, че ще вършим
дела, противни нему! Затова
тез ваши клетви са хвърчащи думи
и договори без печат и подпис!
Поне за мен!

БЕРТРАМ

Недей мисли така!

И не бъди така жестоко свята!
Обичам те аз чисто и са чужди
на мен похватите, в които ти
виниш мъжете! Ах, защо упорстваш
пред моето томление? Отдай се
на неговия жар и любовта ми,
започнала тъй чиста от лъжи,
до сетния ми дъх ще продължи!

ДИАНА

О, виждам, вий, мъжете, сте тъй хитри,
а ний — тъй слаби... Дайте ми тоз пръстен!

БЕРТРАМ

Вземи го, скъпа... но до време само!
Завинаги не мога.

ДИАНА

А защо?

БЕРТРАМ

Защото в тази ценност е честта
на моя род, предавана до днеска
през много поколения мъже,
и срам ще е за мен да я загубя.

ДИАНА

А в моята пък чест е ценността
на моя дом, предавана до днес
през много поколения жени,
и срам ще е за мен да я загубя.
Вий, графе, сам във спора призовахте
боеца Чест и той осуети
безумния ви пристъп!

БЕРТРАМ

На, вземи го!

Родът ми, мойта чест, животът мой
от този миг са твои с този пръстен!

ДИАНА

Почукайте, щом дойде полунощ,
на моето прозорче! Ще направя
така, че майка ми да не усети.
Но искам обещание от вас:
щом пусна ви в моминското си ложе
да престоите в него час най-много,
без дума да пророните във мрака!
Причината ще чуете, когато
ви върна пръстена. Друг пръстен аз пък
на пръста ви ще сложа, за да бъде
свидетел мълчалив, но несъмнен
за минали неща във бъден ден.
Ще чакам там. Спечелихте ме вие,
но в тази печалба скръб за мен се крие.

БЕРТРАМ

Недей скърби! Със теб ще стигнем рая!

ДИАНА

Благодаря ви. Дълги дни желая!...

Бертрам излиза.

... За да благодариш и ти на мен!
Като че ли бе майка ми прочела
в сърцето му — тъй точно ми предрече
с какво ще ме залъгва! „Всички — каза, —
мъже еднакво мамят.“ Щял за мене
да се ожени, щом умре жена му.
Пък аз тогаз ще легна с него, щом
ме погребат! Мошеници-французи!
Щом толкоз верни са като съпрузи,
мома оставам и не ще е грях
да надхитря един хитрец от тях!

Иэлиза.

ТРЕТА СЦЕНА

Флорентийският лагер.

Влизат двамата Френски благородници и Войници.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Не си ли му предал писмото от майка му?

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Предадох му го преди час. Нещо в него силно го поразил, защото, докато го четеше, стана просто друг.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Той си заслужи всеобщото порицание с това, че отхвърлил такава добра съпруга и прекрасна жена.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

И си навлече завинаги немилостта на краля, който се готвеше да му открие лек път към щастието. Ще ти кажа нещо, но да остане между нас!

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Щом го кажеш, вече е мъртво и аз съм му гробът.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Той е подмамил тук, във Флоренция, една девица с неопетнено име и тази нощ се готви да насити похотта си с гибелта на нейната чест. Дал ѝ е срещу това своя фамилен пръстен и смята, че много е спечелил от тази нечиста размяна.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Да ни пази Бог от бунта на плътта ни! Какви същества сме, когато се покажем, каквито сме!

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Същински предатели към себе си! И както предателството обикновено се разкрива, преди да постигне грозните си цели, така и предателят срещу собственото си благородство се издава сам, увлечен от потока на страстта си.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Да, ужасни сме, когато ставаме сами глашатаи на престъпните си помисли! Значи той тази нощ няма да е с нас?

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

След дванайсет ще дойде — тя му е разрешила само един час.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Значи скоро. Много ми се ще той да присъства при разобличаването на приятеля си, та да може да оцени филигран на своя ум, в който така изящно беше вмъкнал този фалшив камък.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Няма да почнем, преди да дойде, защото присъствието му ще бъде главният камшик за оня.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Докато чакаме, какво си чул за войната?

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Казват, че имало преговори за мир.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Нещо повече. Уверявам те, че мирът е вече сключен.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Какво ще прави тогава графът? Дали ще продължи да странства, или ще се върне във Франция?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

От въпроса ти разбирам, че той не те посвещава във всички свои намерения.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

И слава Богу, защото инак бих бил отговорен за всички негови деяния!

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Да. Неговата жена преди около два месеца напуснала дома му с намерение да извърши поклонничество до гроба на свети Яков. Обета си тя изпълнила най-строго, но когато стигнала там, нейното крехко тяло не издържало на мъките и душата ѝ, превърнала в стон сетното му дихание, се издигнала към небето, където пее сега.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

А какво го потвърждава?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Главно нейните писма, в които тя описва своята болест до смъртния миг. Самата ѝ смърт, за която тя не е можела да ни съобщи, е била засвидетелствана с положителност от игумена на манастира.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

А знае ли графът за всичко това?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

В най-големи подробности, точка по точка, с цялата неопровержимост на истината.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

И най-нерадостното е, че това го е зарадвало.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Да, колко бурно се радваме понякога на своите загуби!

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

И колко горчиво друг път се оплакваме от печалбите си. Голямата чест, която неговата храброст му извоюва тук, ще срещне в родината равен на себе си позор.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Човешкият живот е изтъкан от две преди — добра и лоша. Качествата ни биха се възгордявали, ако нямашме слабости, които да ги бичуват, а пороците ни щяха да губят вяра в спасението, ако не ги обнадеждаваха нашите достойнства.

Влиза Слуга.

Е? Къде е господарят ти?

СЛУГАТА

Срещна дука на улицата, господине, и се сбогува официално с него. Утре сутрин негова милост заминава за Франция. Дукът каза, че щял да го удостои с похвално писмо до краля.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Дори да го хвали повече, отколкото е възможно, пак няма да е по-похвално, отколкото ще му е нужно.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Да, колкото и да е сладко, няма да стигне за кралското огорчение.

Влиза Бертрам.

Ето го и графа!... Е, как сме, ваша милост? Полунощ май мина?

БЕРТРАМ

Тази нощ свърших шестнайсет неща, за всяко от които би ми бил нужен цял месец. Ето ви част от списъка: сбогувах се с дука; разделих се с приближените му; овдовях; оплаках жена си; писах на майка си, че се връщам; стегнах се за път; и между тези главни работи свърших и още няколко други, по-леки. От тях последната беше най-важната, но тя не е докрай приключена.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Ако тази работа е трудна, а искате да тръгнете утре сутрин, нямате много време.

БЕРТРАМ

Казах, че не е приключена, защото ме е малко страх, че може да чуя за нея след време... Е, какво става с нашия весел диалог между Войника и Смешника^[32]? Хайде, доведете го този фалшив образец на съвършенствата, който ме излъга като двусмислен оракул!

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Да се доведе!

Неколцина Войници излизат.

Цяла нощ е седял в стеги, нещастникът!

БЕРТРАМ

Нищо, глезените му са заслужили стеги с това, че незаслужено са носили шпори^[33]. Как се държа?

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Стегите го държаха, както ви казах. Самият той реве като девойче, което е изляло млякото. Взе Морган за свещеник и му изповяда целия си живот от първия спомен до злополуката със стегите! И знаете ли какво разказа?

БЕРТРАМ

Надявам се, не нещо против мене?

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Изповедта му е записана и ще бъде прочетена в негово присъствие. Ако има нещо в нея за ваша милост — както, струва ми се, има, — ще трябва да я изслушате търпеливо.

Влизат отново Войниците, водейки Парол с превръзка на очите.

БЕРТРАМ

Чума да го тръшне! И с превръзка! Не може да каже нищо за мене!

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК (*настрани към Бертрам*)

С-с-ст! Сляпата баба пристига... Портотартароса!

ПЪРВИ ВОЙНИК

Генералът заповяда да почнат мъченията. Ще кажеш ли нещо доброволно?

ПАРОЛ

Всичко, което знам! Без принуда! На ситно да ме накълцате, не мога да кажа повече!

ПЪРВИ ВОЙНИК

Боско чимурчо.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Боблибиндо чикурмурко.

ПЪРВИ ВОЙНИК (*настрани към Втори благородник*)

Вие сте великодушен генерал! (*Високо.*) Генералът заповяда да ни отговориш на въпросите, които ще ти бъдат зададени по списък.

ПАРОЛ

Ще казвам истината, кълна се в живота си!

ПЪРВИ ВОЙНИК

„Да бъде запитан преди всичко каква сила има конницата на дука?“ Какво ще кажеш?

ПАРОЛ

Пет-шест хиляди коня, но всички кекави и негодни. Хората са съвсем разпасани, а офицерите — от кол и въже, истина е, както ми са мили животът, името и честта ми!

ПЪРВИ ВОЙНИК

Да запиша ли така отговора ти?

ПАРОЛ

Да! Готов съм да се закълна в каквото щете, че е верен!

БЕРТРАМ (*настрани*)

За него няма нищо свято. Какъв закоравял мерзавец!

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК (*настрани към Бертрам*)

Лъжете се, графе. Това е вашият месье Парол, боецът без страх и трепет — както сам обичаше да се величае, — който имаше цялата военна теория в шарфа вързана, а цялата практика — на шпагата нанизана!

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК (*настрани*)

И аз вече няма да смятам за храбрец всеки, който има лъснато оръжие, и да мисля, че щом някой си носи изящно униформата, нищо не му липсва.

ПЪРВИ ВОЙНИК

Така. Записано.

ПАРОЛ

Казах „пет-шест хиляди“, но по-добре нека прибавим „приблизително“! Искам да казвам самата истина.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК (*настрани*)

И този път е много близо до нея!

БЕРТРАМ (*настрани*)

Но в тези обстоятелства не заслужава похвала за това.

ПАРОЛ

„От кол и въже“, нали?

ПЪРВИ ВОЙНИК

Ясно, записано е.

ПАРОЛ

Покорно благодаря. Истината си е истина! От кол и въже са до един!

ПЪРВИ ВОЙНИК

„Да бъде запитан за числеността на пехотата им.“ Какво ще кажеш?

ПАРОЛ

Честна дума, господине, ще ви кажа самата истина, както ако този час ми е последният! Чакайте. Спурио — сто и петдесет; Себастиан — и той толкоз; Корамбус — също; Жак — и той; Гилтиан, Козмо, Лодовико и Грацио имат по двеста и петдесет; в моя отряд Кристофор, Бомон и Бенцио също имат по двеста и петдесет всеки; общо, значи, между годни и негодни, не повече от петнадесет хиляди пехотинци. И от тях половината не смеят да си изтърсят снега от наметките, за да не се разпаднат.

БЕРТРАМ *(настрани)*

Какво да го направим този?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК *(настрани към Бертрам)*

Нищо. Ще му благодарим и толкоз. *(Към Първи войник.)* Попитай го какво знае за мене и с какво име се ползвам пред дука.

ПЪРВИ ВОЙНИК

Добре, записахме го. „Да бъде запитан дали има в лагера им един капитан Дюмен, французин, с какво име се ползва пред дука, дали е смел, честен и опитен войник и може ли да бъде подкупен.“

ПАРОЛ

Много ви моля, ако може да задавате въпросите поотделно.

ПЪРВИ ВОЙНИК

Познаваш ли капитан Дюмен?

ПАРОЛ

Познавам го. Беше чирак на кърпач в Париж, но го нашибаха с камшик сред площада и го изгониха от града, защото беше направил дете на една градска слабоумна, която, понеже била няма, не могла да му каже „не“.

БЕРТРАМ *(настрани към Първи благородник)*

Моля ви, спрете ръката си, макар че главата му плаче за първата керемида, която ще се откачи от стряхата си!

ПЪРВИ ВОЙНИК

И този капитан е в лагера на дука, така ли?

ПАРОЛ

Положително, и доста въшлясал.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК *(настрани)*

Не ме гледайте така! Ще дойде и вашият ред!

ПЪРВИ ВОЙНИК

С какво име се ползва пред дука?

ПАРОЛ

Дукът го знае само като мой подчинен, и то от най-некадърните. Вчера ми прати заповед да го разжалвам. Мисля, че писмото е в джоба ми.

ПЪРВИ ВОЙНИК

Добре, да го потърсим!

ПАРОЛ

Всъщност не съм сигурен. Или е тук, или при другите писма на дука, в палатката ми.

ПЪРВИ ВОЙНИК

Ей го! Това трябва да е. Да ти го прочетем ли?

ПАРОЛ

Не знам дали е то.

БЕРТРАМ (*настрани*)

Нашият преводач си го бива!

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК (*настрани*)

Отличен е!

ПЪРВИ ВОЙНИК (*чете*)

„Диано, граф Бертрам ум няма грам,
но затова пък е червив от злато...“

ПАРОЛ

Не, не! Не е това, господине! Това е писмо до една девойка от Флоренция. Диана се казва. Предпазвах я от примамките на Русилъонския граф, един празноглав хлапак, който е отгоре на това невероятен сладострастник! Върнете го в джоба ми, моля ви!

ПЪРВИ ВОЙНИК

Не, с твое позволение първо да го прочетем.

ПАРОЛ

Уверявам ви, че моите намерения към това девойче бяха напълно почтени! Писах й, защото знаех, че младият граф е опасен развратник и гълта девствениците на стада, както кит — малките рибки!

БЕРТРАМ (*настрани*)

Проклет двуличен негодник!

ПЪРВИ ВОЙНИК (*чете*)

„... Щом той кълне се, ти се пазари!
Преди да е платил, недей му дава,
че после, като дойде до пари,
не помни графа за графа такава.
И знай, Диано, туй ти пише мъж:
със него поиграй си, мене дръж,

че тоз хлапак е много бърз в кревата —
и там, каквото плаща, е в предплата!
Твоят, както вече ти го прошепна
на ушенцето,
Парол“

БЕРТРАМ (*настрани*)

Ще го прокарам през цялата войска с пръчки, с тази хартия на челото!

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК (*настрани*)

Това е вашият предан приятел, графе, с многото чужди езици и великият герой!

БЕРТРАМ (*настрани*)

Преди не можех да понасям само котките, а този сега ми е по-омразен от котарак!

ПЪРВИ ВОЙНИК

По израза на генерала, драги, заключавам, че май ще те бесим.

ПАРОЛ

Живота ми, господине! Не ми го взимайте! Не че ме е страх от смъртта, но много съм грешил и искам да употребя остатъка от дните си за разкаяние. Оставете ме жив, господине! В тъмница, в стег, където щете, но да живея!

ПЪРВИ ВОЙНИК

Ще видим какво може да се направи, затова не укривай нищо! Да се върнем на капитана Дюмен! Ти ни каза за името му пред дука и за храбростта му. Какво ще кажеш за неговата чест?

ПАРОЛ

Чест у него? Той от манастир яйце ще задигне! Жени краде и насилва не по-зле от Нес, кентавъра^[34]. Клетви не признава — в престъпването им е по-силен от Херкулеса^[35]. А лъже с такова красноречие, господине, че истината онемява пред него. Пиянството е

най-голямата му добродетел, защото се напива като свиня и в съня си не нанася вреда никому освен на завивките си, а пък хората му знаят навика и го хвърлят да спи в сламата. За честта му друго не мога да кажа, господине. Той има всичко, което липсва на човека с чест, и няма нищо от онова, което честният притежава.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК *(настрани)*

Започва да ми харесва.

БЕРТРАМ *(настрани)*

За това описание на честността ви? Язва да го поразя, за мене става все по котак!

ПЪРВИ ВОЙНИК

А какво ще кажете за войнишката му опитност?

ПАРОЛ

Което е право — право, господине. В Англия е бил барабана пред трупа странстващи актьори — трябва да му се признае, — но от другите му бойни подвизи в тази страна знам само, че е имал честта да обучава лондонските стражи да се строят по двама в местността Майленд. Бих искал да кажа повече добри неща за него, но в това за Майленд не съм сигурен.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК *(настрани)*

Не, той толкоз надподлизурства всяка подлост, че това постижение му изкупува греха!

БЕРТРАМ *(настрани)*

Чумата да го тръшне, за мен си остава котак!

ПЪРВИ ВОЙНИК

Щом достойнствата на този капитан са толкоз бедни, няма да те питаме дали би могъл да бъде подкупен да дезертира.

ПАРОЛ

Господине, за четвърт екю^[36] той ще ви продаде своето спасение, свободно от дългове и ипотеки, с лишаване за вечни времена от права върху същото на всички негови наследници по пряка и съребрена линия.

ПЪРВИ ВОЙНИК

А какво представлява брат му, другият капитан Дюмен?

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК (*настрани*)

Защо трябва да го пита и за мен?

ПЪРВИ ВОЙНИК

А? Какво представлява?

ПАРОЛ

И той е от същия дол дренки! Малко отстъпва на брата си в качествата, но затова пък много го превъзхожда в недостатъците. Подобър е от него в страхливостта например, макар че оня минава за отличен по тази част. При отстъпление той е по-бърз от кой да е лакей, а при нападение обикновено получава схващане на прасците.

ПЪРВИ ВОЙНИК

Ако те оставим жив, готов ли си да предадеш флорентийците?

ПАРОЛ

Да, и началника на конницата им граф Русильонски!

ПЪРВИ ВОЙНИК

Ще доложa на генерала ни и ще узная волята му.

ПАРОЛ (*настрани*)

И да не съм чувал вече за барабани! Чумата да ги порази всички! Натопих се в тази каша само за да се покажа храбър и да разсея подозренията на това русильонско женкарче. Но кой да знае, че ще попадна на засада!

ПЪРВИ ВОЙНИК

Няма спасение, драги, ще трябва да умреш. Генералът казва, че човек, който така подло е издал тайните на своята войска и е излял толкоз мерзости по адрес на хора с почтено име, не може да послужи за нищо честно на този свят и затова трябва да умреш... Хайде, палачо, готви дръвника!

ПАРОЛ

О, Боже! Милост, господине! Дайте ми да живея или поне да видя смъртта си!

ПЪРВИ ВОЙНИК

Това може! Прости се с всичките си приятели!

Сваля превръзката от очите му.

Огледай се! Да познаваш някого?

БЕРТРАМ

Здравейте, благородни капитане!

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Как сте, капитан Парол?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Нашите поздравления, капитане!

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Може би ще пратите по мен поздрави до господин Лафьо, капитане? Аз тръгвам за Франция.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Дали ще ми дадете един препис от този сонет, с който ходатайствате за Русильонския граф пред малката Диана? Ако не бях такъв страхливец, щях да ви го взема насила, но довиждаме!

Излиза заедно с Бертрам и Втория благородник.

ПЪРВИ ВОЙНИК

Съвсем ви разголиха, капитане! Само шарфът ви остана.

ПАРОЛ

Кой може да устои на един заговор?

ПЪРВИ ВОЙНИК

Ако намерите някоя страна, населена от жени, опозорени като вас, можете да станете родоначалник на племе от безсрамници. Сбогом, господине! Аз също заминавам за Франция — ще поразкажа за вас там.

Излиза заедно с другите Войници.

ПАРОЛ

Пък аз съм им признателен! Да имах
сърце на честолубец, при тоз срам
да съм умрял от разрив. Аз — напротив!
Е, няма да съм вече капитан,
ала ще пия, ям и спя по-сладко
от капитаните. Това че просто
съм туй, което съм, ще ми помогне
да преживея. Да трепери, който
си знае тайно, че е самохвалко,
защото като мен ще гръмне жалко!
Прощавай, чест! Ръждясвай, меч мой боен!
В срама, Пароле, по ще си спокоен!
Смешник стани — и то е занаят!
За всеки има хляб на тоя свят.

Излиза.

[32] „... диалог между Войника и Смешника...“ — вероятно намек за някаква комедийна сценка, популярна на времето. ↑

[33] „... незаслужено са носили шпори...“ — в Средновековието шпорите са били знак на благородниците. ↑

[34] „... *насилва не по-зле от Нес — кентавъра!*...“ (мит.) — според древногръцкото предание кентавърът (получовек-полукон) Нес откраднал и се опитал да изнасили жената на Херкулес — Деянира. ↑

[35] *Херкулес* или *Херакъл* (мит.) — главен герой на гръцката митология, извършил 12 подвига, като удушването на Немейския лъв, умъртвяването на Лернейската хидра, надвиването на Критския бик и т.н. ↑

[36] *Екю* — стара френска монета. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Домът на Вдовицата във Флоренция.

Влизат Елена, Вдовицата и Диана.

ЕЛЕНА

И поръчител мой за туй, че вие
не ще пострадате, ще бъде сам
един от най-великите монарси
на християнството, пред чийто трон,
за да постигна своята цел, ще трябва
да падна на колене. Неотдавна
услуга му направих аз, която
в сърцето на татарин би могла
да посади признателност. Узнах,
че кралят е в Марсилия — дотам
ще стигнем лесно. Трябва да ви кажа,
че моят мъж ме смята за умряла
и със разпускането на войската
ще тръгне за към къщи си, където
със помощта на краля и Небето
ще бъдем преди него.

ВДОВИЦАТА

О, госпожо,
до днеска не сте имали по-вярна
служителка от мен!

ЕЛЕНА

А вие, драга —
приятелка, по-щедра и готова
да ви възнагради! Небето горе
ме е създало, зестра за да дам
на дъщеря ви, също както нея

определило е да ме сближи
със моя мъж. О, тез мъже чудати,
намиращи в отбягваното сладост,
когато лековерната им похот
скверни нощта, като погрешно взима
жена омразна за жена любима!
Но друг път за това... От вас, Диана,
ще искам още малко зарад мен
да се помъчите.

ДИАНА

Кажете само —
готова съм да срещна смъртни мъки
заради вас!

ЕЛЕНА

Благодаря ви, драга,
но сигурна съм, пролетта е близка
и розовата шипка ще разцъфне
така гальовна, както беше злобна
с бодлите си до днес! Но да вървим!
Колата чака. Времето лети.
След дъжд и гръм лазурите сияят.
Добро е всичко, щом добър е краят!

Излизат.

ПЕТА СЦЕНА

Графският замък в Русильон.

Влизат Графинята, Лафьо и Шутът.

ЛАФЬО

Не, не, синът ви е бил подучен от оня тафтен негодник с нацепените ръкави, който със шафрана от яките си^[37] би могъл да боядиса в жълто човките на младежите в цяла страна! Да не беше той, вашата снаха щеше да бъде сега жива, а синът ви — вкъщи си и възвисен от краля много по-високо, отколкото би могъл да го издигне този търтей с червен мъх на опашката.

ГРАФИНЯТА

Да не бях го виждала! Тя беше най-добродетелната девица, която Природата е създавала. Ако беше плът от плътта ми и ми бе струвала родилни мъки, пак не бих хранила към нея по-дълбока обич!

ЛАФЬО

Добра жена беше, добра жена! Не се намира лесно сред тревите такава рядка билка!

ШУТЪТ

Точно така, уважаеми, тя беше истинска роза или теменужка!

ЛАФЬО

Това не са билки, глупако, а цветя за хубост и мирис.

ШУТЪТ

Е, аз нямам носа на Навуходоносор и не ги знам тези треволяци^[38].

ЛАФЬО

А дали си глупак, или мошеник, това знаеш ли?

ШУТЪТ

На служба при мъжете съм мошеник, а при жените — глупак.

ЛАФЪО

Обясни!

ШУТЪТ

На мъжете услужвам, като ги мамя с жените им.

ЛАФЪО

Добре, при тях си наистина мошеник.

ШУТЪТ

А жените обслужвам с глупашката си дрънкулка.

ЛАФЪО

Подписвам, че си и двете — и глупак, и мошеник.

ШУТЪТ

На вашите услуги!

ЛАФЪО

Не, не, не!

ШУТЪТ

Добре, ако не мога да служа на вас, мога да служа на един принц, по-велик от ваша милост.

ЛАФЪО

Френски ли?

ШУТЪТ

Името му е английско, но има имена и в другите страни, а най-много го тачат във Франция.

ЛАФЪО

И кой е той?

ШУТЪТ

Черният принц^[39], уважаеми, тоест Принцът на мрака, сиреч Дяволът.

ЛАФЬО

Дръж таз кесия! Но не ти я давам, за да те подмамя от господаря ти. Продължавай да му служиш!

ШУТЪТ

Аз съм родом от горски край и винаги съм обичал да се грея на голям огън, а при господаря, за когото говорим, огънят е вечен. Но понеже е принц, нека знатните се тълпят в двора му. Аз съм за къщата с малката вратичка, през която надутият разкош, смятам, трудничко се провира. Някой и друг благородник, ако се смири, може да успее, но повечето, каквито са изнежени и чувствителни, ще предпочетат цветния път към широката порта и големия огън.

ЛАФЬО

Тръгвай, започвай да ми досаждаш! Казвам ти го навреме, за да не се скараме. Върви! Да се погрижат за конете ми! И без шеги с тях!

ШУТЪТ

Защо? Тези шеги ще бъдат за конете ви законни шеги.

Излиза.

ЛАФЬО

Хапливи са му смешките на тоз мошеник.

ГРАФИНЯТА

Така е. Покойният ми съпруг се забавляваше много с него и по негова воля го държим, но той си е въобразил, че всяка дързост му е позволена. Съвсем се е разпасал и говори, каквото му скимне.

ЛАФЬО

Харесва ми все пак. Няма нищо лошо... Бях почнал да ви казвам: когато узнах, че добрата съпруга на сина ви е починала и че той се готви да се завърне у дома си, помолих краля да му намекне за моята дъщеря. Той — когато синът ви и тя бяха още невръстни — беше я набелязал за негова жена. Негово величество обеща да го стори... А този е най-добрият начин да бъде върнато разположението му към сина ви. Как гледа ваша милост на това?

ГРАФИНЯТА

Благосклонно, господине, и много бих желала да се сбъдне.

ЛАФЬО

Негово величество пристига от Марсилия, сменяйки впряг след впряг, здрав и бодър, сякаш е на трийсет. Утре ще бъде тук — зная го от човек, който рядко ме е осведомявал грешно.

ГРАФИНЯТА

Радвам се, че ще мога да го видя, преди да умра. Получих писмо, че синът ми си пристига тази вечер. Ще помоля ваша милост да остане в замъка до срещата му с краля.

ЛАФЬО

Тъкмо си мислех, госпожо, какво да направя, за да бъда допуснат до нея.

ГРАФИНЯТА

Трябва само да пуснете в ход своите права.

ЛАФЬО

Използвал съм ги доста често, госпожо, но, слава Богу, още не са се изхабили.

Влиза отново Шутът.

ШУТЪТ

Господарко, пристигнал е младият господин с кадифена лепенка на бузата. Какво има под нея — дали славна рана или нещо по-друго^[40] — това кадифето знае, но лепенката е голяма във всеки случай. Тъй поне на лявата си буза, може да се каже, има мъх.

ЛАФЬО

Един белег от рана е белег за храброст. И този ще е такъв.

ШУТЪТ

Да, но като ти е накълцан фасонът!

ЛАФЬО

Да посрещнем сина ви, моля! Нетърпелив съм да поговоря с младия храбрец.

ШУТЪТ

Вън има цяла дузина от тях с едни шапки — шапка да им свалиш — и едни пера — с перо не можеш ги описа! Кланят се на всеки мъж и скланят учтивости пред всяка дама!...

Излизат.

[37] „... със шафрана на яките си...“ — елегантните мъже от Шекспирово време боядисвали в жълто — с шафран — яките и маншетите си. ↑

[38] „... нямам носа на Навуходоносор и не ги знам тези треволяци“ — според Библията пророк Даниил, тълкувайки един сън на асирийския цар Навуходоносор, му предрекъл, че седем години ще бъде отлъчен от хората, ще живее като полските животни и ще го хранят с трева като вол. ↑

[39] „... Черният принц...“ — по всяка вероятност тук — освен явния намек за дявола — има и още един намек за сина на Едуард III (1327–1377) — Едуард Уудсток, наречен Черният принц; той водил победоносни войни във Франция и французите се плашели от него като от дявола. ↑

[40] „... славна рана, или нещо по-друго...“ — намек за язва от френската болест, която е за Шекспир и за другите драматурзи от

времето много често тема за шеги. [↑](#)

ПЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Улица в Марсилия.

Влизат Елена, Вдовицата, Диана и двама Слуги.

ЕЛЕНА

От бързото препускане без отдых
духът ви е отпаднал, но това, че
забравили природата си крехка,
за мойто дело сляхте нощ със ден,
в мен, знайте, пусна корени, които
не ще изскубне нищо.

Влиза Придворен.

Ето кой,
ако поиска, път ще ми проправи
към краля ни... Здравейте, господине!

ПРИДВОРНИЯТ

Здравейте!

ЕЛЕНА

Аз ви зная от двореца.

ПРИДВОРНИЯТ

Възможно е.

ЕЛЕНА

Простете, господине,
но вярвайки, че още е правдив
слухът за добрината ви, ще дръзна —
принудена от нуждата, която
забравя за изящните обноски —
да ви поискам нещо срещу своята

признателност до гроб.

ПРИДВОРНИЯТ

Какво е то?

ЕЛЕНА

Да поднесете тази молба на краля
и ми помогнете със своето име
да се явя пред неговия поглед.

ПРИДВОРНИЯТ

Че кралят не е тук.

ЕЛЕНА

Как тъй?

ПРИДВОРНИЯТ

Така.

Внезапно отпътува снощи късно.

ВДОВИЦАТА

О, Господи, напразни труд и мъки!

ЕЛЕНА

Щом краят е добър, добро е всичко.
Не става нищо на света самичко.
Търпение!... Загдето замина кралят?

ПРИДВОРНИЯТ

Доколкото разбрах, за Русилъон.
И аз отивам там.

ЕЛЕНА

Тогава моля,
понеже вероятно вий по-рано
от нас ще го настигнете, вложете

писмото ми във благата му длан.
То укор няма да ви навлече,
а може би ще бъдете доволен,
задето сте си дали труд за него.
И ние според силите си също
ще бързаме.

ПРИДВОРНИЯТ

За вас ще го направя.

ЕЛЕНА

Пък аз ще знам, каквото и да стане,
да ви докажа своята благодарност...
По-бързо! На конете!

Излизат.

ВТОРА СЦЕНА

Графският замък в Русильон.

Влизат Парол и Шутът.

ПАРОЛ

Драги месье Лаваш, предайте на господин Лафьо това писмо. Бях по-известен на вас преди, когато поддържах по-близки отношения с чистите дрехи, но сега Фортуна ме хвърли в своята смрад и аз доста силно излъхвам нейното неблаговоление.

ШУТЪТ

Това нейно неблаговоление наистина не се търпи. Отсега нататък няма да ям от нейните гозби... Не ми стой откъм вятъра, моля ти се!

ПАРОЛ

Няма защо да си запушвате носа, месье — това беше само една моя метафора.

ШУТЪТ

Щом смърди, ще си го запушвам и пред твойта метафора, и пред чиято и да било. Бъди добър, дръпни се малко!

ПАРОЛ

Моля ви, месье, отнесете му тази хартийка!

ШУТЪТ

Пфу! Стой по-далеч, ти казах. Да нося на един благородник хартия от нужника на Фортуна! Ха, ето го, иде лично!

Влиза Лафьо.

Господарю, представям ви един окалян котак — но не от рода на мускусните котки^[41], — който преди е мъркал и се е търкал в скута на Фортуна, но после е цопнал в нейното неблаговоление и там — както

сам казва, — е намерил смрадта си. Използвайте го, моля, за каквото е годен, защото има вид на беден, нещастен, изпаднал и негоден за нищо скитник. С тези свои сравнения изразявам съжаленията на моето благополучие към неговото нещастие и го предоставям на вашата милост.

Излиза.

ПАРОЛ

Господарю, пред вас стои един, когото Фортуна издра жестоко!

ЛАФЬО

И как искаш да ти помогна? Късно е да ѝ режем ноктите. Тя, общо взето, е порядъчна дама и не оставя негодниците да се въртят дълго около нея. С какво мошеничество си я разгневил? Дръж това четвърт екю! За повече нека мировият съдия те помири с Фортуна — аз съм зает!

ПАРОЛ

Ваша чест, моля ви за още няколко думи!

ЛАФЬО

За да ми измолиш още няколко стотинки? Ето ти ги. Спести си думите!

ПАРОЛ

Господине, моето име е Парол.

ЛАФЬО

Защо не ми казахте тази парола веднага? Страсти Господни! Дайте ръка! Как е барабанът ви?

ПАРОЛ

О, господине, вие първи ме прозряхте!

ЛАФЬО

Наистина ли? И първи те презрях.

ПАРОЛ

Вие ме погнахте, вие ще ми помогнете!

ЛАФЬО

Засрами се, негоднико. Искаш да върша едновременно и свято, и пъклено дело?

Тръбен звук.

Кралят пристига, познавам знака му. Хайде, от мен да мине, потърси ме по-късно. Говорихме за тебе снощи — макар да си глупак и мошеник, трябва все пак да ядеш. Върви!

ПАРОЛ

Бог да ви закриля, господине!

Излизат.

[41] „... от рода на мускусните котки...” — мускусни котки наричали гризачите, от чиито жлези се извлича мускуса, използван в парфюмерията. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Графският замък в Русильон.

Тръбен звук. Влизат Кралят, Графинята, Лафьо, двамата френски благородници и Свита.

КРАЛЯТ

Тя беше рядък бисер и със нея
короната ни обедня не малко,
а лудият ви син не оцени
какво му бяхме дали!

ГРАФИНЯТА

Господарю,
това е минало и аз ви моля
да видите във него бунт простим
за младостта, във чийто плам, подобен
на огън, в който е подлято масло,
изгарят ум и разум!

КРАЛЯТ

Тъй да бъде!
Простено и забравено е всичко,
макар да бях опънал своя гняв,
готов за изстрел.

ЛАФЬО

Бих желал да кажа —
простете ми намесата! — че графът
извърши грях към своя повелител,
към майка си, към своята съпруга,
но троен грях към себе си с това, че
лиши се от жена, която с хубост
учудваше най-опитния поглед,
пленияваше със говор всеки слух

и правеше със своето съвършенство
най-гордите сърца да я наричат
със радост „господарко“!

КРАЛЯТ

Като хвалим,
което е загубено, ний правим
по-остра липсата му. Нека дойде!
Простихме му и срещата не бива
да спомня миналото. Не желаем
да проси извинение от нас.
Причината за нашата обида
е мъртва и последния ѝ въглен
заравяме дълбоко под самото
забвение. Да се яви пред нас
тъй, както се явява не виновен,
а непознат. Да знае, че желаем
да бъде тъй!

БЛАГОРОДНИК

Разбрано, господарю!

Излиза.

КРАЛЯТ

Какво ви каза той за дъщеря ви?
Говорихте ли?

ЛАФЬО

Каза, че зависел
във всичко от върховната ви воля.

КРАЛЯТ

Ще ги венчаем. Пишат ми, че бил се
прославил там.

ЛАФЬО

И славата стои му!

КРАЛЯТ

Днес, момко, в мене можеш ти да видиш
размесени и слънце, и градушка,
но златните лъчи надвиват вече
чернилката на облаците. Ставай!
Небето ти е ясно.

БЕРТРАМ

Господарю,
простете осъзнатия ми грях!

КРАЛЯТ

Простен е. И на миналото — точка!
Улавяй за перчема всеки миг,
защото стар съм и крадецът Време
с безшумната си стъпка ми задига
най-бързите решения. И тъй,
надявам се, че помниш дъщерята
на този благородник?

БЕРТРАМ

Да, кралю,
и с възхищение! На нея първа
бях спрял очите си; тогаз не дръзна
езикът ми да стане глашатай
на моето сърце, но затова пък
презрението сложи криви лещи
пред зрението ми и загрози
с тях всички хубости около нея,
направи да изглежда некрасив
или изкуствен всеки женски тен,
така разтегна тук, а там скъси

лицата правилни, че ги превърна
във уроди. Затуй оназ, която
ценяха всички — а пък аз, уви,
залюбих, щом загубих! — бе за мене
като пращинка, влязла във окото
със вятъра.

КРАЛЯТ

Добре се извиняваш.
Таз твоя късна обич облекчава
донейде твойта сметка, но все пак —
като на властник, твърде закъснял
с помилването си, ти казва с горест:
„Които са покойни, са достойни!“
В живота ценността неоченима
презира всеки, щом като я има,
и късно вижда колко е голяма
когато я потърси, а я няма.
Приятел тъй приятеля убива,
а сетне го оплаква в скръб горчива
и обичта му късна бди над гроба,
а гузна спи виновницата злоба...
Но туй „Амин“ да бъде за Елена!
Сега Мадлена ти е отредена.
Прати й знак! Ще чака кралят тука
до втората ти сватба. Бог сполука
тоз път да ти даде!

ГРАФИНЯТА

Или навреме
на майка ти живота да отнеме!

ЛАФЬО

О, сине мой, чието славно име
ще глътне името на моя дом,
дай нещо свое в дар за дъщеря ми,
та блеснало в душата й, да тласне

крака ѝ в път насам!

Бертрам му дава пръстен.

Какво е туй?

Заклевам се в брадата си, когато
прощавах се във двора със Елена,
видях на пръста ѝ подобен пръстен!

БЕРТРАМ

Не е бил този.

КРАЛЯТ

Дайте да го видя!

Сега, говорейки, все спирах поглед
на него... Да. Тоз пръстен беше мой.
Аз сложих го на пръста на Елена
във знак на туй, че щом изпадне в нужда,
ще има моята помощ. Как успял си
да я откъснеш от това, което
било ѝ е най-скъпо?

БЕРТРАМ

Господарю,
не се гневете, моля, но тоз пръстен
не е бил нивга неин.

КРАЛЯТ

Слушай, сине,
заклевам се в живота си, че тя
го носеше и че ѝ беше скъп
като живота ѝ!

ЛАФЬО

Познах го. Той е.

БЕРТРАМ

Вий лъжете се! Този пръстен тя

не го е и сънувала. Веднъж —
туй беше във Флоренция — към мене
от някакъв прозорец той долитна
в хартийка с името на таз, която
го беше хвърлила. От знатен род,
тя бе помислила, че съм свободен,
но щом узна, че нейната покана
не може да намери отклик в мен,
се примири, но не поця да вземе
обратно пръстена си.

КРАЛЯТ

Даже Плутос^[42],
пръв майстор на науката, която
превръща низките метали в злато,
природните потайности не знае
тъй, както аз познавам този пръстен!
Той беше мой, а после на Елена,
отдето да го имаш! Затова,
ако съзнаваш своите постъпки,
признай ни как и със каква принуда
си й го взел. Тя сто светци извика
свидетели, че няма да го смъкне
от пръста си, освен за да го сложи
на твоя пръст, но в брачното ви ложе —
където не си бил — или на мене
да го изпрати, в случай че я стигне
нещастие!

БЕРТРАМ

Тоз пръстен не е неин!

КРАЛЯТ

Кълна се във честта си, че говориш
неистина и правиш да покълнват
във мене подозрения, които
желая да отпъдя!... Ако ти

окажеш се дотолкоз безчовечен...
Но туй не е възможно!... И все пак
ти мразеше я смъртно и смъртта
постигна я; и че това е тъй,
не би ме уверило нищо, както
тоз пръстен тук, освен ако сам бях ѝ
склопил очите!... Да се задържи!
Таз улика, каквото и да стане,
ще оправдае мойто безпокойство,
защото досега неоправдано
съм бил спокоен. Махайте го! После
ще видим тази работа!

БЕРТРАМ

Когато
докажете, че пръстенът е неин,
ще сте доказали и че съм спал
със нея във Флоренция, където
кракът ѝ не е стъпвал!

Излиза, воден от Стражи.

КРАЛЯТ

Грозни мисли
забулват челото ми!

Влиза Придворният.

ПРИДВОРНИЯТ

Господарю,
със страх от укор ви поднасям тази
молба на една знатна флорентийка,
която пет-шест пъти безуспешно
се е опитвала да ви я връчи
от град на град. Приех да ѝ услужа,
склонен от нейната учтива реч

и мила прелест. Тя е тук отвън
и образът ѝ развълнуван явства,
че туй, което води я, е важно,
а тя подсказва ми, че то засяга
и вас, и нея.

КРАЛЯТ (*чете*)

„Подир много обещания, че ще се венчае за мене след смъртта на жена си, Русильонският граф — червя се да го напиша! — успя да ме обладае. Сега той овдовя и с това срокът на клетвите, които бях получила от него срещу честта си, изтече. Той избяга тайно от Флоренция и аз го последвах в родината му, за да търся справедливост. Дайте ми я, Ваше Величество — Вам се полага това! Инак един съблазнител ще тържествува, а една бедна девойка ще загине. Диана Капилети“

ЛАФЬО

Ще си купя зет от панаира, а този ще го обявя за продан. Не искам да го видя!

КНЯЗЪТ

С това разкритие, Лафьо, небето
опази те... Извикайте жената!
И графът тук да дойде незабавно!...
Боя се, че снаха ви е била
убита подло!

ГРАФИНЯТА

Справедлива казън
убиеца да стигне, ако тъй е!

Влиза отново Бертрам, воден от Стражи.

КРАЛЯТ

Учудва ме, човече, че готов бе
да се венчаваш, след като за теб са

съпругите чудовища дотам, че
след клетвите от тях побягваш в ужас!

Влизат Вдовицата и Диана.

Това ли е просителката?... Слушам.

ДИАНА

Пред вас е на колене, господарю,
една опозорена флорентийка
от старото семейство Капилети.
Узнали сте молбата ми и, значи,
узнали сте и колко съм достойна
за съжаление!

ВДОВИЦАТА

Пък аз, кралю, съм
нещастната й майка, оскърбена
на стари дни в честта си — чест и старост,
които, ако цяр не им дадете,
ще свършат едновременно!

КРАЛЯТ

Кажи:
познаваш ли тези две жени?

БЕРТРАМ

Кралю,
не мога и не искам да отричам,
че ги познавам, но, освен в това,
в какво ме обвиняват?

ДИАНА

О, мой графе,
защо тъй хладно гледате жена си?

БЕРТРАМ

Не съм я взимал за жена, кралю!

ДИАНА

Но вземете ли друга, тя ще вземе
една ръка — пред небесата моя,
един обет — и той пред Бога мой,
самата мен ведно със всичко мое,
защото аз тъй плътно с вас съм слята,
че таз, която иска ви за мъж,
ще трябва и за мен да се ожени!

ЛАФЬО

Вие така сте си орязали доброто име, че то ще е късо за дъщеря
ми. Не сте мъж за нея!

БЕРТРАМ

Кралю, това е само едно лудо,
отчаяно създание, с което
един път — два пъти съм се шегувал,
но трябва мислите ви да ценят
не много мойта чест, за да допуснат,
че бих я принизил до туй равнище.

КРАЛЯТ

Тез мисли, дръзки момко, ще ти бъдат
враждебни, докато с добри постъпки,
не ги спечелиш пак. Честта си ти
тепърва ще издигаш!

ДИАНА

Господарю,
под клетва нека каже дали смята,
че ми е взел моминството!

КРАЛЯТ

Да чуем!
Какво ще отговориш на това?

БЕРТРАМ

Че тази тука в лагера ни беше
жена за общо ползване!

ДИАНА

Кралю,
това е клевета! Той би ме купил
по-евтино, да бих била такава.
Не вярвайте на думите му! Вижте
тоз пръстен тук, чиято красота,
цена и благородство нямат равни —
със тази ценност той е заплатил
една солдатска дрипла, ако съм,
каквато тук твърди!

ГРАФИНЯТА

Поруменя!
И пръстенът е нашият, познах го!
До днес шест пъти от баща на син
в рода ни той е бивал завещаван
като върховна ценност. Таз жена
е негова съпруга. Този пръстен
доказва го!

КРАЛЯТ

Май казахте, че в двора
вий имате и кой да потвърди.

ДИАНА

Да, имам, господарю,
но чувствам се неловко да извикам
такъв свидетел. Казва се Парол.

ЛАФЬО

Днес срещнах тоз човек... ако човек е!

КРАЛЯТ

Докарайте го!

Излиза един Прислужник.

БЕРТРАМ

И защо ви трябва?
Това е всеизвестен негодяй,
когото хваща болест, ако сбърка
да каже истина. Нима ще бъда
за вас такъв, какъвто ме представи
тоз пръв лъжец?

КРАЛЯТ

Тя има твоя пръстен.

БЕРТРАМ

Да, има го! Хареса ми и аз
край нея завъртях се, а пък тя
започна да ме мами и отблъсква,
раздухвайки със хладина жарта ми —
понеже, както знаем, в любовта
препятствията само ни пришпорват
към повече любов — и тъй накрая
със своята обикновена хубост
и необикновена хитрина
изнуди ме и пръстена й дадох
за туй, което друг, от мен по-низък,
би купил на безценица.

ДИАНА

Ах, прав сте.
Напъдили сте вий жена тъй рядка,
та мене ли ще вземете! Щом вие
безчестен сте, без чест ще преживея.
Вземете своя пръстен и ми дайте
обратно моя си!

БЕРТРАМ

Не е у мен.

КРАЛЯТ

Какъв бе пръстенът?

ДИАНА

Съвсем подобен
на този върху пръста ви, кралю.

КРАЛЯТ

Тоз пръстен беше негов преди малко!

ДИАНА

И него съм му дала във леглото!

КРАЛЯТ

Не сте ли му го хвърлили, когато
минавал е под вашия прозорец?

ДИАНА

Аз казах истината.

Влиза отново Прислужникът, следван от Парол.

БЕРТРАМ

Господарю,
признавам, да, получих го от нея!

КРАЛЯТ

Листо да шумне, стряска те, храбрецо...
Това ли е човекът?

ДИАНА

Да, кралю.

КРАЛЯТ

Разказвай, хайде, истината цяла
без страх от господаря ти, когото
ще знам да укротя, ако си честен!
Какво е имал той със таз жена?

ПАРОЛ

Ваше величество, моят господар, с ваше разрешение, беше
честен благородник. Това-онова е правел като всеки благороден човек.

КРАЛЯТ

Недей извърта! Имал ли е той
любов със таз жена?

ПАРОЛ

Имаше, ваше величество, но то каква любов беше?

КРАЛЯТ

Е, каква?

ПАРОЛ

Такава, като на благородник.

КРАЛЯТ

И каква именно?

ПАРОЛ

Ами, любов и нелюбов.

КРАЛЯТ

Както ти си мошеник и немошеник. Какъв изврътлив хитрец!

ПАРОЛ

Само бедняк и покорен слуга на ваше величество.

ЛАФЬО

Добър барабанчик е, господарю, но ужасен оратор.

ДИАНА

Знаете ли дали графът ми е обещавал да се ожени за мене?

ПАРОЛ

Което си е истина, знам повече, отколкото ми се иска да кажа.

КРАЛЯТ

И няма да кажеш всичко, което знаеш?

ПАРОЛ

Ще кажа, щом е угодно на ваше величество! Както ви казах, аз им посредничих, но освен това той беше влюбен в нея, и още как! Ей Богу, луд беше и само говореше за сатаната, и за ада, и за фуриите, и за разни там, какви ли не! Те тогава още ми имаха вяра и аз знаех, че са спали заедно, и разни други работи, като туй, че той й обеща венчило, само че ако ви го кажа всичко това, ще си изпатя и затова няма да го казвам.

КРАЛЯТ

Ти вече всичко си каза, освен ако можеш да кажеш, че са и венчани. Но твърде много хитруваш в показанията и затова стой настрана!...

Тоз пръстен, значи, твой е?

ДИАНА

Да, кралю.

КРАЛЯТ

Кой даде ти го в дар? Или го купи?

ДИАНА

Не ми е подаряван. Нито купен.

КРАЛЯТ

Заел ти го е някой?

ДИАНА

Не и туй.

КРАЛЯТ

Тогаз си го намерила?

ДИАНА

Не съм.

КРАЛЯТ

Но щом като не си го придобила
ни тъй, ни тъй, то как си му го дала?

ДИАНА

Не съм му го и давала, кралю.

ЛАФЬО

Тази жена, ваше величество, е като ръкавица. Обръща се и
налице, и наопако.

КРАЛЯТ

Той беше мой, а после на жена му.

ДИАНА

За мен могъл би да е ваш и неин.

КРАЛЯТ

Задръжете я! Не ми се нрави вече!
В затвора!... И тогава също там!...
Не разберем ли как си се сдобила
със този пръстен, ще умреш след час!
Ще кажеш ли?

ДИАНА

Не бих могла, кралю!

КРАЛЯТ
В затвора!

ДИАНА
Ще посоча поръчител!

КРАЛЯТ
Продажница си ти! Сега го вярвам!

ДИАНА
Кълна ви се, че мъж не съм познала!

КРАЛЯТ
А този тук защо го обвини?

ДИАНА
Защото е виновен и невинен:
че е лежал със мен, той твърдо знае,
аз твърдо знам пък, че лъжа това е!
Не съм пачавра! Лъже тоя тук!
Мома съм или тоз ми е съпруг!

Сочи Лафьо.

КРАЛЯТ
Слуха ни тя обижда! Във затвора!

ДИАНА
Викнете поръчителя ми, майко!

Вдовицата излиза.

Кралю, почакайте! Златарят, който
е собственик на пръстена, след миг
ще дойде да внесе залог за мене.
А графът, който (както сам той знае)
ми взе честта, но без да я покътне
(тъй както аз пък знам), простен да бъде!

„Той спи с една и я оставя дева,
жена му пък във тоя миг зачева;
тя мъртва е, а плод във нея рита.“
И ето мойта гатанка разкрита!

Влиза отново Вдовицата, следвана от Елена.

КРАЛЯТ

Дали вълшебник духове не вика
насреща ми? Действителност ли виждам?

ЕЛЕНА

Не, господарю. Призрак на съпруга
вий виждате. Съпруга, но на име
без същността и.

БЕРТРАМ

С нея! С нея! Прощка!

ЕЛЕНА

О, скъпи господарю мой, когато
за таз мома ме взехте, вие бяхте
свръхнежен с мен! А ето тук това е
писмото ви: „От мене щом получиш
семеиния ми пръстен и заченеш
от мене плод, тогаз...“ и тъй нататък.
Тоз пръстен ваш е, плод аз нося ваш —
ще сте ли мой, така спечелен дважд?

БЕРТРАМ

Кралю, щом свойте думи тя докаже,
ще бъда неин и в смъртта си даже!

ЕЛЕНА

Кралю, щом те окажат се измама,
развод до смърт да ни разкъса двама!...

О, майко моя, жива ли ви виждам?

ЛАФЬО

Очите ми усещат дъх на лук.

След миг ще се разплача...

Към Парол.

Ей, ти, спукан барабан, дай ми кърпа! Благодаря. Върви вкъщи — ще ми доставяш забавление. И престани с тези поклони, не мога да ги понасям!

КРАЛЯТ

Подробности от теб, умнице млада,
след малко ще изслушаме с наслада!...

Към Диана.

Ти мъж търси си — зестрата от нас,
защото виждам, че си чист елмаз,
опазил с добродетелна услуга
една девица и една съпруга!...
По-късно и останалата прежда
ще разплетем. Но всичко се нарежда.
А след горчилки, както всеки знай,
по-сладостен е сладостният край!

Тръбен звук.

[42] *Плутос* (мит.) — гръцки бог на богатствата. ↑

ЕПИЛОГ

АКТЬОР (*който играе краля*)

Играта свърши. Просяк става кралят^[43].

Добро е всичко, ако ни похвалят.

Нали затуй усърдно, ден след ден,

ви даваме и труд, и дар вроден.

Дълга си ний изпълнихме. Ваш ред е —
сърцата ни със радост изпълнете!

Излизат.

^[43] „... просяк става кралят...“ — смисълът на фразата не е, че актьорите са просяци, а че в края на представлението просят аплодисментите на публиката. ↑

МЯРА ЗА МЯРА^[1]

[0] Оригина̀лното заглавие на драмата е „*Measure for Measure*“. Името на Фрѝт е „Froth“ — пѝна, а на мадам Сврѝхврѝт — „Overdone“ — прека̀лила или презря̀ла; пѝлачѝт Крѝвожа̀д се нарича в оригина̀ла „Abhorson“ — име, свързано с понѝтието „по̀гну̀са“ и „ужас“, но и звуча̀що като „син на ули́чница“. ↑

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

ВИНЧЕНЦО — княз на Виена

ГРАФ АНДЖЕЛО — негов наместник

ГРАФ ЕСКАЛ — стар благородник

КЛАВДИО — момък, **ЛУЧИО** — веселяк, **ПЪРВИ**
ГРАЖДАНИН, **ВТОРИ ГРАЖДАНИН** — от заможни семейства

ТЪМНИЧАР

БРАТ ТОМА, БРАТ ПЕТЪР — монаси

ЛАКЪТ — градски стражар; простак

ФРЪТ — вятърничав младеж

ПОМПЕЙ — слуга на Мадам Свръхврът; смешник

СЪДИЯ

ВАРИЙ — благородник, приближен на княза

КРЪВОЖАД — палач

БЕРНАРДИН — разпуснат затворник

ИЗАБЕЛА — сестра на Клавдио

МАРИАНА — годеница на Анджело

ЖУЛИЕТА — любовница на Клавдио

ФРАНЦИСКА — монахиня

МАДАМ СВРЪХВРЪТ — сводница

Благородници, стражи, граждани, момче, свита и др.

Действието се развива във Виена и пред вратите ѝ.

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

В двореца на Княза.

Влизат Князът, Ескал, Благородници и Свита.

КНЯЗЪТ

Ескале!

ЕСКАЛ

Господарю?

КНЯЗЪТ

Една държава как се управлява,
на вас да разясняваме, ще бъде
излишен показ на език и речник.
Ний знаем: мъдростта ви в тази област
е над съветите, които можем
да ви дадем. Затуй остава само
да бъде тя приложена на дело.
Законите, обществените служби,
душата на народа — тези неща са
познати вам от книги и от опит
като на никой друг.

Дава му писмо.

Вземете туй
писмо със пълномощия и строго
към него се придържайте!... Сега
викнете... помолете тук да дойде
граф Анджело!

Един от свитата излиза.

Ескале, според вас
как той ще ни замества, докато
отсъстваме оттук? Защото, знайте,

че да запълва липсата ни, ние
нарочно го избрахме и дарихме
със право на суровост и на прошка
и с нашето върховенство над всички
държавни служби. Казвайте да чуем!

ЕСКАЛ

Ако Виена знае някой, който
да е достоен за подобна чест,
това е Анджелио!

Влиза Анджелио.

КНЯЗЪТ

Ха, ей го иде!

АНДЖЕЛО

Покорен винаги на ваша светлост,
очаквам волята ви!

КНЯЗЪТ

Драги мой,
животът ти до днес ни дава ключ,
със който наблюдателят могъл би
да разчете и пътя ти нататък.
Тез твои дарби не принадлежат
на тебе само, нито ти самият
си тяхна лична собственост, та още
така да се хабите — те за теб
и ти за тях. С нас Бог си служи, както
ний с факлите, които не горим
зарад самите тях; така че, щом
не се излъчва нашта добродетел,
то все едно, че нямаме я. Само
за висши постижения душите
със дарове обсипвани са свише,

а и Природата не дава грамче
от своите богатства, без за него,
каквато е скъперница, да иска
признателност плюс лихва... Но туй всичко
ти знаеш го и по-добре от нас.
Затуй, граф Анджели, вземи това! —
Докато няма ни, ще ни заместваш.
Живот и смърт в града ни ще зависят
от твоите устни! Стариат Ескал,
макар и пръв по почит, ще е втори
след теб в държавата! Това е твоето
писмо със пълномощия.

АНДЖЕЛО

О, княже,
изпробвайте метала ми по-дълго,
преди да изсечете върху него
високия си образ!

КНЯЗЪТ

Не отказвай!
След дълъг и внимателен подбор
на теб се спряхме. Приеми честта си!
Причината да тръгнем е тъй спешна,
че трябва да оставим нерешени
ред важни работи. Когато сметнем
за нужно и удобно, ще ти пишем,
за да узнаеш новости за нас
и ни дадеш известия за тука.
И тъй, прости! Желаем ти успешно
изпълнена задача!

АНДЖЕЛО

Господарю,
не може ли поне да ви изпратим
донякъде?

КНЯЗЪТ

Не, делото ни чака.
И действай без задръжки! Запомни,
че овластен си с княжеското право
законите да стягаш и разхлабваш
по свое усмотрение. Е, сбогом!
Подай ръка! Инкогнито ще тръгнем.
Народа ний обичаме, но мразим
на сцена да излизаме пред него.
Макар ласкаещи, не ни привличат
проявите на шумната му обич
и според нас не е благоразумен
тоз, който съблазнява се от тях.
Отново сбогом!

АНДЖЕЛО

Да ви помага в замислите Бог!

ЕСКАЛ

И да ви върне радостен сред нас!

КНЯЗЪТ

Благодаря ви. Сбогом!

Излиза.

ЕСКАЛ

Драги графе,
ще ви помоля да ми разрешите
една беседа насаме със вас.
Бих искал да проникна в същността
на своята задача. Власт аз имам,
ала каква и докъде, не зная.

АНДЖЕЛО

И с мен е тъй. Да идем нейде, гдето

спокойно ще постигнем яснота
по този въпрос.

ЕСКАЛ

На вашите услуги!

Излизат.

ВТОРА СЦЕНА

Улица.

Влизат Лучио и двама Граждани.

ЛУЧИО

Ако нашият и другите князе не стигнат до споразумение с унгарския крал, ще го нападнат всички заедно.

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Да ни дари небето мир, но не мира на унгарския крал!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Чул те Господ! Цветето на този мир няма да е за мирисане.

ЛУЧИО

Твоята молитва е като на оня набожен пират, който отплавал с десетте божии заповеди, но една изстъргал от дъската.

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

„Не кради!“?

ЛУЧИО

Да, нея изтрил.

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Ама, разбира се! Тя е заповядвала на него и шайката му да се откажат от занаята си: те са тръгвали да крадат и плячкосват. На кого от нас, военните, не му засяда в гърлото онуй място от обедната молитва, в което се проси мир?

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

В живота си не съм чувал войник да е против него.

ЛУЧИО

Защото в живота си не си чувал да се чете молитва.

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Брей! Поне десетина пъти!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

И как я четяха — в проза или в мерена реч?

ЛУЧИО

В мерена, в теглена, във всякаква и на всякакви езици!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

И от всякакви религии може би?

ЛУЧИО

А защо не? Милостта си е милост въпреки верските спорове, както например твоя милост е негодник въпреки изящните си обноски.

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Хайде, хайде! И двамата сме от един шивач шити.

ЛУЧИО

Но сме от два плата — като кадифето и канта на една дреха. Ти си кантът, няма спор!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

А ти си тройно стриганото кадифе! Мене ако питаш, по-добре да съм кант от здраво английско сукно, отколкото меко кадифе, остригано от някоя френска ножица^[1]. Стана ли ти ясно?

ЛУЧИО

Да, че говориш от личен опит. След самопризнанието ти отсега нататък винаги пръв ще вдигам чаша за твое здраве и последен ще пия от една чаша с тебе заради своето.

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Май си пострадах от тоя?

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Да, дори и да не страдаш от оная.

Влиза Мадам Свърхврът.

ЛУЧИО

Я, гледай кой иде! Нашата утешителка! Колко болести съм купил под покрива ѝ! Идат трите парки под една фуста!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Защо три парки?

ЛУЧИО

Познай!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Защото ни дарява с парене!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

И ни обира парите!

ЛУЧИО

А тебе те прати и на парни бани^[2]!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Ти си мислиш, че съм болен, но това са празни приказки.

ЛУЧИО

Празни като костите ти, на които този лакомец, развратът, отдавна е изсмукал мозъка.

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Как сте, мадам? В кой хълбок ви мушка сега ишиасът?

МАДАМ СВРЪХВРЪТ

Говорете си ги! А там преди малко арестуваха и откараха в затвора един, който струва пет хиляди като вас!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

И кой е той?

МАДАМ СВРЪХВРЪТ

Клавдио, кой? Синьор Клавдио!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Клавдио в затвора? Не може да бъде!

МАДАМ СВРЪХВРЪТ

Не може, но е вътре! Видях как го арестуваха и как го поведоха, и най-важното е, че след три дена ще му отсекаат главата!

ЛУЧИО

След всичките ни шеги не ми се ще да го повярвам!... Сигурна ли си в това?

МАДАМ СВРЪХВРЪТ

Повече от сигурна! И причината е, че госпожица Жулиета е забременяла от него.

ЛУЧИО

Знаете ли, че това е много възможно — той ми беше дал среща за преди два часа, а досега винаги си е удържал думата!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Пък и съвпада с туй, за което говорехме преди.

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

И се свързва с новоразгласения указ.

ЛУЧИО

Да вървим да разберем истината!

Излиза заедно с Първи и Втори гражданин.

МАДАМ СВРЪХВРЪТ

Че тъй — кой от война, кой от чума, кой от бесилка, кой от безпаричие — няма да ми остане ни един клиент!

Влиза Помпей.

Е? Какво узна?

ПОМПЕЙ

Откараха го в затвора.

МАДАМ СВРЪХВРЪТ

И защо?

ПОМПЕЙ

За да изчака там палача.

МАДАМ СВРЪХВРЪТ

Но за какво, питам те?

ПОМПЕЙ

За ловене на пъстърви в забранено.

МАДАМ СВРЪХВРЪТ

Казвам, какво толкоз е направил?

ПОМПЕЙ

Дете на една девойка, толкоз. Не сте ли чули за новия указ?

МАДАМ СВРЪХВРЪТ

Указ? Какъв указ?

ПОМПЕЙ

Всички весели заведения в предградията на Виена ще бъдат съборени!

МАДАМ СВРЪХВРЪТ

А тези в града?

ПОМПЕЙ

Те ще бъдат оставени за семе. Чакаше ги и тях същото, но един по-разумен гражданин ги защити.

МАДАМ СВРЪХВРЪТ

А в предградията всички ли ще бъдат разрушени?

ПОМПЕЙ

До основи, мадам!

МАДАМ СВРЪХВРЪТ

Но това е държавен преврат! Какво ще стане с мене?

ПОМПЕЙ

Не се страхувайте за себе си! Добрите адвокати никога не страдат от липса на клиенти. Ще си смените адреса и ще си запазите професията. Аз и в бъдеще ще бъда на вашите услуги. Смелост! Към вас ще се отнесат снисходително. Вие в тази тънка работа сте си изболи очите, дето се казва — ще затворят и те едно око.

МАДАМ СВРЪХВРЪТ

Какво става там? Я ние по-далечко...

ПОМПЕЙ

Ето го младия Клавдио! Тъмничарят го води в затвора! И госпожица Жулиета, и нея!

Излизат.

Влизат Клавдио и Жулиета, водени от Тъмничаря и Стражи; след тях — отново Лучио и двамата Граждани.

КЛАВДИО

Недей да ме развеждаш из града —
води ме към затвора, тъмничарю!

ТЪМНИЧАРЯТ

Повярвайте, не е от лична злоба —
граф Анджели изрично го поиска.

КЛАВДИО

Тъй всеки властник, сякаш земен бог,
ни съди по евангелски: прощава,
комуто иска, а комуто — не,
осъжда го. И е съдът му пак
съд праведен^[3]!

ЛУЧИО

Какво е туй? Я, гледай!
Хей, Клавдио, защо си във окови?

КЛАВДИО

От много свобода, мой драги друже,
от много свобода! Разбрах, че както
подир преяждането следва пост,
тъй всяка волност, мярка щом не знае,
довежда до окови. В страшна жажда,
като погълнали отрова мишки,
ний пием наслаждения, догдето
умрем от тях!

ЛУЧИО

Ако можех да говоря така мъдро под арест, бих повикал на
разговор някой и друг свой кредитор. И все пак, да ти кажа право,
предпочитам лудостите на свобода пред мъдростите зад решетка.
Каква е вината ти, Клавдио?

КЛАВДИО

Такава, че река ли да я кажа,
обида ще прибавя към вредата.

ЛУЧИО

Убийство?

КЛАВДИО

Не.

ЛУЧИО

Разврат?

КЛАВДИО

Такова нещо.

ТЪМНИЧАРЯТ

Не спирайте! Вървете, господине!

КЛАВДИО

Минутка само!... Лучио, две думи!

ЛУЧИО

И сто, ако ще бъдат за добро.

Нима развратът се преследва тъй?

КЛАВДИО

Изглежда да. След честна уговорка
Жулиета ме допусна в своята стая.

Ти знаеш я и знаеш, че тя вече
ми бе почти съпруга, само дето
й липсваше формалната обява
на брака ни. Не стигнахме до нея,
защото смятахме, че ще укрием
любовната си връзка, докато
родът ѝ ме погледнеше по-топло
и се решише да отвори своите
сандъци по-широко. Но тъй стана,
че нежната ни тайна се изписа
по Жулиета с букви, твърде явни

за всекиго.

ЛУЧИО

Забременя?

КЛАВДИО

За жалост.

И ето че наместникът на княза —
дали защото бляскавата власт
го е замаяла, или защото
за него обществото е жребец,
на който новият ездач е длъжен
със шпорите веднага да покаже,
че мъж го яха; и дали тиранство
съдържа се в самия негов пост,
или такъв е нравът му, не зная —
но ето, този княжески наместник
изрови от архивите си всички
ужасни наказания, които
подобно на ръждясали доспехи
от деветнадесет години спяха,
потънали във прах; и за да блесне,
стовари в миг заспалата им сила
отгоре ми; да, само за да блесне!

ЛУЧИО

Само за това, то се знае. И твоята глава стои сега така несигурно
върху плещите ти, че една въздишка на влюбена млекарка може да ти я
духне. Изпрати до княза молба за помилване!

КЛАВДИО

Изпратих, ала князът е изчезнал.
О, Лучио, стори ми таз услуга:
сестра ми днес приема в манастир
послушнически сан. Върви при нея,
кажи ѝ за ужасната опасност,
надвиснала над мен. От мое име

я замоли да прати ходатаи
при строгия наместник, да отиде
сама при него и да моли милост
за брата си! На срещата ѝ с него
разчитам аз, защото младостта ѝ
дори без глас говори на мъжете
с неотразим език, а тя при туй
умее да използва ум и слово
и лесно убеждава.

ЛУЧИО

Дай Боже да сполучи не само заради твоите събратя, които иначе ще се намерят под голяма заплаха, но и защото не ми се ще да видя живота ти така глупаво проигран в една игра на „на ти го — дай ми го“. След два часа тя ще знае всичко.

КЛАВДИО

Благодаря ти, Лучио! Побързай!

ЛУЧИО

Довиждане!

КЛАВДИО

Готов съм, тъмничарю!

Излизат.

[1] „... *Тройно стригано кадифе... от някоя френска ножница...*“ — намек за косопада, свързан с френската болест, т.е. сифилис. ↑

[2] „... *прати и на парни бани...*“ — по Шекспирово време сифилисът се е лекувал с парни бани. ↑

[3] „... *И е съдът му пак съд праведен*“ — перифраза на пасаж от посланието на апостол Павел до римляните (9:15-18). ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Манастир.

Влизат Князът и Брат Тома.

КНЯЗЪТ

Не, благи отче, отхвърли таз мисъл.
Не смятай, че безсилната стреличка
на любовта могла би да прониже
едно сърце във броня. За да искам
от теб приют потаен, имам аз
причини, по-навъсени и тежки
от веселите и безумни цели
на младостта.

БРАТ ТОМА

Кои са те, о, княже?

КНЯЗЪТ

Ти по-добре от всеки знаеш, отче,
че винаги съм искал да живея
в уединение и съм избягвал
суетните събрания, където
безсмислено блестят разкош и младост.
И ето, на граф Анджели, човек
със чисти принципи и строги нрави,
прехвърлих аз високия си сан
и абсолютната си власт над Виена.
Той смята ме сега на път към Полша,
защото туй аз казах да наляят
в ухото на народа и то беше
повярвано от него. Знам, ще питаш
защо съм го направил.

БРАТ ТОМА

Да, мой княже.

КНЯЗЪТ

Ний имаме безмилостни закони
и устави — юзди, полезни много
за опаки жребци, — но от години
те спят в бездействие като зъби
в уста на лъв, от старост ненапускащ
бърлогата си вече. И тъй стана,
че както снопът от брезови пръчки,
показван от бащите за уплаха,
но нивга неразвързан за поука,
започва да извиква у децата
не вече страх, а присмех, точно тъй
законите ни от неупотреба
накрай отмряха до такава степен,
че слободията в съда се плези,
детето бие майка си и всяко
приличие изчезна!

БРАТ ТОМА

Сам могли сте
да пуснете завързаното право —
тъй неговият вид би бил по-страшен,
отколкото когато го отвърже
граф Анджелио.

КНЯЗЪТ

Но прекалено страшен,
страхувам се: юздите на народа
аз сам отпуснах и не ще е право
да го наказвам за неща, които
аз сам съм го подтиквам да извършва;
защото, давайки свободен пропуск
на престъплението, вместо строго
да го наказваме, ний все едно,

че казваме: „Правете го!“ Затуй
прехвърлих аз на Анджело властта си,
та скрит зад мойто име, да удари,
без мойта личност да участва в боя
и понесе ущърб. А за да видя
как той ще управлява, като брат
от ордена ви аз ще посещавам
двореца и народа. Затова
снабди ме с расо и ме научи
така да се държа, че да изглеждам
от вашите. При сгода по-обстойно
ще ти разкрия своите подбуди.
Знай само туй: граф Анджело се счита
неуязвим за зъб на зложелател,
едва признава, че тече кръвта му
и че гладът му предпочита хляба
пред камъка. Сега ще видим ние
как действат тези показни аскети,
когато власт ръката им усети!

Излизат.

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Женски манастир.

Влизат Изабела и Франциска.

ИЗАБЕЛА

А нямате ли повече права?

ФРАНЦИСКА

Нима са малко тез?

ИЗАБЕЛА

О, не. Тъй казах
не за да искам други, а защото
очаквах по-сурова дисциплина
във ордена на пресветата Клара.

ЛУЧИО (*отвън*)

Хей! Мир на този кът!

ИЗАБЕЛА

Кой вика там?

ФРАНЦИСКА

Гласът е мъжки. Мила Изабела,
бъдете тъй любезна, отворете
и вижте какво иска този мъж.
На вас това е още позволено,
понеже сте послушница, но после,
обет на монахиня щом дадете,
ще можете да срещате мъжете
единствено ако на туй присъства
сестра игуменката, и при туй
ще разговаряте под було само,

а щом разбулите се, ще мълчите.
Пак вика. Отключете му, сестрице!

Излиза.

ИЗАБЕЛА

Мир вам и щастие! Какво ви трябва?

Влиза Лучио.

ЛУЧИО

Привет, девицо — ако сте, каквато
рисуват ви тез розови страни, —
викнете, моля ви се, Изабела,
послушница в туй място и сестра на
окаяния Клавдио.

ИЗАБЕЛА

Окаян?

Защо да я окаян? Много моля,
отговорете ми, понеже аз съм
сестра му Изабела!

ЛУЧИО

Мила дево,
сърдечни поздрави от брат ви, който —
направо ще ви кажа — е в затвора.

ИЗАБЕЛА

О, Боже мой! В затвора? За какво?

ЛУЧИО

За нещо, за което, ако бях
аз негов съдник, щях да му наложя
присъда във похвали: надарил е
с детенце милата си.

ИЗАБЕЛА

Господине,
не се шегувайте!

ЛУЧИО

Не се шегувам.
Наистина с момите имам навик
да ги послъгвам и нерядко, както
калугеричката нарочно църка
далече от гнездото си, и аз
така най-много меля със езика
далеч от истината; но със всички
не правя тъй. За мене вий сте дух,
отрекъл се от суетата мирска,
пред който трябва да говоря правда,
тъй както се говори пред светица.

ИЗАБЕЛА

Таз гавра с мен кощунствува с небето!

ЛУЧИО

Повярвайте, говоря чиста правда!
Една девойка имала е с брат ви
любовни отношения и както
пълнеем от храната, както буйно
във голите бразди на угарта
покълнва житото и се превръща
в обилна жътва, точно тъй разкошно
доказала утробата ѝ трудна,
че той оре добре и сее гъсто.

ИЗАБЕЛА

Жулиета, братовчедка ми, с дете?

ЛУЧИО

Нима сте братовчедки?

ИЗАБЕЛА

Не по кръв.

Сменихме имена във знак на дружба
като съученички.

ЛУЧИО

Точно тя е.

ИЗАБЕЛА

Тогаз да се оженят!

ЛУЧИО

Има друго:

по странен начин старият ни княз
изчезна от града и с туй накара
мнозина знатни — между тях и мен —
да мислим за война; но после хора,
познаващи пружините на двора,
разкриха ни, че казвал е едно,
а мислил друго. Неговото място
със всичката му власт сега заема
граф Анджели, един, в чиито жили
тече наместо кръв студена киша
и който не познава плама страстен
на чувствата, защото притъпил е
природния им връх със пост, молитви
и умствени занятия. Този мъж
със цел да вдъхне трепет в двете мишки —
Разпътство и Разпуснатост, — които
сноват наистина все по-нахално
покрай лъва Закон, — отгдето, не зная,
измъкна един указ, който в свойто
най-тежко тълкование предвижда
смъртта на брат ви. С него във ръка
той задържал е Клавдио, решен
да го даде за пример на града ни.

За брат ви няма никаква надежда
освен ако вий, прелестна, склоните
с молбите си граф Анджело. И с туй
изпратен съм от Клавдио при вас.

ИЗАБЕЛА

Наистина ли? Иска му смъртта?

ЛУЧИО

Осъдил го е вече. Тъмничарят
получил е — разбрах — заповедта
за изпълнение.

ИЗАБЕЛА

Но как могла бих
да го спася?

ЛУЧИО

Опитайте все пак
способността си.

ИЗАБЕЛА

Моята способност?
Съмнявам се...

ЛУЧИО

Съмненията често
са наши врагове. Под техен натиск
от опита отказваме се ние
и — сбогом на възможния успех!
Идете при граф Анджело и нека
усети той, че щом момите молят,
мъжете дават като богове,
а в сълзи коленичат ли, добиват
каквото искат, сякаш то е тяхно!

ИЗАБЕЛА

Ще видя какво мога да направя.

ЛУЧИО

Но бързо!

ИЗАБЕЛА

От игуменката само
ще искам разрешение и тръгвам.
Благодаря ви. Поздравете брат ми!
За изхода на срещата таз вечер
ще му изпратя вест.

ЛУЧИО

Отивам.

ИЗАБЕЛА

Сбогом!

Излизат.

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Зала в дома на Анджело.

Влизат Анджело, Ескал, Тъмничарят, Съдия и Стражи.

АНДЖЕЛО

Не бива да превръщаме закона
в плашило изоставено, което
наместо да разпъжда злите птици,
им става прът за кацане!

ЕСКАЛ

Така е,
но нека тънко резнем, не до смърт
да удряме! Бащата на младежа,
чиято участ искам да смекча,
бе мъж с висока чест. Кажете вие,
когото зная нравствено тъй строг,
ако съвпаднаха се за страстта ви
миг с място, място с плам и ако тя
усетила би някой ден, че може
със действие решително да стигне
желания успех, дали не щяхте
и вие като този беден момък
да съгрешите и да навлечете
закона върху себе си?

АНДЖЕЛО

Едно е
съблазън да усетиш, съвсем друго —
да хлътнеш в грях. Между дванайсетте
съдебни заседатели, които
за кражба съдят някого, допускам,
ще има един-двама по-големи

крадци от него. Правото наказва
тоз, който се е хванал. За закона
е безразлично туй дали крадецът
е съден от крадец. Та кой не знае,
че видим ли елмаза пред крака си,
ще спрем и ще го вдигнем, а ако
не го съгледаме, ще го настъпим
и няма да узнаем, че го има.
Не бива да смекчавате вината
на тоз развратник с туй, че и аз също
могъл бих да я имам. По-добре
да ми припомните, че ако сторя
това, зарад което го осъждам,
ще падне мойта собствена присъда
върху главата ми и нищо няма
да я спаси. Той трябва да умре!

ЕСКАЛ

Да бъде, както иска мъдростта ви!

АНДЖЕЛО

Къде е тъмничарят?

ТЪМНИЧАРЯТ

Ей ме тук.

Какво ще заповяда ваша светлост?

АНДЖЕЛО

Във девет утре Клавдио да бъде
обезглавен. Прати му изповедник
да го подготви, тъй като това е
завършекът на неговия път.

Тъмничарят излиза.

ЕСКАЛ

Дано прости и нам, и нему Бог —
тоз чист пропада, друг цъфти в порок;
едни насилват — няма съд за тях,
а други чака смърт за дребен грях!

Влизат Лакът, Фрът, Помпей и Стражи.

ЛАКЪТ

Хайде, докарайте ги! Ако са прилични хора тези, дето само сандализират обществото с разни цензурности в публичните домове, значи, не знам какво е приличие! Докарайте ги!

АНДЖЕЛО

Какво има, драги? Как се казваш и по каква работа идеш?

ЛАКЪТ

Моля за извинение, ваша чест, но аз съм старши стражар на негова светлост, бедния ни княз. Името ми е, с ваше позволение, Лакът. Като такъв аз се опирам на закона, ваша чест, и ви водя двама аргументирани нарушители на безпорядъка.

АНДЖЕЛО

На безпорядъка? Не са ли на порядъка?

ЛАКЪТ

Както ваша светлост каже, не ги знам точно на какво са, но че са порядъчни негодници, в това съм сигурен, а също и че нямат капка от светотатството, което всеки християнин трябва да профанира.

ЕСКАЛ

Това се получи добре. Не съм виждал по-рядък пазител на порядъка.

АНДЖЕЛО

Е? Що за хора са те... как ти беше името, Лакът ли? Хайде, казвай! Какво замлъкна?

ПОМПЕЙ

Той, като лакът, е само по ръгането в ребрата, ваша чест, не е по говоренето.

АНДЖЕЛО

А ти като какъв си, драги?

ЛАКЪТ

Той ли какъв е, ваша чест? Той е кръчмарски слуга, нещо като сводник; работи при една лошава жена, дето, както сме инфурнирани, са й съборили къщата, дето я е държала в предградията, и е открила баня, но и тя много съм съмнителен, че е лошо място, ваша чест.

ЕСКАЛ

А отде мислиш, че е тъй?

ЛАКЪТ

Жена ми, ваша чест, за която съм готов да се прокълна пред небето и ваша чест, че е напълно целопорочна...

ЕСКАЛ

Кой? Жена ти?

ЛАКЪТ

Да, ваша милост... защото, слава Богу, е точно каквато казвам!

ЕСКАЛ

И прав си да се проклинаш тогава.

ЛАКЪТ

И съм готов да се прокълна с нея заедно, че това заведение ако не е бардак, човек да не съм, защото е много лошава къща, ще знаете, ваша чест!

ЕСКАЛ

И откъде си тъй сигурен, стражарю?

ЛАКЪТ

Ами че от жена си, ваша чест, която, ако беше някоя почистоплътна, можеше да бъде забъркана в блудство, прелюбодеяние и прочие развратности.

ЕСКАЛ

По вина на онази жена ли?

ЛАКЪТ

Да, ваша милост, на онази мадам Сврѣхврѣт, но тя му плю в лицето и той е разбрал с кого има работа!

ПОМПЕЙ

Ще разрешите, ваша светлост, но не беше така.

ЛАКЪТ

Докажи го, честни човече, докажи го пред тези негодници тук!

ЕСКАЛ (*към Анджело*)

Чуйте го само как бърка думите.

ПОМПЕЙ

Тя сама, уважаеми, дойде при нас и понеже беше в напреднала бременност, много ѝ се щеше да си хапне, с извинение, варени сливи. Ние на него ден пък имяхме само две вкъщи, останали в една чиния, не че беше скъпа чиния, от тези, за трийсе-четирсе стотинки парчето, сигурно ги знаете; е, не са китайски, но инак добри чинии...

ЕСКАЛ

Продължавай нататък, господине, чинията не е толкоз важна.

ПОМПЕЙ

То се знае, че не е, ваша милост. Какво значение може да има една чиния? Вие сте напълно прав. Връщаме се на темата. Както казах, госпожа Лакът беше в споменатото положение — и доста издута, което си е право, право! — и тъй като изяви охота да си хапне сливи, а пък

сливите в чинията бяха само две на брой, и то защото тук присъстващият господин Фрът, както казах, беше изял останалите, и нека прибавя, че си ги беше платил честно и почтено; даже, ако си спомняте, господин Фрът, аз нямах да ви върна три стотинки.

ФРЪТ

Да, тъй беше.

ПОМПЕЙ

Така, отлично! Вие бяхте в стаята и ако си спомняте, трошехте костилките на упоменатите сливи.

ФРЪТ

Да, наистина точно това правех.

ПОМПЕЙ

Така, отлично! И тогава аз ви казах, ако си спомняте, за онези двама наши познати, че няма да се излекуват от оная болест, сецате се, ако не пазят строга диета, така ли ви казах?

ФРЪТ

Точно така.

ПОМПЕЙ

Така, отлично! И тогава...

ЕСКАЛ

Стига! Твърде скучен шут си. На въпроса! Какво е било направено на госпожа Лакът, та тя се оплаква от вас? До това искам да се добера.

ПОМПЕЙ

До него, ваша милост, вече няма да се доберете толкоз бързо.

ЕСКАЛ

Нито пък аз съм се забързал в този смисъл.

ПОМПЕЙ

Но в края на краищата все пак ще успеете, с ваше позволение. Моля ви, погледнете тук присъстващия господин Фрът. Той има осемдесет лири годишен доход и баща му се помина на Все Светители. Нали беше на Все Светители, господин Фрът?

ФРЪТ

Вечерта преди празника.

ПОМПЕЙ

Така, отлично! Както виждате, тук се говорят истини. Той, уважаеми, седеше, както ви казах, на едно столче, ниско такова, в Стаята на гроздовете, така я наричаме... където вие най си обичате да седите. Кажете, обичате ли или не?

ФРЪТ

Обичам. Приятна стая. Просторна и топла зиме.

ПОМПЕЙ

Така, отлично! Тук се говорят истини.

АНДЖЕЛО

Това ще трае цяла руска нощ.
Оставям го на вас и се надявам,
че ще намерите добър предлог
да теглите един пердах на всички.

ЕСКАЛ

Натам отива. Сбогом, ваша милост.

Анджело излиза.

Е, приятелю, за последен път: какво сте направили на госпожа Лакът?

ПОМПЕЙ

Нищо за последен път, уважаеми.

ЛАКЪТ

Моля ви най-покорно, ваша милост, запитайте го какво е направил този тук на жена ми!

ПОМПЕЙ

И аз ви моля, уважаеми, запитайте ме!

ЕСКАЛ

Е, добре. Какво ѝ е направил този господин?

ПОМПЕЙ

Моля ви, ваша милост, погледнете господина в лицето. Господин Фрът, погледнете и вие към негова милост! За ваше добро е... Разгледахте ли лицето му, ваша милост?

ЕСКАЛ

Да, много добре.

ПОМПЕЙ

Не, моля ви, вгледайте се по-внимателно в него!

ЕСКАЛ

Добре, ето, гледам го.

ПОМПЕЙ

Виждате ли нещо лошо в това лице?

ЕСКАЛ

Не бих казал.

ПОМПЕЙ

Е, готов съм да се закълна върху писанието, че лицето е най-лошото нещо у него. Така. А щом лицето му е най-лошото нещо у него, как би могъл той да стори нещо лошо на съпругата на този ваш стражар? Бих помолил ваша милост да ми отговори на това.

ЕСКАЛ

Той е прав. Какво ще кажеш, старши?

ЛАКЪТ

Първо, ваша милост, заведението им е отдавна респектирано от нас; после и тоя тук е отдавна респектиран, а и господарката му — също.

ПОМПЕЙ

Кълна се, уважаеми, неговата жена се ползува с повече респект от всички нас.

ЛАКЪТ

Лъжеш, негоднико! Лъжеш, развратнико! Не е дошло още време някой да я респектира, който и да било!

ПОМПЕЙ

Ваша милост, тя беше респектирана от всички наравно с него, преди той да се ожени за нея.

ЕСКАЛ

Кой е по-умен тук. Правдата или Кривдата^[4]...? Вярно ли е това?

ЛАКЪТ

Ах ти, мерзавец! Ах ти, негодник! Ах ти, людоед, човекоядец и Ханибал! Тя да е била респектирана, преди да се ожения за нея? Ваша милост, ако аз самият съм се респектирал с нея, преди да се оженим, да не съм старши стражар на негова светлост, бедния ни княз! Докажи го, Ханибале развратни или ще те дам под съд за телесна увреда!

ЕСКАЛ

Пък ако ти зашлеви и една плесница, ще можеш да го съдиш за клевета.

ЛАКЪТ

Благодаря ви за съвета, ваша чест. Какво ще заповядате да направим на този безпорочен негодяй!

ЕСКАЛ

Тъй като този човек, старши, явно е извършил много незаконни действия, които може би ще успееш да разкриеш, остави го да продължи да ги върши, докато ги изясниш докрай.

ЛАКЪТ

Сърдечно благодаря, ваша светлост... Видя ли сега, развратнико, какво те сполетя! Продължавай негоднико, продължавай!

ЕСКАЛ

Откъде сте родом вие, господине?

ФРЪТ

От Виена, ваша милост.

ЕСКАЛ

Вярно ли е, че имате осемдесет лири годишен доход?

ФРЪТ

С ваше разрешение, имам.

ЕСКАЛ

Така... А ти какво работиш?

ПОМПЕЙ

Разливам пивото, ваша милост, сега съм на служба при една нещастна вдовица.

ЕСКАЛ

Името на господарката ти?

ПОМПЕЙ

Мадам Свъръхврът.

ЕСКАЛ

Имала ли е повече от един съпруг?

ПОМПЕЙ

Девет, уважаеми. Името й Свръхврът е от последния.

ЕСКАЛ

Девет съпрузи! Приближете се, господин Фрът! Отсега нататък не желая да имате работа с кръчмарски слуги. Те ще ви изцедят до капка, а вие ще ги докарате до примка. Махайте се и да не съм чул повече за вас!

ФРЪТ

Благодаря, ваша милост. Аз и тъй влизам в пивница само когато ме насилят.

ЕСКАЛ

Достатъчно, господин Фрът. Сбогом.

Фрът излиза.

Ела сега ти, разливачо-разносвачо! Как се казваш?

ПОМПЕЙ

Помпей.

ЕСКАЛ

Помпей кой?

ПОМПЕЙ

Помпей Задника, ваша милост.

ЕСКАЛ

И наистина задникът ти има такива размери, че погледнат отзад, си Помпей Велики. Ти си донейде сводник, макар че криеш занаята си зад работата в кръчмата, нали тъй? Най-добре за тебе ще е да си признаеш.

ПОМПЕЙ

Уважаеми, аз съм беден човек, който също иска да живее.

ЕСКАЛ

И от какво искаш да живееш, Помпее? От сводничество, тъй ли?
А какво мислиш за този занаят, Помпее? Законен занаят ли е той?

ПОМПЕЙ

Ако законът го позволява, ваша милост.

ЕСКАЛ

Но законът не го позволява, Помпее, и няма никога да го позволи.

ПОМПЕЙ

Нима ваша милост смята да скопи или изврати всички младежи в града?

ЕСКАЛ

Не.

ПОМПЕЙ

Тогава, според скромното ми мнение, те ще си правят онази работа. Ако вземете мерки срещу флърците и клиентите им, няма защо да се плашите от сводниците.

ЕСКАЛ

Бъди спокоен, мерките няма да закъснеят. Ще играят бравди и бесилки.

ПОМПЕЙ

Ако обезглавявате всички, които престъпват по тази част, ваша милост, след десет години ще трябва да внасяте отнейде нови глави. Ако тоя закон издържи десет години, аз ще наема най-разкошния дом във Виена за три стотинки фронтонния метър. Като го доживеете, кажете, че Помпей ви го е казал!

ЕСКАЛ

Благодаря ти, драги Помпее, и в награда за предсказанието ще ти дам един съвет. Слушай добре: постарай се отсега нататък да не чуя

никакво ново оплакване от тебе. Дори и не това, че си останал да работиш на същото място. Инак, Помпее, ще те гоня до шатрите ти и ще бъда суров Цезар за тебе^[5]; или, казано с прости думи, Помпее, ще заповядам да те нашибат с камшик. За този път простено да ти е. Изчезвай!

ПОМПЕЙ

Благодаря ви, ваша милост, за добрия съвет...

Настрани.

... но ще го следвам, доколкото кажат съдбата и торбата.
С камшика, с който бият се коне,
ще плаши мен, храбреца? Как пък не?

Излиза.

ЕСКАЛ

Ела насам, драги Лакът! Ела насам, блюстителю на реда. От колко време изпълняваш тази служба?

ЛАКЪТ

От седем години и половина, ваша милост.

ЕСКАЛ

Почувствах по твоята опитност и усърдие, че доста време си служил. Седем години непрекъснато?

ЛАКЪТ

И половина, ваша милост.

ЕСКАЛ

Трябва да ти е струвало много мъки. Не е справедливо да те товарят тъй често с това бреме. Няма ли във вашия район и други способни за тази служба?

ЛАКЪТ

Между нас казано, уважаеми, малко са тия, дето имат пипе за нея. Щом изберат някого и той веднага гледа да прехвърли поста си на мене. И аз за някоя пара и друга им изкарвам сроковете.

ЕСКАЛ

Помисли все пак и ми донеси имената на шест-седем измежду най-способните в района ви!

ЛАКЪТ

У вас ли, ваша милост?

ЕСКАЛ

Да, вкъщи. Сбогом!

Лакът излиза.

Колко е часът?

СЪДИЯТА

Към единайсет.

ЕСКАЛ

Бихте ли желали
да дойдете във къщи на обяд?

СЪДИЯТА

Със удоволствие.

ЕСКАЛ

Тежи ми много
смъртта на Клавдио, но нямам начин
да го спася.

СЪДИЯТА

Да, графът е суров.

ЕСКАЛ

Да си суров е нужно често пъти:

във прошката се бъдна грешка мъти...
Все пак горкият Клавдио!... За жалост
не можем му помогна. Да вървим!

Излизат.

[4] „... *Правдата или Кривдата...*“ — Правдата и Кривдата са познати алегорични фигури от средновековните мистерии. ↑

[5] „... *ще бъда суров Цезар за теб...*“ — намек, свързан с борбите за владичество над Рим между Гай Юлий Цезар (100–44 г. пр.н.е.) и Гней Помпей (106–48 г. пр.н.е.). ↑

ВТОРА СЦЕНА

Друга зала в дома на Анджело.

Влизат Тъмничарят и Слуга.

СЛУГАТА

Разглежда дело, но ще му доложа.

След малко ще е тук.

ТЪМНИЧАРЯТ

Благодаря ти.

Слугата излиза.

Ще го запитам пак. Кой знае, може да се смили. Извършил го е той като насън. Познат е този грях на хората от всеки чин и възраст и да умреш за него...

Влиза Анджело.

АНДЖЕЛО

Какво има?

ТЪМНИЧАРЯТ

Желаете ли да изпълним утре присъдата над Клавдио?

АНДЖЕЛО

Какво?

Не ти ли казах? Нямах ли писмо, та питаш пак?

ТЪМНИЧАРЯТ

Простете, ваша милост
понявга след изпълнена присъда
съдът се е разкайвал, та си рекох...

АНДЖЕЛО

Върви, върви! Това е моя грижа.
Върши си службата или напускай!
Ще минем и без теб!

ТЪМНИЧАРЯТ

Покорно моля
да бъда извинен! Какво да правим
със Жулиета? Болките й вече
започнаха.

АНДЖЕЛО

Веднага премести я
на място по-удобно за родилки!

Влиза отново Слугата.

СЛУГАТА

Сестрата на осъдения моли
да я приеме.

АНДЖЕЛО

Сестра ли има?

ТЪМНИЧАРЯТ

Да, ваша чест. Най-нравствена девица,
която днеска-утре ще постъпи
във манастир, ако не го е вече
направила.

АНДЖЕЛО

Пуснете я да влезе!

Слугата излиза.

Прелюбодейката да се премести
и да получи нужните удобства,
но без излишества! Писмо ще следва.

Влизат Лучио и Изабела.

ТЪМНИЧАРЯТ

Да ви закриля Бог!

АНДЖЕЛО

Почакай малко!...

Добре дошла, госпожице! Кажете!

ИЗАБЕЛА

Аз ида със молба към ваша милост.

Изслушайте я, моля ви се!

АНДЖЕЛО

Слушам.

ИЗАБЕЛА

Един порок за мен е най-омразен

и най-достоеен за присъда строга.

Не бих го защитавала, но трябва;

а не би трябвало, ако не беше

таз битка между „искам“ и „не искам“

във моето сърце!

АНДЖЕЛО

Към същината!

ИЗАБЕЛА

Аз имам брат, осъден да умре,

и моля ви: греха му осъдете,

но пощадете него!

ТЪМНИЧАРЯТ (*настрани*)

Дано Господ
даде ти дивен дар да убеждаваш!

АНДЖЕЛО

Греха да съдим — грешника да пуснем?
Нима не знаете, че всеки грях е
осъден поначало? Що за длъжност
ще бъде моята, ако наказвам
простъпките, които и така
наказало е правото, а пускам
виновника да си върви по пътя?

ИЗАБЕЛА

Законът ви е прав, ала жесток!
Без брат останах. Бог да ви прости!

ЛУЧИО (*настрани към Изабела*)

Не се предавайте! Молете още!
Влачете се след него на колене!
Сграбчете робата му! За топлийка
не бихте молили така бездушно!
Притискайте го, казвам ви!

ИЗАБЕЛА

Кажете
наистина ли трябва да умре?

АНДЖЕЛО

За жалост няма изход.

ИЗАБЕЛА

Има, има!
Ни хората тук долу, ни небето,
ако простите му, ще ви упрекнат

във мекота!

АНДЖЕЛО

Не искам да го сторя.

ИЗАБЕЛА

Но можете, ако го бихте искал?

АНДЖЕЛО

Не мога, щом не искам.

ИЗАБЕЛА

Но ако,
изпълнени от чувство като мойто,
вий бихте го направили, нали
светът не би пострадал от това?

АНДЖЕЛО

Осъден е, не може.

ЛУЧИО (*настрана към Изабела*)

По-горещо!

ИЗАБЕЛА

Защо? Нали изречената дума
ний можем да си взимаме назад?
О, вярвайте ми, никой външен символ —
корона кралска, шпага на наместник,
съдийска тога, жезъл на маршал —
дори наполовина не краси
тоз, който има право да го носи,
тъй както милостта. Ако се бяхте
сменили с брат ми, неговият грях
вий бихте сторили, а с вашта строгост
не би ви той осъдил!

АНДЖЕЛО

Престанете!

ИЗАБЕЛА

Властта ви аз да имах, а пък вие
да бяхте Изабела, нима щеше
да бъде тъй? О, не! Аз щях да зная
какво е да си съдник и какво —
присъда да очакваш!

ЛУЧИО (*настрани към Изабела*)

Ха така!

Това е жилката!

АНДЖЕЛО

Не може. Брат ви
престъпил е закона — вий напразно
хабите думите си.

ИЗАБЕЛА

О, горко му!

Ала защо? Със първороден грях
е всякоя душа, но оня, който
могъл би да използва туй най-лесно,
ни е посочил изход. Какво щеше
да стане, ако висшият ни съдник
по вашему речеше да ви съди?
О, само помислете си и мигом
от устните ви милостта ще литне
като крилато ангелче!

АНДЖЕЛО

Девойко,

не аз, законът е осъдил брат ви.
Да беше ми роднина, брат, син даже,
присъдата не бих му отменил!
Той утре ще умре!

ИЗАБЕЛА

О, Боже, утре!

Това е толкоз скоро! Утре? Не!

Смилете се! Та той не се е още
подготвил за смъртта си! Ний не колим
и птиците за кухнята си даже,
преди да дойде срокът им; нима
по-лошо ще обслужваме небето,
отколкото небцето си? Любезни,
добри ми господарю, помислете:
кой нявга е умрял за този грях,
а колко са го вършили!

ЛУЧИО (*настрани към Изабела*)

Отлично!

АНДЖЕЛО

Законът и тогава беше жив,
но дремеше: те нямаше да смеят
да го извършат, ако оня, който
бе първи стъпкал уставите, беше
получил своето. А сега законът
е буден и нащрек; той вижда ясно
в стъкло на прорицател всички язви,
които би могло да породи
нехайството, и за да спре навреме
раз плода им ужасен, днес ги смазва
в зародиш!

ИЗАБЕЛА

Проявете малко жалост!

АНДЖЕЛО

Най-много жалост проявявам аз,
когато проявявам справедливост,
защото тъй пожалвам тез незнайни,
които ненаказаният грях

би заразил, и плащам по заслуга
на който злото дело е извършил,
като не го оставям да живее,
та зло да върши още. Утре брат ви
ще трябва да умре!

ИЗАБЕЛА

И значи вие
приложили сте първи този закон
и брат ми пръв от него ще загине?
Добре е мощ да имаш на гигант,
но е ужасно, ако по гигантски
прилагаш я!

ЛУЧИО (*настрани към Изабела*)

Отлично! В този дух!

ИЗАБЕЛА

Да можеха дарените със власт
да мятат мълнии, то Зевс не щеше
да има мир, защото всеки дребен
чиновник на земята би използвал
небето му, за да гърми и тряска
без спиране! О, сило милосърдна,
със своята светкавица ти цепиш
дъба могъщ, но мирта пощадяваш,
а гордият човек, опит от капка
нетрайна, кратка власт и сляп за своята
трошлива същност, пред небето скача
с гримаси на ядосана маймуна,
които карат ангелите горе
да ронят сълзи, тъй като не са
със нрава ни и смъртни като нас,
та да измрат от смях!

ЛУЧИО (*настрани към Изабела*)

Така, така!

Омеква, чувствам!

ТЪМНИЧАРЯТ (*настрани*)

Бог да ѝ помага!

ИЗАБЕЛА

Ний себе си и своя ближен мерим
с различни мерки. Остроумец само
е знатният, когато се шегува
със църквата; беднякът щом го стори,
кощунствува!

ЛУЧИО (*настрани към Изабела*)

На прав сте път. Така!

ИЗАБЕЛА

Кое е ужасно богохулство
за простия войник, е волно слово
за командира му!

ЛУЧИО (*настрани към Изабела*)

И туй сте чули?

Умница! Продължавайте нататък!

АНДЖЕЛО

Защо са всички тези поговорки?

ИЗАБЕЛА

Защото властникът и да е грешен,
цяр има, който скрива за омото
душевните му язви. Надзърнете
във себе си, разпитайте самичък
сърцето си дали не знае то
греха на брат ми! Ако се признае
виновно в същата природна слабост,
не го оставяйте да изрече
смъртта му чрез езика ви!

АНДЖЕЛО (*настрани*)

О, Боже,
тя брани го тъй страстно, че събужда
страстта във мен!... Аз трябва да вървя.

ИЗАБЕЛА

Една минутка още, господарю!

АНДЖЕЛО

Елате утре пак! Ще си помисля.

ИЗАБЕЛА

Не, чуите какъв подкуп ще ви дам!
Върнете се!

АНДЖЕЛО

Какво? На мене подкуп?

ИЗАБЕЛА

Да, в ценности такива, че небето
ще ги дели със вас!

ЛУЧИО (*настрани към Изабела*)

А, виж, тъй може!

ИЗАБЕЛА

Не в злато и не в камъни, чиято
цена мени се с хорските прищевки,
а във слова молитвени, които
към Бога преди изгрев ще излитат
от устните на деви непорочни,
откъснали душите си от този
суетен свят!

АНДЖЕЛО

Добре. Елате утре!

ЛУЧИО (*настрани към Изабела*)
Чудесно! Туй му стига! Да вървим!

ИЗАБЕЛА
Небето да ви пази!

АНДЖЕЛО (*настрани*)
Чул те Господ,
защото съм обхванат от съблазн,
която прави чистите молитви
да действат срещу себе си!

ИЗАБЕЛА
Простете,
кога да ви потърся, господарю?

АНДЖЕЛО
По всяко време утре преди обед.

ИЗАБЕЛА
Да ви закриля Господ, ваша чест!

Излиза заедно с Лучио и Тъмничаря.

АНДЖЕЛО
Да, мойта чест — от твойта добродетел!
Как стана туй? И кой е по-виновен:
тоз, който съблазнява, или който
оставя се да бъде съблазнен?
Тя — не, във всеки случай! С нищо тя
не ме е изкушавала! Аз само
смърдя, подобно леш край теменужка,
разлагащ се под слънцето, което
дарява нея с цвят и аромат!
Възможно ли е скромността да мами

по-силно от безсрамната покана;
да искаме при толкоз празно място
да срутим храма, за да изградим
над него своя нужник! Пфу, пфу, пфу!
Какво си, Анджело? Къде отиваш?
Безчестно я желаеш за това, че
е честна тя. Тогаз помилвай брат й!
Разбойниците прави са да грабят,
щом съдникът краде! Нима съм влюбен,
та жаден съм да чуя пак гласа й,
очите й да видя? Сякаш съм е!
О, бяс лукав, светеца ти ловиш
на стръв от святост! Няма по-опасна
съблазън от оназ, която тласка
човека от любов към чистотата
да хлътне в грях. Как стана? Ни една
развратница със чарове и опит
не е успявала да развълнува
кръвта във мен, но таз девойка чиста
ме покори изцяло!... А до днеска
на влюбените гледах аз със смях
и чудех се какво се случва с тях!

Излиза.

ТРЕТА СЦЕНА

В затвора.

Влизат Князът, преоблечен като монах, и Тъмничарят.

КНЯЗЪТ

Мир вам! Нали сте вие тъмничарят?

ТЪМНИЧАРЯТ

Да, аз съм, отче. За какво ви трябвам?

КНЯЗЪТ

Водим от милостта и направляван
от благия ни орден, ида тука
да посетя злочестите души
зад тез решетки. Както е редът,
пуснете ме при тях и ми кажете
на всекиго вината, та да мога
да им окажа помощ!

ТЪМНИЧАРЯТ

Бих направил
и повече за вас.

Влиза Жулиета.

Да почнем с таз.

Девойка прелестна от знатен род,
която е допуснала честта й
да изгори от пагубния дъх
на младия й плам. Сега е трудна,
а този, който сторил е бедата,
осъден е на смърт. Младеж такъв, че
да стори втори грях му по приляга,
отколкото да мре за този пръв!

КНЯЗЪТ

Кога е срокът му?

ТЪМНИЧАРЯТ

Изглежда утре...

Към Жулиета.

Вий стойте тук! Ще дойдат да ви вземат.

КНЯЗЪТ

Разкайваш ли се, млада хубавице,
за сторения грях?

ЖУЛИЕТА

Да, благи отче,
и нося със търпение срама му.

КНЯЗЪТ

Тогаз ще те науча да разпиташ
тъй своята съвест, че да разбереш
дали е искрено, или притворно
разкайването ти.

ЖУЛИЕТА

Аз слушам, отче.

КНЯЗЪТ

Обичаш ли тоз, който е причина
за твоето нещастие?

ЖУЛИЕТА

Да, както
обичам таз, която е причина
за неговото.

КНЯЗЪТ

Значи във греха
взаимно сте се тласнали?

ЖУЛИЕТА

Взаимно.

КНЯЗЪТ

Тогава ти по-грешна си от него.

ЖУЛИЕТА

Признавам го и кая се за туй.

КНЯЗЪТ

Така и трябва, дъще, но дано
се каеш не зарад срама, до който
грехът те е довел, защото туй
би значело, че жалиш не небето,
а само себе си; че би желала
да си спестила Божията скръб
не от любов към Бога, а от страх
пред неговия съд.

ЖУЛИЕТА

Не, аз се кая,
защото съм сгрешила, а срама
приемам с радост.

КНЯЗЪТ

И упорствай в туй!
Разбрах, че съучастникът ти утре
ще трябва да умре. Утеха сетна
ще ида да му дам. Benedicite^[6]!

Излиза.

ЖУЛИЕТА

Ах, утре да умре? О, страшна милост,
живот ми ти даряваш не по-светъл
от мрака в гроба!

ТЪМНИЧАРЯТ

Жалко за младежа!

Излизат.

[6] „*Benedicite*“ (лат.) — Благослови, Господи! ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Зала в дома на Анджело.

Влиза Анджело.

АНДЖЕЛО

Молитвата и разумът ми бягат
в противни направления! Към Бога
изпращам куха реч, а мисълта ми
държи се вкопчана за Изабела!
Преживям само Божието име,
но сладни възжеления издуват
сърцето ми! Политиката мъдра,
която толкоз учех, ми е вече
омразна като книга, досадила
от много четене, а своята тежест,
с която — само някой да не чуе! —
гордеех се, днес чувствавам по-лека
от перушинката, която литва
при първо духване. О, сан висок,
как често ти със блясъка си вдъхваш
страх в бедните душици и привързваш
към своята измамлива привидност
най-мъдрия дори! О, плът, ти плът си,
но щом изпишем надписа „благ ангел“
върху рога на дявола, той в миг
престава да е дявол.

Влиза Слуга.

Какво има?

СЛУГАТА

Една сестра, на име Изабела,
желае да ви види.

АНДЖЕЛО

Покани я!

Слугата излиза.

О, Боже, защо всичката ми кръв
се сбра в сърцето ми и дава нему
премного работа, а в също време,
оскъдна в крайниците, ги лишава
от мощ и пъргавост?...

Тъй някой щом припадне, множеството —
уж всеки да помогне! — неразумно
над него струпва се и му отнема
живителния въздух; и пак тъй
тълпата верноподана, съзряла
обичния си крал, отвред се стича
и своята недодялана любов
превръща в оскърбление.

Влиза Изабела.

Здравейте!

ИЗАБЕЛА

Дойдох да чуя висшата ви воля.

АНДЖЕЛО

Бих предпочел да знаехте за нея,
отколкото да питате каква е.
Девойко, брат ви трябва да умре.

ИЗАБЕЛА

А, значи тъй? Да ви закриля Бог!...

Тръгва си.

АНДЖЕЛО

Той трябва да умре, но е възможно

да се отложи неговата смърт,
така че да живее не по-малко
от двама ни.

ИЗАБЕЛА

А вий ли ще решите
кога да бъде тя?

АНДЖЕЛО

Да, аз...

ИЗАБЕЛА

Тогава,
каквато и отсрочка да получи,
възможност дайте му да се подготви
за Господния съд?!

АНДЖЕЛО

С такъв порок?
Еднакво недостоеен е за прошка
тоз, който на природата отнема
един живот, създаден не от него,
и онзи, който зарад плътска сласт
сече подобия на Господ-Бога
в матрици незаконни! В тези два гряха —
убийство на живот, създаден честно,
и леене безчестно на живот
в неосветен калъп — човек изпада
еднакво лесно.

ИЗАБЕЛА

Толкоз строго съдят
там горе, не тук долу!

АНДЖЕЛО

Щом е тъй,
натясно ей сега ще ви поставя!

Отговорете ми на този въпрос:
дали, за да спасите своя брат
от смъртната присъда, вие бихте
отдали непорочното си тяло
на осквернение, като онази,
с която този ваш брат е вършил блудство?

ИЗАБЕЛА

Повярвайте, живота си ще дам,
душата — не!

АНДЖЕЛО

За нея не говорим.
Изнудените грехове се вписват,
но не тежат на сметката.

ИЗАБЕЛА

Какво?

АНДЖЕЛО

Не ви го гарантирам. Утре мога
да кажа и обратното. Но чуйте:
чрез моята уста законът иска
смъртта на брат ви. Няма ли да има
и милост във греха, чрез който той
би бил спасен?

ИЗАБЕЛА

Спасете го за Бога!
Върху душата си поемам риска —
това не ще е грях, а чиста милост.

АНДЖЕЛО

Ако със риск за своята душа
сама спасите го, то милостта ви
ще заличи греха.

ИЗАБЕЛА

Щом грях за мен е
това, че моля ви за своя брат,
приемам този грях; щом грях за вас е
молбата ми да чуете, аз Бога
ще моля всяка утрин да го включи
във моите грехове, та с нито грам
на вас да не тежи!

АНДЖЕЛО

Не, чуйте, чуйте!
Ний с вас се разминаваме. Или
невежа сте, или сте лицемерка.
А туй не е добре.

ИЗАБЕЛА

Ах, нека бъда
невежа и единствено да мога
в смирение набожно да съзнавам
незнанието си!

АНДЖЕЛО

Така се черни
умът ни, за да блесне, също както
закритата зад черна маска хубост
ни лъже, че е двойно по-сияйна,
отколкото е всъщност. Затова
по-грубо ще говоря, та да бъдем
наясно по въпроса. Значи брат ви
ще трябва да умре.

ИЗАБЕЛА

Така.

АНДЖЕЛО

При туй
вината му по нашия закон

покрива се с присъдата ни.

ИЗАБЕЛА

Вярно.

АНДЖЕЛО

Да предположим, че единствен начин
да го спасите — и със туй не казвам,
че има такъв начин, само в спора
допускам го — е във това, че вас,
сестра му, възжелае някой, който
могъл би — с връзки, с власт — да го изтръгне
от строгия закон, и вие трябва
или с плътта си да го надарите,
или на смърт да обречете брат си —
кое ще сторите?

ИЗАБЕЛА

Това, което
бих сторила за себе си, ще сторя
за бедния си брат. Ако ме биха
заплашили със смърт, аз бих приела
браздите от камшика за рубини,
за ешафода бих се разсъблякла
като за брачно ложе, но не бих
отдала своето тяло на позора!

АНДЖЕЛО

Тогаз ще трябва брат ви да умре.

ИЗАБЕЛА

Това ще бъде най-добрият избор.
По-хубаво е той да се прости
с един живот, отколкото сестра му
за него да загуби цяла вечност.

АНДЖЕЛО

А туй не ще ли бъде безсърдечност
като присъдата, която вие
нападате?

ИЗАБЕЛА

Безкористната милост
и подкупът порочен са от два
различни дома; нямат капка родство
спасяването по греховен начин
и прошката законна!

АНДЖЕЛО

А доскоро
наричахте закона деспотичен
и ми представяхте греха на брат си
като невинна волност.

ИЗАБЕЛА

Извинете!
За да постигнем своята цел, ний често
говорим не това, което мислим.
В защита на един любим човек
почти простих един омразен грях.

АНДЖЕЛО

Кой няма слабости!

ИЗАБЕЛА

Да, ако брат ми
наследник бе единствен на греха —
а не един от многото — бих рекла:
„Той трябва да умре!“

АНДЖЕЛО

Жените също
са крехки.

ИЗАБЕЛА

Да, като огледалата,
в които се оглеждат и които
дробят се така лесно, както лесно
сглобяват своите образи. Жените!
Да им помага Бог! Мъжете само
развалят се, когато ги използват!
Триж крехки наречете ни, защото
сме слаби както телом, тъй и духом
и леко податливи към измамни
внушения.

АНДЖЕЛО

В това съм убеден.
И след това признание — понеже
и ний не сме тъй здрави, че грехът
да не поклаща нашата постройка —
от вашите слова ще се възползвам
във спора ни. Бъдете, Изабела,
каквато сте: жена. Оназ, която
желае да е повече, е нищо.
А ако искате да сте жена —
тъй както явствува от външността ви —
безстрашно обявете го, облекла
одеждата, открай предназначена
за пола ви!

ИЗАБЕЛА

Аз знам един език,
недейте го напуска, господарю!

АНДЖЕЛО

Желая те, разбираш ли?

ИЗАБЕЛА

И брат ми
желаеше Жулиета и затуй

вий казвате, че трябва да умре!

АНДЖЕЛО

Не ще умре, дадеш ли ми любов!

ИЗАБЕЛА

Аз зная, вашта нравственост говори
със волност, чужда ней, за да подмамва
околните!

АНДЖЕЛО

Кълна се във честта си:
което казах ти, е чиста правда!

ИЗАБЕЛА

Голяма чест и много чиста правда!
Двуличник, лицемер! Лукав измамник!
Сега узнах те! Анджело, пази се!
Веднага, тук, със тази си ръка
помилване на брат ми подпиши
или ще разтръбя какъв човек си!

АНДЖЕЛО

И кой ще ти повярва, Изабела?
Със своето неопетнено име,
безгрешен жизнен път, обществен сан
така ще надделея аз над твойто
нешастно обвинение, че ти
назад ще си го глътнеш, придобило
вкуса на клеветата. Вече почнах
и пуснал съм юздите на страстта си!
Отговори на жарката ми жажда,
отхвърлила руменина и свян,
лъжливо забраняващи онуй,
което й се ще! Отдай плътта си
на моето желание и брат ти
ще бъде жив; ако ли не, то знай,

не само ще умре, но ще плати
с ужасни мъки твоето упорство!
До утре сутрин отговор ще чакам
или заклевам се в страстта, която
изгаря ме, ще бъде безпощаден!
И можеш да раздрънкаш всичко туй —
ще натежи над твойта правота
неправдата във моята уста.

Излиза.

ИЗАБЕЛА

Кому да се оплача? Ще го кажа,
но кой ще ми повярва? О, тез страшни
уста на властници, които пръскат
похвали светли и присъди мрачни
по свое хрумване, безсрамно карат
закона да отмерва реверанси
пред личната им воля и разтеглят
добро и зло в посоката, която
изнася им! При брат си ще отида!
Макар и сторил грях от буйна кръв,
духът му благороден е и зная,
той сто глави да има, ще ги сложи
на сто дръвника, но не ще допусне
сестра му да остави своето тяло
на поругание! И тъй решавам:
живот на брат за чест моминска давам!
Таз вест от мене ще узнае той,
за да умре с достойнство и в покой.

Излиза.

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

В затвора.

Влизат Князът, преоблечен като монах, Клавдио и Тъмничарят.

КНЯЗЪТ

И значи тъй, надяваш се на прошка?

КЛАВДИО

Нещастниците нямат други лек освен една надеждата. И аз съм готов за смърт с надежда за живот.

КНЯЗЪТ

В смъртта бъди уверен — тъй по-сладки за теб ще бъдат и живот, и смърт!
„Живот — кажи си, — ако те загубя, ще съм загубил нещо ценно само за лудия. Какво си ти? Лек дъх, зависим от небесните светила, които всекичасно блъскат твоя нетраен дом. Ти шут си на смъртта, защото се стремиш със всички сили да я избегнеш, а задъхан тичаш към нея все. В теб няма благородство, защото утоляваш с низки средства потребностите си. Не си и храбър, защото раздвоеното езиче^[7] на някакъв си червей те смразява със смъртен страх. Най-сладкият ти отдих е във съня и ти зовеш го често, а ужасява те смъртта, която е също сън. Не си единен ти, защото състоиш се от безбройни

частици земен прах. Не си щастлив,
защото, сляп към туй, което имаш,
за друго алчен си. Не си надежден,
защото сменяш страсти и прищевки
със месеца. Богат, ти пак си беден,
защото мъкнеш своите кюлчета
като магаре цял живот, дорде
смъртта те разтовари. Близък нямаш,
защото даже твоите синове,
издънки на чреслата ти, проклинат
паралича, подаграта, катара
за туй, че още жив си. Нямаш всъщност
ни младост, нито старост, а ги виждаш
като във сън на сит стомах, защото
на младост състаряваш се да просиш
пара от стиснати паралитици,
а щом забогатееш, вече стар си
и нямаш жар и сили да се радваш
на своето богатство. Но тогава
какъв живот си ти? Та ти по-лош си
от двеста смърти! Ала на, за нас
е страшна милостивата, която
ти слага край!"

КЛАВДИО

Благодаря ви, отче.
Бях жаден за живот — затуй умирам,
но, жаждайки смъртта, живот намирам.
По-скоро тя да идва!

ИЗАБЕЛА (отвън)

Отворете!
Мир вам и Господ-Бог да ви помага!

ТЪМНИЧАРЯТ

С такъв привет е гостът вред приет.

Влиза Изабела.

Добре дошла, девойко!

КНЯЗЪТ

Не след много
ще дойда пак при тебе, драги момко.

КЛАВДИО

Благодаря ви, милосърдни отче.

ИЗАБЕЛА

Ще мога ли да поговоря с брат си?

ТЪМНИЧАРЯТ

Разбира се... Сестра ви е дошла.

КНЯЗЪТ

Две думи, тъмничарю!

ТЪМНИЧАРЯТ

Сто дори!

КНЯЗЪТ

Укрийте ме така, че да ги чувам!

Излиза заедно с Тъмничаря.

КЛАВДИО

Каква утеха носиш ми, сестрице?

ИЗАБЕЛА

Чудесна като всичките утехи.
Граф Анджело, понеже има връзки
със небесата, мисли да те прати
за постоянен свой посланик там.
Така че стягай се, злочести братко!
Пътуваш утре.

КЛАВДИО

Значи няма изход.

ИЗАБЕЛА

Не, братко мой, освен единствен, който,
за да спаси една глава, разкъсва
едно сърце.

КЛАВДИО

Но значи все пак има?

ИЗАБЕЛА

Да, има, братко. Твоят съдия
предлага ти пощада сатанинска,
която, ако ти я пожелаеш,
живот ще ти даде, но във окови
ще те държи до смърт!

КЛАВДИО

Затвор до гроб?

ИЗАБЕЛА

Добре го каза, да, затвор до гроб,
дори да имаш всичките простори
на тоя свят!

КЛАВДИО

Но как това ще стане?

ИЗАБЕЛА

Ще стане то, ако се съ согласиш
честта си да обелиш и останеш
оголен във срама.

КЛАВДИО

Доизясни се!

ИЗАБЕЛА

О, Клавдио, страхувам се за тебе!
Боя се, че би могъл да поставиш
пет-шест години треска на тоз свят
над вечната си чест. Дали ще смогнеш
да тръгнеш към смъртта? Ужасна тя е
най-вече с ужаса от нея в нас
и бръмбарчето под крака ни чувства
телесната си болка силно, както
когато мре гигант!

КЛАВДИО

Не ме обиждай!

Нима си мислиш, че ще черпя смелост
от нежността на цветето? Щом трябва,
ще припна към смъртта като жених
с отворени обятия!

ИЗАБЕЛА

Това е реч на брат ми! Гроба бащин
аз чувам да говори! Да, мой братко,
аз вярвам в тебе — твърде благороден
си ти, за да спасяваш с низки сделки
живота си! Тоз външно свят наместник,
чиито образ твърд и хладна реч
кълват и дават младите безумства,
тъй както дави и кълве соколът
пернатите си жертви, бил цял демон;
ако могъл би някой да изчерпи
зловонната му тиня, той, о, братко,
би се оказал блато, по-дълбоко
от пъкъла!

КЛАВДИО

Граф Анджело? Светецът?

ИЗАБЕЛА

Лукавство дяволско! Притворство адско!
Под святата си дреха той прикривал
най-грешна плът! Представяш ли си, братко,
ако му дам аз девството си, той
ще те освободи!

КЛАВДИО

Не е възможно!

ИЗАБЕЛА

О, да! И ако аз извърша този
позорен грях, на тебе да го вършиш
ще позволи и в бъдеще! Аз трябва
таз нощ да сторя туй, което даже
да кажа се гнуся, или ти утре
не ще си жив!

КЛАВДИО

Ти няма да го сториш!

ИЗАБЕЛА

Живота ми да бе поискал само,
аз бих го хвърлила като карфица!

КЛАВДИО

Благодаря ти, скъпа Изабела!

ИЗАБЕЛА

Готви се, значи, за смъртта си утре!

КЛАВДИО

Да, да... Нима във него има страст,
та тъй се гаври със закона, който
сам иска да наложи... Този грях
навярно не е грях или поне е
най-малко смъртният от седемте...

ИЗАБЕЛА

Най-малко смъртен?

КЛАВДИО

Ако беше инак,
нима той, мъдрият, се би обрекъл
на вечни мъки зарад миг наслада?...
О, Изабела!

ИЗАБЕЛА

Какво ми казва моят брат?

КЛАВДИО

Сестрице,
смъртта е страшно нещо.

ИЗАБЕЛА

А срамът —
ужасно, братко!

КЛАВДИО

Да, но да умреш
и да отидеш кой знай где, да гниеш
в студен затвор; туй нещо живо, топло,
подвижно и чувствително да стане
на буца кал; а нежната душа,
за радости способна, да се гърчи
сред огнени реки или да зъзне
във областта на многослоен лед;
от ветрове невидими пленена,
безспирно да се носи с бясна скорост
около туй кълбо; да вие в мъки,
по-страшни от най-страшните, които
въображението би могло
да си представи!... Не, сестрице, не!
Най-страшният живот, със който могат

оскъдност, болести, тъмница, старост
да ни дарят, е рай пред туй, с което
заплашва ни смъртта!

ИЗАБЕЛА

О, Боже мой!

КЛАВДИО

Сестрице, помогни ми да живея!
Дългът роднински тъй ще възмезди
греха, със който си спасила брат си,
че този грях ще стане благо дело,
повярвай ми!

ИЗАБЕЛА

О, низък страхопъзльо!
О, подла твар! О, жалък нечестивец!
Не чувстваш ли, че в туй да се посееш
върху позора сестрин има лъх на
кръвосмесителство? Какво да мисля?
Опазил Господ, майка ми да е
играла с други тайно от баща ми,
защото иначе как тоз гаден плевел
ще бъде негов кълн! Умри! Гини!
С едно покланяне да можех само
да те спася, не бих се поклонила!
Молитви хиляди за твойта смърт
ще чуе Бог от мен и ни една —
за твойто избавление!

КЛАВДИО

Не, чуй ме,
почакай, Изабела!

ИЗАБЕЛА

Срамно! Пфу!
Не грешник млад си ти, а стар развратник

и милостта към тебе би била
сама тя сводница! Да, най-добре е
по-бързо да умреш!

КЛАВДИО

Но, Изабела!...

Влиза отново Князът.

КНЯЗЪТ

Една-едничка дума, млада сестро!

ИЗАБЕЛА

Какво желаете?

КНЯЗЪТ

Ако не ви е скъпо времето, бих ви помолил за кратък разговор.
Това, което ще ви поискам, е от полза и за вас.

ИЗАБЕЛА

Излишно време нямам и колкото ви отделя, ще бъде откраднато
от други дела. Все пак ще ви изслушам.

КНЯЗЪТ (*настрани към Клавдио*)

Сине мой, чух разговора между тебе и сестра ти. Анджели не е
имал намерение да я разврати, а само е искал да изпита нейната
добродетелност, за да провери своите знания за човешката природа.
Благочестива по душа, сестра ти му е дала високонравствения отказ,
който той е желал да получи. Аз съм негов изповедник и зная, че това
е самата истина; затуй стягай се за смъртта! Недей залъгва мъжеството
си с празни надежди. Утре ще умреш. Върви и, коленичил, готви
душата си!

КЛАВДИО

Нека само поискам прошка от сестра си! Толкова охладях към
живота, че моля небето да ме избави по-скоро от него!

КНЯЗЪТ

Упорствуй в това! Сбогом!

Клавдио излиза.

Тъмничарю, две думи!

Влиза отново Тъмничарят.

ТЪМНИЧАРЯТ

Какво желаете, отче?

КНЯЗЪТ

Да си отидете, както дойдохте. Оставете ме насаме с тази девойка. Моят дух и това расо ви обещава, че тя няма да пострада от това.

ТЪМНИЧАРЯТ

Щом искате.

Излиза.

КНЯЗЪТ

Десницата, която ви е дала хубост, ви е одарила и с добро сърце, а добротата, която лесно отдава хубостта си, трудно остава хубава за дълго; но целомъдрието е същина на вашия характер и то ще ви опази прекрасна докрай. Случайно узнах за попълзновенията на граф Анджело към вас и бих се удивил на провала му, ако човешката слабост не ни даваше всеки ден подобни примери. Какво ще сторите, за да задоволите наместника и спасите брата си?

ИЗАБЕЛА

Сега отивам да му дам отговор. По-добре брат ми по закон да умре, отколкото синът ми да се роди незаконен. Но, о, колко много се е излъгал добрият ни княз в своя Анджело! Ако той някога се завърне и аз успея да се добера до него, нека останат тези уста без глас, ако не разкрият как той е управлявал!

КНЯЗЪТ

Това е добро, но както стоят сега нещата, той ще се изплъзне от вашето обвинение: искал е само да изпита твърдостта ви. Затуй изострете слуха си за моя съвет. Желанието ми да ви помогна съзира изход от трудността. Струва ми се, че вие можете по напълно честен начин да сторите заслужено благодеяние на една онеправдана девойка; да спасите своя брат от яростта на закона, без да опетните своята чест; и да доставите голяма радост на отсъстващия княз, в случай че той, завърнал се, би чул за постъпката ви.

ИЗАБЕЛА

Умолявам ви, продължавайте, отче! Моят дух е готов да извърши всичко, което е в духа на благочестието.

КНЯЗЪТ

„Доброто страх не знае и храбра честността е!“ Не сте ли чували за Мариана, сестрата на Фредерик, храбреца, който загина в морето?

ИЗАБЕЛА

Чувала съм за нея и винаги добри думи придружаваха името ѝ.

КНЯЗЪТ

Граф Анджелио трябваше да се ожени за нея — беше ѝ дал вече годечна клетва и определил деня на сватбата, но преди да дойде този ден, корабът на брат ѝ Фредерик претърпя крушение и потъна, отнасяйки със себе си зестрата на сестра му. Бедната девица получи тежък удар: изведнъж тя загуби един благороден и уважаван брат, изпълнен към нея с обич и внимателност; с него — основната част на своето богатство, сватбената си зестра; а с него и с нея — своя обречен съпруг, благообразния Анджелио.

ИЗАБЕЛА

Как е възможно? Нима той я е изоставил?

КНЯЗЪТ

Изостави я в сълзи, без да пресуши с топли думи нито една от тях; глътна си обратно всички обети под предлог, че уж бил открил неща, накърняващи честта ѝ; захвърли я в обятията на скръбта по него, сам мрамор пред сълзите ѝ, които го миеха, без да могат да го смекчат!

ИЗАБЕЛА

Колко милосърдна би била смъртта, ако си прибереше тази злочеста девойка! Колко покварен е животът, щом оставя мъчителя ѝ на тоя свят. Но как би могла тя да извлече полза от моя случай?

КНЯЗЪТ

Нейната рана много лесно може да бъде излекувана от вас, като при туй лечението ѝ ще спаси вашия брат, опазвайки ви от безчестие.

ИЗАБЕЛА

Покажете ми как, добри отче!

КНЯЗЪТ

Изоставената годеница храни още любов към графа; нещо повече — неговата грубост, вместо да угаси — както разумът би очаквал — чувството ѝ, го е направила — както прави препятствието в пътя на реката — по-бурно и неудържимо. Идете при граф Анджело и отговорете на желанията му с правдоподобно покорство; съгласете се напълно с исканията му, като му поставите следните условия: първо, срещата ви да трае кратко; после, да бъде нощем, в мрак и мълчание; и най-сетне, мястото да бъде удобно за вас. Когато той приеме всичко това — сега иде главното, — ще посъветваме онеправданата девойка да се яви тя на срещата вместо вас; след това, ако любовната им връзка излезе наяве, той ще бъде принуден да възстанови честта ѝ. И така брат ви ще е спасен, чистотата ви — опазена, бедната Мариана — ощастлива, а поквареният наместник — изобличен. Аз ще убедя и подготвя девойката за срещата с графа. Ако вие се съгласите да участвувате в този кроеж, двойната полза от него ще оправдае измамата, на която той се гради. Какво ще кажете за това?

ИЗАБЕЛА

Вече само представата за успеха ме изпълва с радост, а аз горещо вярвам, че ще го постигнем!

КНЯЗЪТ

Това ще зависи в голяма степен от вас. Вървете веднага при графа! Ако той ви поиска в леглото си тази нощ, обещавайте му, че ще го задоволите. Аз отивам незабавно в „Свети Лука“ — там в самотно имение живее отхвърлената Мариана. Потърсете ме при нея! И не се бавете с графа — всичко трябва да стане бързо!

ИЗАБЕЛА

Сбогом, добри отче! Благодаря ви за помощта!

Излизат.

[7] "... раздвоеното езиче..." — израз, свързан с ненаучното убеждение, че отровните змии „жилят“ с езика си. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Пред затвора.

Влизат, от една страна, Князът, в расо; от друга — Лакът, Помпен и Стражи.

ЛАКЪТ

Не, ако законът ви остави да търгувате с мъжете и жените като с добитък, светът ще се напълни с незакономерни копелета!

КНЯЗЪТ

О, небеса! Това пък какво е?

ПОМПЕЙ

Тоя свят помръкна, откак от двата вида лихварство тъкмо повеселия забраниха, а лошият закон го остави да се облича в тежка шуба, и то с лисичата кожа отгоре, а с агнешката отдолу, за да показва, че хитростта винаги като по-богата е взимала връх над невинността.

ЛАКЪТ

Хайде, върви, върви!... Помози Бог, отче!

КНЯЗЪТ

И на тебе, сине! С какво те е оскърбил този човек?

ЛАКЪТ

Той закона оскърби, отче! И освен това е заподозрителен като крадец, защото намерихме в него един особен малък шперц, който беше съответствено изпратен на наместника.

КНЯЗЪТ

Пфу, сводник! Долен сводник! Ти живееш от мерзостта, в която вкарваш други.

Не си ли си помислял какво значи корем да пълниш, да обличаш гръб

за сметка на греха? Не си ли казваш:
от техните развратни, скотски ласки
аз пия, ям, обличам се, живея?
Нима си мислиш, че като живееш
от тъй зловонни средства, това може
да се зове „живот“? Върви и кай се!

ПОМПЕЙ

Той, вярно, отче, понамирисва малко нещо, но аз имам
доказателства, че...

КНЯЗЪТ

Ако Лукавият те е снабдил
със доказателства, че имаш право
да вършиш грях, това доказва само,
че си служител негов!... Във затвора!
Откарай го, стражарю — само в него
оправя се такава долна твар!

ЛАКЪТ

Първо трябва да го отведа при наместника, отче. Той го е
предупредил съответствено. Той, наместникът, сводниците не може да
ги търпи. Ако си сводник и отидеш при него, по-добре да си на сто
мили далече.

КНЯЗЪТ

Да беше всеки от порока скрит,
тъй както някои си дават вид!

Влиза Лучио.

ЛАКЪТ

Вратът му завижда на корема ви, отче, но скоро и него ще го
стегне въжето!

ПОМПЕЙ

Съзирам спасител, подушвам поръчител! Този, който иде, е мой стар приятел!

ЛУЧИО

Какво става, благородни Помпее? Зад колесницата на Цезар, а? Нима те водят в триумф? И защо не виждам ни една от твоите Пигмалионови статуи, току-що оживели^[8], дето човек може да ги получи веднага с едно бръкване в джоба? Каза ли нещо, а? Какво е мнението ти за твоя занаят, поминък и живот? Той май че се е удавил в последния порой? Защо мълчиш, миткало улично? Същият ли е светът като преди или се е попромениял? Мрачен е станал и мълчалив, казваш? Или може би не е? Кажи да чуем!

КНЯЗЪТ

Същата кал, дори по-лоша!

ЛУЧИО

Какво прави онази сладка мръвчица, господарката ти? Доставя ли още крехки кълки на тоя-оня?

ПОМПЕЙ

Те се свършиха, господине, и тя сама се пари в кацата със солите^[9].

ЛУЧИО

Че хубаво! Значи излязло ѝ е солено накрая. Така е винаги: първо прясна курва, после осолена сводница. Такъв е неизбежният край. Редно е. А ти накъде си се запътил, Помпее, към затвора ли?

ПОМПЕЙ

Бога ми да, господине!

ЛУЧИО

Че какво? Това ще е добре за тебе, Помпее. На добър ти час! Върви и кажи, че аз съм те пратил там. За дългове или за какво?

ЛАКЪТ

За сводничество, за сводничество!

ЛУЧИО

Тогава натикай го в затвора, стражарю! Ако за сводничество се полага затвор, този Помпей има пълно право на него. Той е всеизвестен сводник още от древни времена. Роден сводник! Сбогом, драги Помпее! И поздрави затвора от мене, Помпее! Най-сетне ще станеш домосед, стига си търчал по улиците!

ПОМПЕЙ

Надявам се, господине, че ваша милост ще гарантира за мене!

ЛУЧИО

О, не, честна дума, няма да го направя, Помпее! Това вече не е на мода. Виж, да ходатайствам да ти удължат срока, това — да! И ако проявиш по въпроса самостоятелно мнение, можеш да си спечелиш и допълнителна тежест. Адъе, почтени Помпее!... Да ви помага Бог, отче!

КНЯЗЪТ

Вам също!

ЛУЧИО

А Бригита още ли се цапоти, а, Помпее?

ЛАКЪТ

Хайде, тръгвай, тръгвай!

ПОМПЕЙ

И тъй, няма да ми станете гарант, значи?

ЛУЧИО

Нито тъй, нито иначе, Помпее!... Какво ново по земята, благи отче?

ЛАКЪТ

Хайде, тръгвай, тръгвай!

ЛУЧИО

Пътувай към кучкарника си!

Помпей излиза, воден от Лакът и Стражите.

Какви новини за княза, отче?

КНЯЗЪТ

Нищо не зная. А вие?

ЛУЧИО

Според някои бил при руския император, а според други — в Рим. Вие къде мислите, че може да е?

КНЯЗЪТ

Не зная, но където и да бъде, желая му щастие.

ЛУЧИО

Това беше луда прищявка от негова страна — да се измъкне от върховната власт и да грабне просяшката тояга, за която не е роден. Граф Анджелио си княжества добре в негово отсъствие; здравата е стегнал всичко живо.

КНЯЗЪТ

И добре прави.

ЛУЧИО

Малко повече снизходителност към блудството не би му навредила. Прекалено строг е по тази част, отче.

КНЯЗЪТ

Прекалено чест е този порок и само строгостта може да го изстреби.

ЛУЧИО

Вярно, семейството му е многобройно и сродено с най-добрите домове. Но да се изкорени цялото, отче, е невъзможно, ако не бъдат

премахнати яденето и пиенето. Казват, че този Анджелио не бил създаден по стария изпитан начин от мъж и жена. Дали е вярно, как мислите?

КНЯЗЪТ

Че как ще е създаден тогава?

ЛУЧИО

Някои казват, че бил се излюпил от хайвер на русалка; други — че бил заченат от два чироза. Но едно е сигурно, че пикае ледена вода. Това го знам с положителност. И освен туй е напълно неспособен като мъж, това е вън от съмнение.

КНЯЗЪТ

Вие сте шегобиец, господине, и бърз в езика!

ЛУЧИО

А не е ли жестоко от негова страна да вземе целия живот на човека заради един бунт в гащите му? Нима старият ни княз би постъпил така? Преди да обеси някого, който е направил сто копелета, той би платил от джоба си за отглеждането на хиляда! Старецът имаше усет за играта, знаеше й той вкуса и това го правеше снизходителен!

КНЯЗЪТ

Никога не съм чувал отсъстващият княз да е бил обвиняван в слабост към жените. Той нямаше подобни склонности.

ЛУЧИО

Много се заблуждавате, отче.

КНЯЗЪТ

Не е възможно.

ЛУЧИО

Князът не бил обичал жените? Та той и петдесетгодишна просякиня не отминаваше, без да й пусне дукатче в паницата. Имаше си той слабостите. И добре си попейваше, ако искате да знаете!

КНЯЗЪТ

Неоснователно го набеждавате, сигурен съм!

ЛУЧИО

Аз, отче, му бях близък приятел. Скритичък си беше той и мисля, че знам причината за неговото оттегляне от управлението.

КНЯЗЪТ

И каква може да е тя, моля ви?

ЛУЧИО

Съжалявам, но това е най-строга тайна, която трябва да се държи зад зъбите. Мога да ви кажа само, че голямото мнозинство от неговите поданици го смяташе за разумен.

КНЯЗЪТ

За разумен? Че по това няма спор.

ЛУЧИО

А беше повърхностен и невежествен никаквец!

КНЯЗЪТ

Думите ви са плод на завист, глупост или недоразумение! Неговият начин и начинът, по който управляваше, му подписват по-добра препоръка. Ако оставим да свидетелствуват за него само делата му, дори и завистникът ще го признае за учен, държавник и воин. Говорите така, защото не сте познавали княза или ако го познавате, защото умът ви е замъглен от злоба!

ЛУЧИО

Отче, аз го познавам и го обичам.

КНЯЗЪТ

Обичта би говорила с повече познаване, а знанието — с повече обич.

ЛУЧИО

Аз зная какво зная, отче!

КНЯЗЪТ

Не ми се вярва, щом не знаете какво говорите! Но ако князът ни се завърне някой ден — за което всички се молим, — ще ви приканя да се явите пред него. Щом е честно това, което казахте, вие ще имате смелост да го поддържате пред него. Моля ви да ми кажете името си, за да мога да ви повикам.

ЛУЧИО

Казвам се Лучио, отче, и князът добре ме познава!

КНЯЗЪТ

Той ще ви опознае още по-добре, господине, ако съм жив да му разкажа за срещата ни.

ЛУЧИО

Няма да ме уплашите!

КНЯЗЪТ

О, разбирам: вие или се надявате, че князът няма да се завърне, или ме смятате за неопасен противник. И наистина, аз трудно ще ви навредя — вие и под клетва ще се отметнете от думите си.

ЛУЧИО

По-скоро ще се оставя да ме обесят! Не ме познаваш, Божи човече. Но стига за това. Можеш ли ми каза дали Клавдио утре ще умре, или няма?

КНЯЗЪТ

А защо трябва да умира той?

ЛУЧИО

Защо ли? Защото е пълнил бутилка през фуния. Дано князът се върне! Тоя безполов негов наместник ще обезлюди страната от въздържание; той на врабците не дава да си правят гнезда под стрехите

му, защото развратничели! Князът поне би наказвал тъмните работи на тъмно, не би ги изнасял на бял свят. Дано се върне! Поврага, да осъди Клавдио на смърт, защото си бил разкопчал колана! Сбогом, отче, моли се за мене! Князът, повтарям ти, не се отказваше от кълчица в петък. Сега е малко дал-взел и пак не би простил на просякия, па ако ще да му намирисва на чер хляб и чесън. Съобщи му, че и това съм казал. Сбогом!

Излиза.

КНЯЗЪТ

Върви кажи на клеветата: спри!
Окалва тя свръхчистия дори.
Безсилен е и кралят най-велик
пред силата на злостния език!...
Но някой иде.

Влизат Ескал, Тъмничарят и Стражи, водещи Мадам Свръхврът.

ЕСКАЛ

Водете я в затвора!

МАДАМ СВРЪХВРЪТ

Милички господарю, простете ми! Ваша чест е известен като милосърден човек. Добри ми господарю!...

ЕСКАЛ

Трето предупреждение и пак са ви хванали! Това би вбесило и ожесточило самото Милосърдие!

ТЪМНИЧАРЯТ

Разрешете да доложа, сводница с единайсетгодишен стаж!

МАДАМ СВРЪХВРЪТ

Господарю, един мой познат, Лучио, ме е наклеветил! Той по времето на стария княз направи дете на госпожица Кети Погръб. Беше

й обещал, че ще се ожени за нея. Детето ще навърши година и три месеца на свети Филип и Яков. Аз му го отгледах собственоръчно, а той така да ми се отплаща!

ЕСКАЛ

Да, този приятел е порядъчен развратник. Да бъде доведен при мене! А нея — в затвора!... Върви, стига приказки!

Стражите извеждат Мадам Свърхвърт.

Тъмничарю, моят съуправител, граф Анджели, остана непреклонен. Клавдио трябва да умре утре. Погрижи се да има духовник и всичко необходимо, за да се приготви за смъртта. Ако графът споделяше моето състрадание, младежът не би свършил тъй.

ТЪМНИЧАРЯТ

Ваша чест, този монах беше при него и го поучи как да срещне смъртта.

ЕСКАЛ

Добър вечер, почтени отче!

КНЯЗЪТ

Да ви благослови Господ!

ЕСКАЛ

Откъде сте?

КНЯЗЪТ

Не съм отгук, макар и тук отседнал.
Принадлежа на орден свят, дойдох,
изпратен през морето със поръка
от негово светейшество във Рим.

ЕСКАЛ

Какво ново по широкия свят?

КНЯЗЪТ

Единственото ново е треската към новото, от която Доброто напоследък е тъй тежко болно, че ако тя не стихне, то няма да оцелее. Всеки търси промяната и сега е толкоз вредно за човека да остарее на едно поприще, колкото е полезно да се хвърля във всяко ново начинание. Честността по земята е недостатъчна, за да живее обществото без грижа, но пък безгрижието по нея е напълно достатъчно, за да умрат всички заедно с осъдени души. Около тази гатанка се върти почти цялата мъдрост на света. Новостта ѝ е доста стара, но тя важи винаги. Кажете, уважаеми, какъв беше по нрав вашият княз?

ЕСКАЛ

Такъв, че от всичките му стремежи най-важният беше да познае себе си.

КНЯЗЪТ

А на какво се радваше най-много?

ЕСКАЛ

Повече се радваше, когато виждаше други да се веселят, отколкото се веселеше от нещата, с които другите искаха да го зарадват — беше във висша степен умерен човек. Но нека го оставим на съдбата му с пожелание тя да бъде щастлива и позволете да ви запитам, отче, как ви се видя подготвен Клавдио? Разбрах, че сте го посетили.

КНЯЗЪТ

Той ми заяви, че намира справедливо наказанието, което му е определено, и че смирено се прекланя пред решението на съда. Човешката слабост все пак го беше накарала да храни в себе си измамната надежда, че ще бъде помилван, но аз използвах времето си, за да я разсея, тъй че сега той е примирен със смъртта.

ЕСКАЛ

Изпълнили сте своята обязаност към небето и платили дълга си към затворника. Аз се застъпих за този нещастник до последната

граница на допустимото, но моят събрат по правосъдие се оказа тъй строг, че ме накара да го нарека Правосъдие в плът и кръв.

КНЯЗЪТ

Ако строгостта му като съдник е в съгласие с неговия личен живот, тя ще му стои добре; но ако му се случи да съгреша, сам ще се е осъдил.

ЕСКАЛ

Отивам при затворника! Сбогом, отче!

КНЯЗЪТ

Мир вам!

Ескал и Тъмничарят излизат.

Който в името на Бога
си намята тога строга,
трябва да е сам светец
и на святост образец;
трябва пример сам да дава
как и слаб да ни е нрава,
можем в път да крачим свят,
щом сме в Божя благодат;
и да помни своята язва,
чуждата като наказва.
Срам за тоз немилосърд,
който праща друг на смърт
за деяния, които
той самият върши скрито!
Анджело у друг плеви
строго вредните треви,
но под лик на ангел скрива
своята леха в коприва.
Лицемер! Но в тоя свят
едри плячки се ловят
много често чрез кровежи
като паяжинни мрежи.

Тази вечер в тъмен час
с Анджелио ще спи оназ
Мариана, на която
той се бе обрекъл свято.
Тъй лъжеца чрез лъжа
хитро аз ще задължа
да изпълни туй, което
обещал е пред небето!

Излиза.

[8] „... Пималионови статуи, току-що оживели...“ (мит.) — според древногръцката легенда кипърският цар Пигмалион — велик скулптор — се влюбил в изваяната от него женска фигура и измолил от Афродита да ѝ вдъхне живот. Тук намекът е за хвалбите, с които сводникът Помпей рекламира своите проститутки. ↑

[9] По Шекспирово време сифилисът се е лекувал с парни бани.

↑

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

В имението край „Свети Лука“.

Влизат, пеейки, Мариана и Момиче.

ПЕСЕН

„О, вземи си тези устни,
дето лъгаха безсрамно,
и очите си, изкусни
във блестенето измамно,

а на мене дай назад, дай назад,
първата целувка ти —
всуе тя със свят печат, свят печат,
любовта ни освети!“

Влиза — в расо — Князът.

МАРИАНА

Достатъчно! Отивай си оттук!
Пристига утешителят ми, чийто
добър съвет тъй често е смирявал
душевния ми ропот.

Момичето излиза.

Прошка, отче!

Не исках да ме сварите заета
със музика. Повярвайте все пак —
за песните е мойта радост глуха,
скръбта ми само черпи в тях разтуха.

КНЯЗЪТ

И хубаво — макар че чарът в тях
добро насажда, но и вкарва в грях.

Кажете, моля ви, не е ли идвал някой да ме търси? За този час приблизително съм уговорил среща.

МАРИАНА

Не ви е търсил никой, отче. Аз си бях тук през целия ден.

Влиза Изабела.

КНЯЗЪТ

Вярвам ви. Сега е точно времето. Ще ви помоля да почакате малко отгатък. Може би ще ви извикам не след много за нещо, от което ще имате изгода.

МАРИАНА

Ваша длъжница винаги.

Излиза.

КНЯЗЪТ

Добре дошли! Какви са новините от нашия благочестив наместник?

ИЗАБЕЛА

Той има парк, опасан с тухлен зид,
граничещ откъм запад с едно лозе,
в което води дъсчена врата;
тоз ключ, големият, отваря нея,
а този, малкият, е за една
вратичка между лозето и парка.
Там точно обещах му, че ще бъда
във полунощ.

КНЯЗЪТ

А няма ли вий двете
да се объркате във тъмнината?

ИЗАБЕЛА

Записах пътя точно в паметта си —
той два пъти със мен го извървя,
показвайки ми туй или онуй
със неми погледи и гузен шепот.

КНЯЗЪТ

Не си ли казахте условни знаци,
които тя би трябвало да спази?

ИЗАБЕЛА

Не, само точно си определихме
един потулен кът и се разбрахме,
че срещата ни трябва да е кратка,
защото на слугинята със мен
ще съм разправила, че ще отида
при него зарад брат си.

КНЯЗЪТ

Умна мисъл.

Но Мариана още не познава
кроежа ни... Елате, чедо мое!

Влиза отново Мариана.

Елате тука и се запознайте
със таз девойка. Тя при вас дошла е
да ви помогне.

ИЗАБЕЛА

И получи помощ.

КНЯЗЪТ

Нали ми вярвате, че ви почитам?

МАРИАНА

И вярвам, и от опит знам го, отче.

КНЯЗЪТ

Тогава се вземете за ръка
със гостенката си и дайте слух
на туй, което тя ще ви разкаже.
Аз тук ще чакам, но не се бавете —
нощта, наситена със вредни пари,
не е далеч.

МАРИАНА

Ще дойдете ли с мен?

КНЯЗЪТ

О, власт и сан, безброй очи фалшиви
ви дебнат вредом; хайки от сплетни и
със лай объркан и лъжлив се носят
по всяка ваша стъпка; милиони
хапливи остроумници ви взимат
за прицел свой, на колела за мъки
разтеглят ви!

Влизат отново Мариана и Изабела.

Разбрахте ли се вече?

ИЗАБЕЛА

Ако съветвате я да го стори,
готова е.

КНЯЗЪТ

Не само я съветвам,
но много настоявам!

ИЗАБЕЛА

На раздяла
това единствено кажете само
и шепнешком: „Сега помнете брат ми!“

МАРИАНА

Не бойте се!

КНЯЗЪТ

И вие не се бойте —
по договор той ваш съпруг е, тъй че,
събирайки ви, аз не върша грях.
Да тръгваме! За жътвата е време,
щом трябва ни за бъден посев семе!

Излизат.

ВТОРА СЦЕНА

В затвора.

Влизат Тъмничарят и Помпей.

ТЪМНИЧАРЯТ

Ей, ти, ела насам! Можеш ли отрязва главата на човек?

ПОМПЕЙ

Мога, ако не е женен, господине. Защото, ако е женен, той е глава на жена си, а аз жена не мога да обезглавя никога.

ТЪМНИЧАРЯТ

Хайде, хайде, остави тези свои духовитости и ми отговори направо! Утре сутрин Клавдио и Бернардин трябва да умрат. Ние си имаме тук, в затвора, редовен палач, но му трябва помощник. Ако се наемеш да му помагаш, това ще те отърве от оковите; ако не — ще си излежиш пълния срок и преди да те пуснем, ще ти ударим и един бой с камшик, защото си всеизвестен сводник.

ПОМПЕЙ

Господине, аз съм незаконен сводник от древни времена, но с радост ще стана законен палач. Ще трябва само моят учител да ме упъти в занаята.

ТЪМНИЧАРЯТ

Хей, Кръвожад! Къде си, Кръвожад!

Влиза Кръвожад.

КРЪВОЖАД

Викате ли ме, господине?

ТЪМНИЧАРЯТ

Палачо, този приятел тук ще ти помага утре в работата. Ако искаш, спогоди се с него за година; ако не, използвай го само този път и го остави. Няма да си придава много важност пред тебе — тук е за сводничество.

КРЪВОЖАД

Сводник? Пфу! Той ще компрометира тайнството ни!

ТЪМНИЧАРЯТ

Хайде, хайде, и двамата сте една стока! Хвани единия, удари другия.

Излиза.

ПОМПЕЙ

Прощавайте, ваша милост — макар че колко е милостта във вас, този въпрос е още, така да се каже, висящ, — вий май нарекохте занаята си „тайнство“, така ли е?

КРЪВОЖАД

Така. Тайнство е.

ПОМПЕЙ

За рисуването, господине, съм чувал, че е тайнство, и понеже флърците, с които имам вземане-даване, се рисуват доста, а какво е под боята, не се знае, то и моят занаят има нещо от тайнството, но какво тайнство може да има в бесенето, да ме обесите, не мога да си представя.

КРЪВОЖАД

Има тайнство.

ПОМПЕЙ

Доказателство?

КРЪВОЖАД

Всяка дреха е добра по размер за крадеца.

ПОМПЕЙ

Ясно, защото и когато е малка, за окрадения си е пак голяма загуба, а когато е голяма, за крадеца пак е малка кражба. Тъй че всяка дреха му е и малка, и голяма — значи става му по размер.

Влиза отново Тъмничарят.

ТЪМНИЧАРЯТ

Спогодихте ли се?

ПОМПЕЙ

Ще служа при него, господине. Да си палач, е по-простително, отколкото да си сводник, защото палачът по-често казва „Прости ми!“ на своите клиенти^[10].

ТЪМНИЧАРЯТ

А ти да си готов с дръвника и брадвата си утре от четири часа сутринта!

КРЪВОЖАД

Хайде, своднико! Ще те науча на занаята! Тръгвай!

ПОМПЕЙ

Ще ви бъда прилежен ученик, господине, и ако се случи някой ден да ви дотрябвам, ще можете да разчитате на изкусно обслужване.

ТЪМНИЧАРЯТ

Извикайте Бернардин и Клавдио!

Помпей и Кръвожад излизат.

Злочест младеж!... Виж, оня тъп кръвник, да бе ми брат, не бих го жалил миг!

Влиза Клавдио.

Заповедта ви, Клавдио, пристигна.
Това е тя. Сега е полунощ,
а утре в осем вий ще сте безсмъртен.
Къде е Бернардин?

КЛАВДИО

Лежи, потънал
в съня на труженик с безгрешна съвест,
чието тяло тежката умора
сковала е. Не щя да се събуди.

ТЪМНИЧАРЯТ

И кой ли би могъл да му помогне!
Вървете да се молите!...

Отвън се чука.

Кой чука?

Да прати Бог утеха на духа ви!

Клавдио излиза.

Сега!... Дано е прошка за младежа
или поне отсрочка... Влезте, отче!

Влиза — в расо — Князът.

КНЯЗЪТ

Да ви обгръщат само най-добрите
и здравословни нощни духове,
мой благи тъмничарю! Някой тука
да ме е търсил скоро?

ТЪМНИЧАРЯТ

Никой, отче,
откакто би камбаната за сън.

КНЯЗЪТ

Сестра му?

ТЪМНИЧАРЯТ

И тя — не.

КНЯЗЪТ

Тогаз ще дойдат.

ТЪМНИЧАРЯТ

Добри известия?

КНЯЗЪТ

Надежда само.

ТЪМНИЧАРЯТ

Жестоко съди нашият наместник!

КНЯЗЪТ

О, не! О, не! Животът му е в пълно
съзвучие със неговия съд.

Чрез свято въздържание той смогва
във себе си да смаже туй, което
у другите потиска чрез властта си.

Да беше сам окалян от порока,
за който съди, той би бил жесток;
а тъй е справедлив.

Отвън се чука.

Това са те!

Тъмничарят излиза.

Добър човечец. Туй е рядък дар —
човещина в сърце на тъмничар!

Отвън се чука.

По спешност е, щом бият тъй вратите,
неискащи да им отворят път!

Влиза отново Тъмничарят.

ТЪМНИЧАРЯТ *(някому зад сцената)*

Да чака там, додето му отвори
началник-стражата! Сега го будят!

КНЯЗЪТ

Не казаха ли нещо за отмяна
на смъртната присъда?

ТЪМНИЧАРЯТ

Не, уви!

КНЯЗЪТ

Макар да съмва вече, до зората
ще дойдат вести, драги.

ТЪМНИЧАРЯТ

Може би

вий по да знаете, но според мен
помилване едва ли ще пристигне.
Подобен случай нямаме. При туй
граф Анджели в съда пред всички каза
обратното.

Влиза Пратеник.

Тоз пратеник е негов!

КНЯЗЪТ

И носи той на Клавдио живот!

ПРАТЕНИКЪТ

Моят господар ви праща това писмо и устно нареждане чрез
мене то да бъде изпълнено без никакви отклонения от неговата
същина, срок или каквото и да било друго. Желая ви добър ден,
защото, струва ми се, той е вече настъпил.

ТЪМНИЧАРЯТ

Ще бъде сторено.

Пратеникът излиза.

КНЯЗЪТ

О, прошка, купена със грях такъв,
че който дава я, е грешник пръв!
Със бясна скорост се множи порока,
когато ражда го властта висока,
и лесно тя прощава го, защото
самичка е привързана към злото!
Какво ви пише?

ТЪМНИЧАРЯТ

Аз ви казвах! Граф Анджело, мислейки навярно, че съм се отпуснал, ми напомня за моя дълг по начин, който ме учудва, защото за пръв път получавам такова необичайно писмо.

КНЯЗЪТ

Бихте ли го прочели, моля ви?

ТЪМНИЧАРЯТ (чете)

„Каквото и да чуете в обратен смисъл, заповядвам ви да изпълните присъдата на Клавдио — утре в четири часа сутринта, а на Бернардин — след обяд. В потвърждение на горното ще чакам да ми изпратите до пет часа главата на Клавдио. Всичко да се изпълни най-точно, тъй като от него зависят неща, които сега трябва да се пазят в тайна. Не се отклонявайте следователно ни най-малко от своите обязанности, ако не искате сам да платите с главата си!“

Е, какво ще кажете, отче?

КНЯЗЪТ

Какъв е този Бернардин, който трябва да бъде обезглавен след обяд?

ТЪМНИЧАРЯТ

Един бохемец, отгледан и израсъл в нашия град. От две години лежи в затвора.

КНЯЗЪТ

Как тъй не е бил веднага или обезглавен, или пуснат на свобода? Чувал съм, че князът ви е постъпвал винаги така.

ТЪМНИЧАРЯТ

Неговите приятели все успяваха да му издействат отсрочка; освен това до идването на граф Анджелио за вината му липсваха сигурни доказателства.

КНЯЗЪТ

А сега тя е доказана, така ли?

ТЪМНИЧАРЯТ

Напълно и той сам не я отрича.

КНЯЗЪТ

А показва ли разкаяние в затвора? Прояви ли някакво чувство?

ТЪМНИЧАРЯТ

Той се бои от смъртта толкоз, колкото от съня след пиянството. Безгрижен, безучастен и безстрашен към минало, настояще и бъдеще; равнодушен към живота тук и безнадежден за оня оттатък!

КНЯЗЪТ

Значи се нуждае от съвети.

ТЪМНИЧАРЯТ

Не ще да знае за тях! Винаги се е движел свободно в затвора; дайте му възможност да избяга — няма да я използва. Напива се по няколко пъти на ден, когато не е пиян няколко дни подред. Много пъти сме го будили, уж да го караме на смърт, фалшиви заповеди сме му показвали — никакво вълнение!

КНЯЗЪТ

После за него!... Тъмничарю, на лицето ви е написано: „честност и надеждност“. Ако съм го прочел погрешно, значи, опитността ми ме е измамила, но аз ще заложа живота си върху своето знание за хората. Клавдио, когото сте длъжен да предадете на палача, не е по-виновен пред закона от граф Анджели, който го е осъдил. Но за да докажа с факти, че това е тъй, ми трябва четири дни срок и затуй ще ви поискам една бърза и опасна услуга.

ТЪМНИЧАРЯТ

Каква е тя, отче?

КНЯЗЪТ

Да отложите смъртното му наказание.

ТЪМНИЧАРЯТ

Но как да го направя, когато часът е определен и трябва под страх за живота си да изпратя главата му на графа? При най-малкото отклонение от заповедта мога да споделя съдбата му!

КНЯЗЪТ

Кълна се в обета на нашия орден, че няма да пострадате, ако следвате указанията ми! Изпълнете сутринта присъдата на Бернардин и пратете неговата глава на граф Анджели!

ТЪМНИЧАРЯТ

Той е виждал и двамата и ще я познае.

КНЯЗЪТ

О, смъртта е майсторка в гримирането, пък и вие можете да ѝ помогнете. Обръснете му главата и брадата и ще кажете, че осъденият е поискал преди смъртта си да бъде оголен така — мнозина го правят, сам знаете. Ако, след като сторите това, получите за него нещо друго освен благодарност и награда, кълна се в нашия светец-покровител, ще ви защита с живота си!

ТЪМНИЧАРЯТ

Простете, отче, но това е противно на клетвата ми!

КНЯЗЪТ

Кому сте се клели — на княза или на наместника?

ТЪМНИЧАРЯТ

На княза и на всеки, който го замества.

КНЯЗЪТ

Ще приемете ли, че не сте я престъпили, ако князът одобри действията ви?

ТЪМНИЧАРЯТ

Но каква вероятност има той да го стори?

КНЯЗЪТ

Не вероятност, а сигурност. Но виждам, вие сте толкова изплашен, че ни расо, ни сан, ни аргументи могат да изкоренят страха ви. Ще трябва да отида по-далеч, отколкото възнамерявах. Гледайте, приятелю, това е подписано и подпечатано от княза. Виждали сте почерка му, вярвам, а и печатът му не ви е неизвестен.

ТЪМНИЧАРЯТ

Неговите са! Познавам ги!

КНЯЗЪТ

Тези редове съобщават за предстоящото връщане на княза. Като ги прочетете, ще узнаете, че най-късно след два дена той ще бъде тук. Граф Анджелио и не подозира за това, защото сега получава странни писма, от които едно му съобщава, че князът е умрял, друго — че е постъпил в манастир, но нито едно — истината, която е написана тук... Но, вижте, там зорницата зове овчаря да пуска стадото си. Не се питайте как могат да станат тези неща! „Всяка трудност е лека, щом я знае човека.“ Викнете палача си и нека отсече главата на Бернардин! Аз ще му опростя греховете и ще го подготвя за отвъдния живот. Още се колебаете, но това тук ще ви убеди окончателно. Хайде! Съмва се!

Излизат.

[10] „... казва *«Прости ми»* на своите клиенти“ — в Шекспирова Англия преди екзекуцията палачът искал винаги прошка от осъдения на смърт. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

В затвора.

Влиза Помпей.

ПОМПЕЙ

Тук съм свой човек като в нашия си весел дом. Сякаш съм при мадам Свръхврът — толкоз много стари клиенти са тук. Първо, младият господин Скок, прескочил насам заради една сделка на пожълтяла хартия за стар джинджифил на стойност сто деветдесет и седем фунта, от които получих в чиста пара само пет^[11]. Вярно, по него време джинджифилът не се търсел, защото всички баби били измрели... После тук е младият наследник Типтоп, осъден от господин Дреб, продавача на платове, за един костюм и два плаща, които се оказали скъпи за плащане... Тук са и младият Хайлайз и приятелят му Перкинс, а също и веселякът Харч, благородниците Тенекей и Безлакей, майстори на шпагите и кинжалите — живи да ги пожелите!... После шишкото Гърлоу, убиецът на нещастния Пудинг, великият дуелант Свадли и прочутият разказвач-пътешественик Смигли... както и всичко, което остана от веселия Кърк след последния търг... и така нататък, все от тези, които повличаха крак край нашия бардак, а сега гъгнат: „Подай, господине!“^[12] на който мине.

Влиза Кръвожад.

КРЪВОЖАД

Хей, ти, доведи Бернардин!

ПОМПЕЙ

Бернардине! Ставай, че трябва да те бесим!

КРЪВОЖАД

Хей, Бернардине!

БЕРНАРДИН (*отвън*)

Чума да ви тръшне! Кой си дърее там гърлото! Кой сте вие?

ПОМПЕЙ

Ваши приятели. Палачът, господине. Бъдете тъй добър да дойдете, за да ви отсечем главата!

БЕРНАРДИН (*отвън*)

Махайте се, негодници! Сега ми се спи!

КРЪВОЖАД

Кажи му, че трябва да се събуди, и то веднага!

ПОМПЕЙ

Моля ви, господин Бернардин, събудете се само да ви отсечем главата и после си спете колкото си искате!

КРЪВОЖАД

Влез при него и го измъкни!

ПОМПЕЙ

Иде, иде, господине! Чувам сламата да шуми под него.

Влиза Бернардин.

КРЪВОЖАД

Брадвата върху дръвника ли е?

ПОМПЕЙ

Всичко е готово, господине!

БЕРНАРДИН

Казвай, Кръвожаде! Какво ново има?

КРЪВОЖАД

Новото, приятелю, е, че трябва да си кажеш молитвите, защото работата е, че заповедта за тебе дойде.

БЕРНАРДИН

Не съм готов, мошенико — цяла нощ съм къркал!

ПОМПЕЙ

Толкоз по-добре, господине: който е пил цялата нощ и го клъцнем рано сутринта, ще има после целия ден, за да си отспи.

Влиза — в расо — Князът.

КРЪВОЖАД

На, виж, ето го и духовния ти отец. Още ли мислиш, че се шегуваме?

КНЯЗЪТ

Приятелю, чух, че трябва бързо да напуснете този свят и, воден от милосърдието, дойдох да ви посъветвам и да се помоля за вас.

БЕРНАРДИН

Тая няма да я бъде, отче! Цяла нощ съм пил и ми трябва по-дълго време, за да се подготвя. Не съм съгласен да умирам днес и това си е, ако ще да ми избият мозъка с тояги!

КНЯЗЪТ

Налага се, приятелю. Затуй
мисли за пътя, който те очаква!

БЕРНАРДИН

Не си хабете думите! Да пукна, ако се съглася да умра днес!

КНЯЗЪТ

Но чуйте, драги...

БЕРНАРДИН

Нищо не ща да чувам! Ако имате нещо да ми казвате, елате в килията ми, защото днес няма да изляза от нея.

Излиза.

Влиза Тъмничарят.

КНЯЗЪТ

Негоден и за тук, и за отвъд.
Сърце от камък! Тръгвайте след него!
Закарайте го силом до дръвника!

Кръвожад и Помпей излизат.

ТЪМНИЧАРЯТ

Е, отче благи, как ви се видя
затворникът?

КНЯЗЪТ

Дотолкоз неподготвен
за оня свят, че тежък грях ще бъде
така да го изпратим.

ТЪМНИЧАРЯТ

Тази сутрин
в затвора, отче, е умрял от треска
един пират, на име Рагузин.
Връстник е той на Клавдио; при туй
косата и брадата му по цвят са
еднакви с неговите. Мисля, отче:
не можем ли отложи тоя скот,
додето се разкае, а на графа
да пратим в доказателство главата
на Рагузин, повтарям, по-приличащ
на Клавдио?

КНЯЗЪТ

Небето ни помага!

Сторете всичко туй, и то веднага —
до срока ни остава само час!

И всичко да е в ред, дордето аз
придумам някак туй животното долно
да тръгне към смъртта си доброволно!

ТЪМНИЧАРЯТ

Веднага ще го сторя, благи отче,
но Бернардин ще трябва непременно
след пладне да умре. И друго още:
как с Клавдио ще трябва да постъпим,
та аз да не пострадам, ако после
се разбере, че жив е?

КНЯЗЪТ

Ето как:

Ще сложите и Бернардин, и него
в килии тайни и преди туй слънце
да е изпратило два пъти поздрав
на хората, ще бъдете вий вече
във пълна безопасност.

ТЪМНИЧАРЯТ

Ваш слуга съм!

КНЯЗЪТ

Тогава бързо! Пращайте главата
към Анджело!

Тъмничарят излиза.

Пък аз ще му изпратя
по тоз добър човек едно писмо,
което ще му съобщи, че вече
се връщам и съм близо до града,
но важни обстоятелства налагат

да вляза в него по тържествен начин.
Ще искам той да дойде да ме срещне
при изворчето свято на три мили
извън града и там със трезва мисъл
и точна мярка ще постъпя с него.

Влиза отново Тъмничарят.

ТЪМНИЧАРЯТ

Главата тук е. Ще я отнеса
на графа сам.

КНЯЗЪТ

И още по-добре.
Но връщайте се бързо — имам нещо
да споделя със вас, което друг
не бива да узнае.

ТЪМНИЧАРЯТ

Ще побързам.

Излиза.

ИЗАБЕЛА (отвън)

Отваряйте!

КНЯЗЪТ

Гласът на Изабела!
Тя иде да узнае дали вече
пристигнала е прошката за брат й,
но аз не ще й кажа за доброто,
което готвя и, за да превърна
покрусата й в щастие, когато
най-малко го очаква.

Влиза Изабела.

ИЗАБЕЛА

Разрешете!

КНЯЗЪТ

Добро ви утро, мила моя дъще!

ИЗАБЕЛА

Дваж по-добро, дошло от свети устни!
Дали прощението е дошло
за моя брат?

КНЯЗЪТ

Прости се брат ви, мила,
със тоя свят. Главата му е вече
изпратена на графа.

ИЗАБЕЛА

Не, не е!
Това е невъзможно!

КНЯЗЪТ

Но е вярно.
Във мъката си покажете мъдрост!

ИЗАБЕЛА

Очите му ще издера със нокти!

КНЯЗЪТ

До себе си той няма да ви пусне.

ИЗАБЕЛА

Злочести Клавдио и Изабела!
Проклети Анджело! Коварен свят!

КНЯЗЪТ

Туй нему не вреди и вас не ползва.
Бъдете умна и се доверете
на Господа! Изслушайте това,
което ще ви кажа — то е вярно
до сетната си сричка: князът утре
се връща — не, изтрийте си сълзите! —
един наш брат и негов изповедник
го потвърждава. Той е пратил вече
писмо до Анджело и до Ескал,
които се приготвят да го срещнат
пред градските врати и предадат
властта в ръцете му. Ако разумно
поемете пътеката, която
посоча ви, ще имате в награда
мъстта над графа, княжеската милост
и почитта на всички.

ИЗАБЕЛА

Слушам, отче.

КНЯЗЪТ

Тогава на брат Петър покажете
във доказателство, че аз ви пращам,
това писмо, с което той самият
ми съобщи, че князът се завръща.
Кажете му, че искам да го видя
таз вечер във дома на Мариана.
За вашата и нейната съдба
в подробности на него ще разкажа
и той до княза ще ви отведе.
Пред него вий открито обвинете
граф Анджело! Аз сам го бих направил,
но строг обет ме кара по туй време
да бъда другаде. Вървете бързо!
Изтрийте тез разяждащи сълзи
от взора си! На святия ми орден
недейте вярва, ако ви насоча

във грешен път!... Но май че някой иде!

Влиза Лучио.

ЛУЧИО

Здравейте, отче! Где е тъмничарят?

КНЯЗЪТ

Излезе, господине.

ЛУЧИО

О, прелестна Изабела, сърцето ми бледнее, като виждам очите ви така зачервени! Трябва да се търпи! И аз съм принуден да се храня само с вода и трици. От страх за главата си не смея да си напълня корема: един добър обяд и после няма да мога да се сдържа. Но, казват, че князът си пристигал утре. Честна дума, Изабела, аз обичах брат ви. Ако старият чудак, този княз на тъмните ъгълчета, си беше стоял у дома, Клавдио щеше сега да е жив!

Изабела излиза.

КНЯЗЪТ

Господине, князът не ви дължи много благодарности за тези ваши думи. Слава Богу, те са твърде далеч от истината за него.

ЛУЧИО

Ти, старо, не го знаеш, както аз го зная. Нямах си представа какъв женкар е!

КНЯЗЪТ

Добре, някои ден ще отговаряте за това. Прощавайте!

ЛУЧИО

Не, почакай! Ще дойда с тебе и ще ти разкажа сума ти весели истории за него.

КНЯЗЪТ

Вие вече ми разказахте достатъчно от тях, ако са верни; а ако не са, и първата е била в повече.

ЛУЧИО

Веднъж трябваше да се явя пред него, защото бях направил дете на една уличница.

КНЯЗЪТ

Наистина ли?

ЛУЧИО

Истина и отгатък, но трябваше да го отрека под клетва, иначе щяха да ме оженят за тази скапана смокиня.

КНЯЗЪТ

Господине, вашата компания е повече блестяща, отколкото прилична. Прощавайте!

ЛУЧИО

А, не, не ти прощавам! Ще те придружа до края на улицата. Ако солените приказки те възмущават, ще се въздържам от тях. Аз, отче, съм като репей — лепна ли се веднъж, не се откачам!

Излизат.

[11] „... заради една сделка...“ — по Шекспирово време лихварите заобикаляли преследващия ги закон, като вместо да дават заем под лихва, продавали с дълъг срок за изплащане стока на цена, по-висока от пазарната. ↑

[12] „... гъгнат «Подай, господине!»... на който мине“ — позната картина от някогашния Лондон представлявали затворниците, протягащи през решетките на тъмницата ръка за милостиня към минувачите. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Зала в дома на Анджело.

Влизат Анджело и Ескал.

ЕСКАЛ

Всяко ново негово писмо опровергава по-ранните!

АНДЖЕЛО

И всички са така неясни и объркани. Постъпките му напомнят лудост. Недай си Боже, разумът му да се е помътил! И защо трябва да го срещаме и да му предаваме властта пред градските врати?

ЕСКАЛ

Не мога да си представя.

АНДЖЕЛО

И с каква цел да разгласяваме, че всички, които имат да се оплачат от някаква неправда, трябва да му предадат жалбите си веднага, на улицата?

ЕСКАЛ

За това той изтъква причини: искал да се справи с оплакванията, за да ни освободял от всякакви по-късни козни, които така щели да бъдат безсилни срещу нас.

АНДЖЕЛО

Тогава нека бъде разгласено
нареждането му. Аз утре заран
ще дойда да ви взема от дома ви,
а вий пък известете тез, които
по сан и длъжност трябва да са с нас!

ЕСКАЛ

Ще го направя. Сбогом!

АНДЖЕЛО

Лека нощ!

Ескал излиза.

Това, което сторих, ме разби!
Безчувствен съм и тъп към всичко друго!
О, Господи! Мома озлочестена!
И от кого? От висш сановник, който
преследвал е безжалостно разврата!
Ако не бе я свян да си признае,
че нейното моминство е отнето,
как би могла да ме изобличи!
Но разумът я кара да мълчи,
защото пост и име ме обличат
в доверие такова, че тоз, който
ме обвини, ще бъде сам съсипан...
Да, трябваше да го оставя жив,
но буйната му младост би могла
възмездие от мене да потърси
във бъдеще за туй, че е получил
живот без чест, откупен със цената
на сестрин срам... Защо не го оставих?...
Ах, щом сме грешни, себе си не знаем —
желаем нещо и не го желаем!

Излиза.

ПЕТА СЦЕНА

Извън града.

Влизат Князът — в княжеските си дрехи — и Брат Петър.

КНЯЗЪТ

Предайте тез писма на моите хора
във подходящо време! Тъмничарят
е известен за плана ни. След туй
правете всичко, както ви заръчах,
стремейки се към главната ни цел,
ако дотрябва да се отклоните
във някои подробности! Идете
при Флавий и кажете му къде съм!
И същото кажете на Валенций,
Роланд и Крас! Но най-напред на Флавий!

БРАТ ПЕТЪР

Ще бъде свършено добре и бързо!

Излиза.

Влиза Варий.

КНЯЗЪТ

Благодаря ти, Варий. Първи идеш.
Да тръгваме — след теб и други скоро
ще дойдат да приветстват своя княз!

Излизат.

ШЕСТА СЦЕНА

*Пред градските врати.
Влизат Изабела и Мариана.*

ИЗАБЕЛА

По тоз околен начин да говоря,
не ми се ще. Аз правдата обичам,
а можете да бъдете вий само
правдива обвинителка към него.
Ала отецът иска да е тъй —
по този начин щели сме да скрием
целта си по-добре.

МАРИАНА

Така да бъде!

ИЗАБЕЛА

Освен туй каза да не се учудвам,
ако наложело се да говори
като противник мой; туй — казва, — щяло
да бъде цяр горчив със блага цел.

МАРИАНА

Дано брат Петър...

Влиза Брат Петър.

ИЗАБЕЛА

Тихо! Ей го, иде!

БРАТ ПЕТЪР

Вървете с мен! Намерих едно място,

отдето ще ви бъде много лесно
да спрете княза. Тръгвайте веднага!
Тръбите свиреха за втори път
и първенците на града са вече
пред портите. Минута не ще мине
и князът ще е тук. След мене! Бързо!

Излизат.

ПЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Пред градските врати.

Влизат — от различни страни — Князът, Варий, Благородници, Анджело, Ескал, Лучио, Тъмничарят, Стражи и Граждани.

КНЯЗЪТ

Здравей, достойни родственико наш!...
Привет и вам, наш стари верни друже!

АНДЖЕЛО и ЕСКАЛ

Добре завърнали се, ваша светлост!

КНЯЗЪТ

На двама ви благодарим сърдечно...
Отвред дочули ласкави неща
за твойто управление, не можем
да не преварим с публична похвала
наградите, които ще последват.

АНДЖЕЛО

Вий двойно задължавате ме, княже!

КНЯЗЪТ

О, твоята заслуга е тъй гръмка,
че грях ще е към нея да я крием
във тайника на своето сърце,
когато тя достойна е да бъде
във бронз изсечена, за да осмее
ръждата на забравата и счупи
зъба на времето. Ръка в ръка
да тръгнем тъй, та с външната любезност
на своите поданици да покажем
сърцето си. Ескале, и вий също

елате ни от другата страна...
Добра опора имаме.

Влизат Брат Петър и Изабела.

БРАТ ПЕТЪР

Веднага! На колене! С пълен глас!

ИЗАБЕЛА

Светлейши княже, справедливи княже,
свалете погледа си над една
онеправдана... колко бих желала
да продължа с „девойка“!... За честта си,
към друго не поглеждайте, преди
да сте ме чули и да сте ми дали,
о, княже, справедливост, справедливост!

КНЯЗЪТ

Онеправдана? От кого? И как?
Накратко изложете своя случай!
Граф Анджело ще чуе вместо нас
оплакването ви и справедливост
ще ви даде.

ИЗАБЕЛА

О, светли господарю,
вий пращате ме да се причестявам
пред дявола! Изслушайте ме лично!
Това, което искам да ви кажа,
или ще ме погуби — ако вие
не му повярвате, — или от вас
поправяне на злото ще изтръгне!
О, чуйте ме! Изслушайте ме! Тук!

АНДЖЕЛО

Боя се, че тъжителката, княже,

не е с ума си. Идваше при мен
заради брат си, който бе осъден
на смърт съвсем законно...

ИЗАБЕЛА

Да, законно!

АНДЖЕЛО

... и ще говори странно и горчиво...

ИЗАБЕЛА

Да, много странно, но и най-правдиво.
Че Анджело е клетвонарушител,
не е ли странно? А че е убиец
тоз Анджело, не е ли странно също?
Че този Анджело е лицемер,
насилник, развратител на девизи
и туй ли не е странно?

КНЯЗЪТ

Даже свръх!

ИЗАБЕЛА

А туй, че той е Анджело, не е
по-вярно от това, че тез неща
са толкоз верни, колкото и странни!
Свръхверни, да, защото туй, което
е вярно, си е вярно, откъдето
и да го смятаме!

КНЯЗЪТ

Нещастна луда!
Това са речи на побъркан разум.
Махнете я оттук!

ИЗАБЕЛА

О, светли княже,

заклевам ви в следсмъртната утеха,
не ме отблъсквайте със мисълта,
че съм побъркана! Недейте счита
невероятното за невъзможно!
Възможно е най-страшният злодей
на таз земя да бъде външно свят,
благ, честен като Анджели, нали?
Защо тогава да не е възможно
и Анджели да е със своите титли,
одежди, гербове — най-долен изверг?
Повярвайте ми, княже, ако той е
от туй по-малко, значи, клеветя го,
но той е повече и само дето
са бедни моите думи!

КНЯЗЪТ

Честно слово,
ако е луда — както убеден съм, —
то лудостта ѝ е втъкана странно
в основа от разумност! Не сме чули
подобна свързаност на мисълта
у никой луд!

ИЗАБЕЛА

О, милосърдни княже,
изтрийте тази дума, не пъдете
все моя ум затуй, че зле ми служел,
а послужете си добре със своя,
за да изрови правдата и тикне
неправдата във дън земя!

КНЯЗЪТ

Ей Богу,
мнозина здрави във главата имат
по-малко ум!... Е, казвайте да чуем!

ИЗАБЕЛА

Сестра съм аз на Клавдио — младежа,
когото този Анджело осъди
на смърт за блудство. Клавдио изпрати
във манастира, гдето бях приета
послушница, един приятел свой,
на име Лучио...

ЛУЧИО

Това съм аз!

Аз, ваша светлост, се явих пред нея
от името на Клавдио с молба
да се опита да изпроси милост
за него от граф Анджело.

ИЗАБЕЛА

Тъй беше.

КНЯЗЪТ

Не сте запитан!

ЛУЧИО

Вярно, ваша светлост,
но и не съм приканен да мълча!

КНЯЗЪТ

Тогава ви приканваме сега!
И щом на ваша милост дойде ред,
молете Господа да сте без упрек!

ЛУЧИО

Ще бъда, гарантирам ви!

КНЯЗЪТ

Гаранти
на вас ще трябва може би... Да чуем!

ИЗАБЕЛА

Началото вий чухте...

ЛУЧИО

Много право!

КНЯЗЪТ

То може да е право, ала вие
без право се обаждате!... Нататък!

ИЗАБЕЛА

Отидох при тоз мерзостен наместник...

КНЯЗЪТ

Такива думи пак напомнят лудост.

ИЗАБЕЛА

Простете ги. Те точно отговарят
за случая.

КНЯЗЪТ

Поправено. Нататък.

ИЗАБЕЛА

Накратко, без ненужно да разказвам
как молих го, как просих на колене,
как той отказа ми и как отново
аз молих го — защото всичко туй
трая не малко, — грозния завършек
през срам ще ви призная: той бе твърд
във своя отказ да помилва брат ми
освен срещу девичето ми тяло,
което животинската му сласт
бе възжелала, и след бурна битка
дългът към брата победи честта ми
и аз отстъпих. Но на утринта,
наситил похотта си, той изпрати

нареждане да отсекаат главата
на бедния ми брат!

КНЯЗЪТ

Правдоподобно,
не ще и дума.

ИЗАБЕЛА

О, да беше толкоз
правдоподобно, колкото е правда!

КНЯЗЪТ

Създание безумно, ти не знаеш
какво говориш или си навярно
подкупена от заговор опасен
против заместника ни! Ала, първо,
почтеността му е неопетнена;
и, второ, обясни ни какъв смисъл
би имало тъй строго да преследва
порок, присъщ на него! Ако беше
извършил туй, което ти разправяш,
греха на твоя брат той би претеглил
по себе си, наместо да поиска
главата му. Не, някой е зад теб!
Признай си истината и кажи:
по чий съвет пристигнала си тука
да се оплакваш?

ИЗАБЕЛА

Туй е, значи, всичко?
Тогаз, о, висши ангели небесни,
търпение ми дайте и когато
часът узрее, разголете този
порок, обвит във важност! Ваша светлост,
дано спести ви Бог такваз обида,
с каквато аз от вас ще си отида!

КНЯЗЪТ

Да си отидеш? Как пък не! В затвора!
Нима ще позволим зловреден полъх
с чернилка да попари тук един
тъй близък нам? Това е зла интрига!
Кой още знаел е, че ти ще дойдеш
с прошение пред нас?

ИЗАБЕЛА

Един, когото
бих искала сега да видя тук —
брат Людовик.

КНЯЗЪТ

Измислен брат навярно.
Кой знае го?

ЛУЧИО

Аз, ваша светлост, аз!
Нахално шило! Да не беше в расо,
за думите, с които ви нарече
през вашето отсъствие, аз бих му
светил маслото!

КНЯЗЪТ

Думи против княза?
И по заместника му да насъсква
една безчестница! Добър монах!
Да се открие!

ЛУЧИО

Снощи във затвора
той беше с нея. Мазен преструвай!
Нахалник в расо!

БРАТ ПЕТЪР

О, Бог да ви закриля, ваша светлост!

Стоях и чух как княжият ви слух
бе дважд измамен. Първо, таз жена
оклевети заместника ви, който
е чист от допир с нея, както тя е —
от допир с нероден.

КНЯЗЪТ

И ний тъй мислим.
А да познавате случайно този
брат Людовик?

БРАТ ПЕТЪР

Да, знам го — брат набожен,
смирен и чужд на мирските дела,
в които го намесва господинът.
Такъв човек, повярвайте, не може
да е злословил срещу ваша светлост!

ЛУЧИО

И как злослови! С тез уши го чух!

БРАТ ПЕТЪР

Той сам след време ще се оправдае,
ала сега е болен, ваша светлост,
и на легло. По негова молба —
понеже бе узнал, че против графа
подготвя се оплакване — аз дойдох
да кажа вместо него туй, което
той знае и което е готов
да подкрепи със клетви и със факти,
където го извикате. Най-първо,
за да очистя този свят сановник
от клеветата, хвърлена върху му,
във очна ставка ще изоблича
тъжителката тъй, че да признае
лъжата си.

КНЯЗЪТ

Добре. Почнете, отче!

Изабела бива изведена от Стражи.

Влиза — забулена — Мариана.

Нима не се усмихвате над туй,
граф Анджели? Интриги на безумци!...
Да донесат кресла!... Във тоя спор
ний няма да се месим. Вий бъдете
сам съдник в делото си, драги мой!...
Това ли е свидетелката, отче?
Лицето си най-първо да разбули
и после ще говори.

МАРИАНА

Ще го направя, ако позволи
мъжът ми.

КНЯЗЪТ

Ха, омъжена сте значи?

МАРИАНА

Не, ваша светлост.

КНЯЗЪТ

Значи сте мома?

МАРИАНА

Не, ваша светлост.

КНЯЗЪТ

Ясно е — вдовица.

МАРИАНА

Не, ваша светлост, и това не съм.

КНЯЗЪТ

Тогава не сте нищо, щом не сте
мома, омъжена или вдовица!

ЛУЧИО

Може да е фльорца, ваша светлост. Много от тях не са нито
моми, нито омъжени, нито вдовици.

КНЯЗЪТ

Накарайте тогова да замлъкне!
Надяваме се, скоро ще дотрябва
за себе си да мели!

ЛУЧИО

Слушам, ваша светлост!

МАРИАНА

Не съм омъжена, признавам, княже,
а и мома, признавам си, не съм.
Мъжа си аз познах, ала мъжът ми,
уви, не знае, че ме е познал.

ЛУЧИО

Пиян е бил, ваша светлост. Няма друго обяснение.

КНЯЗЪТ

И вий да бяхте, би било от полза
за тишината тука!

ЛУЧИО

Разбрано, ваша светлост.

КНЯЗЪТ

Свидетелката ви не каза нищо
за нашия заместник.

МАРИАНА

Тъкмо почвах.

Жената, обвиняваща във блудство
тогова, хвърли същата вина
върху мъжа ми и твърди, мой княже
че с него е била в туй също време,
когато аз — под клетва ще го кажа! —
в прегръдките му бях, със всичко друго,
което от туй следва.

АНДЖЕЛО

А, значи тя и друг е обвинила?

МАРИАНА

Не знам за друг.

КНЯЗЪТ

Но казахте „мъжа ми“!

МАРИАНА

Да, казах и твърдя го: туй е той,
граф Анджели, мъжът, съпругът мой,
макар че най-дълбоко убеден е,
че знае нея и не знае мене!

АНДЖЕЛО

Това е много! Покажи лика си!

МАРИАНА

Мъжът ми разрешава — вече мога!

Сваля булото си.

Виж, Анджели, тоз образ — ти на него
се кле, че е за взора ти достоен!
Виж, Анджели, таз длан — ти нея сложи
над своята за договор годежен!
Виж, Анджели, туй тяло — ти от него,
за тялото на Изабела взел го,
пи сладост в своя парк онази нощ!

КНЯЗЪТ

Познаваш ли я?

ЛУЧИО

Във библейски смисъл.

КНЯЗЪТ

Мълчете вие!

ЛУЧИО

Мълча, ваша светлост.

АНДЖЕЛО

Да, трябва да призная, господарю,
че я познавам. Преди пет години
дори се заговори за женитба,
но договорът скъсан бе, отчасти
защото зестрата ѝ се оказа
далеч под уговорката, но главно
защото тя урони своето име
със лекомислие. А оттогава
не съм я нито виждал, нито чувал,
кълна се, ваша светлост!

МАРИАНА

Ваша светлост,
заклевам се, че както светлината
е от небето, а речта от дъх,
и разум има в правдата, а правда —
във честността, така и аз жена съм
на този мъж; че свързва ни със него
най-крепкият обет, в какъвто могат
словата да се свързват, и че той
в нощта на този вторник ме позна
в беседката на парка си, тъй както
познава се съпруга! Ако лъжа,

така да си остана на колене,
забита като статуя от мрамор
в краката ви!

АНДЖЕЛО

Дотука се усмихвах —
оттук ми разрешете, ваша светлост,
да съдя и наказвам! Тук се гаврят
със моето търпение! Аз чувствам,
че тези две глупачки сечива са
във нечия ръка, от тях по-силна —
о, дайте ми възможност, господарю,
да разплета тез козни!

КНЯЗЪТ

Действай, драги,
и както пожелаеш, накажи ги!...
О, глупави монахо!... А ти, лъжло,
във заговор със другата, нима
представяш си, че твоите клетви — даже
да смъкнат долу всичките светци
един след друг — ще могат да надвият
доверието ни в един, чиято
чест ний сме подпечатали? Ескале,
седни до моя родственик и двама
разкрийте този опит за измама!
Подучил ги е другият монах —
да се докара тук!

БРАТ ПЕТЪР

Добре ще бъде,
защото — прав сте, княже — той подтикна
девойките да дойдат с тъжби тука.
На тъмничаря е известно где е —
той би могъл да го докара.

КНЯЗЪТ

Бързай!

Тъмничарят излиза.

Ти, родственико наш, стоящ високо
над хулите, комуто се полага
да съди тези низки интриганти,
издай над тях каквато щеш присъда
по свое усмотрение!... За кратко
напускам ви. Не вдигайте съда,
преди да сте приключили с таз паплач!

ЕСКАЛ

Ще действаме сурово, господарю.

Князът излиза.

Господин Лучио, не казахте ли вие, че този брат Людовик бил
мошеник?

ЛУЧИО

Cucullus non facit monachum^[13] — честен е той само в расото!
Какви хули избълва за княза ни!

ЕСКАЛ

Ще ви помоля да почакате тук, за да потвърдите думите си пред
него. Този монах ще се окаже голям негодник.

ЛУЧИО

Първи в цяла Виена, честна дума!

ЕСКАЛ

Викнете отново тази Изабела! Искам да поговоря с нея.

Един Слуга излиза.

Разрешете, графе, да я разпитам аз. Ще видите как ще я
притисна.

ЛУЧИО

Не по-добре от него, ако слушаме нея!

ЕСКАЛ

Какво казахте?

ЛУЧИО

Казах, че ако я притиснете насаме, тя сигурно ще се предаде по-скоро; пред толкоз хора ще я е срам.

Влизат отново Князът — в расо, — следван от Тъмничаря и Изабела, водена от Стража.

ЕСКАЛ

Ще хвърля светлина върху всичките и тайни!

ЛУЧИО

И така може, макар че на тъмно жените по-лесно си ги показват.

ЕСКАЛ

Елате насам, тъжителко! Тази жена тук отхвърля всичко, което ни казахте.

ЛУЧИО

Уважаеми, този е негодникът, за когото ви говорих! Ето го с тъмничаря!

ЕСКАЛ

Тъкмо навреме! Вие мълчете, докато не ви запитам!

ЛУЧИО

Като гроб!

ЕСКАЛ

Елате насам, достопочтени, вие ли сте подсторили тези две жени да оклеветят граф Анджело? Те го твърдят.

КНЯЗЪТ

Лъжа е!

ЕСКАЛ

Какво? Знаете ли къде се намирате?

КНЯЗЪТ

Поклон пред сана ви!... И нека тачим
понякога и дявола зарад
пламтящия му трон... Къде е князът?
Пред него аз желая да говоря.

ЕСКАЛ

Във нас е той и ние ще ви чуем.
Внимавайте и говорете честно!

КНЯЗЪТ

Без страх, във всеки случай... О, беднячки,
дошли за агнето си при вълка,
несправедливо князът е предал
тъй ясната ви жалба във ръцете
на същия злодей, когото вий сте
дошли да обвинявате!

ЛУЧИО

Показа си рогата, негодникът! Аз какво ви говорих?

ЕСКАЛ

Не стигаше ли, отче богохулни,
че сте подбудили със адска цел
тез две жени да клеветят добрия
мой съуправник, но и сам в лицето
безсрамно го наричате „злодей“?
И хвърляте покрай това към княза
открити упреци в несправедливост?...
На спиците! Когато го разтегнем,
ще си изкаже майчиното мляко!
„Несправедлив“!...

КНЯЗЪТ

По-кратко, моля! Князът
ще дръзне да разтегне тоз мой пръст
не повече от своя. Аз не съм
ни негов поданик, ни тук роден.
Дългът ми ме изпрати наблюдател
на таз Виена и видях аз в нея
покварата да ври и да прелива
извън ръба! Вий имате закони
за всякоя простъпка, но властта ви
е толкоз търпелива, че тез ваши
закони плашещи висят за глума
като зъби в бръснарница!

ЕСКАЛ

Какво?

Слова против държавата? В затвора!

АНДЖЕЛО *(на Лучио)*

Какво ще кажете против тогова?
За него ли говорехте преди?

ЛУЧИО

За него, ваша милост!... Ела насам, плешива кратуно! Познаваш
ли ме?

КНЯЗЪТ

Познавам ви по гласа, господине. Срегнахме се в затвора, когато
князът се беше оттеглил от властта.

ЛУЧИО

Тъй ли? А да си спомняш какво ми каза за него?

КНЯЗЪТ

Отлично, господине.

ЛУЧИО

Така ли? Е, вярно ли е, че той е женкар, глупак и страхливец, както тогава твърдеше за него?

КНЯЗЪТ

Преди да ми припишете такова твърдение, господине, ще трябва да си разменим ролите с вас. Защото вие казахте за него тези думи. И много други, и дори по-лоши.

ЛУЧИО

Ах ти, проклет мизернико! Не те ли хванах аз за носа заради приказките ти?

КНЯЗЪТ

Заклевам се, че обичам княза като самия себе си!

АНДЖЕЛО

Чувайте как негодникът иска сега да се измъкне след предателските си хули!

ЕСКАЛ

С такъв няма какво да разговаряме! В затвора! Къде е тъмничарят?... Откарайте го и го оковете добре във вериги — стига е бърбил тук! Отведете и тези уличници! И съобщника им също!

КНЯЗЪТ (към Тъмничаря)

Стойте, приятелю! Не бързайте!

АНДЖЕЛО

Какво? Съпротивлява се? Господине, помогнете му!

ЛУЧИО

Хайде, драги, хайде! Хайде, ти казвам! Я го виж ти, стригания лъжец! Гледай го, разбойника му с разбойник! Не можеш без качулка, а? Покажи си вагабонтското лице, шарка да го изрине! Покажи го да ти видим кучата муцуна и да те обесим! Не щеш да я свалиш, а?

Смъква монашеската качулка на княза и разкрива лицето му.

КНЯЗЪТ

Един мошеник да направи княз!
За първи път се случва... Тъмничарю,
за тези трима аз съм поръчител.

Към Лучио.

Постойте, драги, вашият монах
би искал да ви каже три слова...
Задръжте го!

ЛУЧИО

Три слова, които могат да станат три греди!

КНЯЗЪТ (към Ескал)

Прощаваме ви думите. Седнете!
Той своето кресло ще ни отстъпи.

Към Анджело.

Бъди така добър... И ако имаш
останали дар-слово, ум и наглост,
използвай ги, преди да си ни чул!

АНДЖЕЛО

О, страшни повелителю, ще бъда
от своята виновност по-виновен,
ако опитам се да я потуля,
когато виждам как с небесна мощ
прозирали сте всичките ми стъпки!
Затуй не ме разпитвайте, могъщи,
за моя срам и заместете с туй
самопризнание съда над мен:
присъда бърза и палач веднага —
туй само прося като милост блага!

КНЯЗЪТ

Елате, Мариана!... Говори:
сгоден ли си за таз жена?

АНДЖЕЛО

Сгоден съм.

КНЯЗЪТ

Венчай се без отлагане за нея!
След обреда тук, отче, да се върнат
веднага! Тъмничарят да ги пази!

Анджело, Мариана, Брат Петър и Тъмничарят излизат.

ЕСКАЛ

Провалът му, мой княже, по ме смайва
от всичко друго тука!

КНЯЗЪТ

Изабела,
духовникът ви се превърна в княз,
но служил ви до днеска с благ съвет,
той в новата си дреха пак остава
служител ваш!

ИЗАБЕЛА

Велики господарю,
простете на васалката, която
използва и отруди своя княз
в незнанието си!

КНЯЗЪТ

О, Изабела,
простена сте, ала и вий към нас
бъдете мека! Знам, смъртта на брат ви
гнети ви и за вас е непонятно,
че аз, желяейки да му помогна,
потулен действах и не се разкрих
веднага във върховната си власт,

а го оставих да умре. Уви,
измами ме избързалата казън,
която аз надявах се да дойде
с по-бавен ход. Но нека спи във мир!
По-хубав е животът след смъртта
от този наш пожизнен страх пред нея.
Недейте плака — брат ви е щастлив
на оня свят.

ИЗАБЕЛА

Благодаря ви, княже.

Влизат отново Анджело, Мариана, Брат Петър и Тъмничарят.

КНЯЗЪТ

На този нов съпруг зарад жена му
ще трябва да простите, че във свойто
въображение е опетнил
честта ви, с толкоз доблест отстоя на.
Но затова, че е осъдил брат ви,
а сам е осквернил девойка чиста
и стъпкал обещание, което
пред нея е поел, законът вика
с езика на самия подсъдим:
тъй както плаща взелият на вяра,
и той да заплати: за мяра с мяра!...
Понеже е вината ти тъй явна,
граф Анджело, че даже непризната,
не ти признава право на надежда,
осъждам те на същия дръвник,
пред който Клавдио преви глава!...
Водете го!

МАРИАНА

О, милостиви княже,
нима за присмех ме дарихте с мъж?

КНЯЗЪТ

Той сам ви е дарил със мъж за присмех
и аз заради името ви счетох
за правилно да ви венчая с него,
защото инак упрекът, че той
ви е познал безбрачно, би попречил
на бъдното ви щастие. При туй
имуществата му, макар че те
по право се изземват от хазната,
на вас, като на негова вдовица,
решихме да дадем, за да ви купят
друг, по-добър съпруг.

МАРИАНА

О, господарю,
не искам друг, не искам по-добър!

КНЯЗЪТ

Отсъдено. Недейте се надява!

МАРИАНА (коленичи)

Всеблаг княже!...

КНЯЗЪТ

Не хабете думи!...
Водете го на смърт!

Към Лучио.

Сега ваш ред е.

МАРИАНА

О, ваша светлост!... Сладка Изабела,
с една молба ми услужете днес
и цял живот слугиня ще ви бъда!

КНЯЗЪТ

Молба без капка разум: ако тя

рече да проси милост за тогова,
духът на брат й, гроба си разкъртил,
ще се яви и ще я отнесе
със себе си!

МАРИАНА

О, сладка Изабела,
коленичете само и безмълвно
ръце до мен прострете! Аз ще прося!
Били излети праведните хора
в калъп от грехове и по-добри
те ставали, когато отначало
били със недостатък. Може би
и моят мъж така ще се поправи!
Нима отказвате ми, Изабела?

КНЯЗЪТ

Решихме: смърт за смърт!

ИЗАБЕЛА (коленичи)

Мой щедри княже,
съдете, моля ви, тогава, сякаш
е брат ми жив! Аз вярвам, че той бил е
от честност ръководен в своята служба,
преди да ме погледне; а щом тъй е,
то нека не умира! Брат ми беше
наказан справедливо за простъпка,
действително извършена от него...
а намерението у тогова
не се превърна в дело и добре е
погребано да бъде като дело,
което е издъхнало на път.
Не са подсъдни мислите ни, княже,
а намеренията ни са мисли,
и толкоз!

МАРИАНА

Само толкоз, господарю!

КНЯЗЪТ

Безсмислени молби! Станете, казах!...
Ха, спомних си. Кажи ми, тъмничарю,
защо все пак обезглавихте брат й
в тъй ранен час?

ТЪМНИЧАРЯТ

Така бе наредено.

КНЯЗЪТ

С официална заповед?

ТЪМНИЧАРЯТ

Не, княже.

С писмо от графа.

КНЯЗЪТ

Заради което
си уволнен. Ключовете предай!

ТЪМНИЧАРЯТ

Простете ми, високородни княже,
усещах, че не бива, но не бях
уверен в туй. По-късно се разкаях
и доказателство е, че отложих
смъртта на другия затворник, който
според писмото трябваше да бъде
предаден на смъртта.

КНЯЗЪТ

Кой друг затворник?

ТЪМНИЧАРЯТ

Един злодей, на име Бернардин.

КНЯЗЪТ

Със Клавдио да беше тъй постъпил!
Да дойде тук! Желая да го видя.

Тъмничарят излиза.

ЕСКАЛ

Скъря, че вие, графе, който бяхте
за мене винаги и трезв, и учен,
тъй грубо сте се хлъзнали по склона
на страстите и слепите постъпки!

АНДЖЕЛО

Скъря, че съм причина за скръбта ви,
и толкова горчиво се разкайвам,
че моля не за прошка, а за смърт!
Каквото съм заслужил, туй си прося.

Влиза отново Тъмничарят, водейки Бернардин и загърнатия в плащ Клавдио.

КНЯЗЪТ

Кой тук е Бернардин?

ТЪМНИЧАРЯТ

Ей този, княже.

КНЯЗЪТ

Ти, драги, казват, имал си душа
тъй груба, че нехаела за нищо
извън тоз свят — живял си според нея
и си осъден; ала твоите грешки
тук долу аз изтривам, за да можеш
да се подготвиш по-добре за горе.
Вий, отче, наставлявайте го! Вам
предавам го. А този с плаща кой е?

ТЪМНИЧАРЯТ

Един спасен от мене трети смъртник,
когото трябваше да умъртвим
със Клавдио. Тъй много му прилича,
че сякаш е възкръсналият той.

Открива лицето на Клавдио.

КНЯЗЪТ (към Изабела)

Щом толкоз му прилича, покрай него
ще бъде опростен, а покрай вас
ще стане и мой брат!... Но по това,
като му дойде времето... Навярно
от всичко туй граф Анджело разбрал е,
че е спасен. Очите му блестят.
Бъди любящ съпруг на таз жена —
тя твойте сан и име заслужава.
Към всички снизходителност ни сгрыва,
но има между нас един, комуто
не мога да простя.

Към Лучно.

Та според вас,
приятелю, аз, значи, съм глупак,
страхливец, сладострастник, луд, магаре?
С какво заслужил съм честта да бъда
тъй щедро превъзнасян?

ЛУЧИО

Вярвайте, господарю, аз ги изприказвах тези неща само защото
такава е модата! Ако държите да ме обесите за това, можете, но бих
предпочел да се задоволите с едно нашибване.

КНЯЗЪТ

Нашибан първо, а след туй обесен!...
Да бъде разгласено, тъмничарю,
че ако някоя жена била е

излъгана от този млад развратник
(понеже той нам лично се похвали,
че бил направил бременна една),
достатъчно е тя да се яви
и ний ще ги венчаем. След което
очакват го камшикът и въжето!

ЛУЧИО

Умолявам ви, ваша светлост, недейте ме жени за уличница. Ваша светлост преди малко каза, че съм ви направил княз, нима ще ми се отплатите, като ме направите рогач?

КНЯЗЪТ

Кълна се, ще я вземеш за жена!
А хулите прощавам ти ги, както
и всичките ти други грехове...
Водете го в затвора и да бъде
изпълнено, което заповядах!

ЛУЧИО

Бракът с флърца, господарю, е наказание, по-лошо от стяга, камшик и бесилка едновременно!

КНЯЗЪТ

Ала добро за който хули княз!

Стражи извеждат Лучио.

Вий, Клавдио, честта възстановете
на своята годеница! Мариана,
честита сватба! Анжело, люби я —
аз бил съм изповедник неин, зная
сърцето ѝ! На вас дължа, Ескале
признателност за благия ви дух;
и друго ще последва. Тъмничарю,
благодаря ти за предаността —
ще те използвам нейде по-нагоре.
Прости му, Анджело, че ти донесе

не Клавдиовата глава, а тази
на Рагузин — грехът му не е грях.
А пък за вас, прекрасна Изабела,
ако не ми откажете, аз имам
един сърдечен договор, чрез който
едно ще станат вашето и мойто...
Но да вървим и всеки ще узнае
подплатата на всичко туй каква е!

Излизат.

[13] *Cucullus non facit monachum* (лат.) — качулката не прави монаха. ↑

Издание:

Уилям Шекспир

Събрани съчинения в осем тома

Том 7

Трагикомедии

Превел от английски: Валери Петров

Редактор на изданието: Бояна Петрова

Редактор на издателството: Иван Гранитски

Художник: Петър Добрев

Коректори: Евгения Владинова

Издателство „Захарий Стоянов“

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.